

N
1139

11
12
13
14
15
16
17
18
19
20
21
22
23
24
25
26
27
28
29
30
31
32
33
34
35
36
37
38
39
40
41
42
43
44
45
46
47
48
49
50
51
52
53
54
55
56
57
58
59
60
61
62
63
64
65
66
67
68
69
70
71
72
73
74
75
76
77
78
79
80
81
82
83
84
85
86
87
88
89
90
91
92
93
94
95
96
97
98
99
100
101
102
103
104
105
106
107
108
109
110
111
112
113
114
115
116
117
118
119
120
121
122
123
124
125
126
127
128
129
130
131
132
133
134
135
136
137
138
139
140
141
142
143
144
145
146
147
148
149
150
151
152
153
154
155
156
157
158
159
160
161
162
163
164
165
166
167
168
169
170
171
172
173
174
175
176
177
178
179
180
181
182
183
184
185
186
187
188
189
190
191
192
193
194
195
196
197
198
199
200
201
202
203
204
205
206
207
208
209
210
211
212
213
214
215
216
217
218
219
220
221
222
223
224
225
226
227
228
229
230
231
232
233
234
235
236
237
238
239
240
241
242
243
244
245
246
247
248
249
250
251
252
253
254
255
256
257
258
259
260
261
262
263
264
265
266
267
268
269
270
271
272
273
274
275
276
277
278
279
280
281
282
283
284
285
286
287
288
289
290
291
292
293
294
295
296
297
298
299
300
301
302
303
304
305
306
307
308
309
310
311
312
313
314
315
316
317
318
319
320
321
322
323
324
325
326
327
328
329
330
331
332
333
334
335
336
337
338
339
340
341
342
343
344
345
346
347
348
349
350
351
352
353
354
355
356
357
358
359
360
361
362
363
364
365
366
367
368
369
370
371
372
373
374
375
376
377
378
379
380
381
382
383
384
385
386
387
388
389
390
391
392
393
394
395
396
397
398
399
400
401
402
403
404
405
406
407
408
409
410
411
412
413
414
415
416
417
418
419
420
421
422
423
424
425
426
427
428
429
430
431
432
433
434
435
436
437
438
439
440
441
442
443
444
445
446
447
448
449
450
451
452
453
454
455
456
457
458
459
460
461
462
463
464
465
466
467
468
469
470
471
472
473
474
475
476
477
478
479
480
481
482
483
484
485
486
487
488
489
490
491
492
493
494
495
496
497
498
499
500
501
502
503
504
505
506
507
508
509
510
511
512
513
514
515
516
517
518
519
520
521
522
523
524
525
526
527
528
529
530
531
532
533
534
535
536
537
538
539
540
541
542
543
544
545
546
547
548
549
550
551
552
553
554
555
556
557
558
559
560
561
562
563
564
565
566
567
568
569
570
571
572
573
574
575
576
577
578
579
580
581
582
583
584
585
586
587
588
589
590
591
592
593
594
595
596
597
598
599
600
601
602
603
604
605
606
607
608
609
610
611
612
613
614
615
616
617
618
619
620
621
622
623
624
625
626
627
628
629
630
631
632
633
634
635
636
637
638
639
640
641
642
643
644
645
646
647
648
649
650
651
652
653
654
655
656
657
658
659
660
661
662
663
664
665
666
667
668
669
660
661
662
663
664
665
666
667
668
669
670
671
672
673
674
675
676
677
678
679
680
681
682
683
684
685
686
687
688
689
690
691
692
693
694
695
696
697
698
699
700
701
702
703
704
705
706
707
708
709
710
711
712
713
714
715
716
717
718
719
720
721
722
723
724
725
726
727
728
729
730
731
732
733
734
735
736
737
738
739
730
731
732
733
734
735
736
737
738
739
740
741
742
743
744
745
746
747
748
749
740
741
742
743
744
745
746
747
748
749
750
751
752
753
754
755
756
757
758
759
760
761
762
763
764
765
766
767
768
769
770
771
772
773
774
775
776
777
778
779
780
781
782
783
784
785
786
787
788
789
790
791
792
793
794
795
796
797
798
799
800
801
802
803
804
805
806
807
808
809
810
811
812
813
814
815
816
817
818
819
810
811
812
813
814
815
816
817
818
819
820
821
822
823
824
825
826
827
828
829
820
821
822
823
824
825
826
827
828
829
830
831
832
833
834
835
836
837
838
839
830
831
832
833
834
835
836
837
838
839
840
841
842
843
844
845
846
847
848
849
840
841
842
843
844
845
846
847
848
849
850
851
852
853
854
855
856
857
858
859
860
861
862
863
864
865
866
867
868
869
870
871
872
873
874
875
876
877
878
879
880
881
882
883
884
885
886
887
888
889
880
881
882
883
884
885
886
887
888
889
890
891
892
893
894
895
896
897
898
899
890
891
892
893
894
895
896
897
898
899
900
901
902
903
904
905
906
907
908
909
910
911
912
913
914
915
916
917
918
919
910
911
912
913
914
915
916
917
918
919
920
921
922
923
924
925
926
927
928
929
920
921
922
923
924
925
926
927
928
929
930
931
932
933
934
935
936
937
938
939
930
931
932
933
934
935
936
937
938
939
940
941
942
943
944
945
946
947
948
949
940
941
942
943
944
945
946
947
948
949
950
951
952
953
954
955
956
957
958
959
960
961
962
963
964
965
966
967
968
969
970
971
972
973
974
975
976
977
978
979
980
981
982
983
984
985
986
987
988
989
980
981
982
983
984
985
986
987
988
989
990
991
992
993
994
995
996
997
998
999
990
991
992
993
994
995
996
997
998
999
1000

osur yoy bawau
ge wj deeo may

de ala wj do boyo
co lo perco d facos
Les gace y wj

Choc
Weswes

W
In w j e w j g j

In libris seminarij Pancopoliensi

I O · C A E S A

R I I V I R I V N D E

C V N Q V E D O C T I S

E p o l i c i s S I M I , D I A L E

1558 d i e 17 octobris

I o a n n i s M u r m e l l i s C T I C A

Accessit huic Ioannis Murrhellis
Isagoge in decem Aristote=

telis Prædica=

mēta.

R E M M A X I M U M S I B I

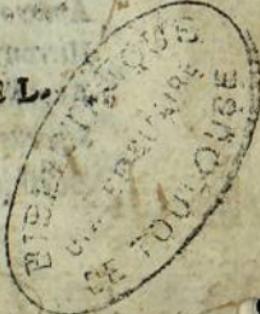
P R O M I T T I T P R U D E N T I A .

*E p o l i c i s
f a c i n g r a f i c u s
e n d r o m i n u s*

L V G D V N I , A P V D G V I L I E L .

M V M R O V I L I V M .

M . D . X L V I .

A V T O R E S , qui in hoc opusculo citantur, hi sunt.

E X G R A E C I S .

Plato	Porphyrius
Aristoteles	Herodotus historicus
Theophrastus	Diogenes Laërtius
Themistius	Suidas
Cleomedes	Athanasius
Galenus	Ioannes Damascenus
Nicophorus	Georgius Trapezuntius.
Gilbertus Poretanus.	

E X L A T I N I S .

M. Cicero	Priscianus Grammaticus
Vergilius	Donatus Grammaticus
Ouidius	Diomedes Grammaticus
Horatius	Martianus Capella
Persius	Macrobius
Iuuenalis	A. Gellius
Seneca	Justinus Historicus
F. Quintilianus	Anselmus
C. Plinius Secundus	Alexandex Hegius
Victorinus	Rodolphus Agricola
Higinius	Laurentius Valla
Lactantius	Georgius Valla Placentinus
Solinus	Erasmus Roterodamus
Ambrosius	Thomas Linacer
Hieronymus	Ludouicus Viues
Augustinus	Iacobus Faber Stapulensis
Seuerus Sulpitius	Iudocus Clichtoueus
Boëthius	Buredanus.

V I R O M A G N A N I

M O , I V X T A Q V E E R E

giē docto Vuilhelmo Riffenstein,

Ioannes Cēsarius

S . D.

I QVANDO in mentem mihi uenit consuetudinis eius, qua tecum interim, cum Stolbergae agerem superioribus annis, non tam utebar, quam fruebar op̄pidō quam familiariſ. Vuilhelme uir magnanime, ac iuxta non uulgariter docte, uix mihi imperare possum, quin grauiter, molesteq; feram illius consuetudinis carentia. Quippe quodd ea mihi nunc non perinde uti liceat, idq; propter locorum distantiam, que nos disiungit, adeò (corporum tamen magis, quam animorum intercapidine) ut facile mihi non fuerit, nedum cōmodum tantum arripere iter, quoties me tui misendi, conuenienti cupidio incēsit: tenetq;. Hinc illa scilicet animi mei egritudo. Siquidē nihil mihi per id temporis tantū solatiū adferrebat, aut tam iucundum erat, atq; mutuus ille conuictus, ut in quo nulla prop̄ alia de re infabulatio inter nos agebatur ultro, citroq; atq; id quidem super mensans præsertim, quam de literis, atq; bonis artibus, et earum scriptoribus, magnis quidē illis, et gradibus eiusdēq; classificis magna ex parte, quos uocat, nec ijs tantum, qui superioribus seculis claruerunt, sed et ijs pariter, qui nostra quoq; tēpestate clari habētur: inter quos primas Erasmo Roterdamo, et Philippo Melachthoni uterq; nostrum

uno quasi consensu adiudicare solebat. Loquor autem
hic non de his artium scriptoribus, & eruditis viris, quos
Germania novis donat. Nam habent & reliquæ nationes
suos, ut Gallia, ut Hispania, ut Britannia olim dicta, illis
quidem si non superiores, certè nec inferiores, imò pares
potius, & cum illis ueluti ex æquo comparandos: quod
tamen nolim alicui odiosè à me dictum uideri. Taceo in
præsentia de Italia, altera post Græciam bonarum lite-
rarum parente. At de hoc ad præsens satis superq;, ut de
quo tecum coram, quam per literas, agere malim. Quare
illuc redeo, unde digressus sum. Adiiciebat huic nostro
tam suavi, & iucundo coniunctui non parum gratie, &
(ut ita dicam) uoluptatis studiosum illud tuorum libero-
rum, & aliorum quorundam ingenuorum adolescentum
contubernium, atque una cum his præceptor ipse, siue
pædagogus, alter quidem post alterum. Nam alter in al-
terius locum succedit, ac uices eius subiit, facta scilicet
prioris missione iuxta prescriptum tempus, sed honesta-
uterq; sanè, ut literis politioribus probè institutus, ita
moribus non inelegantibus pulchre præditus, quales uti-
que & discipulos suos dedita opera reddere conabatur,
satagebantq;. Ne eos suus ille pulcher conatus se felliit
interim, id quod literæ profectò ipsorum adolescentum,
quas ad me aliquoties post abitum istinc meum in pa-
triam dederunt, planè indicant, ac testes ut non false, ita
locupletes proferri possunt. Quia quidē in re Vilhelme
rarum admodū de te, & tamen utile exemplum præbes,
non modò priuatis hominibus quantuvis magnis, & po-
tentibus, sed & principibus quoque viris, quod merito
imita

N V N C V P A T O R I A.

imitarentur, utinamq; imitentur. Quin & ^{tu}ud non minus ad cumulum laudum tuarum accedit, quod uiros probè doctos non tantum affectu, & animo beneuolo, ac fauore pleno prosequeris, sed & eosdem tibi (quorum saltem notitiam tibi habere ex præsentia contingit) beneficijs non uulgaribus conciliare, ac deuincire studes. Quo & factum existimo (nisi tamen mea fallat conjectura) ut Dialeticam suam idem Philippus breue quidem illam, sed miro artificio cōscriptam tibi nuncuparit, anno ab hinc tertio plus minus, ut uiro scilicet de se bene merito, ac sui in primis studioso. Quæ certè causa est (sic tibi persuadeas uelim) ut & ego tibi meam, ubi illam nuperrime recognoueram, ac paulò locupletiorem redideram, nuncupare destinauerim, ac nuncupem, planè hac nimirum ratione potissimum inductus, quod ex literis Erhardi Holsatiensis, quas ille superioribus diebus ad me dederat, dum idem adhuc domi tuae tuoru liberorum præceptorem agebat, intellexeram Dialeticam meam uel qualemcumq; ipsius Philippi cura, & subornatione publicè nūc prælegi, atq; doceri in Academia Vuittembergensi : unde dubitare nec possum, nec debeo, quin lumbenti animo illam sis amplexurus, utpote tanti uiri calculo approbatam, non quod ea ipsa tibi nunc usui sit, quem scio studijs longè grauioribus, si quando per otium licet, uacare sedulo, sed unde tui, & illorum æquales prima illius ætatis rudimenta haurire, ac percipere queant. Bene uale, & quod facis, boni consule. Coloniae Idibus Junijs, anno à CHRISTI natali

M. D. XXXII.

A 3

In con-

IN COMMENDA
TIONEM ARTIS DIA=

lecticæ, pariterq; & de eius usu, &
utrum philosophiæ pars sit, neca
ne, Ioannis Cesarij

PRAEFATIO.

 NTER liberalia studia, quæ uulgo
ita dicta sunt, autore Seneca, quod sint
libero homine digna, non minima existi-
mari, censiraq; debet Dialectica, ob id
scilicet, quod ceteris artibus, & disci-
plinis ancilletur quodammodo ipsa, & suum præstet obse-
quiū, cum interim nihil minus & ipsa pars philosophiæ
& sit, & habeatur, quippe quæ proprium, perinde ac re-
liquæ bonæ artes, finem retineat. Est autem hic inuentio,
iudiciumq; rationum, quemadmodum id tradit, ac docet
Boëthius quoq; haud ignobilis apud Latinos philoso-
phus, ultimus tametsi (si Laurètio Vallæ credimus) erudi-
torum. Itaq; hæc ars, quatenus, quidem ipsa suū habet, re-
tinetq; finem, isq; à sola philosophia consideratur, pars
utiq; philosophiæ ponenda est. Quatenus uero finis ille
ad alias quoq; philosophiæ partes suam pollicetur, exhibe-
retq; operam, instrumentū ipsius philosophiæ, & sciendi
ratio non ab re iudicata est. Quo etiam nomine tāto ma-
gis hæc ars amplectenda fuerit studiosæ iuuentuti. De qua
quidem arte, quamquam complures ante me, ut etiam post
me quidā, tam ex Græcis, quam ex Latinis hominibus, non
sine laude scripserunt: ex his tamen alijs quidem adeo ope-
rose,

rosè, atque prolixè, ut discentibus illam, aut, tiam legen=
 tibus fastidium propemodum pariant: alijs tanta usi bre=
 uitate, ut eius rei institutioni neutiquam satis facere pro=br/>
 bentur, partim ob artis subtilitatem, partim ob quorun=br/>
 dam ingenia non ita prompta, atque capacia: quidam ue=br/>
 rò tam confusè, atq; (ut ita dixerim) argutè, ut, quantum
 quidem ad ipsam institutionem attinet, maiorem in mo=br/>
 dum profuerit, eam artem non ex illis addiscere conari.
 Omitto nunc eos, qui de eadem arte scripserunt & ipsi
 quidem, uerùm adèò barbarè, adeoq; ineruditè, ne dicam
 insulsè, ut si quis paulò liberalius institutus in eorum li=br>
 bros incideret, uidelicet ut dialecticā inde discere uellet,
 aut saltē pro explorato habere posset, qualisnam ars ea
 sit, is haud dubiè non tam autores tales, quam artem ip=br/>
 sam contemneret protinus, reijceretq;. Hoc ipsum cùm
 ego tandem animaduertissim, expertus nimirū iam mul=br/>
 tò antè ea omnia, cœpi mecum cogitare, quo' nam pacto
 huic tantæ molestiæ remedium qualecunque, uel per me
 tandem afferretur, si modò iam scopum ipsum attigi: si=br/>
 mulq; aggressus sum colligere in unum hinc inde ex non
 contemnendis autoribus eius artis præcepta, sed summa=br/>
 tim, & per compendium, atque de his componere tracta=br/>
 tus aliquot, uidelicet numero decem, quos & ita digesti,
 atque disposui (si tamen iudicio isto meo non fallor) ut
 totius ferè artis uim in his comprehēdisse uideri possim,
 adeò, ut nihil, quod ad artem ipsam pertinet, desiderari
 queat, nisi ab eo fortassis, cui non satis fuerit capita, sine
 genera rerum, iuxta Ciceronis consilium, perceperisse, atq;
 tenere, per quæ reliqua ipse persecutatur. Verum non mi

P R A E F A T I O.

nus usus suus & ipse breuitate, iuxta Horatij in Arte doctrinam, sed temperata, ut citra fastidium, atque magnum laborem studiosus lector Dialecticam ex hac nostra institutione facile assequi possit, modo idem non sit auribus usque adeo delicatis, ut elegantiam dictionis magis spearet, & obseruet, quam rem ipsam, quae docetur, ac traditur. Hunc ego uelim prius ipse secum expendat, atque animo reputet illum Manilius uersiculum, quam iudicium suum ferat nimis alioqui praeceps, quo doctor ille studiosos artium admonitos esse uult, artes plerasque tales esse, ut non admodum orationis elegantiam affectent, sed doceri contentae sint. Versiculus autem ille huiusmodi est,

Ornari res ipsa negat, contenta doceri.

At nunc etiam priusquam finem huic præfationi imponam, quorundam grauiſſimorum autorum sententias breuiter subscribendas, subiiciendasque existimauit, ut ex quibus intelligere etiamnum poterit diligens lector, qualis nam ars sit Dialectica, & quatenus in ipsa discenda immorandum sit: simul etiam unde, & quomodo inuentio eius habeatur, tum uero quod preter haec artem aliarum artium studia non sint contemnda, contra falso, & temerarium aliquorum iudicium. **DIXI.**

Cicero in Bruto.

Dialectica (inquit) ars est, quæ docet rem uniuersam distribuere in partes, latentem explicare definiendo, obscuram explanare interpretando, ambiguam primum uidere, deinde distinguere, postremo habere regulam, qua uera, & falsa iudicantur, & quæ quibus propositis sint, quæque non sint consequentia.

Aulus

Aulus Gellius cap. 9. lib. 16.

Dialecticæ, inquit, disciplinæ studium, atque cognitio
in principijs quidē tetra, & aspernabilis, insuavisq; esse,
& incivilis uideri solet, sed ubi aliquantulum processe-
ris, tum deniq; & emolumentum eius in animo dilucebit,
& sequetur quædam discendi uoluptas insatilabilis. Cui
sanè si modum non feceris, periculum non mediocre erit,
ne, ut pleriq; alij, in illis Dialecticæ gyris, ac mæandris,
tanquam apud Sirenios scopulos, consenescas.

Augustinus in libro de ordine.

Scientia argumentandi, diuidendi, definiendi, non ab
hominibus pro arbitrio instituta est, sed in rerum ratio-
ne comperta est.

Boethius in eius libri principio, quem De
syllogismis categoricis inscripsit.

Sed qui ad hoc opus (inquit) lector accedit, ab eo pri-
mū petitum uelimus, ne in his, quæ nunquam alijs atti-
gerit, statim audeat iudicare: n'ue, si quid in ludo pueri-
lum disciplinarum rufis adhuc, & nondum firmus acce-
perit, iam ut sacro sanctum amplexandum, atque etiam
colendum putet. Alia enim teneris, atq; imbuendis adhuc
auribus accommodata: alia firmis, ac robustioribus do-
ctrina mentibus reseruatur. Quare si quid est, quod dis-
crepabit, ne statim obstrepat, sed ratione consulta, quid
ipse sentiat, quid nos offeramus, ueroe mentis acumine,
& subtiliore consideratione dijudicet. Ita nanque eue-
niat, ut, que in primo statim studendi aditu didicerunt,
perspecta penitus, ac potius depræhensa contemnant. At
si iam quisquis sue scientiæ defensor cupidus esse malit.

A s . Chabent

Chabent enim hoc quoque uitiis homines, quos comprehendit uetus, ac longa segnities, ut ab arreptis semel opinionibus non recedant: ne in senectute discendo, nihil usque in senectutem didicisse uideantur) si inquam malint uindicare, quam uertere, quæ uulgatis semel studijs imbibent, nemo expetit, ut priora cōdemnit, sed ut maiora quedam, atque altiora cōiungant. Non enim una, eademq; diuersarum ratio disciplinarum, cūm sit diuersissimis disciplinis una, atque eadem subiecta materies. Aliter enim de qualibet orationis parte Grammatico, aliter Dialectico differendum est. Nec eodem modo lineam, uel superficiem Mathematicus, uel Physicus tractat. Quo fit, ut altera alteram non impedit disciplina, sed multarum consideratione coniuncta, fiat uera naturæ, atque ex omnibus explicata cognitio. Hec ille.

Quid sit philosophia, & item quid sapientia, similiter quid philosophus, & qualem eum esse oportet, ex Alcino Platonico Philosopho, de doctrina Platonis, interprete Marsilio Ficino.

PHilosophia est appetitio sapientie, uel solutio animæ à corpore, & conuersio quædam ad ea, quæ uera sunt, atque diuina. Sapientia est diuinorum, humarumq; rerum scientia. Philosophus autem est, qui à philosophia nomen accipit, quemadmodum à musica musicus. Et qui philosophus futurus est, ab ipsa natura sic institutus esse debet, ut primò quidē ad omnia disciplinæ genera facilis, ac promptius existat: deinde ut non ijs quæ

que in fluxu uersantur, sed illis, que semper eodem modo consistunt, mentem adhibeat. Tertio loco, ut natura sit uerax, ab omni mendacio penitus alienus. Quisquis enim ueritatis audius, ad diuinorum contemplationem mentem conuertit, uoluptates corporis parui pendit. Oportet præterea liberali animo philosophum esse. Et enim rerum uilium aestimatio homini ueritate rerum contemplaturo aduersa est. Huius insuper uoluntas iustitiam diligit, quippe cum ueritatis, temperantie, liberalitatis studiosus existat. Adde, quod in ingenij acumine, atque memoria illi opus est. haec namque philosophum uirum perficiunt. At qui haec quidem naturæ dotes, cum disciplina, atque educatio decens adhibita est, perfectum uirtute uirum perficiunt: uerum si neglectæ sint, maximorum scelerum causa sunt.

De tribus apud philosophos differendi generibus, ex præfatione Marsilij Ficini in librum de uoluptate.

Tria sunt apud philosophos differendi genera. Vnu, quo certam aliquam quæstionis partem disputando defendimus, atque approbamus: ut Peripatetici, ac Stoici fecere. Alterum, quo quæstione proposita diuersas ad id, quod queritur, sententias, rationesque referimus, ut propositis pluribus, inuicemque collatis, quid ex his probabilius uerisimiliusque appareat, eligamus: quo Academicci ac Socratici penè omnes usi sunt. Tertium genus Scepticorum maximè proprium est, qui cum omnia indifferentia esse

simplicioris bonis fini

quoniam nullū 12
insimy esse putent, nec certum, aut probabile habeant quic=
tu felicitatij quam, quod sequantur (ea enim, quæ naturæ ordine
gratias sentant sciunt, distinctaq; sunt, confundunt, atque per=
miscent) ab excellentissimis qui=
busque philosophis
reijciuntur.

DIALECTI

CAE IOANNIS CAE-
SARII TRACTA=

T V S P R E

M V S.

Qua ratione a' prædicabilibus initium
huius artis tentandum sit, licet in ea omni-
um minima sint prædicamenta.

V E M A D M O D V M qui
legendi, & lecta rectè intelligen-
di callem quærunt, primum qui=modū et oodn
dem elementa, ac literas discunt,
inde ad syllabas transcendunt, à
syllabis autem ad dictiones perue-
niunt, et denique ad orationem quā-
dā deline rōm
ipsam: ita qui totius philosophie instrumentum, hoc est, ~~opinio~~ et sūt partib.
differendi artem, quam d̄alentinū Gr̄eci uocat, expe- ~~riūt~~ et cīcī dācti
tunt, in prædicamētis dignoscendis in primis erudiri de- ~~ra ad op̄pli rāndas.~~
bent, inde ad interpretationē progredi, ab interpretatio- ~~donūt d̄istiplinas atq;~~
ne demum ad syllogismorum ferri figurās. Decem namq; ~~que sum p̄rundū~~
prædicamenta tanquam elementa sunt quedam, quippe ~~p̄s̄it op̄p̄ian~~
que simplices sunt uoces, & disunctæ, & per se dū-
taxat inspectæ. Verbi gratia, Substantia, quātitas, ad alia
quid, qualitas, ubi, quando, facere, pati, compositum esse,
habere, & que sub ipsis sunt, ut species sub ipsis generi-
bus, & que ex ipsis diuisa, ut que specificæ differentiæ
appel

Hic ē ille Por appellatur. Verum enim uero cūm prædicamentorū ratiophyrius, q. vt ait Suidas, acer rimus Christia prædicabilium, quam certe et ipse Porphyrius predi-
cavit, nomini ho-
ris, lingua ob-
ligabiliū ad Chrysoriam scribens, et iānum necessa-
ritatem suā aduersus riam esse iudicat, non solum ad eam, quæ est apud Aristoteles Christianos ex telem prædicamentorū doctrinam intelligendam, uerum
multa cōuictia et ad alia quædam, nempe ad diuisionem, ad definitionem
eos cōtumelio-
sissimè infecta
x̄ est. Quippe parandas disciplinas instrumenta, utpote cuius gratia
q̄ præter q̄ hanc artem inuentam esse constat: de ipsis prædicabilibus
libus scriptum (quæ uocantur) prius quam breuiissimè dicendum est, si
a se librū reli-
git, scripsit &
alios q̄ pluri-
mos, & inter
hōiundecim
uerius ipsos
Christianos.
Claruit autem
imperat̄ Au-
reliano Cesa-
re, vixitq; ad
tempora vsq; iusque loco latius explicabitur. Qūo fit, ut indiuiduum
Diocletiani im-
peratoris Hec prædicabile dici non posst, nisi impropriè: quippe quā
ille. Quocirca deinde solo prædicatur tantum: ut Socrates, quæ uox de
mīli quidē vi-
deref autor il-
lī. ipso tantum Socrate prædicatur. Quæ eadem tametsi de
le qualibet mā alijs quoque sompluribus prædicatur, id certe iam non
gnus ē Christianorū scho-
lis exigendus atroque Catone Censorio, atque Uticensi, et de tertio
potius q̄ præ-
legendus: cum item illo prædicaretur, de quo Iuuenalis satyra secunda,
aliud tā harū Tertius ē cœlo cecidit Cato: si modò tertius aliquis fuit.
q̄nq; vocū co-
gnitio abun-
de satis habe-
ri possit,

^{dictio nomine}
^{2. vnde 2. nro}
Prædicabile quid sit
^{in genere}
P ^{affidatio}radicabile igitur uox est, quæ de pluribus uniuoce
prædicari potest, ut genus, ut species, ut differentia,
ut proprium, ut accidens. Horum enim unumquodque
tam uoce quam ratione eadem de pluribus prædicari na-
tum est: id quod de singulis paulo post proprio uniuscu-
m loquacitate
tempore usq; iusque loco latius explicabitur. Qūo fit, ut indiuiduum
Diocletiani im-
peratoris Hec prædicabile dici non posst, nisi impropriè: quippe quā
ille. Quocirca deinde solo prædicatur tantum: ut Socrates, quæ uox de
mīli quidē vi-
deref autor il-
lī. ipso tantum Socrate prædicatur. Quæ eadem tametsi de
le qualibet mā alijs quoque sompluribus prædicatur, id certe iam non
gnus ē Christianorū scho-
lis exigendus atroque Catone Censorio, atque Uticensi, et de tertio
potius q̄ præ-
legendus: cum item illo prædicaretur, de quo Iuuenalis satyra secunda,
aliud tā harū Tertius ē cœlo cecidit Cato: si modò tertius aliquis fuit.
q̄nq; vocū co-
gnitio abun-
de satis habe-
ri possit,

^{in genere}
individuum

De

De eo quod Differens, & quod Idem dici-
tur: tum quot modis utrūq; dicatur.

Sanè de pluribus prædicari dupliciter contingit. Aut
enim de pluribus numero differentibus, aut de pluri-
bus differentibus specie. Proinde paulò altius repete-
dum hoc loco, atque dicendum breuiter, Differens quot
modis dicatur: tum quid huic ex aduerso respondeat, Idem.

Ita fiet haud dubie, ut, quæ sequuntur, plantus percipi
queant. Sciendum igitur, quod Differens tot modis dici-
tur, quot modis dicitur Idem. Idem autē tripliciter dici-
tur. Nam aut genere, aut specie, aut numero idem alicui apud dialecticos
quipplam dicitur. Et genere quidē eadem dicuntur, que-
cunq; sub eodem genere continentur proximō, ut homo,
& leo sub animali. Specie uero, quecunq; sub eadem spe-
cie cōtinentur, ut Socrates, & Plato sub homine. Nume-
ro porro eadem, quatuor cūcuntur modis: nempe aut no-
mine, ut Marcus, & Ciceron: aut definitione, ut homo, &
animal rationale: aut proprio, ut homo & risibile: aut
accidente, ut mel, & ipsum tum flauum, tum dulce. Hinc
iam colligitur, & differens ab alio quipplam tripliciter
dici: genere, specie, & numero. Genere quidem differen-
tia dicuntur, quæ sub diuersis sibi proximis generibus
continentur, ut homo, & quercus. Siquidem homo sub
animali proximō sibi genere, & quercus sub arbore, iti-
dem genere proximo continentur. Specie uero differentia
dicuntur, quecunq; sub diuersis cōtinentur speciebus, ut
Alexander, & Bucephalus. quippe Alexander sub homi-
ne, Bucephalus uero sub equo cōtinetur. Quin & specie
differentia dicuntur ipsa inter se species diuersa, tametsi
opposita per gradibus differentia, & unius

unius generis species sunt, ut homo, leo, bos, equus, &c.
Numero porro differentia dicuntur, quæcunque in numero
rando, hoc est, dum numerantur, inter se differunt, ut So-
crates, & Plato. Nam cum dicit quispiam, Hic Socrates est,
& item, Hic Plato est: duas iam fecit unitates, unam in So-
crate, in Platone alteram. Atque ita non eadem in Socrate
unitas numerata est, quæ in Platone sed altera, atque altera,
& per hoc numero tantum differunt Socrates, & Plato.

De genere quid sit, & quomodo diuidatur.

Genus cum multipliciter dicatur, autore Victorino
(dicitur namque & parentis, & patriæ: hinc illud Ver-
gilij. Unde genus dicas? Item & cuiuslibet rei qualitas,
ut si dicas. Cuius generis uestis est? Una tamen eius si-
gnificatio est, secundum quam praedicabile fit, simili-
tudine uidelicet à primo illorum trium significatorum
sumpta: & à philosophis hoc pacto definitur. Genus
est, quod de pluribus, & differentibus specie, in eo, quod
quid est, praedicatur. Velsic, Genus est vox, que com-
plures sub se species, easdemque inter se diversas conti-
net, amplectiturque de quibus & in eo, quod quid est, pra-
dicatur, ut animal de homine, de lecone, & equo. Nam si
queratur, quid est homo, quid leo, item quid equus: re-
cte, conuenienterque de unoquoque horum respondebitur,
quod animal est. Animal igitur de homine, de lecone, &
de equo, in eo, quod quid est, praedicatur. Atque haec
ipsa inter se species differunt, nametsi sub animali, ut sub
generi proximo, continentur. Diuiditur autem genus
in genus generalissimum, & genus subalternum. Genus

TRACTATUS I.

17

generalissimum est, supra quod non est aliud superiorem
 genus. Atq; id quidē in una quaq; prædicamētorum serie
 ita obseruatū est, ut sit aliquod supremū, quod proim
 de a quibusdā generalissimum, ab alijs principalissimum,
 aut (quod Laurentio Vallae magis probatur) summum ge
 nus dicitur, ut substantia, quantitas, ad aliquid, qualis
 tus, &c. de quibus licet ens prædicetur, genus tamen ad
 nullum horum dici potest, quoniam non uniuoce, sed equi
 uoce de ipsis prædicatur. Definitur rursus et hoc modo,
 Genus generalissimum est, quod quem sit genus, non potest
 esse species; ob id quidē, quod species ut paulo post dice-
 tur ea est, que sub assignato genere ponitur. Genus uero
 subalternum est, quod, cū sit genus, potest unicūmet species
 esse, imo uero quicquid cōmetur inter genus generalissi-
 mū, & specie specialissimā, genus subalternum dici potest.

De specie quid sit, & quomodo diuidatur.

Speciei quoq; multiplex est acceptio. Nam preter cæ-
 tera eius nominis significata, unus cuiusq; rei forma,
 siue pulchritudo Species dicitur; hinc speciosos dicimus,
 qui forma sunt liberaliori: unde et formosos eosdem appelle-
 lamus interim. Species item dicitur, quæ generi subjicitur,
 secundum quam significationem à philosophis accipitur,
 definiturq; hoc modo, Species est, quæ de pluribus, et
 differentiis numero, in eo quod quid est, prædicatur, ut sub re defitio
 homo de Socrate, et Platone, et ut nostræ religionis uo-
 cabulis utar, de Petro itē, et Paulo. Definitur rursum spe-
 cies, ea quæ sub assignato genere ponitur. quæ quidem
 speciei definitio, tam speciei specialissime, quam speciei
 subalterne cōunis est: prior uero tātum cōuenit speciei

B specia

specialissimæ. Sciendū itaq; quod ut genus suprà diuisum est in genus generalissimum, & genus subalternum, ita ex species nūc diuiditur in specie specialissimam, ex speciem subalternā. Species qde specialissima est, que cum sit species, genus esse no potest: quippe quod sub se species alijs non habeat, ut homo, sub quo individua tantū continetur.

Species uero subalterna est, qua & genus, & species esse potest, ad aliud quidem, & aliud sumpta, cuiusmodi ea omnia sunt, quæcunq; media sunt inter genus generalissimum, & speciem specialissimam: id quod subscripta figura luce clarius indicabit.

De individuo, & quorū modis accipiatur.

Sed & interim de maiori dūo pauca adiucere liceat. Si quidē præterea significatiōne, qua id esse definitur, quod de uno solo particulari predicitur, idq; multis modis, ut Socrates, & hoc abū, & hic ueniens, & Sophronisci filius, si solus, & unicus ei Socrates extitit filius: aliae eius à Iohanne Damasceno significata produntur. Nā & quod inecabili probris, & inaudibile est, Individuum dicitur, ut punctū, & temporis instantiū, quod & nunc quoq; dicitur, & ipsa nimirū unitas, similiter & mens: ex quod difficulter sub sectione uenit, ut adamās, & qcqd tale est. Præterea Individuum dicitur, et species specialissima, qd in alias uidelicet species non diuidatur. Sed ex his oībus prima illa Individui significatio propria huic loco, & peculiaris est, quod ex quidā ita interpretantur, ut ipsum assentiant ex quibus da proprietatibus cōstare, quarū collectio nūquā in alio quolibet eadem erit! Quarum ite & nume quārū bonorum rum, & nomina quidam hoc uno uersiculo cōprehendit, accepit.

Forma

Forma, figura, locus, stirps, nomen, patria, tempus.

Sciendum insuper quod individuum in ea significacione
quæ primo loco posita est, & propriè ita dicitur, in ra-
tionalibus creaturis persona nomine nonnunquam desi-
gnatur. Vnde ex Boëthio in libro de duabus naturis in
CHRISTO ita definitur, Persona est rationalis naturæ in-
dividua substantia. Quanquam ex hic Valla rectam
nec nisi inuitus illam personæ definitionem admittit. Graæ approba-
ci eandem nunc πρόσωπον nunc ὑπόστασιν appellant.

FIGVRA

Substantia

Corporeum	Corpus	Incorporeum
Animatum	Animatum corpus	Inanimatum
Sensibile	Animal	Insensibile
Rationale	Rationale animal	Irrationale
Mortale	Homo	Immortale
Socrates, Plato, Aristoteles, Cato, Cicero, Vergilius.		

D e tripli Differentia

Differentia uero, communiter, propriè, & magis pro-
priè dicuntur. Communiter quidē differentia dicitur
qua alterum ab altero alteritate quadam differt solum.
Alteritate inquam, hoc est, qualibet ratione ab altero di-
uersum. Qua quidē differetia Xenocratem ab Aristotele
differre Plato iudicauit, ut autor est Diogenes Laërtius,
quod hic quidē præcipiti, & acri ingenio erat uile uero
tardo, atq; hebeti. Haud dissimile illi est, quod ex Cicero
111. de Orat. lib. de Isocrate refert, Isocrates doctor
(inquit) singularis dicebat se in Ephoro calcaribus, con-
tra autē in Theopompo frenis uti solere. Alterum enim

DE P R A E D I C A B I L I B V S.

exultantem uerborū audacia reprimebat, alterū cunctantem, ex quaſi uerecundante incibabat. *Quia* & hac ipsa differētia à ſeipſo quispia differt puer olim, et iam viro, & faciēt nunc aliq[ui]d, cùm antea quiesceret. Quo ſanē modo apud Vergilium de Hectore in aliū quaſi hominē

*qua significatur
differentia* mutato, Aeneas iducitur ita loquēs, Hei mihi qualis erat, quātum mutatus ab illo Hectore! Propriè uero differētia dicitur, qua alterū ab altero differt accidēte inseparabilis: quomodo is, qui oculos habet cæſios, ab eo differt, qui tales nō habet. Magis autē propriè differentia dicitur, qua

*qua prius a
homo distinguuntur* alterum ab altero differt nō accidente quo piā ſuę ſeparabile, ſiue inſeparabil, ſed ſubſtantiali qualitate: qua ipſa nimirum uniuersuſq[ue] rei ratio eſt. Itaq[ue] ab equo homo differt rationali qualitate. Si quidem homo rationalis est, equus uero irrationalis. Præterea ut hec ſpecie à ſpecifica diſſerret, unde & ſpecifica differentia dicitur: ita

maxima propria ſuperiores duæ indiuiduum ab indiuiduo ſeparant, que

ob idipſum Accidentia ſiue Aduetitiae differentiae dicuntur, quia diſſimiliſtib[us] poſſunt. In uniuersumigitur omnis differentia alteratum quandam affert - facit: ſed quæ ſpecifica dicitur, ultra id quod alteratum facit, aliud quoq[ue] facit. Atq[ue] ita differentiae communes quidam ſunt, quibus omnes aut ab alijs, aut a nobis ipſis diſſerimus. Proprie, quæ uniuersuſq[ue] indiuidui formam aliqua naturali proprietate depingunt. Magis autem proprie, quæ in ſubſtantia ipſa permanent, & uniuersuſq[ue] rei rationem explicant, & ſpeciem à ſpecie diſtingunt.

De ea, quæ ſpecifica differentia dicit, quid ſit.

Differentia ergo quæ magis propria, & ſpecifica dicuntur, & proinde tertium facit prædicabile, ea eſt

qua

qua species (ut dictum est) à specie differt, et hoc modo
definitur. Differentia est, quæ de pluribus, et differētibus
specie, in eo quod quale quid est prædicatur, ut rationale
de homine, et de Deo, si Porphyrio credimus, qui tam
Deum, quam hominē animal esse, opinatus est, idq; magis
Platonicorum sententia, qualis et ipse erat, quam secun-
dum ueritatē. Est igitur (sed in exēpli causa nunc admit-
tatur solū) et Deus, et homo animal rationale, sed à Deo
homo separatur mortalitate, quòd homo quidem mortalis
sit, Deus autē immortalis. Rursus autē et hoc pacto defi-
nitur. Differētia est, quæ diuidit, atq; dispescit ea, quæ sub
eōlē genere posita sunt, ut rationale hominē separat ab
equo, et leone, ceterisq; animalibus omnibus, quæcunq;
rationis expertia sunt. Aſsignatur itē et hæc eius descri-
ptio, Differentia est, qua species genus ſuperat, ut homo
quatenus est et rationalis, et mortalis, animal ſuperat,
exceditq;. Si quidē nihil horū actu animal est, licet poterit
state nō has ſolū habeat differētias, ſed et his oppositas.
Diuiditur autem huiusmodi differentia, qua et per ſe et
specificā, et per hoc magis propria differentia dicta est,
quòd hæc quidem genera diuidit in species, illa uero ſpe-
cies cōſtituit, et informat. Omnis quippe differentia ge-
neri adueniens cōſtituit ſpecie, ut cum rationale additur
animali, hominē protinus constituit, qua species animalis
eſſe dignoscitur. Vnde et hæc proinde cōſtitutiua diffe-
rentia dicitur, quemadmodum illa, qua genera in species
ſecat, differentia dicitur diuisiua. Sciendum tamen quòd
eadem differentia et diuisiua dici potest, et cōſtitutiua:
diuisiua quidem generis, cōſtitutiua autem ſpeciei.

^{tafrum am}
^{fficio ſuſitam}
^{per ritu}
Actus à poter-
itate cōtenus
differt, quate-
nus homo ri-
dens ab homi-
ne, qui rideat
quidem poſ-
lit, non rideat
autem,

De proprio, quod modis dicatur, tū & quot
modis dicatur commune.

Proprium uero quatuor dicitur modis. Primo namq;
propriū dicitur, quod soli alicui accidit speciei, et si
non omni: ut homini medicū esse, aut geometrā. Secundo,
quod omni quidē accidit, sed nō soli: quēadmodum homi-
ni esse bipedē, quādo et ambus perinde id accidit. Tertio,
quod soli quidē, & omni, uerū nō semper: ut omni ho-
mini, & soli homini accidit in senectute canescere, licet
Aristoteles, & Plinius id etiam equis tribuant. Quarto,
quod soli, & omni, & semper: quēadmodum homini ri-
dere, idq; potestate tamē magis, et aptitudine, quam actu.
Siquidē omnis homo et solus, & semper risibilis est, licet
nō semper rideat. Sanè ut propriū his quatuor modis di-
citur: ita cōmune, quod proprio quodāmodo opponitur,
quatuor dicitur modis. Cōmune quippe dicitur aut quod
in partes diuisibile est, ut ager communis pluribus: aut
quod in usu comuni positū est, à diuisione prorsus immu-
ne, ut seruus pluribus cōmuni, & equus, & puteus: aut
quod in occupando proprium factū est, alioqui cōmune,
ut in templo, aut theatro locus communis est omnibus,
priusquam occupetur: occupatus uero proprius fit occu-
panti: aut quod æquē omnibus sese p̄ebet, ut uox præco-
nis, aut alterius cuiuspiam concionantis, docentis ue.

De accidente, quid sit, et quō diuidatur.

Accidēs est, quod adest, & abest præter subiecti cor-
ruptionē. Definitur r̄pusus & hoc modo, Accidens
est, quod contingit eidē inesse, & non inesse, ut homini
album esse, & non esse album, & sedere, & stare. Quin
& ali

Ex aliter hoc pacto, Accidens est, quod neq; genus est,
neq; differentia, neq; species, neq; proprium, ~~semper autem~~
in subiecto subsistens est. Diuiditur autem accidens: aliud
namq; separabile est, aliud inseparabile. Separabile qui-
dem, ut dormire. Inseparabile uero, ut nigrum esse in Ae-
thiope & coruo, & candidum in cygno & niue. Acci-
dens porrò tam separabile, quam inseparabile, aliud natu-
raliter tale est, aliud extrinsecus aduenit. Naturaliter qui-
dem, ut pueritia, iuuentus, senectus: extrinsecus autem, ut
sedere, aut si qua cicatrix obducta uulnери occalluerit.

Quomodo accidentis definitio intelligen- da sit cum solutione dubitationis.

SVpereft ultima huius tractatus pars, quā ex aggredi-
siam certū erat, nisi nō remoraretur dubitatio haud
facilis, expendēda interim, examinandaq; , & discutiēda
prius. Ea autem huiusmodi est. Si accidens est, quod adest
et abest absq; eius, in quo est, interitu, quā fieri potest, ut
ex accidentibus aliud separabile, aliud inseparabile sta-
tuatur? Nam quod inseparabile est, id abesse non potest.
Sanè huic dubitationi Porphyrius ita paucis satisfacere
uidetur, quod ait exempli causa coruum posse albū sub-
intelligi, & Aethiopem cādore nitentem, prēter utriusq;
corruptionem, interitumq;. Verūm hoc ipsum Boëthius
paulò altius repetit dicens. Nam quoniā sunt accidentia
inseparabilia, in his definitio uidetur cōuenire nō posse.
Sed hæc (inquit) tam uehemens questio soluitur hoc pa-
cto, quod hæc ipsa definitio de accidentibus facta est po-
testate, nō actu: intelligētia, nō ueritate. Agè igitur, quo-
niā Aethiopi color niger austri nō potest, animo eū et

cogitatione separemus, erit tum color albus Aethiopi,
non tamen species consumpta est. Ita quoq; si à corvo ni-
gredimem abstuleris imaginatione, permanebit tamen
avis, nec species interibit. Ergo quod dictum est adesse,
et abesse, non re, sed animo intelligendum est. Quod ta-
men in his, quæ speciem constituent, haud ita sese habet:
ut si ab homine rationalitatem auferas, quam licet actu
separare non possumus, tamen si uel animo, imaginatio-
ne ue disiunxerimus, statim peribit hominis species.

non prædicta.

serua sp̄cias.

species diuinae.

noy p̄sp̄t.

Dé cōmunitate prædicabilium inter se,
& differentia item eorum à se inuicem.

Commune est omnibus prædicabilibus de pluribus
prædicari, ut exēpli gratia, Genus quidem de omni-
bus sub se cōtentis speciebus, & indiuiduis: de quibus omni-
bus & constitutiis cū primis differētia prædicatur: Spe-
cies autē de his solum, quæ sub ea cōtinentur, indiuiduis:
Proprium uero & de specie cuius est propriū, & de eius
dem speciei indiuiduis. Porro Accidēs & de speciebus pa-
riter, & indiuiduis, sed principaliter quidē de indiuiduis:
secundo uero loco & de ijs, quæ cōtinent indiuidua, hoc
est, speciebus ipsis. Quēadmodū ē diuerso, propriū prin-
cipaliter quidē de specie cuius est propriū, at secūdo de
inde loco de illius speciei indiuiduis: ut risibile esse, prius
quidem, et principaliter de homine prædicatur: posterius
uero & secundo loco de Socrate, & Platone, ceterisq;
particularibus hominibus. Commune itē est omnibus præ-
dicabilibus, præter accidens, uniuocē prædicari, de quibus
prædicātur. Differunt autē a se inuicē prædicabilia, quod
alia quidē prædicantur in eo, quod quid est, ut genus, &

etiam si uerū species:

species: alia uero in eo quod quale quid est, aut quomodo se habet quippe vel quod plerisq; accidentibus queritur, ut si quis interrogat, quomodo se habet Socrates? cum quis recte responderit, quod aut ambulat, aut disputat: si uero interroget quispia, qualis est Socrates? apte foris respondebit alter, quod sapiens est. Ergo differetia, proprium, et accidentes, praesertim inseparabile, in eo quod quale quid praedicatur. A specie itē genus differt, quod genus quidē praedicitur de pluribus, & specie differetibus: species uero de individuis, & numero differetibus tantū. Et differentia à proprio, & accidente differt, quod differentia quidem praedicitur in eo quod quale quid est, secundū rei scilicet essentia: propriū uero & accidentes secundū rei potius inherentiam. Demū propriū ab accidente differt, quod propriū quidē cōuersim praedicitur de eo, cuius est propriū, accidens uero minimè. Hactenus de quinq; praedicabilibus uocibus, restat nunc, ut Prædicamenta aggrediamur.

IN TRACTATUM

SECUNDVM, IN QVO DE

Prædicamentis agitur, & primum ostenditur

quid sit Prædicamentum, & cur ita

appelletur, Præfatio.

E P R A E D I C A M E N T I S

deinceps scripturus, operū preclum fa
cere uidebor, si, quid sit Prædicamentum, quid nominis
prius exposuero, ne nominis uis ipsum perfruam
lectorem ad illorum iam cognitionem.

B s prope

properantem, longius æquo remoretur, utpote nondum prospecta, dum tamen interim, quid. ~~laborare~~ laborat. Prædicamentum igitur est (ut ex à Tractatio definitur) terminorum, qui secundum nullam complectionem dicuntur, natura rerum ordinatio. Quæ definitio, ut nihil quide uidetur, huc habet intellectu, quod Prædicamentū nil aliud est, quam series quædam terminorū incōplexorū, quatenus ex his natura, id est, ratione rerum alijs alijs subjiciuntur, alijs de alijs prædicantur. Ceterum nomine Prædicamentī dictum hinc esse uidetur, quod de omnibus prædicatar decē numero prædicamenta, uelut ipsorum uocabulorum elemēta quædam. Quo nomine & Quintilianus ea uocat, & approbat Laurentius Valla, quod sensus scilicet ceterorum uocabulorum ad ista, tanquam ad elementa, & principia referantur, ob eamq; rem (ut idem ait) genera quoq; dicuntur, quod ex his cetera significata gignantur, quorumq; nullum alio superius est aut alteri genus, sed ipsa genera sunt principalia, immo uero, si sic dicere licet, principaliſima genera. Quoniam uero eorum, quæ prædicantur, alia quidem prædicantur æquiuoce, alia uniuoce, alia uero denominatiue: ab æquiuocis igitur, & uniuocis, & denominatiuis, necnon & ab alijs quibusdam, quæ Anteprædicamenta à recētioribus dicuntur, ut ea, quæ sequuntur ipsorum prædicamentorum traditionē, Postprædicamenta ab eisdē appellantur, uocabus quidē nouis, at non ad eo improprijs, hunc ipsum tractatum auſpicari conuenit.

De æquiuocis, uniuocis, et denominatiuis.

A Equiuoca dicuntur, quorum nominis locum comune est, secundum nomine uero ratio substantie diuersa, ut animal

ut animal homo, & quod pictū est, hominis tamen specie
interim referens. Horū sanè trig. nomen commune est, solum
nēpe animalis: at uero substantia ratio secundū ipsum
nomē alla atque alia. Vniuoca uero dicūtur, quorū nomen
comune est, & secundum nomen ratio substantiae eadē, ut
animal homo, & quod est equus. Horū namq; unūquodq;
(homo inquam, & equus) animal est, & animalis quoq;
rationem, hoc est, definitionē suscipit, quæ quidē est sub-
stantia animata sensibilis. Denominatiua porrò dicuntur,
quæcunq; ab aliquo, nēpe ab ipso principali, fōto easū dif-
ferentia, secundum nomen habent appellationem, ut à for-
titudine fortis, à grāmatica grāmaticus. Hic iam illud ad
dendum, quod nomen in his definitionibus nō solum pro
ea orationis parte, quæ à grāmaticis prima cōsideratur, sed
et pro ceteris orationis partibus perinde accipitur. Nomen itaque hoc loco accipiendum, ut sit omnis rerum aut quæ propria
per uocem significatio, id est, omne uocabulum.

De complexis & incōplexis, diuisio prima.

Eorum, quæ dicuntur, alia quidē dicuntur cum cōple
xione, alia uero sine cōplexione. Sine cōplexione di-
cūtur, quæcunq; secundū simplicē uocis sonum proferuntur,
ut homo, equus, uincit, currit. Cum cōplexione uero,
quæcunq; uel coniunctione aliqua copulātur, ut Socrates
uel Plato: uel secundum aliquid accidens coiunguntur, ut
uerbi gratia, quia in Socrate ambulatio uenit, hinc dici-
mus, Socrates ambulat: aut si qualitate forte aliqua uerbi
estus fuerit, ut pote sapiētia, dicimus, Socrates sapiens est.

De ihs quæ vel prædicātur de aliquo, vel in subiecto aliquo sunt, diuisio secunda.

Rursus

Rursus autem præter hanc & aliq ex ipso Ristotele
 et subiecto subiicitur diuisio, que talis est. Eoru, quæ sunt, alia
 quidem de subiecto dicuntur aliquo, in subiecto uero non
 sunt, ut homo: alia uero in subiecto quida sunt aliquo, de
 subiecto uero nullo dicuntur, ut hoc albu: alia & de sub-
 iecto dicuntur aliquo, & in subiecto sunt, ut color: nā hic
 de subiecto quopiā, ut albo prædicatur, et in corpore in-
 super reperitur: omnis enim color in corpore est: alia neq;
 in subiecto sunt, neq; de subiecto dicuntur aliquo, ut Sogra-
 tes, & quodcūq; substatiæ nomē singulare, et indiuiduum

De nouem modis, quibus quippiam in esse alicui dicitur.

Consentaneū fortassis fuerit hoc loco adiicere nouē
 modos, quibus esse in aliquo quippiā dicitur: quos
 ex Boëthio obseruauimus, in his, quæ in Aristotelis Præ-
 dicamenta scripsit, commentarijs. Quos haud dubie uir ille
 ex quarto Aristotelis de Physico auditu libro, ubi de lo-
 co tractat, & ex primo deinde Alexandri Aphrodisei de
 Anima libro multò antè collegisse existimandus est. Itaq;
 dicitur esse aliquid aut ut in loco, ut quū dicimus quem-
 piam in foro esse, aut in theatro: aut ut in uase, ut triticū
 in modio, & in dolio uinū: aut ut pars in toto, ut pupilla
 in oculo, & in manu digitus, & hec omnia in toto cor-
 pore: aut ut totum in partibus, ueluti corpus in omnibus
 suis mēbris: aut ut in genere species, ut homo in animali:
 aut genus in speciebus suis, ut animal in homine, leone,
 equo, & boue: aut ut in fine, ut in beatitudine, que certè
 finis est bene actæ uitæ: aut ut in potestate, ut in imperatore
 totius regni, siue imperij moderatio: aut ut in materiæ
 forma,

forma, ut in ære, siue in marmore Iouis statua: quo quidē modo & accidens hic nunc in aliquo esse dicitur, ut in subiecto. Præter hos autē nouē modos à Ioāne Damasce= no duo addūtūr, ut in tēpore, ueluti cùm dicimus. Noē tē pore diluuiū fuisse. Et ut in efficiēte causa, ut in Deo omnia, & in artifice rationes eorum, quæ ab ipso emanant.

De ijs, quæ ordine quodam de subiecto
aliquo prædicantur.

RÈGVL A P R I M A .

Q Vando alterum de altero, ut de subiecto quoq[ue] p[ro]p[ri]o p[re]dicatur, quæcunq[ue] dicūtur de eo, quod p[re]di catur, omnia & de subiecto ipso p[re]dicātur: ut quia ho= mo de Socrate p[re]dicatur, de homine uero & animal, & substantia, & animal igitur & substantia de Socrate quoq[ue] ipso p[re]dicātur. Quare si Socrates homo est, idem nimirū Socrates & animal est, & substantia. Sciendum tamen, quod intellectus regule accipi debet de ijs p[re]di catis, quæ nomina sunt, rei substantiam explicantia, non etiam de ijs, quæ nomina sunt aliorum nominum designa tiva, siue secundæ impositionis nomina, & per hoc nomi num nomina à dīo Seuerino Boëthio, à recentioribus ue= ro nomina, siue termini secundæ intentionis appellantur: cuiusmodi sunt, genus, species, subiectū, p[re]dicatum, & his similia. Quapropter de homine licet species p[re]dice tur, & homo de Socrate, non perinde tamen & de So crate ipso species p[re]dicabitur unquam.

De nominibus siue uocib[us], quæ vulgo pri ma & secundæ tū intētionis, tum impositio nis, siue nomina, siue voces appellantur.

Hanc

Hanc igitur ob causā haud ab re fuerit paulò altius
hoc loco repetere, atq; adnotare duplicitia esse nomi-
na, siue uoces, quibus in tradēdis disciplinis, atq; artibus
passim utuntur autores, uidelicet alia ex his dici primæ,
alia secundæ impositionis, siue (ut uulgaris dialecticorū ea
appellat) prime, et secundæ intentionis nomina: neq; id
quidē omnino temere. Nā quæ prime siue intentionis, siue
impositionis nomina dicūtur, ea sic appellata esse certum
est, quod qui uocabula instituere in animo habuerūt, pri-
mum quidē iij intēderunt, ut ipsis rebus nomina inderent,
siue imponerēt, quæ rerū uocabula et essent, et diceren-
tur: qualia sunt ea uocabula cū primis, quibus uulgaris ho-
minū passim utitur in exprimēdis suis inuicē cōceptibus,
et quibus utimur in disciplinis tū naturalibus, tū moralis-
bus: addo et in mathematicis, et in diuina philosophia
et alijs. plerisq; deinde uero cum uiderēt ijde necessarias
fore artes aliquas, p quas disceremus, et sciremus rectē,
ac propriè ut illis nominibus iam positis, ut quæ docerēt
nos illorū significationes, proprietates, et elegatiæ, et
in summa illorū aptas ubiq; cōpositiones, siue ut quid ani-
mo tuo cōceperis, alijs indicare possis: siue ut quid uerum,
quid ue falsum sit, statim dijudicare possit, quicūq; loquē-
tem aliū audierit: siue ut auditore inducere queas ad af-
sentendum tibi, quod persuadere conaris: hinc illi ueluti
iam secūdo loco intēderūt, ac mente cōceperūt, ut ipsis no-
minibus uocabula imponerēt, inderētq; Cuiusmodi nomi-
na, siue uocabula sunt, quibus tū in grāmatica, tū in dia-
lectica, tū ta rhetorica arte utimur. Vnde et ipsa secun-
dæ siue impositionis, siue intentionis nomina tandem dici cōe-
perunt.

perunt. Et hæc quidē mea de his nominibus, siue uocibus sentētia est: nec video aliā huius discriminis inter ipsas uoces rationē magis cōsonam rei propositæ: quācunq; uero alij protulerint, reddiderintq; eam mihi ut nec refellere omnino, ita nec pbare admodū curae fuerit: iudiciū tamē suū cuiq; relinquo. Nos interim ad institutū reuertamur,

De generibus diuersis, & non subalternatim positis.

REGVL A. II.

Diuersorum generū, & nō subalternatim positorū diuersæ sunt species, & differentiæ, ut animalis & sciētiae. Animalis quippe differētiæ sunt, gressibile, bipes, uolatile, & aquatile: sciētiae uero harū nulla est, quin potius ipsius sciētiae differentiæ assignari possunt, quod hæc quidē naturalis, hæc moralis: illa uero rationalis existit. At uerū generū subalternorū, siue subalternatim positorū nihil prohibet easdē esse differētias, ut auis, & animalis, quæ genera sibi subalterna sunt. Siquidē species animalis auis est, eadēq; corui genus. Vtriusq; autē ut pote tā animalis q; auis differentiæ eadē esse possunt & diuersæ. Eadē qdē, ut si quis has animalis differentias signet, qd' animaliū alia sunt quæ pascātur herbis, alia quæ seminibus, alia quæ carnibus, per quas & aues inter se differre dignoscuntur. quandoquidē & inter ayes aliae herbis pascuntur, aliae seminibus, aliae carnibus. Diuersæ uero, ut quū animalis differētiæ assignantur, qd' aliud quidē rationale est, aliud irrationale: quarū sanè nulla auis ab aue differt.

De Prædicamentis generatim.

Eorum, quæ secundum nullam complexionem dicuntur, unumquodque significat aut substantiam, aut quanti-

quantitatem, aut qualitatem, aut aliquid, aut ubi, aut quando, aut situm esse, aut habere, aut agere, aut pati. Et substantia quidem est (ut exempli gratia dicam) ut homo, et equus: quantitas, ut bicubitum, tricubitum: qualitas, ut musicum, grammaticum, album, nigrum: ad aliquid, ut duplum, dimidium, maius, minus: ubi uero, ut in foro, in theatro: quando autem, ut heri, anno superiori: situm esse, ut iacere, sedere, stare: habere autem, ut calceatum esse, armatum esse: agere, ut secare, urere: pati, ut secari, uriri. Sanè ex ijs, quæ dicta sunt, ipsa quidem secundum se singula in nulla affirmatione, uel negatione dicuntur, ut quæ neq; uerum, neq; falsum significant. Horum autem ad se inuicem cōplexione affirmatio utiq; fit, aut negatio.

De substantia quid sit, & quomo^d diuidatur.

Substantia dicta esse uidetur, quòd alijs omnibus substet: proinde à Ioanne Damasceno hoc pacto describitur. Substantia est, quæ per se subsistit, alio neutiquam indigens ut sit. Hec ipsa ab Aristotele in primum diuiditur, et secundum. Et primam quidem eam esse dicit, quæ proprie, et principaliter, et maximè substare dicitur, quæ neque de subiecto dicitur, neq; in subiecto est, ut quidam homo, ut Socrates, ut Plato, et si quid huiusmodi est, nempe singulare, et indiuiduum. Secundum uero substantiam, id est, secunda substantiae nomine, appellat species ipsas, in quibus quæ principaliter substantiae dicuntur, insunt, et harum specierum genera, ut homo, ut animal. Ceterum primæ substantiae idcirco dici uidentur, quòd sensibus propinquiores sint, primæq; his occurrat,

ut ex-

gnia fidei
In primis tuis

ut ex quarū hausta prius sensibus cognitione, generalitas
deinde animo concepta colligitur, cōstituiturq;. Id quod
et diuus Seuerinus Boëthius in libro de duabus naturis in
Christo, alijs quidem uerbis, sed sensu propè eodem dice-
re uidetur. Intellectus, inquit, uniuersalium rerum ex par-
ticularibus sumptus est. Ex quo et liquidò constat, quòd
ex secundis substantijs magis substātia ea dicitur, quæ pri-
mis substantijs propinquior est, quippe quæ et pluribus
etiā substātia. Quo fit, ut et species magis substātia sit, quam
genus, et homo quam animal. Porrò inter species ipsas,
que quidem huiusmodi sunt, ut genera esse non possint,
nulla magis substātia est, quam altera, quemadmodum nec
in primis substantijs, altera altera magis substātia est.

De sex substātiae proprietatibus.

Omibus substantijs tam primis, quam secundis, pro-
prium quodammodo est, in subiecto non esse. Dico
autem quodammodo, quando id non his conuenit solis,
sed et earum perinde differentijs: quippe quæ nec ipse
in subiecto sunt aliquo. Omnibus insuper secundis sub-
stantijs, et earum differentijs conuenit uniuocè prædica-
ri de primis, ut homo, et animal de Socrate, et de eodem
item Socrate, rationale. Omnia nanque hæc de Socrate
prædicantur nomine pariter, et ratione: id quod uniuocè
prædicari suprà definitum est. Substantia præterea nia-
hil est contrarium. Quid tamen omnino uerum esse non
uidetur, cum igni aqua, & aquæ ignis contrarius esse pu-
tetur. Sanè hunc scrupulum Boëthius paucis uerbis ita di-
luit, idq; iuxta Alexandri Aphrodisei mentem, Neutrum,
inquiens, horum elementorum alteri contrarium est, licet

C corum

quod tam
 omni uero
 apparet
 sicut
 Substantia inter se qualitates repugnat, diuersaeque sunt. Substan-
 tiae igitur nihil est contrarium. At nec proprium hoc substantiae
 est, quando ex qualitate perinde conuenit, ex alijs qui-
 busdam. Substantia item neque magis, neque minus suscipit, ut
 homo non est magis, aut minus homo, uel scipso prius, uel
 posterius, uel altero quolibet homine. Quod ergo dictum
 est, neque magis neque minus suscipit, id ita intelligitur, quod
 substantia ipsa neque intenditur, neque remittitur. Sed nec
 illud substantiae proprium, quod neque circulus alio circulo
 magis aut minus circulus est. Videtur autem omnis substantia
 hoc aliquid significare, id quod in primis quidem sub-
 stantijs haud dubie ita se habet. In secundis uero non ita pla-
 ne, nisi ob appellationis figuram, ut quum quis dicit homi-
 nem, aut animal, is iam perinde ac quendam hominem, aut
 quoddam animal dixisse uideri potest. At qui id ita non est.
 Quapropter secunda substantia non hoc aliquid, sed potius
 quale quid significat. Maximè uero proprium substantiae
 est, quod tametsi una, eademque numero ipsa existit, secun-
 dum sui tamen mutationem, contrariorum susceptibilis est, ut
 quidam homo: qui licet unus, idemque numero maneat, ipse
 tamen nunc calidus, nunc frigidus, nunc prauus, nunc studio-
 sus existit, mutaturque hoc pacto inter rim contrariis inter-
 se qualitatibus, id quod neque oratione, neque opinione con-
 uenire potest. Quippe quod neutra earum (quantum quidem
 in ipsa est) mutatur: et si aliquando vera, aliquando falsa
 iudicatur; quoniam potius res ipsa, de qua uero oratio profertur,
 uel opinio habetur, mutationem sui admittit, patiturque. Nam
 ut Aristoteles inquit, eatenus oratio aut uera, aut falsa
 est, quatenus res se habet. Idem de opinione sentiendum.

De Quantitate

TRACTATUS II.

De Quantitate.

Quantitas est, secundum quam in partes quipiam dividitur. Quantitatis autem alia continua est, alia uero discreta. Continua quantitas ab Aristotele ea esse definiatur, cuius partes ad eundem terminum communem copulantur, ut linea ad punctum, ad lineam superficie, et ad superficiem demum ipsius corporis. Id quod de linea ostendit, satis fortassis fuerit, quantum praesens hoc institutum exigit. Itaque si linea aliqua in duas partes per punctum in ea signatum, secta animo tamen magis, quam re ipsa. Hec quia continua est, partes ipsas ad eundem illum punctum, nempe terminum utriusque communem (sitque c) cohaerentes habet, et copulatas. Continua ergo quantitas est, ut linea, ut superficies, corpus. Ad hanc his et tempus, cuius partes, quoniam successione solum continuantur, ad instans, quod et nunc dicitur, copulari habent. Et locus, sed immobile, quippe quod et magis, quam ratione quantitas sit. Porro discreta quantitas est, cuius partes ad nullum terminum communem copulantur, sed a se inuicem seiuinctae sunt, atque discretae, ut numerus, et oratio. Numeri quippe, ut exempli causa denarij partes sunt, quinque et quinq; aut tria et septem, aut quomodolibet aliter idem diuidatur numerus: ipsae nimirum, quaecunque eius numeri partes fuerint, inter se disiuinctae sunt, atque separatae. Sic et in oratione partes, nempe literae, et syllabae, et item dictiones tum breuitate, longitudine, tum ipsa prolatione separantur, quinetiam scriptura, ut per quam oculi eas facile discernant, atque distinguant.

De tribus Quantitatis proprietatibus.

~~Significatio~~ DE PRAEDICAMENTIS

Caeterum quantitatis nihil est cōtrariū, id quod in ijs quidem, que finita sunt, nullam habet dubitationē, ut bicubito, aut tricubito nihil est cōtrarium. In ijs uero, que sunt indefinita, uidetur quidē alterū alteri contrariū esse, ut multū paucō, & magnū paruo: uerū horum nihil quantitas est, quemadmodū Aristoteles dicit, sed ad aliiquid potius. quippe cūm nihil sit, quod per se magnum, aut paruum: multum, aut paucum dicatur: sed id aliorum uenit respectu. Quantitas preterea neq; magis, neq; minus, neq; numerus, non suscipitur: ut bicubitum non est alio bicubito magis, aut minus bicubitum, neq; numerus alio numero magis, aut minus numerus est. Maxime autem proprium quantitati est, ut secundum eam & quale quicquam dicatur, aut in & quale. Ita secundum numerū, exercitus unus alteri & equalis, aut in & qualis dicitur: & secundū magnitudinē lignū ligno & quale est, ut cūm alterū alteri respondet, aut secundū longitudinē, aut secundū latitudinē, aut secundum crassitię, aut secundū has omnes dimēsiones simul. Quod quia suo constat ternario, perfectè quantum dicitur.

De ijs, quæ Ad aliquid dicuntur.

Ad aliquid uero talia dicuntur, quæcūq; hoc ipsum quod sunt, aliorū esse dicuntur, uel quomodolibet aliter ad aliud, ut duplum hoc ipsum quod est, alterius dicitur, nempe dimidiij, itidem & scientia. Etenim ut duplum dimidiij duplum est, ita scientia scibilis scientia. Adiectum est autem, uel quomodolibet aliter ad aliud, ut intelligamus relatiuorum quedam esse, quæ casu aliquo: quedam, quæ absque casu referantur. Casu referuntur, quæ aliorum esse dicuntur: absque casu uero, quæ quomodolibet aliter ad aliud: ut cūm dicitur mons magnus

ad montē paruum, relatio quidē est magni ad parū, sed non quæ per casum facta sit, tametsi in ea casus accusatius sumptus est. quod nimur ideo euenire Boëthius ait, qd illius relationis uis nō in casu, sed in præpositione sola consistit. Per casum itaq; referuntur, cū aut per gentiuū referuntur, ut pater filij pater. Aut per datiuū, ut similis simili similis. Aut per ablatiuum, ut maius minori maius. Sunt etiā, quæ mutatis casibus referantur, ut sciētia scibilis scientia, & scibile scientia scibile. Sunt item, quæ referantur nominibus eisdē, ut amicus amici amicus, & socius socij socius. Sunt, quæ diuersis, ut alia ferē omnia. Sciēdum autem dictam definitionem Platonis esse, non Aristotelis, id quod Boëthius planè astruit: & proinde alia ab Aristotele ipso traditur, quæ huiusmodi est, & quidē propria. Ad aliud sunt, quibus hoc ipsum esse est ad aliud quodāmodo se habere. Sanè hac definitione ea relativā describuntur, quæ in quadā comparatione, & relationis habitudine considerantur solum: ut quaternarius, quod duplus est, non ex se habet, sed hoc ipsum ex medio trahit, ad quod refertur, nempe ex binario. Atq; è diuerso binarius, quod medius sit, ex eo tantum habet, quod ad quaternariū refertur. Relatiuorū igitur, quæ propriè dicuntur, siue eorū, quæ sunt ad aliud, hoc est, esse, id est, hæc eorū natura est, ut ad aliud referantur, sine quo ne intelligi quidē possunt. Quo fit, ut prior definitio maior sit, quam posterior, hoc est, communior, ut quæ omnia, quæcunq; ad aliud utcunq; dicuntur, complectatur.

De quinque eorum, quæ ad aliud
dicuntur, proprietatibus.

INest autem & his, quæ ad aliquid dicuntur, contrarie
tas. Nam uirtus uitio, & scientia ignorantiae cōtraria
est. Atqui ut hoc ipsum nec proprium omnibus est, ita nec
cōmune. Videntur item & magis, & minus suscipere. Si-
mle namq; alicui quippiam dicitur, & magis & minus.
Verū ne hoc quidem omnibus aut proprium, aut cōmu-
ne. Omnia porrò quæ sunt ad aliquid, ad conuertentiam
dicuntur, ut seruus domini seruus, & dominus servi domi-
nus. Sed neq; in his firma semper cōuertentia est, nisi con-
uenienter id, ad quod dicitur, assignetur: ut si ala avis ala
dicatur, non rectè assignatio facta est, & per hoc nec con-
uertitur, ut dicatur avis alæ avis: sed si ala alati ala dicatur,
iam conuertentia fiet hoc pacto, alatum ala alatum.
Proinde rectè Aristoteles nos monuit, necesse esse ali-
quoties, ut nomina fingantur. Videntur autem ea, quæ ad
aliquid dicuntur, simul esse natura, id quod in pluribus
quidem uerum est, ut simul sunt duplum, & dimidiū, do-
minus item & seruus. In aliquibus uero non ita est: nam
scibile quippiam est, cuius tamen scientia fortassis nondum
habetur. Vnde & à nonnullis haud ab re relatiuorū talis
assignatur distinctio, ut sint quædam, quæ actu referan-
tur, quædam quæ potestate solum. Maxime uero propriū
est eorum, quæ ad aliquid dicuntur, quod ex his uno de-
finitè cognito, cognoscitur eodem modo & reliquum: ut
siquis definitè sciat quippiam duplum esse, idem etiā defi-
nitè scit id, cuius est duplum, nempe dimidium. Quemad-
modum si quis scierit Anchisen Aeneæ esse patrem, is pro-
culdubio iam sciet Aeneam Anchise filium esse.

De Qualitate.

Qualitas

*exemplum
nonqua min
propria sum*

Qualitas est, secundū quam quales esse dicimur, ut secundum musicam musici, & secundum albedinem albi. Porrò qualitatis species ab Aristotele quatuor assignātur. Ex his una est, quæ habitus, & dispositio siue affectio dicitur: sed ab habitu dispositio differt, quod permanentior quidē habitus sit, & diuturnior: dispositio uero facilē mobilis, & citō mutabilis. Et habitus quidem sunt, ut scientia, & uirtutes, dispositiones uero, ut calor, & frigus (quæ tamen exempla magis analogicōs, quam re uera hoc loco ponuntur) tum & sanitas, & aegritudo. Nanque secundum has disponitur, afficiturq; quodāmodo homo, aut aliud quod uis animal: uerū citō in contrarias mutantur qualitates, ut à sanitate in aegritudinem facilis est trāitus, & rursus ab aegritudine in sanitatem. Nonnunquam uero euénit, ut earū aliqua temporis protractione in aliquis transeat naturam, ut nigritia ex solis ardore longo tempore contracta, & quæ hecīca febris Græco uocabulo à medicis dicta est, Latino uero habitualis dici potest. Unde fit, ut dispositio quasi quedam uia sit ad habitum, & per hoc habitus imperfectus. Habitus uero cōstans omnino, atq; perfecta dispositio, & ueluti ipsius dispositionis terminus. Hinc habitus definitur, qualitas difficulter mobilis ab eo, in quo est: dispositio contrā, qualitas quæ facile à subiecto dimouetur. Rursus autem & habitus modo quodam dispositiones dici possunt: dispositiones uero ut habitus dicantur, nō est necesse. Alia autē Qualitatis species est, quæ naturalis potētia, & impotentia dicitur, secundum quam quidē quispiā non ex eo quod talis est, dicitur, sed quod talis esse potest: ut docilis puer dicitur, non

qui iam doctus sit, sed qui aptus est doceri: et fragile lignum, non quod iam fractum sit, sed quia tale est, ut frangi possit. Sic durum dicitur, quod naturale resistendi potentiam habet, ut non faciliter seceretur, dividaturque contra molle, quod ad hoc naturalem habet impotentiam. Ad hunc quoque modum et saltatores, et pugiles dicimus aliquos, non quod in his artibus, saltandi, inquam et concertandi, periculum unquam fecerint, sed quod ad eas insita suapte natura potentiam habeant, habilitatemque. Tertia uero species ea esse dicitur, quae passio, et passibilis qualitas nominatur: et differt hec ab illa, perinde atque habitus a dispositione, quod passibiles quidem qualitates perpetuo perdurant, ut in melle dulcedo, et in glacie frigus: passiones autem ad tempus exortae, facile commutantur: quare et qualitates uix dici merentur, ut in facie rubor ex uere crudia subortus, et ex metu pallor. Quarta demum qualitatis species est, quae dicitur figura, et circa hoc aliquid constantia forma, ut triangulum, quadratum, cubicum, et alia huiusmodi, quae qualia omnino dicuntur, ab ipsa uidelicet figura, hoc est, a linearum, superficierumque deductione, si magnitudinis nomina sunt: uel a descriptione, situque numerorum, si multitudinis. Eadem insuper et ab ipsa forma qualia dici solent, utpote a concinna partium compositione. Haud secus in his, quae artificio constant, sese habet id, quod dictum est, ut in domo, nauि, statua, et alijs huiusmodi: quorum unumquodque duplice qualitate affectum, ex iam dictis nemo non percipit, nepe tum figura, tum forma. Figura quidem, ut uerbi gratia, statua ab ipsorum lineamentorum deductio, qua hunc, aut illum exprimit, et representat. Forma uero a convenienti illorum

illorum inter se cōsensu, quæ debita proportio rei dici solet, et commensuratio, à Græcis συμμετρία appellata.

De communitatibus, & proprietatibus ipsius qualitatis.

INest autem et Qualitati contrarietas, ut iustitiae iniustitia contraria est, et albedo nigredini. Verum non in omnibus hoc ita habet. Nēpe rubori, et pallori, cæterisq; eiusmodi medijs coloribus nihil est cōtrarium: Alioqui uni plura cōtraria erunt. Tum et figuræ nihil contrarium est, ut exempli gratia, triāgulo, quadrato, cubico, necnon et ipsi circulo. Suscipiunt autem et magis, et minus, non a deo qualitates ipse, sed quæ ab his qualia denominatiū dicūtur: album magis & minus album dicitur, uel seipso, uel altero quolibet albo. At uero ne hoc quidem figuris ipsis conuenit suscipere inquam magis et minus. Nam quæcunque aut trianguli, aut quadrati, aut circuli definitiōnem suscipiunt, omnia pereque aut triangula, aut quadra ta, aut circuli sunt. Sciendum uero, quod tam hanc, quam illam communitatem potius, quam proprietatem dixerimus, quando ea secundum utrunque dicta sunt, nec solis, nec omnibus conueniant qualitatibus. Maximè autem proprium qualitati est, ut secundum eam similia, et dissimilia dicantur. Simile enim, aut dissimile alterum alteri dicitur, non secundum aliud quippiam, quam secundum id, quod quale est, siue à qualitate denominatur.

De cæteris sex Prædicamētis breuis ānotatio

DE cursis hactenus prioribus quatuor prædicamētis ex Aristotelis traditione, quæ certè consideratione aliqua egere uisa sunt etiam ipsi Aristoteli, quemadmo-

dum id ipsum & Boëthius aperte attestatur, restant posteriora sex: de quibus priusquam ea prosequamur, prefari hoc pacto libuit, Aristotelem uidelicet, cum priora illa quatuor latissimè prosecutus esset, posteaquam omnia numero decem, in principio sui tractatus ex ordine connumerasset, & per cōuenientia exempla declarasset, hac sex posteriora ne repetere quidem curasse, præterquam ex his duo tantum Agere, & Pati, sed cursim admodum, atque id profectò haud inconsultè: id quod & Iacobus Faber Stapulensis ingenuè contestatur, quòd eorum scilicet uocabula, præsertim ultimorū quatuor, trita prorsus & uulgaria sint, nullumq; proinde ad disciplinas momentum habeant, imò uero ciuilibus, at q; forensibus negotijs, necnon historiarum scriptoribus accommodatoria. Verum enim uero Gilbertus cognomento Poretanus, non contentus hoc Aristotelis siue consilio, siue iudicio, liberum sex ultimis scriptum reliquit, alijs mirificè probatum, alijs propemodum contemptum, ut quibus labor ille superuacaneus planè iudicatus sit, quum si quid in illis ad disciplinas usus esset, id Aristotelem nequaquam latuisset. Nos igitur, ut tempori aliquid concedamus, uel potius ne ab institutis quorundam prorsus abhorrere uideamur, inter Aristotelem ipsum, & hunc Gilbertum medium tenebimus uiam, & in transcursu tantummodo de his suscepimus prosequemur tractatum.

De Actione, & Passione, & earum utriuscq; tā communitatibus, quam proprietatibus.

F

Acere, siue agere dicitur quispiā, cuius actio ab ipso in aliam quamlibet rem ueniens consideratur. Pati uero is,

uerò is, in quo actio illa consideratur, ut in quē uenerat, ut quum secat quispiam, eius sectio in id, quod secatur, transit. Et quum quid percutitur, pecutientis actio in eo recipitur, atque eatenus ipsa percussio passio dicitur. Secare igitur, & percutere, agere est. Secari uerò, & percuti, pati. Actio igitur est, secundum quam in id, quod subiicitur, agere dicimur. Passio uerò illatio, effectusq; actionis. Recipit autem agere, & pati contrarietatem, & magis & minus: quippe calefacere contrarium est ei, quod est frigefacere: & calefieri ei, quod est frigefieri. Sic & calefacere, & frigefacere: & calefieri item, & frigefieri dicimus hoc, uel illud magis, aut minus.

Qua ratione uocabula harum duarum categoriarum discerni possint.

Sanè in his duobus prædicamentis spectare oportet non ad figuram duntaxat ipsius dictionis, sed ad significata potius. Nam sunt quedam, quae & significato & figuraione dictionis agèdi uim habent, ut curare, docere, legere. Quædam figuraione tantum, non etiā significato: quippe quæ actiū proferuntur, significato tamen passiuā sunt: cuiusmodi uerba, seu uoces sunt timere, mōrere, uidere, intelligere. Quæda contrà significato quidē actiua sunt, figuraione uerò passiuā, ut insidiari, perficiisci. Atq; id quidem quod iam diximus, maxima sanè ex parte cōprobat, & cōfirmat Prisc. Gram. lib. s. de uerborum significationibus: Actiua, inquit, species actionem semper significat, & facit ex se passiuū, exceptis duobus, metuo metuor, timeo timeor. Quin & ad sensus pertinentia uerba, si quis altius consideret, in actiuis uocibus passionem,

& in

et in passiuis actionē facere inuenimus, ut cū dico, video te, audio te, tango te, ostēdo me in ipso actu aliquid pati.

De Situ, siue Positione, & eius speciebus.

Situm esse Aristoteles ait denominatiū dicī à positio-
ne. Quæ quidem licet ipsa sit alicuius eorum, quæ ad
aliquid dicuntur, quæ tamen ab ea denominatiū dicun-
tur, proprium prædicamenti genus faciunt: ut à statione,
quæ relatio est quædam, stare denominatiū dicitur, quod
quidem est situm esse. Vnde *et* situm esse à Ioanne Da-
masceno id dicitur, quod positionē habet quoquo modo
ad alterum, puta ad partes corporis, uel sic, uel sic se ha-
bentis. Huius deinde tres species esse dicit, stare, sedere,
recumbere, id est, iacere. Et stare quidem est, erecto omni
no corpore esse. Sedere uero partim erecto, partim incur-
uo. Recubere uero in totū esse corpore prostrato, quod
et tribus contingit modis: nempe aut pronè, aut supinè,
aut obliquè. Eorum autem, quæ situm habent, hæc quidem
secundum naturam sita sunt, ut elementa in proprio, *et*
suo quodq; loco: hæc autem secundum artem, ut statuæ,
atque columnæ. Rursus eorum, quæ sita sunt, hæc quidem
sunt, quæ nunquam loco mouentur, ut terra: hæc uero,
quæ nunquam à motu quiescunt, ut cœlum.

De Vbi, & Quando, & Habere.

Eodem propè modo, ut Boëthio placet, *et* ubi, *et*
quando, *et* habere, sese habent, ut quæ nec ipsa sim-
pliciter intelligātur, quin potius ex alio naturam, id est,
rationē trahant: id quod *et* Martianus Capella attesta-
tur. Quo fit, ut nec ubi, nec quando esse possint, nisi locus
et tempus fuerint. Siquidem locū ubi, *et* tempus quādo
comitatur.

comitatur. Neq; uero idem est tempus, & quādo : nec locus, & ubi, sed proposito prius loco, si qua res in eo loco est posita, ubi esse dicitur. Vnde & ab Aurelio Augustino recte dictū est, Locus est cuiq; rei, ubi est. Eodem modo si res quāpiam in tempore est, quando esse perhibetur, ut natale C H R I S T I , cūm sit certo in tempore, nempe. v i i i . Calend. Ianuarij, quando ipsum esse dicimus. Vbi ergo, & quando hoc pacto à quibusdam definiuntur, Vbi est, quæ à loci circumscriptione procedit, corporis locatio. Quando uero, quæ ex tempore relinquitur rerum affectio. Habent autem & ubi, & quādo proprias diuersitates. Nam ubi aliquoties quidem infinitè dicitur, ut cūm alicubi quempiam esse dicimus : aliquoties uero definite, ut in foro, in gymnasio. Sic & quādo nunc definite, nunc indefinite dicitur. Habent rursus & ubi, & quando, secundum locorum, & temporum differentias, diuisionesq; species quasdā & differentias. Et locorum quidem differentiae sunt, sursum, deorsum, ante, pone, dextrorsum, laevorsum. Temporū uero præsens, præteritum, & futurū. Habere porro (ut subinde Boëthius ait) est qddā extrinsecus adueniēs, neq; innatum ei, à quo habetur, imò aliud quam est illud ipsum, à quo habetur, in se, uel potius circa se retinere: ut armatū esse, uel esse uestitum, & habere uestes atq; arma, quæ cū eo, qui habet, nata nō sunt, neq; aliqua communi natura, proprietate ue coniunguntur.

De Oppositis,

Consequens est autē de ijs dicere, quæ (ut diximus) Postprædicamenta à recentioribus appellantur: et primū quidem de Oppositis, quoties scilicet opponatur.

Opponi

Opponi autem alterū alteri quadrupliciter dicitur. Nempe aut ut ad aliquid, aut ut contraria, aut ut habitus, et priuatio, aut ut affirmatio, et negatio. Atq; hæc omnia communi quidem nomine opposita dicuntur, quod ueluti ex aduerso sibi obſistere, et contrā ſtare uideantur. Ad aliquid igitur opponi dicuntur, quæcunque hoc ipsum quod ſunt, oppofitorum dicuntur, uel quomodo libet aliter ad hæc: ut dimidium opponitur duplo, et eiusdem dupli dimidium eſt, et paruum opponitur magno, et ita, ut ipsum paruum ad magnum, cui opponitur, paruum ſit. Contraria uero dicuntur, quæ ita ſibi opponuntur, ut eorum non ſint, quibus opponuntur, ſed ſunt ſibi inuicem contraria: ut bonum, quod licet malo opponatur, non tamen mali bonum eſt, ſed malo contrarium. Itidem et albus, non nigri album eſt, ſed nigro contrarium. Habitus autem, et priuatio dicuntur, quæ et ipsa quidem opponuntur ſibi, ſed ita, ut circa idem aliquid necessario uerentur, ut uifus, et eæcitas circa oculum, auditus, et ſurditas circa aurem. Quartum demum oppofitorum genus eſt, ut affirmatio, et negatio, quo quidem genere opponuntur, quæcunq; inter ſe uerum et falſum co diuidunt, ut Socrates ambulat, Socrates non ambulat.

De oppofitorum definitionibus, & proprietatibus.

Caeterū hæc quo'nam pacto definiātur, dicendum item breuiter. At uero quoniam de his, quæ ad aliiquid ſeu relativa dicuntur, ſuprà dictum eſt, cum de prædicamentis tractaremus, de reliquis tribus id tantum nunc agamus. Itaq; Contraria definiuntur, quæ in eodē genere posita,

posita, plurimū à se distant, quæ eidem susceptibili ui-
cissim insunt, unde & mutuò se expellunt, nisi quæ per
naturam subiectis suis insunt. Itaq; ex contrarijs si unum
fuerit, non necesse est alterū esse. Contraria rursus eidem
simil inesse est impossibile. Sed & contraria omnia circa
idem aut genere, aut specie uersantur, ut ægritudo, & sa-
nitas circa corpus: iustitia, & iniustitia circa animam.
Omnia insuper contraria uel in eodem genere sunt, ut al-
bum & nigrū: uel in contrarijs generibus, ut iustitia, &
iniustitia: uel sunt ipsa contraria genera, ut uirtus & ui-
tium, bonū item & malū. Bono quippe malum ex necessi-
tate contrarium est: malo autem aliquando quidem bonū,
aliquando uerò & malū. Id quod facile uidere est in uir-
tutibus & uitijs moralibus. Sed & de contrarijs ipsis ad
eundem ferè modum Victorinus loquitur in ijs commēta-
rijs, quæ in rhetorica Ciceronis de inuentione scripsit.
Contraria (inquit) tribus modis inueniri possunt: cùm aut
sub eodē genere species multū inter se distant: aut sub sin-
gulis generibus diuersis species etiam diuersæ sunt: aut
duo genera inter se diuersa sunt. Hæc ille. Porrò quæ se-
cundū habitū & priuationē opponuntur, ea esse definiū-
tur, quæ circa idē fieri nata sunt, ordine irregressibili, &
tempore per naturā determinato. Et hæc quidē sunt, quæ
potētiae priuatione talia dicuntur. Nā quæ talia sunt pri-
uatione actus, hæc utiq; circa idem fieri possunt, ordine
regressibili: cuiusmodi sanè sunt motus, & quies, lux, &
tenebra, somnus, & uigilia. Iam uerò & quæ secundum
affirmationē & negationē opponuntur, ea ipsa definiun-
tur, quorum secundum se nullum datur medium, & quæ in
contradi-

contradictione consistunt. Contradiccio porrò dicta est, quasi opposita dictio, id est, locutio. Huius nimurum hoc p rae ceteris propriū est, quod siue res subsistat, siue nō sit omnino, in alterutra tamen contradictionis parte uel ueritas, uel falsitas semper inuenitur: quod certè in alijs oppositionibus minimè euerit. Nā si quid omnino nō est, illud neq; ægrum, neq; sanum esse potest, tum neq; cæcū, neq; uidens. Nec, si non est omnino, qui genuit, iam aut filius, aut pater erit. Veruntamen siue fuerit quippiā, siue nō fuerit, contradictione nihilominus cōstatibit semper. Et uerū, et falsū dicet, quicunque dixerit Socrates est, uel Socrates nō est.

De quinq; modis Prioris.

PRius autem alterum altero quinq; dicitur modis. Primo quidem id quod secundū tempus altero prius est, ut quod antiquius altero est, aut uetusius. Hinc Thebanorum bellum prius, id est, antiquius, seu uetusius dicitur excidio Troiano, idcirco quod tempore præcesserit: et Pythagorā priorem, id est, seniorem Socrate dicimus, et Socratem Aristotle. Secundo autē modo prius illud dicitur, à quo nō cōuertitur subsistendi cōsequentia: quo quidem modo, unū duobus prius est. Nā duobus existentibus, unū iam esse cōsequens est: at non contrā. Non enim si unū est, consequens cōtinuò erit, ut sint duo. Atq; hoc modo quod prius est, secundum naturā prius esse dicitur. Tertio uero modo prius esse dicitur, quod ordine quodam inteuertit, id quod in disciplinis, & orationibus rhetoriciis, & alijs huiusmodi, ut in Reipub. administrationibus facile est uidere. In disciplinis quidem, ut exempli causa in Geometria, elementa figurarum delineationibus priora sunt, & principia

principia ijs, quæ ex illis demonstratur, hoc est, ipsis cœlum
 sionibus. Elementa autem dico, punctum, linea, superficie. In rhetorice uero orationibus proœmiū, id est, exordiū naratīvū
 ratiōe prius est, & in reip. administratiōe cōsiliū actione.
 Quarto deinde modo prius id dicitur, quod melius est, & honorabilius, & præstatius, & dignius altero. Quo sane modo Sol Luna prior est, & anima corpore. Sed ut ipse Aristoteles ait, alienissimus hic modus est à significatione prioris. Siquidē isto modo (quod & Boëthius approbare uidetur) quicunq; dignitate, & reverētia ceteris præcelunt, magis propriè uenerabiles, & honorabiles dicūtur: ut uero priores dicātur, abusio potius est, q̄ uilla proprie-
 tas. Quinto demum prius dicitur alterū altero in ijs, quæ secundum subsistendi consequentiā conuertuntur, nempe illud quod alterius quomodo libet causa est, & principiū, ut ueritas imagine, & lux ipso lumine, siue splendore. & in orationibus prius quidē est rē ipsam subsistere, quam ueritas cōstet propositionis: ut si uerū est hominē esse, ue-
 rā iam ea est oratio, quæ dicit, homo est. Ac rursus, si ora-
 tio uera est, qua dicitur, homo est, uerū iam quoq; est ho-
 minem esse: & tamē hominē esse, hoc est, eius rei subsisten-
 tia, causa insuper est, cur propositio de homine uera ha-
 beatur. Itaq; rei subsistentia, ueritate sermonis prior est.

De tribus modis eorum, quæ sunt simul.

Simul autem dicuntur aliqua tribus modis. Primo quidē
 & simpliciter, & propriè simul dicuntur, quorū ge-
 neratione eodē fit tempore, ut gemini, qui ob id simul esse di-
 cuntur, quod unius temporis ortu editi sunt. Secundo uero
 modo simul dicūtur, quæcunq; ad se inuicē cōuertuntur,

D sed

sed ita, ut alterū alteri subsistēdi neq; causa sit, neq; primcipium: ut duplum, & dimidiū. Etenim hec ad se inuicem conuertuntur, quoniā si duplū est, dimidiū est: & si dimidium, & duplum. & tamen neutrū alteri causa est: ut nec pater filio causa est, ut sit, nec filius patri. Quod uerò dicō, huiusmodi est, Aeneas habuit Ascanium filiū, nō tamen causa fuit, ut filius esset, sed ut esset Ascanius. Sicut igitur filius dicitur quispiam, cùm primū ei fuerit pater, ita & pater iam dicitur, cùm primū ei fuerit filius. Tertio autem modo simul dicuntur, quæ ex eodē genere ex aduerso diuiduntur à se inuicem, ut homo, & equus. Homo namq; & equus, quoniā sub eodē genere ponuntur, nempe animali, simul esse dicuntur. Eodē sanè modo & de cæteris speciebus dicendum, quæ sub eodem genere, uel hoc, uel alio ponuntur. Quo fit, ut omnes species eiusdē generis & que uerbibimet sint, & generi illi æqualiter supponantur. Porrò autē & differentiae, quæ genus aliquod cōdiuidunt, simul esse dicuntur, ut rationale, & irrationalē. Sanè sciendum, quod quæcūq; secūdo, et tertio modo simul sunt, hec natura simul dicūtur, primo uerò modo simul dicūtur tempore.

De sex speciebus.

Motus uerò species sex sunt, generatio, corruptio, augmentatio, diminutio, alteratio, secundum locum mutatio. Et generatio quidē motus est ad substantiam: cui opponitur corruptio: motus proinde à substātia. Augmentatio uerò motus ad quantitatē: cui diminutio opponitur, motus uidelicet, quo acquisita iam antea, & paulatim aucta quantitas sit minor, deperditurq;. Alteratio est, qua aut qualitas acquiritur, aut deperditur acquisita. Secundum

dum locum uero mutatio dicitur, quæ fit aut ad locū, aut circa locū ad locum quidē, ut quæ secundum rectū fieri dicitur: circa locū uero, quæ in gyrum, siue in orbem. Omnium autem horum motū ex aduerso quietem intelligimus, cū tamen in his speciebus motū ipsi motus sibi inuenientem contrarij sint, præter eum motum, qui circa locū fieri dictus est, ut est motus corporū coelestī, cui nullus motus contrarius est. Ceterū animaduertendū hoc est, haud quaquam absonum esse, quod dictū est, motum esse motui contrariū, & item quietem: quasi uero duo iam unī contraria esse dixerimus, non unū uni, ut in Physicis Aristoteles docet. Quandoquidem id quod dictū est, secundum aliud, & itē aliud fieri intelligitur, quemadmodū id Ioannes Damascenus in sua dialectica subtilissimè annotauit. Nam eidē motui motus quidem opponitur, ut habitus, & forma, siue actus: quies uero, ut finis, & priuatio.

De octo habendi modis.

Habere quoq; multis modis dicitur. Nā habere quis dicitur, aut ut qualitatē aliquam, ut scientiā, uel uitutem: aut ut quantitatē, magnitudinem, & hanc quietem uel bicubitam, uel tricubitam, aut aliās quātamcunq;: aut ut ea, quæ circa corpus sunt, ut uestimentū, cuiusmodi est subucula, uel penula: aut ut in parte aliqua corporis, ut in digito anulum, uel torquē in collo; aut in partem aliquam sui, nempe manum, uel pedem, uel caput: aut ut in uase, quemadmodum modius dicitur habere triticum, & lagena uimum, & amphora aquam, ut sit habere pro continere: aut in possessionē, quomodo dicitur aliquis domū habere, uel prædiū; aut ut uxorē, quemadmodū uit uxorē

habere dicitur. Sed ut Aristoteles quoq; ait, idq; per iocum (ut uidetur) alienissimus hic habendi modus est: si qui dem nihil aliud est uirum habere uxorem, quam eidem cohabitare. Ideo autē hunc habendi modum impropriè dictum putant multi docti, ac per hoc penè respūunt, quod aiunt nō haberi posse, quod habentē habeat, sed multò reūtius dici, uiro mulierē esse, & pari uice mulieri uirum.

IN TRACTATUM TERTIVM PRAEFATIO breuiuscula.

X P E D I T A utcunque à nobis in prioribus duobus libris, siue tractatibus, ea parte dialectice, quam Elementariam vocant, utpote quæ Prædicabilia tantū, & Prædicamenta simplices quidē uoces, complectatur: sequitur hinc tractatus tertius de Propositione, quæ & ipsa huius artis pars quædam est: quippe quæ prima ex simplicibus illis, & incomplexis uocibus, perfecta constituitur oratio. Atqui huius quoniam nomen & uerbū partes sunt, & hæc ipsa per uocē definiuntur, à uoce haud ab re huius tractatus exordiū sumere licebit.

Quid sit Vox, tum etiam quid Sonus.

VOx igitur est, ut à nonnullis definitur Philosophis, ex ictu aëris elicita qualitas, auribus accidens. A recentioribus autem, & ijs quidē, qui superioribus aliquot annis circa hanc artem uersati sunt, magis conuenienter, accommodatē que ad hunc locum hoc pacto definitur:

Vox

Vox est sonus, qui ab ore animalis proficiscitur, certis quibusdam naturæ instrumentis formatus. Sonus item ab eisdem quoq; definitur, quicquid propriè, & per se auditu percipitur. Itaq; uox sonus est, non quilibet, sed qui (ut dictum est) ab ore animalis proficiscitur, formaturq; interim certis quibusdam naturæ instrumentis, quæ quidem sunt guttur, lingua, palatum, primores quatuor dentes, & labia duo: quibus à quibusdam additur & pulmo. Nam per guttur uocalis arteria intelligitur, quæ & spiritalis fistula appellatur. Ex quo iam liquidò patet, quòd neq; manuum ad se inuicem complosus, neq; pedum strepitus, aut fragor arborum, & in nubibus tonitus, uoces ullo modo dici debent. Quin & ob eandem fortassis causam neq; tußis, neq; excreatio, & si quid huiusmodi est, uoces propriè dici possunt, licet de animatis ore prodeat.

De uocis diuisione.

VOCUM autem alia quidē significatiua est, alia uero non significatiua. Porrò significatiua uox ea diciatur, quæ per auditū aliquid intellectui repræsentat. Non significatiua autem, quæ nihil omnino significat, ut quæ neq; naturaliter, neq; secundum placitū apud intellectum quicquam constituit, ut literæ propemodum, & syllabæ. Itaq; bifariam uox significare dicitur, tum naturaliter, tum secundū placitum. Naturaliter quidē uox significare dicitur, quæ naturalē duntaxat affectum animi monstrat, ut est dolor, aut gaudium, cuiusmodi sanè uoces sunt gemitus ægrotantium, & lugentū eiulatus, insolentū item cachinus, & risus indecens, tum honorū cuiusq; animalium uox propria. Secundum placitum autē, quæcunq; ex impo-

sitione rem aliquam designat, ut sua uniuscuiusq; gentis lingua, siue loquela, qua quis utitur, quoties alteri indica re uolet, quicquid animo conceperit. Hec rursus diuiditur. Alia nanq; tempus secum ad significationem trahit, ut ambulo: alia præter tempus significat, ut homo. Ceterum hæc nomen, illa uerò uerbum apud dialecticos appellatur, ex quorum utriusq; debita complexione uox constituitur, quæ oratio dicitur, uox proinde complexa: ut tam nomen, quam uerbum, uox incomplexa. At de nomine quidem primùm hic dicamus oportet.

De Nominе.

Nomen itaq; uox est significativa, secundū placitū, sine tempore, cuius nulla pars significativa est separata, finitum aliquid designans, & casus recti. Sanè in hac definitione uox generis locum obtinet, ut pote pluribus communis. Significativa deinde adiectū est: nam sunt & uoces, quæ nihil significant. Rursus secundum placitum, quod sint uoces, quæ naturaliter tantum significant. Sine tempore autē, quoniā uerba quoq; uoces sunt significativa secundum placitum, sed distant à nominibus, quod nomina quidem sine tempore: uerba autem cum tempore significant. Adiectum præterea est, cuius nulla pars significativa est separata, propter orationem. siquidem huius partes utique & separatæ significant, ut mox dicetur. Postremò autē adpositæ sunt particulæ due, una quidem, nempe finitum aliquid designans, propter nomina infinita: altera uerò, quæ quidē est & recti casus, propter non minum obliquos casus: qui quoniam cum est uerbo copulati, plenam, absolutamq; sententiam explicare non possunt,

possunt, non nomina, sed casus nominum iure nuncupantur: ut non recte dixeris, demonstrato quopiam, Catonis est, Catoni est, aut Catonem est: sed, Cato est.

De Verbo.

Verbum autem est uox significativa secundum placitum, cum tempore, cuius nulla pars significativa est separata, finitum aliquid designans, & casus recti. Quae quidem uerbi definitio, praeter particulam, cum tempore, omnia cum nomine habet communia. Siquidem id uerbi proprium est, significare, inquam, cum tempore. Ergo quod & participium cum tempore significat, hoc a uerbo habet, unde deducitur. Neque uero mouebit quempiam, quod ex nominibus quidem ipsis quaedam etiam tempus significant, ut annus, mensis, dies: at tamen nullum eorum tempus significat, quemadmodum Aristoteles ait. Ceterum ut nomina finita sunt, ac infinita, ita ex uerbis quoque alia finita sunt, alia infinita: finita, ut ambulo, disporto: infinita uero, ut non ambulo, non disporto. Rursus & de casibus uerborum haud secus ac de casibus nominum dicere par est: quippe ut nominum casus dicuntur, qui ab ipso recto flectuntur: ita casus uerborum appellari possunt, qui a temporis praesentis, & modi indicatiui significatione diuariant. Verbum igitur secundum Dialecticos, id solum esse dicitur, quod temporis praesentis est, et modi indicatiui.

Vtrum Nomen, & Verbum apud dialecticos solae partes orationis sint.

Exposita eatenus tam nominis, quam uerbi ratione, quatenus id ipsum Dialecticorum usus postulat, occurrit non temere quaestio illa, hoc in loco nunc etiam consideranda, quae a plerisque proponi solet, Vtrum scilicet

cet nomen, atq; uerbum solae apud Dialecticos orationis partes sint, cū tamen ab ipsis Grāmaticis octo huiusmodi constituantur partes. Sanè huius questionis nodum D. Seuerinus Boéthius, uir profectò tantus in Latina philosophia, quantus inter ipsos Latinos in arte oratoria M. Cicero, his uerbis ita dissoluit breuiissimè. Grāmatici enim (inquit) figurās tantummodo uocum considerantes, octo proinde orationis partes connumerant. Philosophi autē, atq; Dialectici, quoniā omnis eorū intēcio circa ueritatē, falsitatemq; locutionis uersatur, atq; ea ex nomine, uerboq; plenissimè constat, duas tantum orationis partes admittunt, easq; nomen, & uerbum esse docuerunt. Cætera uerò, non partes, sed orationis supplemēta, & ueluti colligamenta quædam appellant, quemadmodum in quadrigis frēna, & lora: & in nauibus tabulæ, & trabes. Non aliter autem de his sentit & Priscianus ille Grammaticus lib. ii. de participio: Quibusdam (inquit) philosophis placuit nomē, & uerbū solas esse partes orationis: cætera uerò adminicula, & iuncturas earū: quomodo nauium partes sunt tabulæ, & trabes. Sed nūc ad orationē trāseamus.

De Oratione.

Oratio est uox significativa secundum placitū, cuius partes extrā aliquid significant & separatae. Ad hunc sanè modū à Dialecticis oratio definitur. Cuius quidem definitionis intellectum facile est ex superioribus colligere. Nam quod oratio ipsa uox est, quod significativa uox, quodq; item significativa secundum placitum, id cū nomine, atq; uerbo cōmune habet. Cuius enim partes secundum placitū significant, ipsum quoq; secundum placitum

placitum significatiū est. Differt autē ab utroq; quoniā nominis quidē, & uerbi partes separatae nihil significat, ac ne in cōpositis quidē, ut & Aristoteli placet: quāmuis id tamē uideri uelint, ob dictionis figurā, sed tali uoci, siue dictioni res ipsa repugnat, nempe suapte natura simplex, & una; ut animalis nomen, quod Græcis τραγέλαφος dicitur, Latinis uero hircoceruus dici potest, ab hirci, ceruiq; similitudine. Nam cū cerui specie habeat, autore Plinio, ab eo tamē barba, & armorū uillo distat solū, in quo cum hirco quadantenus cōuenit: unde & nomen ei est ex utroq; cōpositum. At uero orationis partes multò aliter sese habent: quippe quae & extra ipsam significare possunt, ut uerbi causa, huius orationis, Plato disputat, tam nomen ipsum, quod quidem Plato est, quām uerbum disputat: partes nimirū seorsum utiq; & separatim omnino aliquid significant.

De Diuisione orationis.

Dividitur autem oratio: alia nanc; perfecta est, alia imperfecta. Perfecta quidē oratio ea esse dicitur, quae ex nomine, uerboq; cōstructa perfectam sententiam in animo audientis relinquit, ut Plato disputat. Quisquis enim eam audit, statim quiescit, ac iam intelligit, quid sit hac ipsa uoce prolatum. Imperfecta uero, quae plenā sententiam non facit, tametsi nonnunquam ex uerbo cōstat, unde orationis perfectio potissimum habetur: quippe quod ut in nominibus materia, ita in uerbis sermonis uis intellegatur, autore Quintiliano. Imperfecta igitur oratio est, quoties sine uerbo profertur, aliquoties autem & cum uerbo ipso. Sine uerbo quidem, ut Aeneis Vergili. Cum

D s uerbo

uerbo autē, ut quisquis ambulat. Vtraq; nimirum imperfecta oratio est: perficitur autem uerbo utrobiq; adiecto. Hec quidē, si addas uerbū, mouetur, ut sit, Quisquis ambulat, mouetur: illa uero, si addatur uerbū, legitur, ut si dicas, Aeneis Vergilius legitur. Atque hunc in modum omnis imperfecta oratio perfici potest, qualis profectò ea esse debet oratio, quæ ab Aristotele quidem ipso facile huius artis principe, Enuntiatio: à Cicerone uero (quem Plinius lucem doctrinarum appellat) Pronuntiatum, & Proloquium nonnunquam: à Boëthio demum inter Latinos præsertim Propositio dicta est, qua etiam appellatione communis Dialecticorum schola nunc pañim utitur.

De diuisione Orationis perfectæ.

Orationū perfectarū alia Deprecatiua est: ut, Iuppiter omnipotens precibus si flecteris ullis, Da inde auxiliū pater, atq; hæc omnia firma. Alia Imperatiua: ut, Vade agè nate, uoca Zephyros, & labere pennis. Alia Interrogatiua: ut, Dic mihi Damoceta, cuium pecus, an Melibœi? Alia Vocatiua: ut, Huc ades ò Melibœe. Alia Enuntiatiua: ut, Principiò arboribus uaria est natura creandis. Præter has autem quinq; perfectæ orationis species sunt, qui duas alias addant, nempe Optatiuā, & Subiunctiuam. Optatiuam: ut, ò mihi præteritos referat si Iuppiter annos: Subiunctiuam, ut Si foetura gregē suppleuerit, aureus esto. Verumen in uero huiuscmodi orationū siue quinq;, siue septē species constituas, ea tamē sola, quæ Enuntiatiua, siue Indicatiua dicitur, propositio est: quippe quæ uel esse aliquid, uel nō esse designet, & in qua aut ueritas, aut falsitas inueniatur. Reliquæ uero poëtis, atq; oratoribus ad affe

ad affectus uarios mouēdos magis accommodatē uidentur.

De propositione, eiusq; secundū substantiā diuisione, tum quid subiectū, & quid prædicatum.

Propositio est oratio uerum, uel falsum significans. Eius uerò prima & quidē secundum substantiā diuisio hæc est, Propositionum alia categorica est, alia hypothetica. At de hypothetica quidē aliās: interim de categorica(ut cœpimus) prosequamur. Hæc autem est, quæ duobus terminis perficitur, subiecto scilicet, & prædicato, hoc est, quæ simplicissimè constat ex nomine casus recti, eodemq; finito, & uerbo modi indicatiui, ut Aristoteles docet. Sunt, qui præter duos dictos terminos, tertiam his ueluti partem adiiciant, nēpe copulam(quam uocat) uerbalem. Et proinde propositionē huiusmodi hoc pacto illi definiunt, Propositio categorica est, quæ habet subiectū, prædicatum, & copulam principales partes sui: ut huius propositionis. Aristoteles docet, subiectus quidē terminus est Aristoteles, prædicatus uerò uerbum docet, & quod alterum cū altero coniungit, copula(ut dictum est) à recen-tioribus uocatur. Quam ijdem deinde per resolutionem uerbi adiectiui, si quod in huiusmodi propositione prædicatur, ut eius uerbi docet, prodi, ac patere aiunt, si ita ipsam propositionem protuleris, Aristoteles est docens. Huius quippe propositionis Aristoteles subiectum est, docens prædicatū, est uerò uerbum, copula: quasi uerò hoc totum est docens, non multò rectius prædicatū diceretur. Subiectum porrò id esse dicitur, de quo aliquid prædicatur: Prædicatū uerò, qd' dicitur de subiecto. Ceterū quæ categorica dicta est propositio uoce Greccanica, Latina

à præ

à prædicando prædicatiua, seu prædictoria dici potest, quando eadē utrobiq; significatio est; quippe quod Latinis prædico, hoc Græcis est νεκτηγορεω,, quod uerbū et si alias accuso significat Græcis hominibus, apud philosophos tamē pro prædico accipitur. Vnde νεκτηγορια Prædicamēta dicūtur. de qbus tractatu superiori trāsegimus.

Vtrum non nisi ex nomine, & uerbo perfecta consistat oratio, an ex solo etiam uerbo consistere aliquando possit.

Sed & hoc loco questio suboritur non incommodè, Vtrum haud unquā aliter, quam ex nomine, & uerbo plena, & perfecta oratio, cuiusmodi propositio est, cōsta re queat: an ex solo etiam uerbo aliquando, Huic sanè questioni ita Martianus Capella occurrit. Quoties (inquit) uerbum primæ, uel secundæ personæ fuerit, quia per ipsum iam aliquid significatur, quod uel negari, uel affirmari posse, simul & in hominem tantum cadat, & hunc quidem certum, utiq; ex solo ad hunc modum uerbo, perfecta oratio, & propositio haberri potest, ut disputo, aut disputas. Quippe ut in horum altero, quod quidē primæ personæ est, subauditur protinus pronomen ego, ac per hoc plenum per se est, atq; ueritati, aut falsitati æquè obnoxium: ita in altero, quod est personæ secundæ, facile intelligitur tu pronomen. Vnde tantudem penè ualet, cum dicitur, disputo, uel disputas, quantum si dixeris, ego dis-
puto, uel tu disputas: hoc excepto, quod quoties istiusmodi pronomimum expressio fit, toties uel emphasis no-
tatur, uel discretio aliqua intelligitur. Tertia uero uerbi persona, quia non hominis tantum est, sed aliarum etiam rerum

rerum, & simulac dicta fuerit, non continuo intelligitur, de quo dicatur, ita ut aut affirmari, aut negari possit, idcirco neq; ueritati, neq; falsitati obnoxia est: quare nec propositio ex ea sola constare unquam potest, nisi forte de eo dicatur, de quo solo intelligi potest id, quod dicitur, ut cum dicimus, Pluit, aut ningit. hoc quod dicitur, pluit, aut ningit, utrumq; aut uerum esse potest, aut falsum, & per hoc negari, aut affirmari, licet nihil addamus, quia notum est, qui pluat, aut ningat: nempe Deus, aut natura. Cum uero dicimus, disputat, aut legit, aut loquitur, in nullo horum certum aliquid intelligitur. Quapropter nec uerum, nec falsum dici potest, quamuis etiam de homine intelligi possit, quod dicitur, disputat, aut legit, aut loquitur: quia tamen non de uno certo aliquo dici potest, idcirco subdum est nomen alicuius hominis, ut plenum sit, quod dicitur. Prima igitur, & secunda uerbi persona, quia de homine tantum etiam certo intelliguntur, idcirco solae dictae possunt aut uerum, aut falsum significare. Tertia uero persona uerbi, ut nec de solo intelligitur homine, ita nec sola dici potest, ac per hoc nec ex sola, nisi admodum rarerent (ut dictum est) propositio constitui potest.

Vtrum quoties ex nomine, & uerbo propositio constituitur, ipsum nomen non alterius quam recti casus esse possit.

Rursus & alia nunc quæstio emergit, precedenti haud multum absimilis, quæ huiusmodi est, Vtrum nomen, ex quo cum uerbo propositio conficitur, solum recti casus esse debeat, an alterius quoq; cuiuslibet obliqui casus esse possit. Huic quoq; dubitationi idem Martianus subtiliter

tiliter obueniēs, ad hunc modū respondet breuiissimè, Vbi uerò uerba (inquit) illa sunt, quæ impersonalia dicuntur, nō iam ex recto casu sententia impletur, sicut propositio, sed alios casus recipit, ut disputatur cū dicitur, ut est impersonale uerbum, plena omnino sententia est, si ablatiū adiungas, & per hoc affirmari, aut negari potest, ut est, à Cicerone disputatur, à Cicerone non disputatur. Et pœnit cū dicitur, plena quoq; sententia est, si accusatiū iungas: ut est, Ciceronem pœnit: atq; de alijs quoq; impersonalibus uerbis, quæ uel cum eisdem, uel cum alijs construuntur casibus, ad hunc modum dicendū est. Ut igitur quoties personale uerbum est, ex quo cū nomine propositio constituitur, ipsum nomen recti casus esse oportet: ita non minus necesse est, quoties uerbuū impersonale fuerit, ut sit nomen casus obliqui, natura uerbi id ita exigente. Sed iam ad institutū reuertamur, & quo' nā modo propositio secundum qualitatem diuidatur, deinceps dicamus.

De diuisione propositionis secundum qualitatem.

Propositionum itaque categoriarum aliæ quidem qualitate, aliæ uerò quantitate differentes inueniuntur. Porrò secundum qualitatem differunt, quarum altera affirmatiua est, altera negatiua. Affirmatiua quidem propositio est, in qua aliquid de aliquo prædicatōe enuntiatur. Vel in qua prædicatum affirmatur de subiecto, ut Plato philosophus est. Negatiua uerò, in qua aliquid ab aliquo prædicatione sciungitur. Vel in qua prædicatum negatur de subiecto, ut Plato philosophus non est. Hic nanque de Platone negatur philosophus, ut prædicatum de sub

de subiecto apposito ad uerbum substantiuum (quæ utiq; potior pars prædicati est) negandi aduerbio : cuius quidem hæc uis esse prohibetur, ut quicquid post se inuenit, tollat prorsus, & eius oppositum reponat.

De diuisione propositionis categoricæ secundum quantitatem.

AT uerò secundū quantitatē huiusmodi propositionum hoc modo sumūtur, quod aliæ quidem sunt uniuersales, aliæ particulares, aliæ indefinitæ, aliæ uerò singulares. Sed harū uniuscuiusq; uim propria descriptione hinc iam explicemus oportet. Vnuersalis igitur propositio est, quæ tum affirmando, tum negando uniuersaliter proponit : uel in qua subiicitur terminus communis signo uniuersali determinatus, ut omnis homo sapiens est, nullus homo sapiē est. Particularis uerò, quæ siue affirmet, siue neget, particulariter tantū proponit, quam & alij ita describunt. Particularis propositio est, in qua subiicitur terminus communis signo particulari determinatus, ut quidam homo sapiens est, quidam homo sapiens non est. Indefinita uerò est, quæ absq; uniuersalitatis, particularitatis uero tam affirmando, quam negando profertur, uel cuius subiectus terminus absque ullo signo sumitur, ut homo sapiens est, homo sapiens non est. Singularis porrò propositio est, in qua de individuo, & singulari quicquā prædicatur, idq; tum affirmatiuè, tum negatiuè : ut, Socrates ambulat, Socrates non ambulat. Eandem autem nonnulli hoc pacto describunt. Propositio singularis est, in qua subiicitur terminus singularis, aut certè communis, qui tamen singulariter teneatur,

accipia

acciipiaturq; ut Socrates, uel hic homo sapiens est.

De tribus signis quæstiuis, quibus de una=quaq; propositione quærere contingat.

Cum igitur tres sint propositionum differentiae, ut dictum est, que quidē sumuntur aut secundum substantiam, aut secundum qualitatem, aut secundum quantitatem, tria quoque par est quæstiuia signa accommodari, quibus apta eliciatur responsio ab eo, qui de illis interrogatus fuerit. Itaque interrogatus quispiam, quæ sit hæc, aut illa propositio, aptè conuenenterq; respondebit, quòd sit categorica, uel hypothetica. Si uero idem deinde interrogatus fuerit, qualis sit, tum quoque aptè respondebit, quòd sit affirmativa, uel negativa. Rursus autem si interrogetur, quanta sit, rectè nimurum & hæc interrogati responsio quadrabit, si dixerit, aut uniuersalis, aut particularis, aut indefinita, aut singularis. Atque hæc quidem quanquam fortassis non tanti habentur, ut negotium facessere debeant, eò tamen pertinere uidetur, ut exercitati istis interrogatiunculis nouitij huius artis ueluti tyrones assuescant paulatim propositionum differentias internoscere: quod utiq; momenti nonnihil habet ad ea, quæ deinceps sequuntur, planius percipienda,

Quæ propositiones suis terminis
conueniant, & quæ non.

HActenus de propositione, quæ categorica dicitur, eiusq; partibus, atq; differentijs quibusdam: restat, ut, quibus ipsa sit prædicta affectionibus (quas passiones iuniores uocant) ostendamus: idq; hac præmissa diuisione, Propositionum aliæ sunt, quæ nulla terminorum parti

participatione conueniunt, aliae sunt, quae conueniunt quidem, at non ex aequo. Nempe ex his aliae utraq; termino participant, ut Plato philosophus est, Plato philosophus non est. Aliae uero altero tantum, quod nimirū tribus modis fieri constat: quippe cum uel cōmunis ille terminus in una propositionū subiicitur, & prædicatur in altera, uel prædicatur in utraq; uel in utraq; subiicitur. Communem autem terminum hic nunc uoco non eum, qui de pluribus prædicari possit, sed qui in singulis hoc pacto participantibus propositionibus reperiatur. Verum enim uero de his propositionibus, quae altero termino, uel neutro participant, nihil ad præsens: cum de his solum hoc loco agatur propositionibus, quae utraq; termino conueniunt. id quod duobus fit modis: aut enim ordine eodem, aut per ordinis commutationem. Eodem quidem ordine participant suis terminis, quae de eodem subiecto idem pronuntiant prædicatum. Per ordinis uero cōmutationē, quoties qui in una subiectus est terminus, in altera fit terminus prædicatus, ut omne iustum est bonum, & quoddam bonū est iustum. Ceterū ut ex ordinis quidem commutatione conuersio propositionum colligitur, de qua non multò pōst dicetur, ita ex constantia ordinis propositionum sumitur oppositio: de qua primum hic nunc dicamus.

De oppositione propositionum categoriarum, & quid sit.

Propositionum igitur categoriarum utraq; termino eodem ordine participantium aliae quidem contrarie sunt, aliae subcontrarie, aliae contradictorie, aliae uero subalternae. Contrarie sunt due propositiones uni-

E uersales

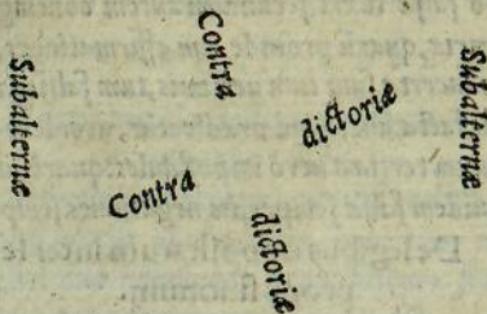
uersales, alia quidem affirmatiua, alia uero negatiua,
 eiusdem subiecti pariter, et praedicti, ut omnis homo
 iustus est, nullus homo iustus est. Subcontraria uero
 propositiones due particulares, altera quidem affirmatiua,
 altera uero negatiua, eiusdem subiecti pariter, et
 praedicti, ut quidam homo iustus est, quidam homo iu-
 stus non est. Contradictorie autem propositiones due,
 uniuersalis, et particularis, uniuersalis quidem affirmatiua,
 particularis uero negatiua: uel uniuersalis qui-
 dem negatiua, particularis uero affirmatiua, eiusdem
 subiecti pariter, et praedicti, ut omnis homo iustus est,
 quidam homo iustus non est: uel, nullus homo iustus est,
 quidam homo iustus est. Subalterne porrò sunt proposi-
 tiones due, ambae quidem aut affirmatiue, aut negati-
 ue: sed ex his altera quidem uniuersalis est, altera uero
 particularis, eiusdem subiecti pariter, et praedicti, ut
 omnis homo iustus est, quidam homo iustus est: uel, nul-
 lis homo iustus est, quidam homo iustus non est. Oppo-
 sitio igitur est, ut ex praedictis patet, duarum proposi-
 tionum categoriarum repugnantia quedam uel quali-
 tate tantum, uel quantitate tantum, uel qualitate simul et
 quantitate. Toties enim sibi inuicem aduersantur dictæ
 categoriæ propositiones. Quarum quidem op-
 positio ut ueluti oculis exposita habeas-
 tur, figuram ex quatuor angu-
 lis constitutam subij-
 cere non gra-
 uabor.

Omnis

Omnis homo
iustus est

Contrariæ

Nullus homo
iustus est

Quidam homo Subcontrariæ Quidam homo
iustus est iustus non est

De triplici propositionum materia.

Sed priusquam harum inter se oppositarum propositionum leges (quas uocant) exponamus, commoneendus interim probus lector est, ipsius uidelicet propositionis triplicem esse materiam, naturalem, contingentem, & remotam. Voco autem materiam propositionum hoc loco, earum utrumque terminum, subiectum, inquam, & praedicatum. Quidam uero definiunt habitudinem, quae est praedicati, ad subiectum. Naturalem igitur materiam esse dicunt, quoties praedicatum est de essentia subiecti, aut certe proprium eius, ut homo est animal, homo est risibilis. Contingentem uero, quoties praedicatum subiecto aut adesse, aut abesse potest præter subiecti corruptionem, ut Socrates ambulat. Remotam autem, quando praedicatum ipsi subiecto nullo modo conuenire potest,

E 2 ut homo

ut homo est lapis. Itaq; sciendum, quòd iuxta primā quidem habitudinē necessarie propositiones dicuntur, quarum ut affirmations semper ueræ sunt, ita negationes perpetuò false. Iuxta secundam autem contingentēs, seu accidentariæ, quarū proinde tam affirmations, quam negationes incertæ sunt tum ueritatis, tum falsitatis, nisi suppositione facta: aut, quod prædicatur, accidens sit inseparabile. Iuxta tertiam uero impossibiles: quarū ut affirmations quidem false semper, ita negationes semper uerae.

De legibus oppositarum inter se propositionum.

ERGO ut id, quod hoc loco instituimus, commodius fieri posse, operæ pretium fuerit hasce leges per certas quasdam regulas digerere, atq; distribuere. Itaq; cum quatuor sint inter se oppositū propositionum differentiationē, consentaneū erit, quatuor quoq; regulas de ipsis constitueret, ut unicuiq; differentiæ sua respōdeat regula. Prima igitur regula erit de lege, & natura contrariarum: secunda de lege, & natura subcontrariarum: tertia de lege & natura contradictoriarū: quarta uero, atq; ultima de lege, & natura subalternarū: Sed et illud obiter occurrit admonendum, nō esse harum regularū ullam exactam demonstrationem hīc exigendam, ut nec in sequentibus usquam, ubiq; regulæ propositæ fuerint: quippe quòd id supra uires prorsus, captumq; esset eorū, qui primis adhuc huius disciplinæ rudimētis imbuendi sunt, atq; formādi. Satis autē fuerit, si idoneis tantū exemplis utcunq; declarentur. Quod profectō si ubiq; obseruetur, nō paruum ex eo (ni fallor) sentient profectum tum auditores, tum etiam

etiam lectores, non modò ad eruditionem ipsam, uerum= etiam ad sermonis facultatem: tum & relevabuntur in= terim & hi, qui docent artem, & qui eam docentur.

SEQVNTVR REGVLAE.

Prima regula de lege, & natu= ra contrariarum.

Si duarum contrariarum una uera est, reliquam esse falsam est necesse, at id quidem conuertitur minimè. Nam possunt due huiusmodi propositiones simul esse falsæ, ut in materia contingentia: proinde si hæc est uera, omnis homo iustus est, falsa erit ea, quæ proponit, nullus homo iustus est. Sed illud, ut dictum est, non conuertitur. Non enim si falsa est, quæ dicit, omnis homo iustus est, ue= ra iam erit de necessitate ea, quæ dicit, nullus homo iustus est. Fieri nanq; potest, ut utraq; sit falsa. Esto igitur disci= plinæ gratia, ut aliquis homo sedeat, tunc falsa erit hæc, quæ dicit, nullus homo sedet. Esto rursus, ut per idē tem= pus aliquis homo non sedeat, tunc hæc quoq; falsa erit, quæ dicit, omnis homo sedet. Hac itaque concessa hypo= thesi, falsa erit hæc, omnis homo sedet, falsa itidè ea, quæ dicit, nullus homo sedet. Et sunt hæc quidem per definitio= nem inter se contrarie. Quapropter contrarias proposi= tiones aliquando quidem falsas simul esse nihil prohibet: esse autem simul ueras est impossibile.

Secunda regula de lege, & natura sub= contrariarum.

Si duarum subcontrariarū una falsa est, reliquam ue= ram esse necesse est. Verūm nec id unquam recurrit.

Quandoquidem due subcontrariæ simul uera esse pos-
sunt, ut in materia contingentia. Quocirca si hæc falsa est,
quidam homo est iustus, uera protinus erit ea, quæ dicit,
quidam homo non est iustus. At qui id (ut dictum est) non re-
currit. Nam nō oportet, si uera est, quæ dicit, quidam ho-
mo est iustus, falsam continuo eam esse, quæ dicit, quidam ho-
mo non est iustus. Siquidem utraq; uera esse potest. Esto
igitur, falsa sit ea, quæ dicit, nullus homo sedet, mox iam
uera erit ea, quæ dicit, aliquis homo sedet. Similiter autem
ac per idem tempus falsa sit ea, quæ dicit, omnis homo se-
det, iam tum uera erit hæc, quidam homo nō sedet. Erunt
igitur iuxta datam hypothesim ambæ simul uerae, et hæc
quæ dicit, quidam homo sedet, et quæ dicit, quidam homo
non sedet, et sunt inter se subcontrariæ. Quocirca sub-
contrarias propositiones simul quidem ueras esse possibi-
le est: at qui simul esse falsas, est impossibile.

Tertia regula de lege, & natura con-
tradictoriarum.

Si duarum cōtradictoriarū una est uera, reliquam esse
falsam est necesse: et contraria, si una falsa est, reliquam
protinus uerā esse oportet. Non enim simul aut ueræ un-
quam, aut falsæ esse possunt. Quæ quidem regula quoniam
per totam artem logicam principij loco habetur, uix ullis
uel exemplis est cōprobanda. Si cui tamen hoc etiā in ani-
mo sederit, ut exempla omnino subiçiantur, poterit hic
per se haud difficulter ea ex duabus superioribus mutua-
ri cōmodissime. Nam hec ipsa regula cū duabus illis, quæ
diuersas alioqui naturas inter se habet, conuenit quoquo
modo, partibus uidelicet hinc inde suis, quæ due sunt:
quarum

quarum quidē una est, quōd contradictione inter se propositiones nunquam simul uera esse possunt: qua certē legē contradictione etiā tenentur. Altera uero, quōd duas contradictiones nunquam possunt simul esse false: quam legē profecto subeunt & subcontrarie. Vnde hæc etiā regula primo utiq; loco collocada erat, ut qua miteretur reliqua, ueluti in ædificio tectum, & parietes basi, & fundamento. Verum enim uero eum nunc ordinē tenere in his libuit, quem paſſim in gymnasij literarijs obſeruant: id quod & in alijs quoq; haud inuitè facimus, quātum quidem rei ratioferat, pmitat'ue: niſi quōd, quām maximè possumus, barbariem ubiq; uitare studemus, quod & alios plerosq; face re video, ſed multò felicius, in bonis literis iuuandis. Hæc ſiquidē ut ſemel introducta cauſa proculdubio fuit abolitionis penè omnīū bonorum ſtudiorū, ita exploſa demum efficiet, ut omnia illa pristino ſuo nitorि reſtituantur.

Quarta regula.

Si propositionum ſubalternarū uniuersalis ſiue affirmativa, ſiue negatiua uera eft, uera erit & eius particularis: at non contraria. Siquidem non oportet, ſi uera eft particularis, ueram eſſe & eius uniuersalem, ut ſi hæc uera eft, omnis homo eft iustus, & hæc quoque uera eft, quidam homo eft iustus. Rurſus, ſi hæc eft uera, nullus homo eft lapis, uera etiam eft ea, quæ dicit, quidam homo non eft lapis. Si uero uniuersalis fuerit falſa, iam neceſſe non eft eius particularē eſſe falſam: tamet ſi contraria, ſi particularis falſa eft, neceſſe eft uniuersalem quoq; falſam eſſe: ut ſi falſa eft, quidam homo lapis eft, falſa quoq; eft hæc, omnis homo lapis eft. Tum etiam ſi falſa eft, quæ

E 4 dicit

dicit, quidam homo non est risibilis, falsa erit & hec, nullus homo est risibilis.

De propositionum Aequipollentia.

Exigit hinc ratio ordinis, ut post oppositas inter se propositiones à nobis hactenus expositas, de earum æquipollentia protinus institutum prosequamur. Quandoquidem hec facit, ut oppositæ alioqui propositiones, atq; inter se tum ueritate, falsitatē ue, tum aut qualitate, aut quantitate dissentientes, rursus his ipsis, ueritate dico & falsitate, aut qualitate etiam, & quantitate cōueniant, consentiantq; inuicē. Ac proinde nonnulli eam definiunt, duarum propositionum categoriarum formalem, & necessariam consequentiam, idq; propter negationem uel præpositam, uel postpositam, uel præpositam simul, & postpositam. Cuius insuper tres regulas constituunt, ex quarum prima deinde, atque secunda quartam eliciunt, quæ sit ad eas perinde, atq; corollarium quoddam.

SEQVNTVR REGVLAE.

Prima regula de Aequipollentia propositionum contradictoriarum.

Quoties negatio præponitur signo siue uniuersali, siue particulari, ipsa æquipollere facit propositiones inter se alioqui contradictorias: ut cùm sint contradictoriæ hæ due, omnis homo iustus est, & quidam homo iustus non est, si earum uni præponas negationem, ut exempli causa uniuersali, ac dicas, non omnis homo iustus est, protinus hæ due, non omnis homo iustus est, & quidam homo iustus non est, ueritate inter se, aut falsitate cōsentiant, ac per hoc, ut regula ipsa proponit, inuicem æquipol-

æquipollent. Eodem quoq; modo si particulari præponatur negatio, nempe huic, quidam homo non est iustus, ac promide ita dicatur, non quidam homo non est iustus. eruntq; hoc pacto simul ueræ, aut falsæ, omnis homo iustus est, et non quidam homo iustus non est, quæ alias ueritatem inter se, falsitatemq; diuidebant. Quod quidem, et in altera contradictionis parte ita eueniare certum est.

Vtrum iuxta primā hanc regulā de æquipollentijs, perpetuo id ita eueniat, quod illa præscribit, ut negatio præposita signo siue uniuersali, siue particulari faciat contradictiones inter se propositiones æquipollere.

Sed hic iam quæstio oritur, fortassis neq; fruola adeò, neq; omnino indigna, que hoc loco proponatur, exanimanda tamē, discutiendaq; iudicio lectorū: estq; huiusmodi, An hæc propositio (exempli gratia) Non omnis, qui dicit mihi domine domine, intrabit in regnum cœlorum, iuxta præsentē regulam suæ tantum contradictione æquipolleat, quæ quidem est, Aliquis, qui dicit mihi domine domine, non intrabit in regnum cœlorum: An potius suæ contrariae, nempe huic, Nullus, qui dicit mihi domine domine, intrabit in regnum cœlorum. Siquidem hunc mihi sensum (nisi tamen fallor) ipse dominus in sacro euangeliō, ut est apud Matthæum cap. 7. suis illis uerbis innuere et proferre uidetur, quibus dicit, non omnis, qui dicit mihi, et c. quasi qui ita dicere uideatur, Nullus, qui dicit mihi domine domine, intrabit in regnum cœlorum, nisi idem fecerit uoluntatē patris mei. Neq; uero id, quod hic nunc à me proponitur, et in dubium reuocatur, prorsus

E s exemplo

exemplu caret. Nam ad eundem planè modum Aurelius Augustinus in 6. de Ciuitate Dei lib. cap. 4. cōtra Varonem disputat, ostendere inibi uolens illū de nulla deorū natura scripsisse, cùm tamen ille dixerit libros à se scriptos de natura deorum, et si non omni. Vnde & ita tandem idem Augustinus insert, atq; concludit, Restat ergo (inquiens) ut de nulla deorum natura libros scripsisse intelligatur, neque hoc aperte dicere uoluisse, sed intelligentibus reliquisse. Vbi enim dicitur, non omnis, usitate quidem intelligitur aliqua non. sed potest intelligi & nulla: quoniam que nulla est, nec omnis est, nec aliqua est. Hac ille libr. & capite paulò suprà citatis. Quo in loco Ludouicus Vines, uir prosector ut uarie lectionis, ita exacti iudicij, in scholijs suis in eundem locum hoc de suo addit, Nō omne (inquiens) nihil affirmat, sed siue aliquid sit, modo aliquid non sit, siue nihil, non omne uerum efficitur. Sanè hæc nobis ideo hoc loco adiucere placuit, ut studiosi artium triuialium intelligent earum leges nō esse immutabili necessitate (ut Quintiliani uerbis utar) astrictas. Quod tamen ita esse citius in hac arte, quam uel in grammatica, uel rhetorica depræhendas: quas etiam artes tres idcirco, quod sermonum præcipuam curam agant, lacteus ille Lactanius tertio Diuinarum institutionū libro, uno nomine Logisticam appellari indicat, eamq; tertiam esse philosophiæ partē dicit, cuius hæc uerba sunt, Superest illa pars tertia philosophiæ, quam Logicam uocant, id est, rationalem, in qua tota Dialectica, & omnis loquendi ratio continentur.

Secunda regula de Aequipollentia propositionum inter se contrariarum.

Quoties

Quoties negatio postponitur signo, præsertim universalis, ipsa æquipollere facit propositiones inter se alioqui contrarias: ut quoniā contrariae inter se sunt hæduæ, omnis homo iustus est, & nullus homo iustus est, si uni earum postponas negationem, ut exēpli gratia huic, omnis homo iustus est, & idcirco dixeris, omnis homo iustus non est, tum quæ prius ueritate ipsa haudquaquam conuenire poterant, utpote contrariae, ambæ simul uera esse possunt. Haud aliter cueniet, si etiamnum alteri negationem postponas, nempe huic, nullus homo est iustus. Aequivalent ergo inter se omnis homo non est iustus, & nullus homo est iustus. Item omnis homo iustus est, & nullus homo nō est iustus. Quarum proinde si una uera est, & altera: & si falsa una, altera quoq; falsa est.

Tertia regula de Æquipollentia propositionum subalternarum.

Quoties negatio tam præponitur, quam postponitur signo siue uniuersali, siue particulari, ipsa æquipollere facit propositiones sibi inuicem subalternas: ut cùm sint hæ duæ sibi subalterne, omnis homo iustus est, & quidam homo iustus est. Item & hæ duæ, nullus homo iustus est, & quidam homo iustus nō est, utpote quantitate solum differentes: si de quolibet pari, et præponendo, & postponendo alterutri earum negationē, ita dixeris, Non omnis homo non est iustus, & quidam homo est iustus, uel omnis homo est iustus, & non quidam homo non est iustus. Similiter, nō nullus homo non est iustus, & quidam homo non est iustus. Vel, non quidam homo haudquaquam non est iustus, & nullus homo est iustus; Vbiq; sanè inuenies binas

binas, atq; binas ita constitutas propositiones, quæ inter se prius quantitate differebant, ut subalterna, secundum eandem rursus quantitatem inter se conuenire, ac per hoc ueritate simul, aut falsitate consentire.

Quarta regula.

Quoties in aliqua propositione duo signa uniuersalia negatiua ponuntur, alterum quidem quod ad subiectum, alterum uero quod ad prædicatum referatur, ex his duobus id quod subiectum respicit, contrario, quod uero ipsum cōcernit prædicatum, suo æquipollet contradictorio. Huius quidē regulæ huiusmodi dant exempla. Nihil nihil est, Ex nihilo nihil fit: quorum primum iuxta regulæ præscriptū huic æquipollet propositioni, quodlibet est aliquid. Secundū uero huic, ex quolibet fit aliquid. Talia sunt & hæc, nullus homo nullum animal est, nusquam nullum corpus est, nunquam nihil mouetur, & his similia. Verū quoniā talia apud idoneos, & probatos autores aut rari usus sunt, aut certè momenti non admodū magni, ea in præsentia missa facere cōsultū uidetur, & ad propositionū conuerzionem potius transire, quippe cuius maior usus in syllogismorū præsertim demonstratione habeatur.

De propositionum conuerzione.

His igitur, quæ talia sunt, utpote uulgaria propemo-
dum, posthabitum, de propositionum conuerzione,
quæ restat adhuc, potius dicamus, ob eam causam quæ dia-
cta est. Hæc autem à Trapezuntio hoc pacto definitur:
Conuersio est, quoties propositionis subiectus terminus
in prædicatum, & prædicatus in subiectum conuertitur.
Hanc bifariam distingui uel ex eo patere potest, quod
aut in

aut in sece conuertuntur propositiones, aut in alias. Itaq;
 cum quatuor sint propositionum genera, iuxta quatuor
 uidelicet superscriptos figuræ angulos, ex his in se quidē
 conuertuntur uniuersales negatiæ, et particulares affir-
 matiæ: in alias autem, uniuersales tum affirmatiæ, tum
 negatiæ. At uero particulares negatiæ nec hoc, nec illo
 conuertuntur modo, sed per aliam quandam conuersio[n]is
 formam, que per contrapositionem conuersio dicitur. Ex
 quo iam colligere quoq; licet, triplicem esse proposicio[n]um
 conuersio[n]em. Simplicem, qua in se propositiones
 conuertuntur. Per accidens, qua in alias. Per contraposi-
 tionem, qua in se quoq; conuertuntur quidem ipse, sed
 non nisi mutatis earum terminis, ut mox dicetur.

De conuersione simplici.

Dicimus ergo, quòd simplex quidem conuersio est,
 quoties, conuertendæ propositionis subiectus ter-
 minus in prædicatum eius, in quam conuertitur, et prædi-
 catus in subiectum transponitur, seruata utriusq; proposi-
 tionis eadem tum qualitate, tum quantitate. Quo quidem
 conuersio[n]is modo due tantum conuertuntur proposicio[n]um
 formæ, nempe uniuersalis negatiæ, et particularis
 affirmatiæ. Uniuersalis quidem negatiæ: ut, si nullum iu-
 stum malum est, nullum malū iustum est. Particularis au-
 tem affirmatiæ: ut, si quoddam iustum bonum est, quod-
 dam bonum iustum est. Neq; uero nos conturbet, quòd
 quedam uniuersales affirmatio[n]es, et quedam etiā par-
 ticulares negationes isto modo conueri possunt, ut in
 quibus id, quod proprium cuiusque est, prædicatur, aut
 quod nullo modo ei potest inesse, de quo prædicatur.

Verum

Verum enim uero quia non fit illud uniuersaliter, nec ubique eandem uim retinet, idcirco a simplici conuersione haud temere excluduntur, rei ciunturque. Siquidem propositionem quamlibet in se, uel in aliam conuerti, est ad eam necessario consequi aliam, ut per quam sit conuersio.

De conuersione per accidens.

Per accidens autem conuersio dicitur, quoties propositionis subjectus terminus in praedicatum, et praedicatus in subjectum transponitur, eadem utriusque propositionis qualitate quidem seruata, sed mutata quantitate. Sed in hoc modo duas itidem propositiones differentiae conuertuntur solum, nempe uniuersalis affirmativa, et uniuersalis negativa, utraq; uidelicet in particularem suae qualitatis. Uniuersalis quidem affirmativa, ut si omne iustum bonum est, quoddam bonum iustum est. Etenim si uera est, quae dicit, omne iustum bonum est, uera est ea, quae dicit, quoddam iustum bonum est: ad quam quia sequitur per conuersione simplicem, quoddam bonum iustum est, haec ipsa nimirum et ad priorē sequetur, eritque permittitur. Itaque recte sequitur, omne iustum bonum est, ergo quoddam bonum iustum est, quod erat ostendendum. Uniuersalis uero negativa, tametsi simpliciter (ut supra dictum est) conuertitur, ipsa tamen non minus et in particularem negatiuam conuerti potest, ut si nullum iustum malum est, quoddam malum non est iustum, quoniam uidelicet nullum malum iustum est. Atque hoc ipsum profecto est, quod per accidens conuerti dicitur, secundo scilicet loco, et per aliud: sicut simpliciter conuersti, cum nihil aliunde petitur, aut mutatur quicquam.

De conuersione per contrapositionem.

Conuersio

Conuersio per contrapositionem est, quoties propositionis conuertendae terminus subiectus transit in predicatum eius, in quam uertitur, atq; interim in huius subiectum illius transit terminus predicatus, seruata quidem ueriusq; propositionis eadem & qualitate, & quantitate, sed mutatis terminis finitis in terminos infinitos. Ad hunc certè modum due similiter propositionum forme conuertuntur solum, nempe uniuersalis affirmativa, & particularis negatiua. Uniuersalis quidem affirmativa, ut si omne iustum bonum est, omne non bonum non est iustum. Particularis uero negatiua, ut si quoddam album non est dulce, quoddam non dulce non est non album. Hinc illa conuersio per contrapositionem dicta est, ut sit perinde, atq; per terminorum oppositionem.

IN TRACTATUM QUARTVM DE PROPOS- ITIONE HYPOTHETICA, & MODALI PRAEFATIO.

POSSIT Categoricam hactenus exposita-
tam alteram deinceps propositionis par-
tem aggrediamur oportet: nempe eam,
qua Categorica è regione respondet,
constituiturq;. Hæc autem est, qua Gra-
co quidem nomine Hypothetica dicta est, Latinè uero con-
ditionalem non incepit appellaueris: quanquam Greci no-
minis crebrior usus est etiam apud Latinos. Tum etiam,
& de Modali agendum in hoc ipso tractatu est, sed quam
fieri

fieri poterit breuiissimè. Verùm hæc à Categorica non distinguitur, nisi fortè secundū accidēs aliquod, quod differt ab ea Categorica, quæ simpliciter quicquam inesse significat. Tamē quia plus habet fortassis difficultatis, quam utilitatis, ut cuius nō sit admodum frequens usus in syllogismorum contextu, quāmuis et in hac quoq; parte plus sa-
tis Aristoteles occupatus fuerit: seorsim de ea, quod resta-
re adhuc uideretur, statim post Hypotheticam tractare li-
buit, tum ut illorū cōsuleremus capacitati, qui rudes ad-
huc huius artis huc accedūt, eius iā primū præceptis ini-
tiādi, tum uero, ut eorū occurreremus mordacitati, q; nihil
nō improbare soleat, nisi quod ab ipsis proficiuntur, insul-
sum planè, ac barbarū. Sed nunc propositū exequamur.

De propositione Hypothetica, quid si,
& unde dicta sit.

DE Hypothetica quidē propositione tametsi nullus ab Aristotele tractatus relictus est, id quod et Boëthius ingenuè, libereq; fatetur, eam tamen ipse à Categori-
ca ita distinguit in libro, quem ποδὶ ἐργαλεῖς inscripsit,
ut illam quidem appelleat simplicem et unam, hanc autem
compositam et coniunctione unam, ut quæ ex pluribus
categoricis (hoc est, simplicibus) coalescat. Vnde et à
quibusdam ita definitur, Hypothetica propositio est, quæ
ex pluribus categoricis, coniunctione omnino aliqua, aut
aliquo æquivalente compositis constat. Sunt, qui et ita
definiunt. Propositio hypothetica est, quæ plures habet
categoricas, principales sui partes simul iunctas: ut, Si
dies est, lux est. Hanc idcirco diximus Latino nomine
Conditionalem appellari, quam tamen uerbum uerbo
reddentes

reddentes, Suppositoriam fortassis rectius appellaremus.
Nam quod Græcis hypothesis est, hoc Latinis est suppo-
stio. Verum quia hypothesis præter cetera significata
apud Græcos nonnunquam uim habet conditionis, &
item cause, ut hoc loco, placuit Latinis hominibus Con-
ditionalem potius dici, quam Suppositoriam: propter ea
quod huiusmodi propositio sub conditione aliquid pro-
ponit: ut, si hoc est, illud est: uel si hoc est, illud non est.

De tribus propositionis Hypothe-
ticæ speciebus.

HVIS autem propositionis tres esse species, inter
omnes ferè cōuenit huius artis professores: quas &
Seuerinus Boëthius ad hūc modū colligit: Omnis (inquit)
hypothetica propositio constituitur uel per cōexionem,
uel per disiunctionē. Per connexionem rursus, aut per co-
pulationem, aut per conditionē. Per copulationē quidem,
ut ea, quæ copulatiua coniunctione connectitur, unde &
nomen habet: ut, & dies est, & lux est. Per conditionē ue-
rò, ut quæ cōiunctione quadā partibus interposita ad con-
sequentiā, cōditionemq; ducitur, quæ idcirco nomine pe-
culiarī Conditionalis appellatur. Per disiunctionē autem,
ut in qua disiunctiuā cōiunctio interueniēs, ambas p̄di-
catiuas (hoc est, categoricas) cōiungit, & per hoc Disiun-
tiua propositio dicitur: ut, Aut dies est, aut nox est.

De qualitate propositionum Hypo-
theticarum.

CAETERUM quoniam omnis propositio aut uerum, aut
falsum significat, & quemadmodum Aristoteles do-
cit, quicquid contingit affirmare, contingit & negare:

F inqui

inquirendum & illud nunc est, quo' nā pacto hypothetice propositiones, cūm affirmationem recipient, admittant simul & negationem. Illud certè à nonnullis dubitatur. Itaq; dicimus, quòd hypothetice propositiones ut affirmatiue sunt, quarum principalis copula non negatur, et si inter partes ipsas nonnunquam negatio ponitur: ut si homo est, animal est: item, si non est animal, non est homo. Ita negatiue dicuntur, quarum copula principalis negatur. Principalem autem copulam uoco, que partes simul iungit, & certam hypothetice propositionis speciem constituit, cuiusmodi sunt coniunctiones copulatiue, disiunctiue, & rationales, seu conditionales, tum & aliae quedam orationis partes, illis tamen æquivalentes. Igitur cūm quis uolet ex hypotheticis affirmatiuis easdem facere negatiuas, is toti propositioni negationem præponet, que tamen supra copulam principalem ferri intelligatur: ut, non si homo ambulat, homo mouetur: nō & dies est, & lux est: non aut dies est, aut nox est. Atq; ita in his propositionibus præter contradictionem, nulla alia inuenitur oppositio, que à Cicerone, & Boëthio Repugnātia appellatur.

De quatuor Hypotheticarum propositionum differentijs.

Cum ergo affirmatio, & negatio in his propositionibus non secundum partes sumantur, uidendum etiamnum est, quot modis partes ipsas uariari contingat penes affirmationem, & negationem. Vnde & tot earum differentie constituendæ sunt. Itaq; constant hypothetice aut ex duabus affirmatiuis, ut si cœlum rotundum est, cœlum est uolubile: aut ex duabus negatiuis, ut si cœlum rotundum

rotundum non est, cœlum nō est uolubile: aut ex affirmativa, & negativa, ut si cœlum quadratum est, cœlum uolubile non est: aut ex negativa, & affirmativa, ut si cœlum rotundum non est, cœlum stable est. Quatuor igitur sunt istarum propositionum differentiae, secundum partium variationem penes affirmationem, & negationem: & ut in conditionalibus id iam monstratum est, ita & in copulatiis, & disiunctiis sese habet, quod dictum est.

Brevis de hisce propositionibus admonitio.

Sed prius, quam hinc iam de ueritate, & falsitate harum propositionum agamus, illud tantum præmonendum duximus, quod ex his singulæ duas habent partes: unam, quæ coniunctionē ipsas coniungentem (quam principalem copulam iuniores uocant) præcedit: alteram, quæ coniunctionem ipsam subsequitur. Atq; ex his rursus interdum prior pars uera est, sequens falsa, interdum contraria. Nonnunquam etiam ambæ aut uerae, aut false. Præter hæc autem & in conditionalibus ipsis hoc amplius præmonendum subit, quod ex illis duabus partibus ea quidem, quæ prior est, & coniunctioni si proximè præponitur, Antecedens dicitur: quæ uero priorem deinde partem subsequitur, ac posterior proinde pars est, Consequentia appellatur.

De ueritate, & falsitate Conditionalis.

Taq; breuiter nunc repetamus harum propositionum definitiones, simulq; ostendamus, quemadmodum sese habeant singulæ secundum ueritatem, falsitatemq;. Conditionalē igitur propositionē esse dicimus, quæ ex duabus constat categoricis, Si, coniunctione simul iunctis:

F 2 ut si

ut si Socrates ambulat, Socrates mouetur. Cōditionalium autem quoniam alia quidē affirmatiua est, alia negatiua; affirmatiua quidē uera esse cognoscitur, si oppositū consequentis antecedenti repugnat: falsa autem, si non repugnat. Ergo uera quidem est, quae dicit, si homo est, animal est, quandoquidē huius oppositū, quod est, nō est animal, ei planè repugnat, quod dicit, homo est: falsa autem hæc, si homo est, albū est. Nam non album esse, haudquaquam ei repugnat, quod est, hominem esse. At uero si negatiua fuerit, uera' ne, an falsa sit, ex affirmatiua facile deprehenditur negatione remota: id quod & in copulatiua, & in disjunctiuā, cū negatiuæ sunt, ita quoq; euenire certum est. Quocirca uera hæc esse iudicatur, quæ ita proponitur, non si homo est, quadrupes est; quoniam eius affirmatiua falsa est. Sunt tamen, qui aliter harum propositionum ueritatem, & falsitatē discussant: sed nos Trapezuntium in hoc sequi maluimus. Verū quia tota huiuscmodi propositionum uis in consequentia, atq; conditione consistat, idem hoc addunt amplius, atq; idcirco, ut omnem conditionalem ueram necessariā esse dicunt, ita falsam impossibilem. Itaq; uera simul, & necessaria hæc est, quæ dicit, Si dies est, lux est: siquidē diem esse non cōtingit, nisi lux sit. Nec minus, si ita proponas, Si uolat quispiam, alas habet: atqui hæc quæ dicit, Si dies est, terra mouetur, ut falsa est, ita & impossibilis: quando non ideo terra mouetur unquā quod dies sit, aut si dies est: sed est alia tū ratio, tū causa, sur terræ motus fiat, quēadmodū in Physis id proditur.

De ueritate, & falsitate propositionis
Copulatiuæ.

Copula

COpulatiua propositio est, quæ ex duabus, plurimis ue categoricis constat, copulatiua cōiunctione, aut æquivalēte aliquo simul iunctis: ut, Socrates ambulat, & Plato disputat. Copulatiua uera quidē est, cūm utraq; pars uera est: falsa autem, cūm uel alterutra pars falsa est. Ceterum in definitione copulatiæ, particula quæ erat, aut æquivalente aliquo, innuit plerasq; haberi copulatiuas propositiones: in quibus tamē non copulatiua coniunctio partes connectit, sed ad uerbiū aut temporis, aut loci, aut similitudinis. Vnde & tales propositiones ab his ad uerbijs nomina sēpenumero sortiuntur, ut aliae quidem temporales, aliae locales, aliae uero similitudinis propositiones dicātur: quas tamen sub copulatiua cōpræhendere licet, quemadmodū sub eadem quidē etiam cōpræhendi putant propositionē rationalem: ut, Quia Sol lucet, dies est: quam prouinde ita explicat, Sol lucet, & ideo dies est. Alij autem sub conditionali eam compræhendere malunt, propter uim consequentiæ, quæ eadem est in utraq;.

De ueritate, & falsitate Disiunctiuae propositionis.

Disiunctiua propositio est, quæ ex duabus, plurimis ue categoricis, coniunctione disiunctiua simul iunctis, ut Socrates ambulat, uel Plato disputat: quam ueram quidem iuniores esse dicunt, si alterutra tantummodo pars uera fuerit: falsam autem, si pars utraque fuerit falsa. Et ad hunc quidem modum de Disiunctiua propositione loquuntur hi maximè, qui hac tempestate dialecticam docent: cum tamen Boëthius, & ante hunc M. Cicero aliam huius propositionis significationem

esse tradant, atq; eam esse dicant, quæ ex repugnantibus inter se categoricis constituta sit: cuius proinde posita pars una interimit alteram, & interempta una, alteram ponit: ut, Aut dies est, aut nox est.

De propositione Modali: sed prius quid sit
Modus, a quo dicta uidetur hu-
iusmodi propositio.

SEquitur propositio Modalis, quæ, ut nomine ipso pa-
stet, à modo dicta est. Porrò modus à quibusdam defi-
nitur adiacens rei determinatio. Quæ modi definitio hunc
præ se ferre uidetur intellectum. Modus (ut hoc loco acci-
pitur) dictio est adiectitia, quæ rem quampliā determinat.
Rem, inquam, hoc est, uocē, quæ rei alicuius significatiua
est. Verbum autē determinat, positiū est, ut sit idem quod
explanat, aut certè distinguit, quod nimis faciunt tam
aduerbia ipsa, quam nomina adiectiva. Nam ut Priscia-
nus ait, hoc est aduerbiū uerbis, quod adiectiva nomina
appellatiuis nominibus adiuncta: ut cùm dico, prudēs ho-
mo, hominē quidem aliquē designo, non tamen quemlibet,
sed eum, qui prudentia præditus est. Sic etiam cùm dico,
prudenter agit, agere quidem aliquem innuo: at cùm hoc
simul explano, atque distingo, agere uidelicet, non ut-
cunq;, sed prudenter. Itaq; modus hoc loco nihil aliud est,
quam aut adiectiuum nomen, aut aduerbiū. Itaq; & hic
nunc prius quam ad reliqua pergamus, operæ pretiū for-
taſſis fuerit adiçere ex Diomede grāmatico, quod Scau-
rus uetus autor ipsum aduerbiū non alio pacto (quam
nos paulò suprà modum) definiat. Aduerbiū est (inquit)
modus rei adiectiuus, ipsam pronuntiatione definiens,
hoc est,

hoc est, terminans, ueluti recte, diligenter, optimè.

Qui modi propriè modales efficiant.

Caeterum cùm aduerbiū ipsum uerbiū determinat, id facit aliquoties quidē ratione rei, hoc est, significati ipsius uerbi, quod per eius participiū explicatur. Ali quando ratione temporis, quod uerbiū cōsignificat. Aliquoties ratione modi uerbi, quo scilicet uaria in nobis designatur affectio, prout animus noster nūc ad hoc, nunc ad illud se inclinat, quam Græci proinde multò significatiū ἔγκλισις, id est, inclinationē, nos modū appellamus, ut cū optamus quippiā, aut aliquem hortamur. Aliquoties uero ratione cōpositionis uerbi, que quidem in ipso uerbo intelligitur, quatenus uerbum substantiū intra se includit: de quo ita Aristoteles in principio serè eius operis, quod προτερη εργασία, id est, de interpretatione inscribitur. Nā si ipsum (inquit) est uerbum purū dixeris, nihil quidē est: significat autē compositionem quandam, quam sine compositis, hoc est, extremis, non est intelligere. Quo fit, ut ex hac multiplici aduerbiū determinatione multiplices quoque modi colligantur. Attamen ex omnibus his nulli tales sunt, qui modales propositiones efficere, cōstituereq; possint, præter quatuor, siue adverbialiter eos, siue nominativer expresseris, qui sunt possibile, impossibile, contingēs, & necessarium. Nam cùm dicit quispiam, Plato grauiter disputat, aut homo albus currit, modus quidem in utraq; propositione ponitur, neutra tamen ex ipsis modalis dici debet: quoniam nō tota utriusq; propositionis compositio determinata est, sed pars tantum altera, unius quidē subiectum, alterius uero prædicatum. Quare quicunq; modi

partem propositionis aliquam, nō totā eius cōpositionem determinant, nullo pacto eiusmodi censeri debet, ut ab his modales propositiones dicātur. Sed neq; uerum, neq; falsum, tales habētur modi, licet ipsarum propositionū compositionem determinēt: quoniam in his propositionibus, quae modis illis determinantur, oppositio, & equipollētia haud aliter sumuntur, quam in his, quae simpliciter inesse significant, uel ideo fortassis, quod communes omnium propositionum affectiones, sive passiones sint. Omnis quippe propositio aut uera, aut falsa esse perhibetur.

Quid sit propositio Modalis, & quomodo secundum quosdam diuidatur.

Modalis igitur propositio est, quae modo ex his quae tuor aliquo determinatur, cuiusmodi sunt possibile, impossibile, cōtingens, & necessariū. Sanè hanc ipsam, quae iam definita est, Modalem cōpositam quidam appellant, quam & ita definiunt, ut sit, Cuius dictum aliquo modorum determinatur: dictum quidē intelligentes id, quod ex casu accusatio, & uerbo infinito constructū est, quale est, cūm dico, Socratem currere. Cūm igitur dictum tale determinatur, huiusmodi propositio Modalis composita appellatur, ut cuius alterum extremorum est dictum: alterum, modus ex his aliquis, qui dicti sunt: ut, Socratem currere est possibile. Iidem huic quasi ex aduerso aliā ponunt modalem, quam Diuisam appellat, & ita definiunt: Modalis diuisa est, cuius copula modo aliquo determinatur: ut, sedentem possibile est ambulare, quales etiamnum propositiones simpliciter, & propriè modales esse dicūt: illas autem non simpliciter, sed compositas. Verū non ita

Aristote

Aristoteles, & Boëthius, quorū uterq; de his propositionib; hoc est, compositis, si tamen ita appellare libet, & grauiter, & subtiliter suū instituit tractatum: de quibus etiam nos hoc ipso tractatu agemus, ut qui Aristotelem potius, & Boëthiū, autores haud dubie grauissimos imitari uolumus, quam leuiusculos, & clamosos sophistas.

Quæ sic horum quatuor modorū ad signatum uniuersalia, tum particularia portio, siue conuenientia.

Sed ut harum deinceps propositionum inuestigemus qualitatem simul, & quantitatem, unde ex earum deinde oppositio intelligi possit, scire operæ pretiū est, hos quatuor modos sēpe dictos magnam cum signis tum uniuersalibus, tum particularibus habere cōuenientiam, affinitatemq; ut exempli gratia, necesse, cum signo uniuersali affirmatiuo: impossibile, cum signo uniuersali negatiuo: porrò possibile, & cōtingens (qui duo modi hac in parte pro eodem pāsim accipiuntur) cum signis particularibus affirmatiuis. Vnde ut signa illa aliarum huius generis propositionum, subiecta tantum determinant: ita hi quatuor modi totam istiusmodi propositionū cōpositionem: que (ut iam suprà dictum est) dicti nomine intelligitur.

De qualitate simul, & quantitate modalium propositionum.

FX his igitur et si facile iam quiuis uideatur intelligere posse, unde in his propositionibus tum qualitas, tum quantitas sumenda sit, tamen haud superuacuum erit, interim & illud admonere, quod in modalibus tum affirmatio, tum negatio secundum modum sumenda est,

quemadmodum in his, quæ sine modo proferuntur, atque inesse simpliciter significant, secundum uerbum, hoc est, copulam uerbalem: id quod ex his penè uerbis (ita ut solet omnia) grauiissimè secundum Aristotelis rationem Boëthius annotauit. Quemadmodum enim (inquit) in ijs, quæ præter modum quicquam esse, uel non esse propo-
nunt, esse quidem et non esse appositiones quædam (id est prædicationes) sunt: res uero est, quæ subiicitur: ut in eo quod dicitur, homo est, uel homo non est, homo qui-
dem quatenus rem significat, subiectum est; appositiones autem, et prædicationes sunt EST, ET NON EST:
ita quoq; in his, quæ secundum modum aliquem dicuntur,
esse quidē subiectum est, uelut res quæda: modus autem,
qui de ipso esse prædicatur. Nam cum dicimus, hodie plus-
uiam esse est possibile: esse quidē iam subiecimus, possibile
autem prædicauimus. Sicut igitur in illis, quæ præter mo-
dum dicuntur, uerbum totam uim prædicationis habet, ita
in his, quæ cū modo proferuntur, ipse modus. Et per hoc,
ut negatio in illis ad uerbum fertur, ita in his ad modum
ferenda est. Sed hinc ad earum transeamus oppositionem.

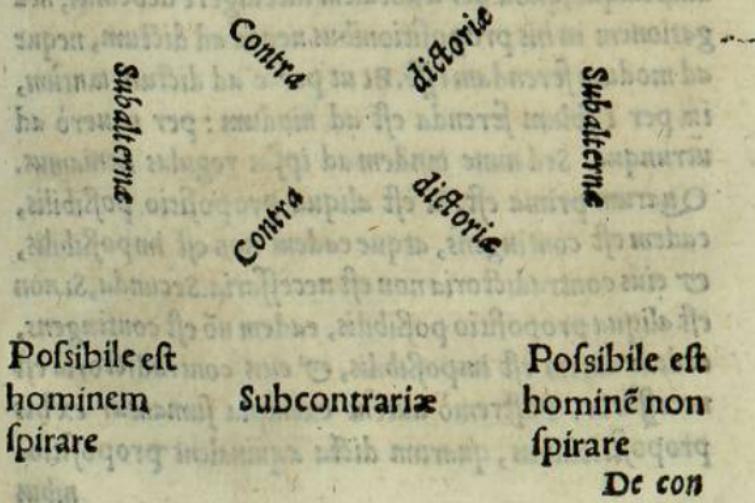
De oppositione propositionum modalium.

Opponuntur autem ex hac quidem inter se quatuor modis. Siquidē aut contrariæ inter se sunt, aut sub-contrariæ, aut contradictoriæ, aut subalternae. Enim uero ut harum oppositionem plius quisq; discernere queat, conuenientius erit hoc pacto eas disponere, ut modus ipse subiecti, uerbum autem siue dictum (quod uocatur) præ-
dicati locum interim teneat, tametsi perinde est, hoc uel illo

illo ordine disponantur. Contrariæ igitur sunt, ut necesse est hominem spirare, necesse est hominem non spirare. Subcontrariæ, ut possibile est hominem spirare, possibile est hominem non spirare. Contradictoriæ uero, ut necesse est hominem spirare, non necesse est hominem spirare. Subalternæ uero, ut necesse est hominem spirare, non necesse est hominem non spirare. Quæ omnia ut digesta sunt, ita sese habere subscripta figura monstrat luculentissimè, licet modis in ipsis propositionibus ubique fere uariatis, idq; haud temere; quippe iuxta signorū respondentiam: cum tamen, si libeat, ex eisdem ubiq; modis eas describere possis, suo uidelicet quanq; loco.

SEQVITVR FIGVRÆ.

Necesse est	Contrariæ	Impossibile
hominem		est hominē
spirare		spirare

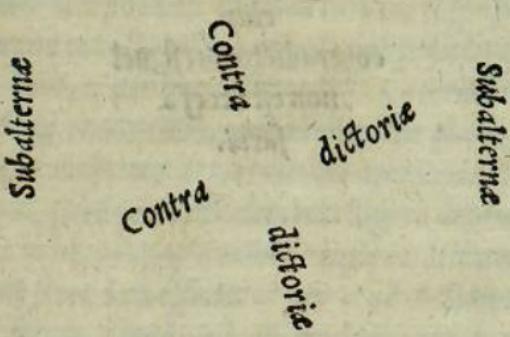
De consequentijs, siue æquipollentij propositio num modalium.

Hinc iam ad consequentias, siue (ut iuniores dicunt) æquipollentias harum propositionum transeamus. Ad quas quidem intelligendas duæ regulæ ab Iacobo Fabro Stapul. traditæ, plurimum nobis diumenti præstare poterunt, si eas animo perpendamus, simul que memorie commendemus: quas proinde hoc loco adjicere placuit. Ad idem quoq; haud dubiè faciet subiecta figura, quatuor angulis per binas diametros descripta, appositis insuper quatuor ad hunc usum inuentis uocabulis, unicuique angulo singulis, quæ ob id ipsum artis uocabula haud iniuria dici possunt. Quibus tum ita dispositis scire licet omnes uniuscuiusque anguli propositiones inter se æquipollere, ac per hoc cōsequi sese. Ceterum ut nihil, quod ad hanc rem attinet, non intelligatur plane, horum quatuor uocabulorum ars etiamnum aperienda est. Scendum itaque, quòd per a uocalem intelligere debemus, negationem in his propositionibus neque ad dictum, neque ad modum ferendam esse. Et ut per e ad dictum tantum, ita per i solum ferenda est ad modum: per uero ad utrumque. Sed nunc tandem ad ipsas regulas ueniamus. Quarum prima est, Si est aliqua propositio possibilis, eadem est contingens, atque eadem non est impossibilis, & eius contradictoria non est necessaria. Secunda, Si non est aliqua propositio possibilis, eadem non est contingens, eadem autem est impossibilis, & eius contradictoria est necessaria. Postremò autem exempla sumantur ex his propositionibus, quarum dicta æquivalent propositionibus

nibus, uel singularibus, uel communibus, hoc est, quarum
subiecti termini sunt aut singulares, aut communes. Ve-
rum quoties ex communibus terminis huiusmodi consti-
terint propositiones, tunc si tres præcedentes, utpote de
possibili, contingent, & impossibili, fuerint uniuersales,
quarta de necessario erit particularis: at contrà, si
præcedentes tres fuerint particulares, aut
certè indefinite, quarta erit uniuer-
salis: atque id quidem est, quod
ambæ innuunt regulæ,
cùm in utraq; di-
citur, &
eius
contradictoria est, uel
non est neces-
saria.

Sequitur figura ex propositionibus singularibus.

Pur	Socratem nō currere non est possibile.	Socratē currere non est possibile.
pr	Socratē non currere nō est cōtingens. Contra	Socratē currere non est contingens.
n	Socratē non currere est impossibile.	Socratē currere est impossibile.
a	Socratē currere est necessē.	Socratē non currere est necessē.

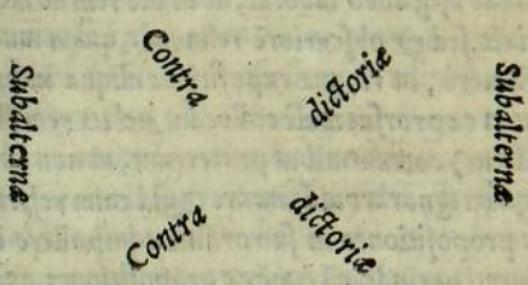

▼	Socratē currere est possibile.	Socratē non currere est possibile.
m	Socratē currere est contingens.	Socratē non currere est contingens.
n	Socratē currere non trāriæ est impossibile.	Socratē non currere nō est impossibile.
mus	Socratē non currere non est necessē.	Socratē currere non est necessē.

Sequi

Sequitur figura ex propositionibus
communib[us].

<i>per</i> Oem hoem non currere
non est possibile.	Oem hoem currere
non est possibile.
<i>pr</i> Oem hoem non currere
non est contingens. Contra	Oem hoem currere
non est contingens.
<i>re</i> Oem hoem non currere ria
est impossibile.	Oem hoem currere
est impossibile.
<i>a</i> Quendam hoem currere
est necesse.	Aliquem hoem non
currere est necesse.

<i>A</i> Oem hoem currere
est possibile.	Oem hoem non cur
rere est possibile.
<i>ma</i> Oem hoem currere
est contingens. Subcon	Oem hoem non cur
rere est contingens.
<i>re</i> Oem hoem currere ria
no est impossibile.	Oem hoem non curr
re no est impossibile.
<i>mu</i> Aliquem hoem non cur
rere no est necesse.	Quendam hoem cur
rere no est necesse.

De con

De Conuersione modalium.

Sed et de cōuersione harū propositionū iuxta seruas
stum prius ordinē dicendum deinceps. In quo quidem
paulò liberius expatiari liceat propter eos, qui hac in
parte omnes eiusdē ordinis propositiones ut æquipollere
inter se ubiq; ita et conuerti dicunt, id ipsum recte ne, an
perperam, ipsi uiderint: nos uero Aristotelem in primis
ipsum, et post hunc Boëthiū, et post utrung; Iacobū Fa-
brum Stapul. sequētes, non per omnia id ita se habere uel
exēplis idoneis ostēdemus. Insuper autē et illud nūc etiā
mirari subit, quod pleriq; in re planè perspicua uel acta
omnino agunt, ut in proverbio est, uel certe nimia interdū
prolixitate usq; adeò laborat, ut eandē rem nō modò luce
sua priuēt, sed et obscuriorē relinquāt, quam inuenient.
Contrà uero, in re, quæ expositione aliqua indiget, uel
tempus in ea prorsus malè collocant, uel ita rem illā oculis
(ut uidetur) connuentibus pretereunt, ut non tam negligere,
quam ignorare uideantur. Quid enim refert dicere,
omnes propositiones in suo ordine æquipollere inter se,
et cōuerti perinde, cū tamē ea propositiones, quæ de im-
possibili sunt, id nequaquā admittat, uidelicet ut cōuertan-
tur? Nā cū uera sit, quæ dicit, omnē substantiā esse hominē
est impossibile: falsa tamen erit hēc, quendam hominē esse
substantiam est impossibile. Quocircanec Aristoteles ipse
de modalium cōuersione tractans, meminit usquā de pro-
positione impossibili. Quod profectō et Iacobus Faber
Stapulēsis animaduertēs, tales regulas de huiusmodi pro-
positionum cōuersione posuit: Si conuersa, inquit, impos-
sibilis est, non oportet conuertentē eius esse impossibilem.

Item,

Item, Si conuersa fuerit possibilis, contingens, aut necessaria,
 et eius conuertens possibilis, contingens, aut necessaria erit. Vnde recte sit cōuersio in ea, quae de possibili, aut
 contingentи existit, si dicamus omnē hominem esse album,
 est possibile, siue contingens: ergo quoddam album esse ho-
 minem est possibile, siue cōtingens. Et in ea similiter id ac-
 cident, quae est de necessario, ut omnem hominem esse mor-
 tale est necesse: ergo quoddam mortale esse hominem est
 necesse. Quod quidem et in alijs quoq; generibus propo-
 sitionum ita ueniet secundum duplicis cōversionis regulas
 suprà positas. Atq; hoc ipsum est, quod et Aristoteles ad
 hunc modū proponit, ubi de istarum propositionū cōuer-
 sione agit. Eodē autē modo (inquit) et de necessarijs pro-
 positionibus se habet, et in cōtingētibus, quomodo in his,
 que absolute dicūtur, hoc est, simpliciter inesse significat.

Quot modis contingens dicatur.

Quoniam autē contingens quod dicitur, eandē ubiq;
 in his propositionibus cū possibili significationem
 habere cōstat, haud abs re fuerit, antē quam huic tracta-
 tui finē imponamus, eius nominis multiplicē significationē
 breuiter exponere. Itaq; sciendū, quod contingens tribus di-
 citur modis. Dicitur namq; cōtingens, et quod necessariū
 est, et quod nō necessarium, et quod possibile est. Primo
 igitur modo cōtingens, et necessariū idem sunt. Secundo
 contingens, et non necessarium. Tertio contingens, et
 possibile. Rursus autem contingens, quod secundo modo
 dictum est, deducitur deinde in contingens, ut plurimum,
 siue quod frequentius est, in contingens rarum, et in con-
 tingens utrumlibet. Contingens, ut plurimum est, quod

in alteram partem plus uergit, ut hominem in senectute canescere. Nam id quidem frequenter accidit: potest tamen etiam non canescere iam senex quispam factus. Vnde & contingens natum idem appellatur. Contingens raru est, ut solum item reperire thesaurum. Id enim si aliquando contingat, rarissimum tamen est. Contingens uero utrumlibet, quod & indifferens dicitur, id est, cum dicimus sedere quempam, aut uigilare: quod proinde ita definitur, utrumlibet est, cuius indiscretus euētus est, hoc est, quod equaliter euēnire, uel non euēnire potest. Et de modalibus quidem hactenus,

IN TRACTATVM Q. VINTVM DE SYLLO= gismo categorico, Præfatio.

V P E R E S T, ut ad eam tandem perueniamus huius artis partem, in qua tota uis artis sita est: nempe inueniendi, & iudicandi. Nam si Dialectica (ut à M. Cicerone non tam eleganter, breuiterque, quam grauiter, & uerè definitur) diligens differendi ratio est, fieri projecto non potest, ut ab inuentione ipsa sit separata. Siquidem differere (hoc est, disputare) diligenter nemo poterit unquam de re quapiam, nisi inuentis à se prius argumentis, quibus disputatio ipsa fulciatur, procedatque legitimè. Rursus autem & ob id ipsum à iudicio abesse nequit, quo is, qui differit, perpendat, examinetque tum

tum inuentum nuper argumentum, tum ipsius disputationis instrumentū, nempe argumentationem: quod certè nisi rite formatum fuerit, parum aptum, idoneum' ue ad disputandum adhibebitur. Porrò pars illa, quæ de inuentione tractat, topice Græcè, Latinè localis dici potest. Ea uero pars, quæ in iudicando posita est, & quasdam discernendi regulas subministrat, analytice à Græcis dicitur, à nostris resolutoria. Huius rursus duplex ab Aristotele partitio traditur. Siquidē ea pars, quæ de propositionum iunctura considerat, & formam duntaxat syllogismi molitur, docens interim præmissis, quas uocant, ritè dispositis, necessariò ex his conclusionem sequi, prior analyticè dicitur: qua uero de ipsis inuentis iudicium fert, hoc est, ostendit utrum, que inuenta sunt, conueniant nec' ne rei in disputatione propositæ, posterior analyticè nuncupatur: quod nimirum tribus fit modis: quippe hæc ipsa uel de necessarijs iudicat, & Demonstratio appellatur: uel de uerisimilibus, & probabilibus, & peculiari nomine Dialectice dicitur: uel de falsis, & cauillatorijs, & Sophistica nuncupatur. De quibus omnibus singulatim per ordinem deinceps tractabitur, & primo quidem de Syllogismo, formaq; argumentationis, cuius etiam præter syllogismum aliæ tres traduntur species, Enthymema, Inductio, Exemplum: quæ tamen ad syllogismum ipsum, ueluti ad quandam mensuram reduci solent. Quoniam autem omnis argumētatio, omnisq; syllogismus propositionibus struitur, atque hæ terminis perficiuntur, à propositionibus, & terminis hunc tractatum inchoandum esse statuimus, idq; etiam non absq; exemplo.

G 2 De

De Propositione, materiali syllogismi principio.

Propositio igitur est oratio affirmativa, uel negativa alicuius de aliquo; hoc est, oratio, in qua aliquid de aliquo aut affirmatur, aut negatur. Cuiusmodi sanè sunt propositiones in primis categoricæ: quarum quidem hæc uniuersalis est, hæc particularis, illa uero indefinita. Vniuersalis quidē, quæ aut omni, aut nulli inesse quippiam significat. Particularis uero, quæ alicui, aut alicui non, aut nō omni. Indefinita uero, quæ inesse quidē, uel nō inesse significat, sed absq; uniuersitatis, particularitatis ue nota,

De terminis.

Terminus hæc in parte Aristoteles primum definit, in quos propositio resoluitur, ut prædicatum, et de quo ipsum dicitur, quod proinde subiectum propositio appellatur: ut hujus propositiōis, omnis homo est animal, termini sunt, homo atq; animal, idcirco quod in eos principaliter ipsa resoluatur. Et termini quidē dicti sunt, ueluti in agro limites, nam ut his ager finitus designatur, ita terminis propositio (ut dictum est) perficitur, Cuiusmodi sunt simplices in primis, et significatiuæ uoces, inter quas præcipue habentur nomen, et uerbum. Itaque in has propositio recte resoluitur, ut ex quibus composita est. Fieri enim non potest, ut alterius resolutio procedat, utpote in literas, aut in syllabas, quoniam hæc, ut alibi dictum est, significatiuæ non sunt.

De syllogismorum principijs regulatiuis.

Caeterū ut ad rectam syllogismoru formationem, cōexionemq; nosse oportet, quid propositio, quid item

item termini, quæ ipsius syllogismi materialia principia sunt, ita quoq; scire operæ pretium est, quid sit omni, aut nulli inesse, siue in toto esse, et non esse, quæ regulativa principia syllogismi à quibusdam appellantur. Definitur igitur ab Aristotele in toto esse, siue de omni prædicari, quoties nihil est sumere subiecti, de quo non dicatur prædicatum: ut, cùm ita proponitur, omnis homo est animal, ipsius hominis nihil inueniri potest, de quo nō dicatur animal. Ergo quia de omni homine animal prædicatur, et de Socrate, et Platone, imò uero et de quolibet particulari homine prædicari potest. Ab eodē item definitur in toto non esse, siue de nullo prædicari, quoties nihil est sumere subiecti, de quo dicatur prædicatum, hoc est, à quo prædicatū non remoueatur: ut in hac propositione, nullus homo est lapis, quia de omni homine negatur lapis, et de Socrate, et Platone, et de alijs itē omnibus particularibus hominibus negatur. Sanè sciēdū, quòd in toto esse, et dici de omni, uersa uice se habet. Nā si quid de omni aliquo prædicatur, id de quo illud prædicatur, in toto eo est, quod prædicatur, ut de omni homine animal. In toto ergo animali homo est, ueluti pars quædā intra suū totum latens quodāmodo. Hactenus de principijs syllogismi tā materia libus, q̄ regulatiuis: nūc ad syllogismū ipsum transeamus.

De syllogismo quid sit.

Syllogismus est oratio, in qua quibusdā positis, aliud quiddā ab his, quæ posita sunt, ex necessitate accidit, eò quòd hæc sunt. Sanè hoc pacto ab Aristotele ipso definitur syllogismus: cuius definitioni Boëthius adiicit partculā, et cōcessis, ut sit quasi explanatio eius, quod Aristoteles

teles dicit, positis, id quod cōiunctio, & innuere uidetur, quæ expositiua interdū cōiunctio habetur. Boēthius igitur uoles Aristotelis definitionē quodāmodo explanare, syllogismū ita definit, Syllogismus est oratio, in qua quibusdā positis, & concessis, aliud quiddā præter ea, quæ posita, & cōcessa sunt, necessariò euenit, propter ea, quæ posita & concessa sunt. Porrò per hoc, quod ab utroq; dicitur, aliud quiddā ex necessitate accidit: ab his, quæ posita sunt & cōcessa, significatur nobis, planè eos non esse syllogismos, qui ab aliquibus sūt, hoc modo, Quicquid est homo, homo est: homo aut̄ est homo, igitur homo est homo. Itē, omne animal est substantia, & omnis homo est animal: ergo omne animal est substantia. Huiuscemodi sane syllogismi ridiculi prorsus sunt ob id, quod in his cōclusio non sit aliud à præmissis. Adiectum præterea est, & illud non temere, eo quod hæc sunt propter eos, qui plerunq; syllogismos faciunt, in quibus aut minus, aut plus, aut aliud quippiam propositum est, quam proponi debuerat.

De multiplici syllogismorum differentia.

Syllogismorū aut̄ alius categoricus est, alius hypotheticus. Et categoricus quidē est, cuius utraq; sumptarū propositionū, pariter cōclusio categorica est. Hypotheticus uero, cuius uel altera tantū, aut conclusio hypothetica est. At de hoc posteā proprio quodā tractatu. Rursus categoricorū syllogismorū alius cōmunitis est, alius qui expositorius dicitur. Cōmunitis quidē est, cuius mediū quod dicitur, est terminus cōmunitis. Expositorius uero, cuius medium terminus est singularis, hoc nomine fortassis dictus, quod per ipsum quasi expositio, designatioq; fiat propositionum

sitionum ad demonstrationem sumptarū. Ex categoricis item, & his quidē, qui cōmunes dicti sunt, alijs sunt perfecti, alijs imperfecti. Perfectus quidē syllogismus is dicitur, qui nullius alterius indiget, præter ea, quæ posita sunt, ut appareat necessariū, hoc est, ut conclusio ex necessitate sequatur. Imperfectus uero, qui aut unius, aut pluriū indiget ad hoc, ut necessarium appareat ex his, quæ posita sunt: unius quidē, uerbi causa, aut cōuersionis tantū, aut præmissarū trāspositionis, aut reductionis ad impossibile. Pluriū uero, cū ex his tribus perficiēdi syllogismi instrumētis duo necessariō requirūtur. Id autē quo'nam fiat pacto, posteā, ubi de modis syllogisticis tractabitur, perspicuū euadet.

Ex quibus, & quot propositionibus syllogismus constet, & de terminorū secundū positionem differentia: tum de triplici figurarum distinctione.

OMNIS porrò syllogismus ut ex tribus terminis, ita ex tribus quoq; constat propositionibus. Quarum quidē prima, maior propositio, secunda minor, tertia conclusio appellatur. Maior item, & minor cōmuni nomine præmissæ quoq; dicūtur. Cæterū ex tribus terminis neuti, quam tres propositiones fieri possunt, imò ne duæ quidē, nisi singuli bis sumātur. Ex his igitur qui bis sumitut ante cōclusionē, ipsam nō ingrediens, mediū dicitur, ut per quæ extrema in cōclusionē cōnectuntur. Aliorū autē alter maior extremitas, alter minor extremitas. Et maior qdē extremitas is terminus est, qui in maiori propositione cū medio sumptus, in cōclusionē de minori extremitate prædicatur. Minor uero, q; in minore propositiōe cū medio sum-

ptus, maiori extremitati in conclusione subiicitur. Atq; id quidem ita se habet in his syllogismis, siue modis, qui directim cōcludere dignoscuntur, quos et ab Aristotele acceptimus numero quatuor decim: quibus quinq; indirectim cōcludentes Boëthius autumat uel à Theophrasto, uel ab Eudemo adiectos, atq; ita in summa esse decē et nouē modos. Ut ergo definitiones illorū terminorum omnibus illis modis ex aequo cōueniant, dicamus maiorē quidē extremitatem eum esse terminū, qui cum medio in maiori sumitur propositione: minorē uero, qui in minore. Ceterū is terminus, qui bis sumitur ante cōclusionē, et mediū uocatur, si quidem subiicitur in una sumptarū propositionum, et in altera prædicatur, primam facit figurā: si in utraq; prædicatur, secundam: si uero in utraq; subiicitur, tertiam.

Quid sit figura, & quot unaquæcū figura modos sub se contineat.

Quod uero tres sint syllogismorum figuræ, trium dispositio terminorum paulò antè facta planè indicare potest. Vnde et ita figura à nonnullis definitur: Figura est trium terminorū secundum debitam subiectiōnem, prædicationemq; ordinata dispositio. Horum autem unaquæcū plures, et hos quidem certos sub se modos habet, ita ut modi ipsi sub figuris sint, perinde atque species sub suis generibus. Habet igitur prima figura sub se, auctore Aristotele, modos quatuor, secunda item quatuor, tercia uero sex. Sed ut paulò suprà meminimus, quatuor illis prime figuræ modis adiecti sunt alij quinque, ut essent illius figuræ nouem modi. In summa igitur modi sunt (ut dictum est) undeuiginti, ex quibus omnibus priores quatuor

tuor primæ figuræ modi, perfectos nobis subministrant syllogismos: reliqui omnes imperfectos.

Quid sit modus: & de quibusdam regulis.

Hinc iam ad modos ipsos paulatim ueniendum est. *Vnde etiam quid sit modus definiendum prius, tum uero & certæ quædam regulae subiiciendæ, quippe quæ modis omnibus generatim inferuire dignoscantur. Itaque modum hoc pacto definiunt quidam: Modus est ordinatio duarum propositionum in debita qualitate, & quantitate. Potest quidem & ita definiri, & fortassis rectius: Modus est tum sumptuarum propositionum, tum ipsius conclusio=nis secundum qualitatem, & quantitatem conueniens ordi=nationis. Porro autem, quæ sit debita tum qualitas, tum quan=titas, ex ipsis tandem regulis, que hinc sequuntur, discas licebit. Prima igitur regula est, In omni syllogismo oportet præmissarum aut alteram, aut utranque affirmatiuam esse. Secunda, In omni syllogismo oportet præmissarū aut alteram, aut utranque uniuersalem esse. Tertia, Si aliqua præmissarum fuerit negativa, & ipsa conclusio erit nega=tiva. Quarta, Si aliqua præmissarum fuerit particularis, conclusio quoque particularis erit. Quinta, Medium con=clusionem non ingredietur unquam.*

De uocabulis quibusdā ad hanc rem inuentis.

Interim autem & hoc ipsum fortassis haud parum ex=pedire uidebitur, si, priusquam modos ipsos aggredia=mur, etiamnum aperiamus hoc loco breuiter, quis sit illo=rum uocabuloru(m) (quibus ad syllogismos propriè forman=dos utimur) intellectus: quippe quod in his, quantum qui=dem ad hanc rem attinet, ars quasi latèrē uideatur, unde

Et artis uocabula appellari solent, ut alibi quoque anno-
tauimus. Sciendum itaq; quod post priores quatuor primæ
figure modos, qui perfecti, euidentesq; sunt, quicunq; ex
sequentibus ab aliqua harū quatuor consonantiū b,c,d,f,
incipit, is reduci habet, ut euidentis scilicet et ipse habeat
tur ad eum ex illis quatuor superioribus modum, cū quo
principali litera conuenit. Verumenimvero ut hæc ipsa
reductio facilius percipiatur, adiunctæ sunt aliæ consonan-
tes quatuor, c,m,p,s, quibus intelligi planè posse, quo
modo reductio illa fieri debeat, utrum uidelicet alicuius
propositionis cōuersione, aut sumptarum propositionum
transpositione, aut syllogismo ad impossibile ducente, qui
cōuersius à quibusdam esse creditur, id quod c, litera ab
his posita innuit, quemadmodum in præmissarum indicat
transpositionem, p, et s, propositionum cōuersionem: p,
quidem, si per accidens cōuertenda est propositionis aliqua:
s, uero, si simpliciter. Porrò per quatuor uocales his con-
sonantibus passim interpositas, quatuor propositionū ge-
nera accipere debemus, uidelicet per a, uniuersalem affir-
matiuam: per e, uniuersalem negatiuā: per i, particularem
affirmatiuam, per o, particularem negatiuam. Quibus iam
expeditis, modos tandem ipsos aggrediamur.

De modis primæ figuræ.

PRIMA igitur figura nouem habet modos, ut dictum
est suprà: sed ex his priores quidē quatuor directim:
sequentes uero quinq; indirectim concludere probantur.
Sanè directim concludere modus tunc dicitur, cùm maior
extremitas de minore in conclusione prædicatur. Indire-
ctim uero cōtrà, cū minor de maiore. His ita præmissis, co-
gnitusq;

gnitisq; superest, ut unumquemq; modorum deinceps suo ordine definiamus. Itaq; primus modus est, in quo, datis tribus terminis, cōficitur syllogismus ex duabus uniuersalibus affirmatiuis, uniuersale affirmatiū directim conclusdens. Termīni quidem sunt, animal, substantia, homo: ut omne animal est substantia, & omnis homo est animal: igitur omnis homo est substantia. Vocabulum autem artis, Barbara. Secundus autem modus est, in quo datis tribus terminis, conficitur syllogismus ex uniuersali negatiua maiori, & uniuersali affirmatiua minori, uniuersalem negatiuam directim concludens. Termīni quidem sunt, animal, homo, lapis: ut nullum animal est lapis, omnis autem homo est animal, nullus igitur homo est lapis. Vocabulum autē artis, Celarent. Tertius modus est, in quo datis tribus terminis, conficitur syllogismus ex uniuersali affirmatiua maiore, & particulari affirmatiua minore, particularem affirmatiuam directim cōcludens. Termīni quidem sunt, animal, substantia, homo: ut omne animal est substantia, & quidam homo est animal: igitur quidam homo est substantia. Vocabulum autem artis, Darij. Quartus modus est, in quo datis tribus terminis, cōficitur syllogismus ex uniuersali negatiua maiore, & particulari affirmatiua minore, particularem negatiū directim cōcludens. Termīni quidem sunt, animal, homo, lapis: ut nullum animal est lapis, quidam autem homo est animal: igitur quidam homo non est lapis. Vocabulum autem artis, Ferio.

Sequuntur modi indirectim concludentes.

Quintus modus est, in quo, datis tribus terminis, cōficitur syllogismus ex duabus uniuersalibus affirmatiuiis

tius, particulararem affirmatiuam indirectim concludens. Termimi quidē sunt animal, substantia, homo: ut omne animal est substantia, et omnis homo est animal: igitur quædam substantia est homo. Vocabulum autem artis, Bara lipton. Et reducitur hic modus ad primum huius figuræ modum, conclusione illius per accidens conuersa. Sextus modus est, in quo datis tribus terminis cōficitur syllogismus ex uniuersali negatiua maiori, et uniuersali affirmatiua minore, uniuersalem negatiuam indirectim concludens. Termimi quidē sunt, animal, homo, lapis: ut, nullum animal est lapis, omnis aut̄ homo est animal: nullus igitur lapis est homo. Vocabulum autē artis, Celantes. Et reducitur hic modus ad secundū huius figuræ modū, conclusione cōuersa simpliciter. Septimus modus est, in quo datis tribus terminis, conficitur syllogismus ex uniuersali affirmatiua maiori, et particulari affirmatiua minori, particulararem affirmatiuā indirectim cōcludens. Termimi quidem sunt, animal, substantia, homo: ut omne animal est substantia, et quidā homo est animal: igitur quædā substantia est homo. Vocabulum autē artis, Dabitis. Et reducitur hic modus ad tertīū huius figuræ modum, cōclusio ne conuersa simpliciter. Octauus modus est, in quo datis tribus terminis cōficitur syllogismus ex uniuersali affirmatiua maiore, et uniuersali negatiua minore, particulararem negatiuā indirectim concludens. Termimi quidē sunt, animal, substantia, lapis: ut omne animal est substantia, nullus autē lapis est animal: quædā igitur substantia nō est lapis. Vocabulum autē artis, Fapesmo. Et reducitur hic modus ad quartum huius figuræ modū, maiore per accidens, et minore

minore simpliciter cōuersa, ac insuper prēmissis trāspōsitīs. Nonus modus est, in quo datis tribus terminis, cōfici= tur syllogismus ex particulari affirmatiua maiore, & uniuersali negatiua minore, particularē negatiuā indirectim concludens. Terminī quidē sunt, animal, substantia, lapis: ut quidā lapis est substantia, nullum autem animal est la= pīs, quedam igitur substantia non est animal. Vocabulum autem artis, Frīsesmorum. Et reducitur hic quoq; modus ad quartum huius figuræ modum, utraq; prēmissā simpli citer conuersa, insuperq; transposita.

De modis secundæ figuræ.

Secunda uero figura modos habet quatuor, quorū pri= mus est, in quo, datis tribus terminis, conficitur syllo= gismus ex uniuersali negatiua maiore, & uniuersali affir= matiua minore, uniuersalem negatiuam directim conclu= dens. Terminī quidem sunt, lapis, animal, homo: ut nullus lapis est animal, omnis autem homo est animal, nullus igit= tur homo est lapis. Vocabulum autem artis, Cesare. Et re= ducitur hic modus ad secundū primæ figuræ modum, ma= iore simpliciter conuersa. Secundus modus est, in quo, da= tis tribus terminis, cōficitur syllogismus ex uniuersali af= firmatiua maiore, & uniuersali negatiua minore, uniuer= salē negatiuā directim concludens. Terminī quidē sunt, animal, homo, lapis: ut omnis homo est animal, nullus autē lapis est animal; nullus igitur lapis est homo. Vocabulum autem artis, Cāmestres. Et reducitur hic quoq; modus ad secundū primæ figuræ modum, minore simpliciter cōuer= sa, ac insuper prēmissis transpositis. Tertius modus est, in quo, datis tribus terminis, cōficitur syllogismus ex uniuer= sali

sali negatiua maiori, & particulari affirmatiua minori, particularē negatiuam directim cōcludens. Termīni quidē sunt, lapis, animal, homo: ut nullus lapis est animal, quidam autem homo est animal: igitur quidam homo non est lapis. Vocabulum autē artis, Festino. Et reducitur hic modus ad quartū primæ figuræ modū, maiore simpliciter conuersa. Quartus modus est, in quo, datis tribus terminis, conficitur syllogismus ex maiore uniuersali affirmatiua, & minori particulari negatiua, particularē negatiuā directim concludens. Termīni quidē sunt, homo, animal, lapis: ut omnis homo est animal, quidam autem lapis non est animal: quidā igitur lapis nō est homo. Vocabulū autē artis, Baroco. Et reducitur hic modus ad primum prime figuræ modum, syllogismo ad impossibile ducente.

De modis tertiae figuræ.

Sequitur tertia figura, quæ modos sex habet. Primus ex his modis est, in quo, datis tribus terminis, conficitur syllogismus ex uniuersali affirmatiua maiori, & uniuersali negatiua minori, particularem affirmatiuam directim concludens. Termīni quidē sunt, homo, animal, substantia, ut omnis homo est substantia, & omnis homo est animal: igitur quoddam animal est substantia. Vocabulum autem artis, Darapti. Et reducitur hic modus ad tertium primæ figure modum, minore per accidens conuersa. Secundus modus est, in quo, datis tribus terminis, conficitur syllogismus ex uniuersali negatiua maiori, & uniuersali affirmatiua minore, particularem negatiuam directim concludens. Termīni quidē sunt, homo, substantia, lapis: ut nullus homo est lapis, omnis autem homo

homo est substantia: igitur quædam substantia non est lapis. Vocabulum autem artis, Felapton. Et reducitur hic modus ad quartum prime figuræ modum, minori conuersa per accidens. Tertius uero modus est, in quo, datis tribus terminis, conficitur syllogismus ex particulari affirmatiua maiori, et uniuersali affirmatiua minori, particularem affirmatiua directim concludens. Terminii quidem sunt, homo, animal, substantia: ut quidam homo est substantia, et omnis homo est animal: igitur quoddam animal est substantia. Vocabulum autem artis, Disamis. Et reducitur hic modus ad tertium prime figuræ modum, maiore pariter, et conclusione conuersa simpliciter, ac insuper præmissis transpositis. Quartus modus est, in quo, datis tribus terminis, conficitur syllogismus ex uniuersali affirmatiua maiori, et particulari affirmatiua minori, particularem affirmatiua directim concludens. Terminii quidem sunt, homo, substantia, animal: ut omnis homo est substantia, et quidam homo est animal: igitur quoddam animal est substantia. Vocabulum autem artis est, Datisi. Et reducitur hic modus ad tertium prime figuræ modum, minore conuersa simpliciter. Quintus modus est, in quo, datis tribus terminis, conficitur syllogismus ex particulari negatiua maiore, et uniuersali affirmatiua minore, particularem negatiua directim concludens. Terminii quidem sunt, homo, animal, lapis: ut quidam homo non est lapis, omnis autem homo est animal: igitur quoddam animal non est lapis. Vocabulum autem artis, Bocardo. Et reducitur hic modus ad primum prime figuræ modum, syllogismo ad impossibile ducente.

Sextus

Sextus modus est, in quo datis tribus terminis, conficitur syllogismus ex uniuersali negatiua maiore, & particulari affirmatiua minore, particularē negatiuam directim concludēs. Termīni quidē sunt, homo, animal, lapis: ut nullus homo est lapis: quidā autē homo est animal: igitur quodam animal non est lapis. Vocabulum autē artis, Ferison. Et reducitur hic modus ad quartū primae figuræ modum, minore simpliciter conuersa. Et de modis quidē hactenus.

De quibusdam regulis specialibus, tum quid commune omnibus cuiuslibet figuræ modis, & quid cuiq[ue] figuræ proprium.

Igitur post definitos modos, præter iam dictas regulas, aliae restant magis speciales, nihilominus ipsis modis inferuentes, ut quæ, ueluti corollaria quedam, ex tribus expressis figuris eductæ uideri possint. Quarū quidē prima est, In prioribus quatuor primæ figuræ modis, & in omnibus tertiae, si minor fuerit negatiua, nihil sequitur. Secunda, In prioribus quatuor primæ figuræ modis, & in omnibus secunda, si maior fuerit particularis, nihil sequitur. Tertia, In secunda figura oportet alterutrā præmissarū esse negatiuam. Quarta, In tertia figura cōclusio semper erit particularis. Sane tum has, tum superiores illas regulas Nicæphorus Græcus autor, ut alia dicendi figura, ita & gravius, & artificiosius complexus est: Commune est (inquit) omnibus syllogisticis modis per tres dispositas figuras, ut conclusio deteriorem sequatur propositionem. Est autem deterior particularis uniuersali, & abdicatiua aiente, hoc est, negatio affirmatione. Atqui proprium quidem primæ figuræ est, per modos saltē directos, maiorem propositio

positionem uniuersalem esse, & minorē semper affirmati-
uam. Secundae uero figuræ proprium est, maiorem propo-
sitionem uniuersalem esse, minorem uero dissimilis ab illa
qualitatis, & colligere conclusionem semper negatiuam.
Tertie porro figuræ proprium est, maiorem propositio-
nem in differētem esse: minorē uero affirmatiuam semper,
& colligere conclusionem semper particularem.

De tribus instrumentis, quibus imperfecti
syllogismi ad perfectos reducuntur,
breuis commemratio.

CVM sint autē tria (ut suprà diximus) instrumenta,
quibus imperfecti syllogismi ad perfectos reduci
possunt: nempe cōuersio, præmissarū transpositio, & syl-
logismus ad impossibile ducens: de his paulò altius repe-
tere hoc loco haud mutile fuerit, ne quicquā prætermittā-
tur, quod ad intellectum eorum, quæ dicta sunt, conferre
ut cunq; possit. Verum enī uero quia de horum primo, ut
de conuersione, tractatu tertio satis (ut arbitror) à nobis
est dictum: de reliquis duobus hinc restat tractandum.

De transpositione præmissarum,
& quot modis fiat.

TRANSPONUNTUR præmissæ, quoties ambae locum mu-
tant, ita ut ex maiore minor, & ex minore uicissim
maior fiat propositio, quod aliquando quidem contingit,
alterutra, aut etiam utraq; ex ipsis conuersa. Quo sanè
modo idoneū reductionis instrumentū habetur. Aliquādo
uerò absq; alicuius cōuersione: uerū hoc pacto haudqua-
quam inter instrumēta illa, de quibus nunc loquimur, con-
numerari debet: quin potius aliā tum uim habet, nempe

H per

per quam in omni figura modi indirecti fieri posse probantur. Quo fit, ut tot modi esse possint indirectum cocludentes, quot sunt, qui directim concludunt. Cui quidem sententiae illa Iacobi Fabri Stapulensis regula subscribit, Ad quascunque præmissas aliqua sequitur conclusio, easdem ad easdem sequitur transposita: id quod nunc exemplo tantum probare liceat, sitq; hic syllogismus, Omne animal est substantia, & omnis homo est animal: igitur omnis homo est substantia. Huius nanque syllogismi si præmissas transponas, ad easdem eadem continuo sequitur conclusio: ut, omnis homo est animal, & omne animal est substantia, igitur omnis homo est substantia. Quod certe & in omnibus modis necessario ita evenire etiamnum demonstrari posset: sed nunc non est hic locus.

De syllogismo ad impossibile ducente.

Per impossibile uero factus ostenditur syllogismus, quoties contradiccio ponitur conclusionis, & assumentur altera sumptarum propositionum, nota pariter, & confessa, ex quibus deinde, nempe posita, & assumpta colligitur syllogismus alteram ab assumpta concludens: quæ quia manifestè falsa deprehenditur (quippe cuius contradictoria uera per hypothesim extabat una cū assumpta) per eam alterutra perimenda uenit præmissarum: ut exemplo gratia, sit factus syllogismus in primo prime figura modo, omne animal est substantia, & omnis homo est animal, igitur omnis homo est substantia. Huius syllogismi si conclusio ipsa uel dubitetur, uel negetur prorsus, tunc sic contexo syllogismum ad impossibile ducentem: quidam homo non est substantia, omnis autem homo est animal.

animal, igitur quoddam animal non est substantia. At qui
haec quoniā manifestē falsa est, sequitur, alteram præmis-
tarum falsam quoq; esse, non minorem quidem, quoniam
et ipsa in altero syllogismo uera ex hypothesi concessa
fuit, ergo maiorem. Quare eius contradictoria quæ erat,
omnis homo est substantia, uera est, et haec nimisrum con-
clusio prioris syllogismi erat, quod erat propositum. Un-
de et ex hoc etiamnum error eorum manifestatur, qui
per c, literam superius inter artis literas positam, signifi-
cari credentes syllogismum conuersuum, eundem proin-
de illum existimare uidentur cum syllogismo ad imposi-
bile ducente, cum sint à se longè diuersi.

Quo'd præter prædictos modos ali' omnes
magna ex parte asyllogisti habeantur.

Insuper et illud nunc, quantumquidem ad definitos
modos attinet, adiiciendum haud ab re puto, quòd
quicunque modi cōtra prædictas syllogismorum formas,
sive leges fiunt, ordinanturq; omnes hi asyllogisti haben-
tur. Siquidem hoc pacto contingere in ipsa conclusione;
primum ex tribus datis terminis interdum omni inesse
postremo, interdū nulli: hoc est, ut planius intelligatur,
quod dictū est, ex tribus terminis, seruata eadem forma,
conclusionem colligi, nunc uniuersalem affirmatiuam,
nunc uniuersalem negatiuam. Atque id quidem est, quem-
admodum et in prioribus analyticis Aristoteles docet,
dare terminos, in quibus omni, et in quibus nulli. At hoc
ipsum nunc exemplis subiectis ostendamus. Constituatur
itaque syllogismus in prima figura, sintq; termini in qui-
bus omni, id est, ubi primus omni postremo inest, animal,

H 2 homo,

homo, equus: ut, omnis homo est animal, & nullus equus
 est homo: igitur omnis equus est animal. Alter rursus con-
 stituatur syllogismus, sint q; termini, in quibus nulli, hoc
 est, ubi primus nulli inest postremo, animal, homo, lapis:
 ut omnis homo est animal, nullus autem lapis est homo:
 igitur nullus lapis est animal. Et ut hoc iam in uniuersa-
 libus ostensum est propositionibus, ita & in particula-
 bus ostendere licet, particularem colligendo conclusio-
 nem, si quibus id ita placet. Ex quo manifestum euadit,
 huiusmodi datorū terminorum contextū inutilem pror-
 sus esse: id quod & in secūda, & tertia figura simili mo-
 do ostendi potest: quanquam in tertia haud ita omni ex-
 parte sese habet. Cæterū ut huiusmodi terminorum fa-
 cilis habeatur inuentio, hæc à quibusdam tradita regula
 est per disjunctionem: Accipiendi sunt tres termini, quo-
 rum tertius ad reliquos duos se habeat, ut genus ad spe-
 cies, quæ sub ipso cōtinentur, ut homo, equus, animal: uel
 ut extraneus, hoc est, disparatus ad utrumque, ut homo,
 equus, lapis: uel ut cunque superior ad illos sit, qui & de-
 se inuicem prædicentur, aut conuertibiliter, aut non. Con-
 uertibiliter quidem, ut homo, risibile, substantia. Non con-
 uertibiliter uero, ut homo, animal, substantia.

De Enthymemate.

Postremò autem & de reliquis tribus argumentatio-
 nis speciebus tractandum hic est, id quod initio hu-
 ius tractatus ita polliciti sumus: atque ex his primū de
 Enthymemate dicendum. Enthymema itaque est (quem-
 admodum & ab Aristotele definitur) ex icotibus, &
 signis imperfectus syllogismus. Ex icotibus quidē, hoc est,
 ex con-

ex cōsentaneis, & probabilibus: ἐνὸς enim Græcè præter alia, consentaneum quoque significat Latinis, & probable. Cuiusmodi illud est, Diligere quenque amantem se: & item illud, Omnem matrem suam diligere prolem. Ex signis autem, id est, ex necessarijs, & probabilibus, ut est, Si quid cuilibet rei additum fuerit, totū maius efficietur. Definitur et sic, Enthymema est oratio, in qua nō omnibus positis propositionibus, festinata infertur conclusio. Itaq; in Enthymemate altera semper deest propositio uel propter breuitatē, uel propter notitiā prætermissa: quæ tamen mente interim eius, qui ratiocinatur, cōcipitur: ut, omne animal est substātia: igitur omnis homo est substātia. Vnde et truncatus syllogismus à quibusdam dicitur. Hinc à Iuuenale Satyrico poëta dictum est de muliere im pudica, Ne curtum sermone rotato Torqueat Enthymema. Rotato, inquit. id est celeri. Siquidem apud Græcos οὐ μηδ cogitationē significat, qua certē nihil celerius.

De Inductione.

Inductio, quæ Græcis ἐπαγγεῖλη, siue, ut uult Cicero, προσαγωγὴ dicitur, hoc pacto definitur: Inductio est oratio, per quam à singularibus ad uniuersale fit progressio. Sanè per singularia hoc loco intelligere debemus, non solum ea, quæ simpliciter talia sunt, ut sunt individua, & numero differentia, uerum etiam minus communia respectu ipsius uniuersalis, quod ex ipsis per inductionem colligitur. Ab his enim plerunque uniuersale conflatur, colligiturq; ut si quis uelit ostendere omnem numerum esse duorum iuxta se positionum medium, id inductione probauerit, quoniam ternarius medius est binarij, & quaternarij,

rij, & quaternarius item ternarij, & quinarij, & ita deinceps: igitur omnis numerus est duorum iuxta se positorum medius. Eodem modo, si probandum nobis fuerit, quod omnis uirtus moralis in mediocritate consistit, dicemus hoc pacto, Fortitudo in mediocritate consistit, nempe inter audaciam, & timiditatem: & liberalitas, ut inter auaritiam, & prodigalitatem: temperantia item, & iustitia: omnis igitur uirtus moralis in mediocritate consistit. Vnde & inductio hanc præcipue uim habere putatur, ut per eam de principijs scientiarum aliquoties disputatione contingat. Neque uero, cum inductione utimur, opus erit semper adiucere particulam, & sic de alijs, ut Sophistæ solent. Quandoquidem id inducenti iam compertum esse debet, cetera similia esse his, que sumpta. Nam si Aristoteli credimus, qui singularium ignorat similitudinem, is non facile inducet.

De Exemplo.

Exemplum, quod à Græcis πρόσωποι μετὰ dicitur, ita definunt, Exemplum est, cum ex multorum collecta particularitate, aliud quiddam particulare ostenditur: ut si quis probare uelit, rectores non esse sorte dandos rebus publicis: quoniam neque nauibus, neque curribus moderandis sorte præponuntur rectores, sed qui arte, & experimentis plurimum ualent. Sunt, qui ita definiunt, Exemplum est, quoties unum particulare per aliud probatur, propter simile, quod in utroque conspicitur: ut si malum est, Græcos cum Troianis belligerari, malum quoque est Lacedæmonios cum Atheniensibus armis decertare.

IN TRACTATVM
SEXTVM PRAE=
FATIO.

OST hæc tractatum de syllogismo hypothetico aggressurus, illud præfari in animo cōstitui, quòd tametsi de modalibus simul, & hypotheticis propositionibus tractatus à nobis institutus est, nēpe quartus, id tamē haud ita uisum est in eo facere tractatu, in quo de syllogismo hypothetico tractabitur, ut etiam de syllogismo ex modalibus in eodem tractetur, imò nec alibi usquam in his tractatibus nō ob eam solam causam, quòd nouitij adhuc huius artis tyrones nimiiū alioqui grauarentur, sed quòd illorum syllogismorū, qui ex modalibus constiuentur, nō admodum frequens usus sit, ut etiā suprānotauimus. Accedit, quòd præter unū Aristotelē nullus aliis (quod scire potuerim) de huiusmodi ex modalibus syllogismis quicquam scriptū reliquerit, nisi quantū Boëthius in his laborauerit, idq; tamē magis Aristotelē ipsum expōnendo, quām institutum probando. In qua etiam sententia Iacobum Fabrum Stapulensem esse uideo, uirum profectō in omnibus disciplinis exercitatiſimū: unde & nō parua mīhi subit admiratio de Aristotele ipso, cur in re non tam necessaria etiā plus satis operosus fuerit, nisi quòd in hac præsertim arte ingenium suum ostentare omnino uoluit uir ille, in omnibus alioqui disciplinis admirandus. Quapropter multi etiā tam Græci, quām Latini hoc animaduertentes, per compendia de hac arte scribere maluerunt,

ne in hac discenda apud Aristotelem opus esset toties, no-
tis'que, dies'que insomnes ducere, absque magno etiam
fructu. Non tamen negauerim hanc unam artem necessaria-
riam admodum esse, ideoq; inuentam à maioribus nostris,
ut sine qua error in studijs plerunque committeretur: qui
cum alibi, tum hic maximè cauendus est: quippe quod
hæc sola rerum rationes inuestigare doceat, atque de his
ipsis disputare possit. Itaque qui in hac errauerit, uix in
alijs erroris periculum euitare poterit. Nanque (ut Aure-
lius Augustinus autor est) hæc sola docet docere, docet
discere, in hac seipsam ratio demonstrat, atq; aperit, que-
sit, quid uelit, & quid ualeat: sola item scientes non solum
facere uult, sed etiam potest. Hæc ille, at nos hinc ad hy-
potheticos syllogismos transeamus.

De syllogismo hypothetico, quid sit.

SYLLOGISMUS igitur hypotheticus (ut à Martiano Cas-
pella definitur) is est, cuius propositio, & plenum ar-
gumentum, & plenum item id, de quo questio est, conti-
net, ita ut assumpto argumento, iam certum inferri possit:
de quo questio erat: ut sit exempli causa questio, utrum
Rhetorica sit utilis. Itaque uolentes eam uilem probare,
argumentum protinus ab eius definitione commodè cape-
re possunt, quæ quidem est bene dicendi scientia. Ex hac
deinde, ut argumento sumpto, & questione proposita,
syllogismus hypotheticus ad hunc modum contextur: Si
Rhetorica bene dicendi scientia est, utilis est: est autē Rhei-
torica bene dicendi sciētia, Rhetorica igitur utilis est. In
hac sanè oratione cū prius proponitur: Si rhetorica bene
dicendi scientia est, utilis est: ac deinde assumitur, Est au-

tem

tem rhetorica bene dicendi scientia: tum qui hæc duo con-
cesserit, propositionem, inquam, & assumptionem, is uel
inuitus concedat oportet, rhetoricam utilem esse, id quod
in quæstione propositum erat, quod tantisper dubium erat,
donec & propositio, & assumptionis concederetur.

Ex quibus constet syllogismus hypotheti-
cus, & quantum ei conferat syllogis-
mus categoricus.

Caeterum ut categoricus syllogismus in propo-
sitiones resoluitur, ut ex quibus constituitur, & propo-
sitiones rursus in terminos, neq; ulterius resolutio proce-
dit in his: ita hypothetici syllogismi in categoricos reso-
lutio fit: quippe quod ex his ipse, ut ex simplicibus con-
stet cōpositus, cum presertim prima eius propositio uim
consequentiae ex simplicibus (hoc est, categoricis) capiat
syllogismis. Prima namq; hypothetici syllogismi proposi-
tio, si dubitatur an uera sit, prædicatiua demonstrabitur
conclusionem, hoc est, syllogismo prædicatiuo. Assumptio
porro, quæ secunda huiuscmodi syllogismi pars est, in plu-
ribus modis prædicatiua esse perspicitur, itemq; cōclusio:
ueluti cum dicimus, Si rhetorica bene dicendi scientia est,
utilis est, atque rhetorica bene dicendi scientia est, hic assump-
tio prædicatiua, item categorica est: si queratur, hoc est,
in dubitatione trahatur, ipsa quoq; prædicatiuo proba-
bitur syllogismo. Hinc si demū inferatur, rhetorica igitur
utilis est, & hæc ipsa prædicatiua est, atq; facti syllogis-
mi conclusio: utpote quæ ad assumptionem probatam ne-
cessariò consequitur. Nam si rhetorica bene dicendi sci-
entia est, cur nō & utilis ipsa erit? Prætereà si hypothetica

propositio ex categoricis iungitur, & ex his fidem capit, simul & ordinē partiū cōsequitur, necesse est categoricos syllogismos hypothetico uim conclusionis administrare.

De partibus syllogismorum, siue ex quōt
partibus syllogismi constent.

Syllogismos autem tam categoricos, quam hypotheticos alij quinq; alij quatuor, alij tribus constare partibus arbitrantur: quorum cōtrouersiam Boëthius ad hunc modum dijudicat, atq; discernit, Quoniam omnis (inquit) syllogismus ex propositionibus texitur, prima uel propositio, uel assumptum uocatur: secunda uero assumptū, siue assumptio dicitur. Ex his quæ tertia infertur, conclusio nuncupatur, ut cū dicimus, Si homo est, animal est: homo autē est, animal igitur est. Ea quidē enuntiatio, per quam dicimus, Si homo est, animal est, propositio, uel sumptum uocatur: ea uero, quam huic adiunximus, quæ quidē erat. Est autem homo, assumptio siue assumptū dicitur. Tertia autem ab his conclusio appellatur, ut per quam ostēdimus animal esse, si homo fuerit. Eadem sanè & in categorico syllogismo ipsarum partiū & ratio est, & ordo. Sed quoniam sēpe euenit, ut propositio ipsa non sit uerisimilis, ei tum adiungitur approbatio, per quam id, quod propositum est, uerum esse monstratur. Assumptio quoq; sēpe numero ad fidem per se non uidetur satis idonea, idcirco huic quoq; probationis iuuamen adiungitur, ut uera esse intelligatur. Quo fit, ut sēpe quinque partes, sēpe quatuor, interdum tres solum ipsos syllogismos habere cōtingat. In qua quidem sententia M. Tullius esse deprehenditur, qui in rhetoricis syllogismos quosdam quinque partitos

titos, quadripartitos alios, & nonnullos tripartitos esse confirmat. At uero, quibus ipsorum syllogismorum non placet partes ultra ternariū numerū propagari, hi propositionum, atq; assumptionum probationes non putant inter syllogismi partes ponendas esse, sed potius illarum, cum dubiae sunt, fulcimenta quædā haberi. Quorum sanè iudicio, atq; sententia Boëthius ipse manibus, pedibusq; accedit. Vnde nostra (inquit) sententia his potius accedit, qui tribus partibus syllogismum constare dicunt.

De modis ex hypotheticis propositionibus.

His itaq; præmissis, consequēs est, ut ad modos hypotheticorum syllogismorum træseamus, quos certè, quantū hīc eos definire liceat, dicere possumus ipsorum syllogismorū formas, & ueluti præscriptas leges. Sciendū autē, quod tametsi numeri propemodū huiuscmodi modi sint, qui ex hypotheticis conficiātur propositionibus, ut de quibus Seuerinus Boëthius latissimè disputat duobus libris, nos tamen ex his paucos diligere statuimus, propterea quod eorum usus non parum frequens habetur. De reliquis autē admonuisse tantum sat erit, ut si cui cognoscendi eos cupido incesserit, is Boëthium ipsum in primis adeat. Sed nunc ex his primum definiamus.

Primus modus.

Primus igitur modus est, cum in conditionali propositione assumpto eo, quod præcedit, ostēdimus id, quod sequitur, ita necessario esse, ut est in connexione propositionis: ut si homo est, animal est, at qui homo est, animal igitur est. Hic antecedens homo est, proponitur ueluti dubiū, cum dicitur, Si homo est: assumitur deinde idem ut argumentum

mentum, cùm absq; cōditione repetitur, Atqui homo est. Ad quod demum necessariò sequitur animal esse: quemad modum erat propositiū. Quòd si parte ex altera annexū siue consequens assumamus, atq; dicamus, est autem animal, haudquaquam de necessitate euenit hominem idcirco esse. Inveniuntur autem certi termini, in quibus peræquè ualeat assumptio, siue præcedens, siue subsequens assumatur, ut in homine, atq; risibili. Nam ut rectè sequitur, Si homo est, risibile est, ita rectè quoq; sequitur, si assumatur hoc modo, Atqui risibile est, igitur homo est. Sed in his hæc est consequentie causa, quia homo, & risibile æqui sunt termini, atq; idcirco uno posito, alterum comitari est necesse. Verum quia hoc in omnibus non ita se habet, idcirco non recipitur ut firmum, & stabile, sed magis improbatum, ut incertum, & minimè constans.

Secundus modus.

SEcundus uero modus est, cùm in conditionali, opposi-
rat, hoc modo, Si homo est, animal est: non est autem ani-
mal, igitur homo non est. Quòd si contrà hominem esse
negemus, non tollitur proinde, quod connexum est, ut si
dicamus, non est autem homo, non iam continuò sequi-
tur, animal non esse. Atque idcirco hic modus, A' conse-
quentibus appellatur: quemadmodum qui huc præcedit,
Ab antecedentibus dicitur. Quare & hi duo modi à re-
centioribus ita distinguuntur, ut prior quidem dicatur,
A' positione antecedentis: sequens uero, A' destructione
consequentis. Cæterum ut utroque modo ex datæ condi-
tionalis partibus affirmatiuis firma ubiq; sententia pro-
batur

batur, id quod paulò suprà exemplis adhibitis ostensum est: ita eadem consequentiae uts erit, si negatiue eius partes fuerint: ut, si animal non est, homo non est: non est animal, igitur homo non est. Item, si animal non est, homo non est: at qui homo est, animal igitur est.

De quadam argumentatione contra secundi modi regulam facta, ex Themistio.

Hic iam obijciet aliquis fortassis nobis Aristotelem ipsum, qui in procœmio libri de Anima, tali contra præscriptā secundi modi formā (ut uidetur) usus est argumentatione. Si quod est animæ (inquiens) propriū opus, potest contingere, ut ipsa à corpore seorsum sit. Si uero nullum est opus animæ propriū, contingere nō potest, ut à corpore seorsum maneat, subsistat' uero. Sanè hanc argumentationē sunt qui ob id calumnientur, repræbendantq; ceu minus firmā, minusq; dignā tanto philosopho. Calumnia autē huiusmodi est. Oportebat, inquiunt, accepto sequentis opposito, ita tollere, demoliriq; antecedens: at hic contrarius ordo seruatur. Verū hanc calumniam (si qua tamen dici meretur) Themistius haud dubiè nobilissimus Peripateticus subtilissimè dissoluit, ac diluit. Vnde quicunq; (ait) tam male animati sunt, ut hec, quæ in diale cīca, atq; in exercitio argutiarū iactata, et prōpta omnibus sunt, ignorasse Aristotelem putent, hi planè ignorantissimi uidentur. Namq; uerbū illud Potest contingere (quo quidē Aristoteles in sua oratione utitur) nō necessariam, sed possibilem, & contingentem connexionem habet: in quo genere non oportet, abolito consequente, aboleatur & antecedens; id quod omnino ita euenit, quoties neces= saria

saria connexio est. Sed hic in contrarium obseruatio est, ut scilicet abolitio antecedentis aboleat consequens. Cui rei causam idem autor huiusmodi assert: semper enim (inquit) id quod contingēter sequitur, tanquam pars sit antecedentis propterea quod quādoq; accidit, quādoq; nō accidit. Ita qui antecedens interermit, totū interermit. Toto autem sublato, consequens est parti quoq; abolitionem afferri. Hinc & ab eodē autore aliud haud dissimile proponitur exemplū, quod tale est. Si animal est, quod procul ad nos accedit, potest contingere, ut sit equus: igitur si animal non est, neque, ut equus sit, contingere potest. Quod fit, ut inscitiae potius illi argundi sint, qui talem argumentandi formam, ut minus Janam cauillantur, & non Aristoteles ipse, qui rectissimè ita argumentatus est. Hec ita ex Themistio, quem Hermolaus Barbarus & tate nostra Latinitate donauit, uir utiq; impensè eruditus.

Tertius modus.

Tertius deinde modus est, qui appellatur, A' repugnantibus, in quo demonstratur nō posse simul hoc esse, & illud. Fit autē, quoties cōnexæ propositionis affirmatiæ antecedētes astruitur, ut cōsequens tollatur. Quod certè idco ita euenire manifestū est, quod huiusmodi propositiones ex repugnantibus, aut ex contrarijs constent partibus. Ex repugnantibus quidē, ut non si dies est, nox est: at qui dies est, nox igitur non est. Ex cōtrarijs autem, ut non si sanum est, ægrum est: at qui sanū est, non est igitur ægrum. In quibus syllogismis propositiones sumptæ huiusmodi sunt, ut impossibile sit, si antecedens est, consequens esse. Itaq; cum ita proponitur, non si dies est, nox est, huius

est, huius propositionis sensus hic est, non rectè sequi, si dies est, ut nox sit. Dictum est autem ex repugnantibus, aut ex contrarijs, quoniam quæ aliter se habent, syllogismum ad hunc modum nullum constituunt. Quapropter haudquaquam recipiendus est hic syllogismus, non si homo est, album est, est autem homo, igitur album non est, quando nec repugnantia sunt inter se homo, & album, nec cōtraria. Fit item & hic modus aliquoties, cūm inter alterutram connexæ propositionis partē negatio interponitur, atque ea ipsa rursus denegatur: ut sit propositio, si animal non est, homo est, hæc repugnans est, & ob id falsa. Fit autem uera, si negatio huic à fronte adiiciatur, hoc modo, Non si animal nō est, homo est. Huius quippe propositionis hæc est sententia, Si animal nō sit, fieri non posse, ut sit homo. Ea igitur cōcessa, assumimus protinus hoc modo, Atqui animal non est, ac deinde cōcludimus, igitur homo non est. Similiter uero si ita proponatur, Si homo est, non est animal, que & ipsa falsa est, propter partium inter se repugnantiam: quare si & huic deinde negatio apponatur, uera fit hoc modo, Non si homo est, non est animal. Nam & huius sententia est, si homo sit, non posse fieri, ut non sit animal. Itaque ea concessa, talis contexitur syllogismus, nō si homo est, animal nō est: atqui homo est, animal igitur est. Rursus autem sit propositio ex utriusq; partibus negatiuis, si non est dies, non est nox: quæ idcirco, quod partes eius inuicem repugnāt, falsa est: fit autem uera, si adiungamus negationem, hoc modo, Non si non est dies, non est nox. Huius quoq; propositionis sensus est talis, quod si non est dies, esse non potest, quin nox sit.

Vnde

Vnde ea ipsa concessa, assumimus hoc pacto, At qui dies non est, et concludimus deinde, Est igitur nox.

Quo pacto tertius hic modus à superioribus duobus differat.

EX his porrò colligere licet, quid intersit inter hunc tertium, et superiores duos modos. Sanè inter ipsos hec est diuersitas, quod in eo quidē modo, qui Ab antecedentibus dictus est, ponitur antecedēs, ut id, quod sequitur, astruatur. In eo uero, qui A' cōsequētibus appellatus est, permititur consequens, ut id, quod antecesserat, auferatur. At uero in hoc tertio, qui dictus est, A' repugnantibus neutrū horum seruatur. Siquidem neq; antecedens ponitur: ut, quod sequitur, confirmetur: nec interimitur consequens, ut id, quod præcesserat, euertatur: sed ponitur antecedens, ut interimitur consequens. Quod ideo eueniē dictum est: quoniā hic propositionis modus partes inter se continent repugnantes. Aduersum quippe est, atq; repugnans, quod dicitur, si dies est, non est lux: quare proposītio hec falsa est, que tamen rursus negatione præposita, fit uera hoc modo, Non si dies est, lux non est: atq; ita similis est affirmationi, nempe huic, si dies est, lux est: quod et recte quidem ita eueniē receptum est, quando scilicet affirmationem geminata facit negatio.

Quartus modus.

Quartus modus est eorum, qui ex disiunctiis consistunt, syllogismorum. Fit autē, cūm datæ disiunctiæ propositionis antecedentes in assumptione ponitur, ut, quod cōsequens est, auferatur, hoc pacto, Aut dies est, aut nox est: at qui dies est, non est igitur nox. item, aut sanus est

nus est, aut ægrotat: at qui sanus est, non ægrotat igitur. Hic uero, si ita quispiam argumentetur, aut dies est, aut nox est, at qui dies est, nox igitur est: ac rursus, aut sanus est, aut ægrotat, est autem sanus, igitur ægrotat: talis profecto modus asyllogistus, et incollectilis prorsus habetur. Nam in eo date disiunctiæ posita parte una, non tollitur reliqua: quod utiq; repugnantium natura requirit.

Quintus modus.

Quintus autem modus est, cum id, quod in disiunctiæ propositione præcesserat, in assumptione tollitur, ut, quod sequitur affirmetur, hoc modo. Aut uiuit, aut mortuus est: non uiuit autem, mortuus igitur est. At hic quoq; asyllogistus fit, et incollectilis, quoties date disiunctiæ una sublata parte, tollitur simul et reliquum: ut, aut uiuit, aut mortuus est: non uiuit autem, igitur non est mortuus.

Sextus modus.

Sextus uero modus est, in quo duobus per disiunctio nem propositis, ostenditur, si unum sit, non posse simul esse et reliquum. Fit autem ex disiunctiæ in copulatiuam mutata, addita uidelicet negatione, idq; modis duobus. Primo, cum propositionis date antecedens ponitur, ut tollatur consequens, hoc pacto, Non et dies est, et nox est, sed dies est, non est igitur nox. Item, non et prudens est, et ineptus: at qui prudens est, ineptus igitur non est. Secundo, cum propositionis date antecedens tollitur, ut consequens ponatur, hoc modo, Non et dies est, et nox est, sed dies non est, igitur nox est. Sanè tertius hic ex disiunctiis modus consimilis ei est, qui ex propositionibus conditionalibus tertius est positus, præterquam

I quod

quod in illo propositio cum conditione, in hoc sine conditione proponitur. Verum et hoc amplius hic obseruandum, ut tam repugnantia, quam contraria, ita sibi repugnant, atque contraria sint, ut posito uno, interimatur alterum, et uno interempto alterum ponatur. Quare locutiones huiusmodi, Aut perijt, aut literas docet. Item, Aut cucurbitae florē, aut ipsam cucurbitā, et aliae pleraque (quae apud Græcos olim in prouerbia cessere) cōsuetudine, atque ipso euentu magis receptae fuerunt, quam ueritatis constantia: de quibus, et alijs penè innumeris Erasmus noſter in ope re Adagiorum non tam copiosè, quam fructuosè eleganti narratione perscribit, uir profectò hac nostra etate extra omnem ingenij aleam positus, ut Plinius uerbis utar, qui hoc sua etate M. Ciceroni tribuit uerissimè. Ex predictis autem sequitur, copulatiuam negatiuam equipollere disiunctiæ affirmatiæ ex eisdem partibus, sed sibi contradicentibus: uerbi causa, hanc, non et dies est, et nox est: huic, aut non est dies, aut non est nox.

Cur ex copulatiuis non fiant syllogismi.

TAm uero mirabitur fortassis quispiā, quid cause subsit, quod cū tres sint superius positæ hypotheticarū propositionū species, et ex conditionalibus quidē, et disiunctiuis certi syllogismorū modi à nobis iā prescripti sint, nullos præterea subiçiamus, quibus ex copulatiuis perinde syllogismi fieri demonstrantur. Huius sanè rei hanc esse causam arbitror, quod que hypotheticæ propriè dicuntur, huiusmodi sunt, ut in his cōditio aliqua uel exprimatur, ut in eis, que peculiari nomine cōditionales appellantur, uel subintelligatur, ut in disiunctiuis. Nam cū ita propo-

proponitur, aut dies est, aut nox est, hæc eadē propositio cum conditione nihilominus pronuntiari potest, hoc modo, Si dies est, non est nox: uel si non est dies, nox est. Itaq; per has neq; esse aliquid, neq; non esse, simpliciter significatur, sed aut illud esse, si hoc fuerit, aut quoties unū fuerit, non posse simul, & aliud esse. Vnde & in his consequentiæ uis inesse quoq; perspicitur. At uero quæ copulatiæ dicuntur, ut non ueræ hypotheticæ sunt, ita nec in his consequentiæ uis ulla deprehenditur: quæ nimirū facit potissimum, ut ex propositionibus hypotheticis hypotheticī syllogismi struantur. Hypotheticæ tamen quoquo modo dici possunt, quatenus ex categoricis cōpositæ constant. Quare nec Boëthius etiam, cùm alias de syllogismis ex hypotheticis copiosissimè tractet, ullos præscribit modos, iuxta quos syllogismi ex copulatiuis perinde fierent. Nec ipse admodum probo eas consequentiæ formas, quas uulgò ex copulatiuis eliciunt, ut à tota copulatiua ad alteram eius partem: & item à destructione partis copulatiæ, ad destructionem totius: quæ licet necessariæ utique sint, utiles tamē non sunt. Ex copulatiuis tamen rectè fortassis argumentatio procedet, siue syllogismū uoces, siue aliam quamlibet argumentationis speciem, quoties per has ex disiunctis ad coniuncta procedimus: hoc est, quoties quæ diuisim prædicantur de subiecto aliquo, de eodem etiamnū cōiunctim dici posse probatur. Quod quia aliquando ita cōtingit, aliquando uero minime, certæ ad hoc regula ex ipso Aristotele colliguntur, quibus id discerne re licet: quas proinde hic subiçere non grauabitur.

Sequuntur tres regulæ.

I 2

Ex his

EX his igitur prima regula est. Quaecūq; diuisim secundum accidens de aliquo prædicantur subiecto, aut alterum de altero, hæc simul, atq; coniunctim de eodem prædicantur minimè. Cuius regule hæc reddit rationem Aristoteles, quod uidelicet unū non faciant. Quare nō rectè sequitur, Socrates est albus, & Socrates est musicus, igitur Socrates est albus musicus. Dictum est autem secundum accidens, quoniam sciens, & grāmaticus licet secundum accidēs de subiecto aliquo dicantur, tamen alterum de altero non secundū accidens, sed per se dicitur: & proinde ut diuisim, ita & coniunctim de eodē prædicari possunt: ut, Socrates est sciēs, & Socrates est grāmaticus: igitur Socrates est sciens grāmaticus. Secūda regula, Quæcunq; diuisim de aliquo prædicātur, ut de subiecto, si id, quod sequitur, in præcedenti includitur, ipsa de eodem simul, & cōiunctim non prædicātur. Huius quoq; regule hæc ab Aristotele redditur ratio, quia cōmitteretur uitium nugationis. Vnde non rectè sequitur, Socrates est homo, & Socrates est animal: igitur Socrates est homo animal. Siquidem in homine animal includitur. Nec sequitur ob idipsum, Socrates est grāmaticus, & Socrates est sciēs, igitur Socrates est grāmaticus sciens. Tertia est, quæ ex his sequitur, regula, Quādo aliqua de aliquo ut subiecto seorsim, atq; diuisim prædicantur, idq; neque secundū accidens omnino, neq; ex his posterius in priori directim continetur, hæc de eodem simul, atq; coniunctim prædicātur, ut Socrates est homo, & Socrates est albus: ergo Socrates est homo albus. Item, homo est animal, & homo est rationalis: ergo homo est animal rationale.

De ratione

De ratione consequentiæ.

Post hæc etiam de consequentiæ ratione haud absurdum fuerit hac in parte non nihil adiucere, propterea quod in superioribus sepius in huius incidimus mentionem. Primo igitur dicendum est, quid sit, deinde quomodo dividatur, tertio regule quedam subjiciendæ sunt. Neque uero ut uana res existimari debet consequentiæ uim posse intelligere: quoniam ad hos summa totius dialecticæ tendit & utilitas. Sanè hæc ex eo potissimum percipitur, si cui rectè uti contigerit coniunctione rationali ergo, sive igitur, aut si qua huiusmodi est: quæ alioquin (ut Alexander Hegius dicere solebat) multum facebit negotij studiosia huius artis hominibus. Porro hac ipsa rectè uti poterit, quicunque rei probandæ tum causam, tum signum intellectueroit. Ita enim res una ab alia dependet, ut certus procul dubio ordo aliquis in ipsa rerū natura esse intelligatur, id quod Seneca inter philosophos non contemnendus auctor, primo Naturalium questionum libro his uerbis non tam disertè, quam grauiter expressit: Omnia (inquit) rerum certus ducitur ordo, & alia alijs ita complexa sunt, ut, quod antecedit, aut causa sit sequentium, aut signum.

De consequentia, & eius diuisione.

Consequentiam igitur hoc pacto quidam definiunt, Consequentia est oratio ex antecedente, & consequente, suis quidem partibus constituta, quas rationalis aliqua coniunctio connectit. Eam ita diuidunt, ut sit ex bona, & mala consequentia. Et bona quidem ab eisdem definitur, cuius si antecedens uerum est, non potest esse, quem consequens quoque uerum sit: ut, homo est, igitur

animal est. Mala uero, cuius et si antecedens uerum est, non est tamen necesse, ut consequens uerum sit, ut Socrates ambulat, igitur coelum serenum est. Bonam rursus uidunt in materialem, & formalem. Verum qui Aristoteli potius sequitur, quam barbaros sophistas, eā in necessariam, & non necessariam dispescunt, ut sit tamen necessaria consequentia, quam illi formalem uocant, non necessaria, quae materialis ab illis dicitur. Ergo formalis consequentia est, quoties datis quibuslibet terminis iuxta prescriptam aliquam argumentandi formam, si antecedens uerum est, & consequēs esse uerum necesse est. Cuīusmodi in primis sunt syllogisticæ consequentiae omnes, & quae ex ipsarum propositionū tum conuersione, tum æquipollentia eliciuntur, & si quae aliæ his consimiles sunt. Materialis uero, quae tametsi bona quidem est, tamen iuxta eandē, similemque argumentandi formam firmabique, & constans non est, quales ferè sunt dialecticæ argumentationes, & quae per Enthymemata, & cæteras argumentationis species constituantur, nempe terminorum tantum gratia, uidelicet qui materiæ uicem præstant. Itaque materialis consequentia est, si hoc modo arguenteris, Coelum uolubile est, ergo coelum rotundum est. Quippe quod iuxta eandem formam ita argumentari licet, Coelum uolubile est, ergo coelum stellatum est. Cæterum probabilitas in his, ac confirmatio, ex locorum aliquo dialecticorum peti solet, proficieturque.

Sequuntur duæ regulæ, tum instantia contra secundam, tum etiam quæ sic bonæ consequentiæ proprietas.

Sequuntur

Sequuntur hinc regulæ due, quarum prima est, Si ad antecedens bonæ consequentiæ sequitur consequens, ad oppositum consequentis oppositum sequitur antecedens. Et oppositum quidem hic intelligo id, quod contradictorium dicitur. Ceterum ipsius regulæ tale sit exemplum: homo est, igitur animal est. Hic quia rectè sequitur, homo est, igitur animal est, ad oppositum consequentis, quod est, nullum animal est, rectè quoque sequitur, igitur nullus homo est. Secunda regula, Quicquid sequitur ad consequens bonæ consequentiæ, sequitur & ad eius antecedens: ut quia ad hanc, homo est, rectè sequitur, igitur animal est: & ad hanc rursus, animal est, igitur substantia est ad eandem idcirco, quæ erat, homo est, rectè quoque sequitur, substantia est, ut sit, homo est, igitur substantia est. Sanè has duas regulas ideo adiucere libuit hoc loco, quod unaqueque harum per totam artem logicam principij uim obtineat. Contra secundam tamen regulam huiusmodi fit instantia. Nam si quid necesse est esse, illud quoque possibile est esse. Rursus autem, si quid possibile est esse, illud iam non necesse est esse. Igitur, si quid necesse est esse, idem erit non necesse esse: quod prorsus inconueniens uidetur. Sanè huius difficultatis nodum Theophrastus Græcus autor, uir utique in omnibus disciplinis consummatisimus, dignus proinde, qui in Aristotelis diaatribam, ipso etiam Aristotele id ita adiudicante, succederet (ut autor est Aulus Gellius) ad hunc modum soluit. Non omnino (inquit) idem est possibile esse, & non necesse esse. quod hoc negatiuam speciem habeat, illud uera affirmatiuam: quamuis tamen eadem propemodum utro-

bique sit significationis uis. Itaq; affirmationem, quæ est, necesse est esse, non rectè sequitur negatio, per quam aliud non necesse esse proponitur. At de cōsequentia quidem quæ sit, & quæ bona, tum quæ necessaria, hactenus quam breuiissimè dictum sit. Bonæ præterea consequentiæ id esse proprium obseruatum est, ut ex uero quidem non nisi uerum sequatur unquam: ex falso autem cum plurimum falso, nonnunquam etiam uerum.

IN TRACTATVM
SEPTIMVM DE DE-
monstratiōne,
PRAEFATIO.

AEPIVS mecum reputavi, ac toties admiratione nō parua captus sum, quid causæ esset, cur bonus ille uir, qui cūm in artem dialekticam tractatus aliquot scribere cōstituisset, eosdem pro sua (ut uidetur) opinione ita demum parauit, ut per eos ad Aristotelis Logicam studiosi eius artis introducerentur: non id etiam tentauerit in eam huius disciplinæ partem, que Demonstratiua dicitur, ac per hoc omnium potissima & est, & habetur, etiam eorum iudicio, qui illorum tractatuum autorem non frigidè, imò strenuè (ne dicam superstitione) sectantur. cūm tamen illud neque grauiori illius labore, neque minori introducendorum in hanc quoque huius artis partem utilitate fieri potuisse constet: maximè quod pueri olim (quod utinam hodieq; obseruaretur, omisiſis

omis̄is fruiolis cauillationibus) ad philosophiam insti-
tuendi, in mathematicis disciplinis, ad quas comparandas
hac parte plurimum iuuamur, antea exercebantur, et si
non exacte, rudi. saltem modo: quod ex exempla passim
per Aristotelis libros dispersa, disseminataq; indicare pla-
nè uidentur. Vnde etiā in foribus Platonicæ diatribæ scri-
ptum legebatur, Nemo huc ingrediatur geometriæ ex-
pers: quo nomine simul et arithmeticæ intelligebatur.
Sed ego iam causam ipsam uel subolfacere uideor, quod
uidelicet hæc pars dialecticæ uisa sit illi haudquaquam
idonea ad sophisticas captiunculas, et steriles illas nugas,
quibus per id temporis, quo uir ille claruit, scholæ omnes,
atque literarij ludi non tam uocabant sedulò, quam strepe-
bant acriter. Atq; interim (proh pudor) dum in his nu-
gæ illæ leuiuscule ueluti imperiosè docebantur, optimi
quique bonarum artium autores in pluteis, et sub scaen-
nis delitescebant, situ et puluere obducti, et (quod hoc
etiam miserabilius est) esca blattis, et tineis. In quorum
subiere locum barbari paulatim, idq; ferè in singulis arti-
bus, ut uerbi causa, in Grammatica Alexander Gallus, in
Dialectica Petrus Hispanus, in Poëtica Gaufridus Bri-
tannus, et in Rhetorica Eberhardus quidam, qui etiam
ob rem à se obscurius fortassis traditam opusculum suum
Labyrinthis nomine inscripsit. Taceo Græciam, Flori-
stam, Cornutum, Alanum in parabolis, et ceteros huius
farinæ uiros. Dij boni, quos hic autores recenseo! Sed
neque desuere tamen interim, qui in mathematicis quoq;
studij operam suam nauarunt, quanquam non satis fe-
liciter, uerum pro temporum iniuria excusandi potius,

quam incusandi. Quæ quidem studia, quoniam (ut paulò superius diximus) demonstrandi uia, quæ utique certissima est, comparantur in primis, de horum utilitate pariter, & dignitate, ex Seuerino Boëthio acris haud dubie iudicij uiro, paulò altius repetere libet, priusquam institutum tractatum aggrediamur: Talia (inquit ille) studia sunt ea, quæ mathematica dicuntur, ut si his careat diligens ueritatis inquisitor, uerum ipsum inuenire non posset. Quinimo sine hac ueritatis speculatione nulli rectè sapientum est. Proinde qui hæc spernit, id est, has semitas sapientiæ negligit, ei denuntio nō rectè philosophandum. Siquidem philosophia amor sapientiæ est, quam certè in his spernendis, antè iam aliquis contempserit. Hæc ille. Quare cum hæc studia minimè spernenda sint, nec uia etiam, qua ad illa pergitur, negligenda erat. Hac igitur ratione persuasus, cum in ceteras dialecticæ partes tractatus certos, atq; hos quidem introductoryos parare instituerim, in hanc quoque partem, hoc est, de Demonstratione tractatum aliquem parandum duxi.

De quadam alia dialecticæ diuisione, ut per quam tria potissima philosophiæ instrumenta colligantur, quæ sunt demonstratio, & definitio, & diuisio.

Quemadmodum autem dialectica in duas breuissimè partes diuidatur, inueniendi unam, alteram iudicandi, superius à nobis expositum est: restat nunc (cuius & ipsa res iam nos admonet) ut ab eodem repentes principio, aliam eius diuisionē aggrediamur, qua & tripartita eius uis, siue facultas esse dignoscatur: quæ tamen secunda

secunda diuīsio priore deſtituta eſſe ut non debet, ita non
 poteſt. Diuīſio autem hinc patet. Nam cūm dialectica ex
 M. Ciceronis ſententia diligens diſſerendi ratio fit, qui
 fieri poteſt, ut non etiam ratio fit tum definiendi, tum di-
 uidendi, tum colligendi? Id quod de definiendi facultate
 idem Cicero locupletiſimè præcipit primo Officiorum
 libro hiſ uerbis, Omnis enim (inquit) que à ratione fuſci-
 pitur de aliqua re iſtitutio, debet à definitione profici-
 ſci, ut intelligatur, quid ſit, de quo diſputetur. Haud ſecus
 & de diuīſione ſentiendū eſt, quando nec ſine ipta diſpu-
 tatio legitimè procedere poteſt: quippe que uiam ad
 ipta definitionem non tam parare, quam aperire uidea-
 tur, ut ſequēti tractatu conuenienti exemplo oſtendemus.
 Maximè uero ad hanc ipta artem pertinere probatur
 colligēdi facultas ex eo, quod quicquid in diſputationem
 aſſertur, collectione tandem aliqua consummatur, perſi-
 citurq; idq; ſecundum triplicem diuerſitatē, quemadmo-
 dum & ſuprà annoſatū eſt. Nam aut ex proprijs, & ue-
 ris, ac neceſſarijs huiusmodi collectio fit, proceditq; &
 Demonstratio appellatur: aut ex cōmunib; & maximè
 probabilib; & Dialectica peculiari nomine dicitur: aut
 ex captioſis, & planè falſis, & Sophistica, id eſt, cauillaa-
 toria perhibetur, ſed que tamen abieciſima, deſpectiſi-
 maq; totius Logicæ pars eſt, ut que magis deceptionem
 eius, cū quo diſputatio deſumpta eſt, moliatur, quam rei
 in diſputatione propositæ pbatio. Itaq; dialectica, que
 eſt diſſerendi peritia, tum de definiitione, tū de diuīſione,
 tum de collectione quoq; tractat: que quidē ſi (ut debet)
 fit cum ratione, Syllogiſmus. Græcè dicitur. συλλογιſμός

Græcè,

Græcè, ratiocinari Latinè interpretatur, hoc est, cū ratiōe colligere aliquid. Videtur enim uerbū ipsum συλλογικόν compositū esse ex præpositione σύν, quæ cū significat, et in cōpositione idē facit, quod con inseparabilis præpositio apud Latinos, et ex nomine λόγος, quod præter alia multa rationē quoq; significat. Vnde et ars ipsa à ueteribus Peripateticis Logica posteā appellata est, quā antea et Stoici, et Plato Dialecticā appellauerūt, ut qui angustius de ea tractauerint, quam Peripatetici, ut à Boëthio id memoriae proditum est. Logica igitur quasi rationalis sciētia dicta est: non quidē, ut barbari nomen ipsum interpretantur (ut alia ferè omnia) infantissimè, foedissimeq; etymologia ad hoc adducta aliqua: sed ex Græcorū potius cōsuetudine, qui artes, et disciplinas possētiuis ab aliquo deductis nominibus significari uoluerunt, et his quidē fœminini generis, sub intellectu (ni fallor) artis nomine, quod Græcè τέχνη dicitur, quod utiq; fœminini generis nomē est, ut quod huic respondet apud nos ars.

Quo pacto inter se duæ Dialecticæ diuisiones conueniant, aut altera alteram contineat.

Videndum nunc etiam, hæ duæ diuisiones quānam se attingant cognitione. Nam cū aliquid definitione explicare uolumus, genere in primis opus est, tum et differentijs, quibus id, quod definiendū est, ab alijs omnibus distinguatur. Quas nisi prius cū ipso genere iuxterimus, haudquaquam definitionē constituere poterimus. Inuentio igitur necessaria est, si definitio perfici debeat. Similiter autem, et cūm quid diuidere in animo est, ea omnia prius inuenire oportebit, quibus diuisione ipsa perficiatur.

Hæc

Hæc autem sunt tum differētiæ in primis, tum accidentia nonnunquā, maximè uero inseparabilia, & propria. Iam uero si inuētio absit, nec collectio unquā ualebit, id quod in superioribus paulò latius explicauimus. Sed his omnibus nisi iudiciū accesserit, frustra haud dubiè aut definire quicquam, aut diuidere, aut colligere tentabimus. Ergo an rectè definitum quid sit, aut diuisum, aut collectum, iudicatio perpendit, examinatq;. Quo fit, ut prior Logice diuisio secundam quasi continere uideatur, quia neq; existere quicquam sine inuentione, neq; internosci preter iudicium potest. Sed nunc propositum exequamur, & primū, quid sit Demonstratio, dicamus.

De Demonstratione quid sit, tum
etiam quid sit Scire.

Demonstratio igitur ab Aristotele definitur, syllogismus faciē scire, hoc est, syllogismus per quē rei alicui scientia comparatur, pariturq;, quē proinde syllogismū Aristoteles Graeco uerbo ἐπισημονικός appellat, quod uerbum apud nos interpretari potest scientialis, si linguae usus ferat, ἀπὸ τοῦ μεταδιδούσης, hoc est, à sciēdo deflexum. Ab eodē præterea Scire quoq; definitur, rem per causam cognoscere, propter quā res est, quatenus uidelicet illius est causa, nec est possibile hoc aliter se habere. Sanè cum multis alioqui modis scire dicatur, latius & præsius, latius quidē qualitercunq;, præsius uero eo dunt taxat modo, quo nūc definitū est. Quo quidē modo scire is dicitur, qui demonstratione aliquid cognoscit. Demonstratione inquā, hoc est, per syllogismū demonstratiū, qui idcirco scire facit, quod ex his sit cōstitutus propositiōnibus.

nibus, que primæ, & immediatæ, tum notiores, prioresq; conclusione habentur, ac eius insuper cause sunt.

Quo'd ad omne scibile opus sit præ-noscere aliquid.

AT uero priusquam aliquid demonstrare cōtingat, præscire aliqua oportet, nempe principia quæ uocantur, & significata eorum, quæ ad demonstrationem sumuntur: ut exempli gratia, cum à geometra definitur Punctus, cuius nulla pars est, tum præscire oportet, quid partis nomine significetur. Sic & in ædificijs, quid lapides, quid intritum, quid materies sit, prænosse debet is, qui ædificandi artem discere uult. Atq; hoc ipsum profectò est, quod Aristoteles in principio operis de posterioribus analyticis his uerbis proponit, Omnis doctrina, & omnis disciplina intellectuā, ex præexistente fit cognitione. Id quod cum in alijs omnibus artibus perspicitur, tum in his præcipue, quarum aliae sermocinales, aliae peculiari nomine discipline appellantur. In quibus omnibus prænoscere necesse est, quid nomine eius, quod ad demonstrationem sumitur, intelligatur, significeturq;: tum ipsa principia, ut ex quibus conclusio demonstratur, cuius per hoc etiam scientia habetur solum.

Quo'd duæ sint prænotiones, quo'd est, & quid sit.

EX his igitur, quæ dicta sunt, patet duobus modis cōtingere, ut aliqua prænoscamus, tum quòd sunt, tum quid sint. Ut quærenti propter quid à magnete ferrū trahatur, prænoscendū utiq; est, ferrum à magnete trahi. Id ubi iam perspectū quispiā habet, sciscitur deinde, propter quid

pter quid ita eueniat. Similiter querens aliquis, quid motus, uel quid tempus sit, exploratum iam is habere debet, utrumq; esse & motū, & tempus. In quibus uero sciscitatur adhuc, sint nec'ne aliqua: uerbi gratia, an sit prouidentia: in his necesse est prænoscere, quid uocabulo ipso indicetur. At qui cōtrā euenit, ut sciatur quidem, quid uocabulo, siue nomine significetur, sed nescitur an sit: ut, quæ sit Scyllæ, aut Hippocentauri appellatio, nemo est qui non sciat. An uero etiam sint, incertum fortassis compluribus adhuc. Sanè non idem putandum est esse, quid nominis, & quid rei: quinimo longo hæc, & insigni inter se intersticio dissentunt, differuntq;. Significatum namq; uocis cuiusq; omnium etiam imperitisimis, & uulgo ferè perspectum est. Quid tamen sit id, quod uoce una qualibet significatur, non nisi exercitatisimis facile traditu est.

Quid sit propositio immediata, & quo'd duplex sic demonstratio.

Quoniam autē demonstratio syllogismus est, qui fit ex propositionibus primis, & immediatis, ut dictū est, de huiusmodi propositionibus, quæ nam sint, paulò alius repetere operæ pretiū est. Itaq; dicimus ex Aristotele, & Themistio, quod Propositio immediata est, quæ & prima, & summa dicitur. Prima quidē, ut qua non est alia prior: Summa uero, ut qua nō est superior alia. Immediata igitur dicta est, ut quæ alia demonstratione confirmari non possit. Quo fit, ut huiuscemodi propositiones prima etiā principia appellantur. Sed de his mox plura suo loco. Cūm igitur sit syllogismus per primas, & immediatas rei causas, hæc demonstratio propter quid dicitur: cūm uero per

per causas quidē, sed non immediatas, aut per prima quidē dem & immediata, sed non quæ cause rei sunt, huiusmodi demonstratio uocatur, quia est. Sanè prima, & immediata causa est, quæ affectioni, quæ quidē de re quapiam demonstrāda proponitur, & equatur, atq; cū ea cōuertitur, ut cūm per definitionē rei subiectæ propria ei inesse affectio demonstratur. Prima uero, & non immediata causa est, quæ diffusior est, & magis ampla, & quæ in his præcipue scientijs locū habet, quæ subalternae dicuntur, ut in perspectiva, quæ geometriæ subalternata est. Ergo quicunq; probat arbores, frugesq; non spirare, quia pulmo his desit, is scire dicitur propter quid, quod pulmo proxima, & immediata ratio, & causa sit spirationis. Qui uero idē facit per hoc, quod nō sunt animalia, hic iam scire illud dicitur, quia est. Nam hæc probatio non de proximo, sed de longinquō cōmeat. Ita & Anacharsis, cūm percontanti cipiāt, quare Scythia tibicines non efficiat, respondisset, quia Scythia uitem non ferret, causam reddidit remotissimam. Nam proxima huius causa erat, quod Scytha temulent non fierent: causa item huius, quia temetum non haberent: huius denique, quia uites essent illis negatæ.

Quid sit dici de omni, & quid item per se.

Rursus autem, quoniam propositio omnis ex subiecto aliquo, & prædicato connectitur, scire cōuenit prædicatū in demonstrandis propositionibus non utcūq;, sed per se de subiectis dici oportere: quare quid sit hoc, quod per se uocatur, protinus dicendum est. Interim tamen absoluere prius licebit id, quod de omni prædicari hoc loco dicitur. Nam absque hoc, id quod per se prædicari dicitur

dicitur, explicari probè non potest. Prædicari igitur de omni (ut breuissimè dicam) est, cùm prædicatū subiecto & omnino, & semper inesse significatur, nec quicquam refert, siue substantiæ, siue accidentis proprij quidem, & inseparabilis rationem habeat id, quod prædicatur, ut omnis homo est animal, & omnis cygnus est albus. Per se uero dicuntur, quæ sunt in eo, quod quid est: ut triangulo per se linea inest, & linea punctus, & arbor item platanus. Nam ut ex linea trianguli, ita ex arbore ipsius platanus substantia, ratioque substantialis constat. Ceterum nō omne, quod de omni prædicatur, etiā per se prædicatur. Quippe de omni cygno candidum dicitur, quia & semper, & omni cygno inest, non tamen in eo, quod quid sit, cygno inesse dicitur. Ex his igitur, quæ dicta sunt, patet propositionem per se eam dici, in qua prædicatum est, aut definitio subiecti, ut homo est animal rationale: aut definitionis pars aliqua, ut homo est animal, uel homo est rationalis.

Quot sint modi eorum, quæ per se sunt.

Eorum porro, quæ per se sunt, quatuor ab Aristotele, & Themistio modi traduntur, quorum præter tertium reliquæ tres propriè per se dicuntur, qui & distinguuntur, & dignoscuntur extremis propositionū ad se inuicem collatis. Primus igitur modus est, cùm prædicatum propositionis est de ratione, quid est dicente subiecti, aut ipsam ratio subiecti, ut homo est rationalis, uel homo est animal rationale. Secundus uero, cùm subiectum est de ratione, quid est dicente prædicati, ut numerus est par, & numerus est impar: cui Themistius hoc addit, dices. Aut quoties accidentia sunt, in quorū definitionibus subiecta collo-

K cantur,

cantur, quo modo simum esse per se inest, nempe si=mitudo nasi curuitas definitur. Tertius modus est eorum, quæ neq; per aliud sunt, neque in alio continentur, ut indiuidua substantiæ. Quartus denique modus est, cùm subiectum causam importat, ob quam causam prædicatum ei competat, ut iugulatus interit. Sanè ex his quatuor modis priores duo sunt, qui demonstrationibus accommodabiles præcipue sunt. Sequentes uero duo adiecti ab Aristotele uidentur (ut Themistius opinatur) amplificandi, exor=nandiq; gratia.

Quid sit Vniuersale, siue Vniuersaliter dici.

Dicendum quoq; quid sit, quod hic uniuersale dici=tur. Vniuersale Aristoteles definit id, quod cùm de omni sit, et per se inest, et quatenus ipsum. Eodem planè modo et Themistius ipsum definit, Vniuersale (inquit) appello, quod de omni, et per se, et quatenus ipsum est, dicitur. Quapropter, si quæ de omni dicantur, non tamen propterea necesse est, ut uniuersaliter statim sint. Siquidē album de omni cygno, et atrum de omni coruo assertur, attamen haudquaquam uniuersaliter, quia neq; per se, neq; quatenus ipsum. Vnde et exploratum iam haberri potest, idem esse et uniuersale, et quod per se dicitur. Exempli gratia, Inest per se linea lōgitudo, quia in definitione eius assertur. Inest etiā, quatenus ipsa est. Necq; uero si quæ per se sunt, continuò sequitur, ut etiam uniuersaliter sint. Nam quæ secundo, aut sequentibus duobus modis per se sunt, uniuersaliter esse non possunt. Sed ut definitio eius, quod hic uniuersale dicitur, accuratissima, absolutaq; et cōplete reddatur, adiiciēda est particula, primum ut id scilicet dicatur

dicatur uniuersale, quod est de omni, et per se, et pri-
mum. Itaq; propositio uniuersalis hoc loco dicitur, in
qua prædicatum subiecto, et omni, et per se, et primo
inest. Verbi gratia, esse animal rationale, homini adest
primum, non quatenus animal, sed quatenus homo, nec
quatenus Socrates, aut Plato, sed his inest secundo loco,
quia sub homine continentur. Vniuersaliter igitur inesse
dicitur, quod omni, et per se, et primum inest.

Quo'd demonstratio sic ex necessarijs, quod' q;
sit perpetuorum, quid item definitio ad
demonstrationem.

His ita cognitis, manifestū est demonstrationē ex ne-
cessarijs cōstare. Nam cū scientia per demonstratio-
nem acquisita ex his fiat, quae aliter fieri nō possunt, con-
sequens est eam ex necessarijs omnino cōfieri. Huiusmodi
autē maximē ea sunt, quae per se, et uniuersaliter adsunt.
Ad hoc rursus argumento est et illud, quod quoties de-
monstrationē aliquā euertimus, illa uti solemus infirma-
tione, quod ea, quae sumpta sunt, necessaria nō uideantur.
Ex quo et illud sequitur, conclusionē uidelicet demonstra-
tionis perpetuā esse, nullamq; demonstrationē caducorū,
corruptibiliumq; et fortitorum. Nam quae confirmatio
esse potest ipsius cōclusionis, cuius subiectum dissolubile,
caducumq; habeatur, et cui prædicatū neq; semper, neq;
omnino, simpliciterq; sed modō insit, modō nō insit: uerbi
causa, Inest Socrati ut animal sit, sed nunc tantū, nec quia
Socrates est, sed quia homo est. Atqui homo semper est,
non autem semper Socrates. Et quemadmodū igitur de-
monstratio caducorum nō est, ita nec definitio. Quando-

K 2 quidem

quidem definitio, uel demonstrationis principium est, uel demonstratio solo situ differens, uel demonstrationis conclusio. Principium quidē, ut cū uel pro immediata propositione, uel pro termino in propositione huiusmodi desumitur. Situ uero solo à demonstratione differens est, quoties talis definitio est, quæ causam rei, quod ita sit, contineat: ut hæc, Deliquum solis est occultatio luminis eius, ob lunam ei oppositam, atq; subiectā. Definitio hæc ordine paulum mutato, in demonstrationem commeat hoc pacto: Luna subiectur, atq; opponitur Soli: quod autem subiectur, atq; opponitur, occultat: Luna igitur subiecta atq; opposita, Solem occultat. Conclusio porrò demonstrationis, ea est definitio, quæ causam materialem attingit. Vnde & hæc quidem materialis, illa uero formalis à quibusdam appellatur definitio.

Quo'd tria sint, quæ ad demonstrationem omnem requirantur, & quot modis horum unumquodq; prænoscatur.

CVM aut̄ tria sint ueluti momēta quedā in unaquaq; demonstratione, ut id ab Aristotele, & Themistio tradatur, quibus uidelicet omnis sciētia absoluuntur: primū genus subiectū, ut numerus, aut triāgulus: secundum affectiones, quæ & propriæ passiones rei à quibusdā dicuntur, & subiecto generi inesse demonstrantur, ut paritas, et imparitas numero, & tres angulos æquales duobus rectis æquipollere triangulo: tertiu principia. Ex his, inquam, genus quidem subiectū statuere oportet, ut sint affectiones, quid significant, quorū utrūq; principia, & dignitates desiderant: nā & ut sint, & quid significet, antequām demonstra

TRACTATVS VII.

demonstrationes fiant, sciendū est. Principijs itaq; utraq; prænotio necessaria est. Nec tamen me fugit, quædam ex principijs esse, quæ non statim cognitis terminis explorata habeantur, sed obscuriora paulò, declaratione proinde, probationeque aliqua, nempe dialectica, indigentia: quippe que fiat uel per inductionem, uel per diuisionem: atq; id nimirum est, quod Aristoteles ait Dialecticæ præsumtum esse, & peculiare, ut cùm sit inquisitiua, ad omnium methodorum principia uiam habeat.

De principijs, & eorum multiplici differentia.
Prinципia in unoquoq; genere sunt (quæadmodū & Aristoteles ea definit) quæ quòd uera sint, nō continent demonstrari. Rursus ex hoc modo, Principia sunt, quæ per se, & non per alia fidem habent. Per alia quidem idcirco adiectum est, ut intelligamus scientiæ cuiusq; principia esse, quibus in eadem scientia nihil prius, superiusq; sit, per quod confirmari, explicariq; possint. Nam si hæc quoq; comprobare necesse fuerit, rationem hanc in infinitum tandem extrahere oportebit. Quare si id necesse non est, sed subiacent, supponunturq; hæc tanquam notissima, meritò principia statuātur, dicanturq;. Ex his autem alia quidem propria uniuscuiusq; scientiæ sunt, alia uero communia. Propria quidē, ut in geometria, lincā esse longitudinem sine latitudine. Et in dialectica, De quolibet uera est affirmatio, uel negatio, de nullo uero simul. Communia autem, ut si ab æqualibus æqualia demas, remanentia sunt æqualia. Item, quæcunq; uni, & eidem sunt æqualia, ipsa inter se sunt æqualia. Communia idcirco dicta, quòd pluribus, & his etiam diuersis scientijs applicari possint.

Talia quoque sunt, & dialectica quædam principia, ut si quid prædicatur de definitione, idem & de definito prædicatur, & cætera eiusmodi. Porrò ex principijs, quæ propria alicuius sciætiae sunt, hæc quidem dignitates, siue proloquia dicuntur: hæc uero positiones. Dignitates quidem dictæ ob id, quod iure illis fides habenda sit. Nā talia principia sunt, quæ statim quisque audita probat, & quæ quemlibet discentem natura habere necesse est: quod profectò nihil aliud est, quam illis (eorum tantum cognitis terminis) intellectū nostrum naturali lumine protinus assentire. Cuiusmodi illud est, Totum unumquodlibet maius est qualibet sua parte. Dicuntur rursus & maximæ, siue maximæ propositiones, & communes animi conceptiones, quod multorum scilicet intellectu facile percipiuntur. Positiones uero sunt principia, quæ cum demonstrari non possint, necesse tamen non est, quemlibet docendum ea habere. Ex ipsis rursus quædam suppositiones dicuntur, quædam definitiones. Suppositiones quidem, quæ aut esse, aut non esse significant, ut punctum esse geometra supponit. Definitiones uero, quæ absque eo, quod est esse, uel non esse, quid sit, res indicant. Porrò suppositionum aliae quidem dicuntur petitiones, siue postulata, aliae uero suppositiones assumptæ. Petitiones, siue postulata sunt, quæ hypothesisibus ponendis maximè accommodâtur, aptanturq; ut quoties data propositione quapiam, eius deinde petitur à discente contraria, siue contradictoria concedi, idq; interim discipline gratia, ne quid scilicet in disciplinis absurdū ponatur, aut earum principijs repugnans. Assumptæ demum propositiones dicuntur, quum præmi

præmissæ demonstrationum assūmuntur. Ut ad demon=strandum, quòd demonstratio omnis ex ueris procedat, assūmitur à docente, quòd falsum non scitur, & quòd ue=rum non scitur, nisi ex ueris. At de principijs quidem ha=ctenus, quibus colligendis haud parum mihi profuit com=mentarijs suis Iudocus Clichthoueus in Iacobum Fabrum Stapul.uir apprimè doctus, & inter scholasticos quoque theologos, partes si non primas, secundas tamen haud du=bè obtinens. Cæterùm ab his demonstrabiles propositio=nés, De wghuæræ à Græcis appellantur, quæ Latinis spe=culationes dici possunt.

Quo'd per quatuor causarum genera de=monstratio potissimum fiat.

Quoniam autem omnis demonstratio ex principijs fit, principia autem, & causæ idem, illud quoque iam dicere oportet, quòd causæ numero quatuor sunt. Una quidem, quod quid est esse, hoc est, substantiæ ratio, formaq; & definitio. Secunda uero, quæ cùm est forma, ut ipsa sit, necesse est. Hæc autem materia est. Nam non potest sine subiecta materia forma subsistere. Tertia au=tem, unde initium fit motus, quæ est efficiës causa. Quarta uero, cuius gratia quippiam fit, idq; finis est rei cu=iusque. Sanè omnes hæ causæ in demonstrationibus spe=ctantur, & medij in his termini sunt. Ac ratio quidè ipsa substantiæ, quemadmodum in demonstrationem ueniat, sumaturq; prius dictum est, uidelicet cùm dicebatur de=finitiones demonstrationis esse principium, uel ab ipsa demonstratione solo situ differentem. Materia uero hoc modo redditur, cùm queritur, quãobrem animalium cor-

pora consumantur, corruptanturq; , quia ex contrarijs constant. Omne siquidem, quod ex cōtrarijs cōflatum est, corrupti natum est. Redditur et primum mouēs, si quaeratur, quare mundus est mirāda pulchritudine, quia Deus opifex et ipse pulcherrimus sit. Redditur item finis, si quis sciscitetur, propter quid deus fabricatus est mūdum: quia bonus est. Et quamobrem quispiam uxorem sibi descendam statuit: nempe ut liberos habeat.

Quo pacto scientia ab opinione differat.

Sequitur hinc iam, ut dicamus, quo'nam pacto ab opinioni differat scientia. Differt autem hæc ab illa modis duobus, rebus inquam subiectis, et genere probandi. Rebus quidem subiectis, quod scientia quidem eorum est, quæ necessaria sunt, et aliter sese habere non possunt. Opinio autem et eorum, quæ falsa plerunq; sunt, et alter se habere possunt, licet uera sint. Genere uero probandi, quod scientia quidem ex necessarijs proficiscitur propositionibus: opinio uero ex possibilibus, contingentibus ue, quæ nimirum neq; ad scientiā, neq; ad intellectum pertinent, qui principiorum habitus ab Aristotele definitur. Quare si habitus omnis, quo uera cognoscuntur, aut scientia est, aut intellectus, aut opinio, relinquitur opinionem earum rerum esse, quæ tametsi uerae aliquando sunt, secūs tamen esse possunt.

Quo'd duplex sit ignorātia, & quid sit solertia.

Ignorantia porrò, quæ scientiæ in totum opponitur, duplex ab Aristotele esse traditur. Una quidem, cum alicuius rei penitus rudes, ignariq; sumus, puerorū instar: quæ ob id ignorantia secundum negationem dicitur: alte-

ra uero, quæ affectionis ignorantia uocatur, quoties quis rudit quidem omnino non est, sed falsam illius rei, quam tenere se putat, scientiā, opinionem uue habet. Dicta est autem hæc ignorantia affectionis, quod cui contingit, illius animus persuasione quadā affectus sit. Putat enim se scire aliquid, quod tamen nescire melius esset, idq; aut per simplicem apprehensionem, aut per syllogismum. Vnde ex ab eodem Aristotele dicta est, partim per syllogismum facta deceptio, partim in sensu error, ex hallucinatio. Tales profectò sunt barbari omnes, ex sophiste, qui cum omnia intelligere uideri uelint, nihil intelligunt, nisi suo more omnia, hoc est, corruptè. Præterea ab Aristotele definitur solertia, subtilitas quædam in non prospecto tempore medijs inueniendi. Vel sic, Solertia est sagax, repentinaq; coniectatio, inuentioq; medijs: ut si quis uidens lunā, eam quidem partē, quæ solē uersus semper deuergit, lucidā habere intellectexerit ob id, quia luna splendorē à sole mutuetur. Aut si quempia quis cū numulario, argentario uue colloquētem uidēs, intelligat statim uersurā eum facere, ex causam omnino fœneratitiam esse: hæc tum cōiectatio solertia est.

De quatuor quæstionibus scibiliibus.

Postremò autē de quæstionibus scibiliibus hac in parte non nihil dicendum est. Sunt autem numero quatuor, quæ sunt, quod est, propter quid est, si est, ex quid est. Quæstiones quidem scibiles dictæ, quod per has quærimus de qualibet re in unaquaq; scientia. Querimus ergo aut de simplici, aut de composito. Simplex quidem hoc loco intelligitur, quod seorsum ex uno aliquo decem generum sumitur, ut est, uel Deus, uel homo, uel Centaurus,

uel Charybdis. Compositū autem, ut utrū Luna deficiat: aut utrum iustum natura, an lege potius, & institutione hominum constet. Quoties igitur de simplici quærimus, prima, & obvia protinus quæstio est, an sit: secunda, quid sit. Primum namq; quærimus, an sit Deus, deinde, quid sit Deus. Si autē de composito quærimus, prima quæstio est, an subiecto prædicatum insit: secunda, quamobrem insit, hoc est, propter quid. Nam simulac didicimus Lunam deficiere, continenter quamobrem deficiat, quærimus. Hactenus de demonstratione dicta sufficient.

IN TRACTATVM OCTAVVM PRAEFATIO.

E Q V I T V R hinc tractatus de Definitione, pariter & de Diuisione. Quæ quidem quòd partes quoq; huius artis sint, ex tripartita superius facta dialecticæ diuisione facile intelligi potuit. Nunc illud addendū insuper est, quòd sicut absq; demonstratione nulla scientia ritè comparari potest, ita absque duabus his partibus non scientia solum, sed nec ars ullā: Quo fit, ut & meritò ipse quoq; philosophiae instrumen ta censeri debeant. Distant autem uel hoc ipso hæc tria inter se, quòd diuisione quidem ipsa aditum ad artes omnes, & disciplinas præparat, ceu diligens quædam exploratrix, quantum uidelicet ars se unaquæque extendat. Definitione uero præparata iam, atque explorata, ueluti lumine adhi-

adhibito, illustrat. Demonstratio deinde hæc omnia perficit, & consummat. Ratio autem cur, cum ordo in his tribus ita se habeat, prius tamen de demonstratione, quam de cæteris duabus tractare instituerim: quia nimis ipsa demonstratio est, cui reliquæ due, nempe Definitio, & Diuisionis, inseruire interdum probantur, & accommodari solent, quemadmodum etiam definitioni ipsa diuisionis. Hinc & de definitione quoque prius dicendum, quam de diuisione.

De definitione quid sit, & quo pacto a nomine differat, tum item, & a descriptione, & quid sit descriptio.

Igitur quid sit definitio, ipsa definitione nunc explicemus oportet. Hec à Platone quidē definitur hoc modo, Definitio est oratio, quæ, quid sit, de quo agitur, ostendit quam breuißimè. In qua definitione oratio posita est, ut à nomine distinguatur: quod nomen quoque rei naturam quomodo cunctis significet, at ex unica constat uoce: definitio autem ex duabus saltem uocibus. Adiectum deinde est, quæ quid sit, de quo agitur, ostendit: quoniam inuenias orationes quidem, quas tamen definitiones nemo dixerit: quandoquidem rei naturam non exponunt. Cuiusmodi orationes sunt, quæ apophthegmata, seu dictaria dicuntur, ut, Nosce te ipsum, Ne quid nimis, & id genus aliæ. Postremò adiectum est, quam breuißimè, quo ab alijs distinguitur orationibus multò longioribus, utpote quæ certis constituuntur partibus, quales sunt Ciceronis, & cæteræ huiusmodi. Ab Aristotele uero in Topicis ipsa ad hunc modum definitur, Definitio est oratio, quod quid est esse

esse significans, hoc est, oratio explicans, quæ sit rei natura, essentia ue. Quo in loco aduertendum est Aristotelem Græcè loquētem in definitione sua usum uerbo ἡγ, quod Græcis est temporis paratatici, Latinis præteriti imperfecti. Atq; hoc ipsum ita consueisse Aristotelem Georgius Valla Placētius fideliter afferit, ut erat pro est poneret. Quasi uero id illi non cum alijs Græcis hominibus commune fuisset, ut certè fuit. Vnde ad confirmandum, quod dico, ex Galeno Græco autore simile omnino orationem huc adferre non grauabor. Galeni oratio illa huiusmodi est, atq; ita legitur in quarto Therapeuticæ lib. εὐ τὶ γένειον νόσον. Quam utiq; orationem etiam Thomas Linacer uir et Græcè, & Latinè doctissimus ita uertit, atq; interpretatus est, Vnum quoddā genus est morbi. Quare ex loquendi libertate, & consuetudine (ut dixi) id potius euenire existimandū est, qua Græci uerbum paratatici temporis plerunq; pro præsenti usurpant. Itaq; nos ἡγ. Est uertimus: et si Aristotelis interpres, quisquis ille fuerit, Erat interpretatus est, uerbo ad uerbum. ob id fortassis, quod illud, quod diximus, uel non animaduertit, uel prorsus ignorauit. Vnde & eam ipsam definitionem hic subiiciendam duximus his uerbis, quibus ab Aristotele posita est, nempe Græcis, ὅτι ἡ ὁρά μὲν λόγος, ὅτι ἡ ἡγ εἴναι σιμάτων. Sed ne illud quidem omittendum puto, Definitionem ipsam termini nomine, quod Græcè ὁρά dicitur, plerunq; appellari à translatione terminorum terræ. Nam sicut per illos fundi in agro à se inuicem diffescuntur: ita per definitiones res à se inuicem discernuntur. Rursus autem & à nomine Definitio differt: quoniam

quoniam, quod nomen obscurè, & indiscretè significat, id Definitio evidenter, & discretè exponit. Differt item & à descriptione, quòd Descriptio quidem ueluti opacæ alicuius picturæ imaginem gerit: Definitio autem per se & picturæ faciem refert. Hinc & descriptio à Boëthio definitur, ex proprietatibus informatio quædam rei, & tanquam coloribus quibusdam depictio. Ex proprietatibus, inquit, hoc est, ex proprijs cuiusq; rei accidentibus. Atq; haec proinde poëtis, atq; oratoribus magis usu uenire solet: nec in id adhibetur, ut, quid sit res, indicet, sed qualis sit, quasi inspiciendam ante oculos ponat.

Quo'd duplex sit definitio.

ERGO duplēcē esse definitionem tam ex his, quæ dicta sunt, autore Seuerino Boëthio, quam ex Aurelio Augustino, uel potius alio quopiam, qui etiā Augustino ipso uetustior fuit (ut Lau. Valla sentire uidetur) collige re licet. Alia nanq; dialectica est, alia rhetorica: & dialectica quidem est, quæ communi tantum designatur nomine, & definitio appellatur: rhetorica uero, quæ alio nomine, descriptio dicitur, qualis ea est, quæ paulo superius à nobis ex Boëthio definita est. Inter utrāq; porro hoc interesse ex eodem Boëthio animaduertimus, quòd hæc, quæ oratoribus apta est, non etiam philosophis perinde conuenit, quæ tamen philosophorū propria est, ea conueneri potest & oratoribus. Omnia nanq; (inquit ille) quæ philosophorū sunt, orator in dicēdo recte usurpare, atq; his uti potest. At contrā philosophus in disputationibus suis, quæ oratorum propria sunt, cuncta ferè contemnit. Neque enim adiungit aliquando signum, neq; quod credibile

dibile est, aut probabile solum, sed quod necessarium o=mnino fuerit. Sed de harum utriusq; siue differentijs, siue speciebus tam proprijs, quam communibus, deinceps ex ordine dicere haud alienum fuerit.

De triplici dialecticæ definitionis forma, ex
Cicerone, tum quemadmodum
alia ab alia distet.

EIUS igitur definitionis, quæ dialectica dicta est, tres à M. Cicerone differentiae ponuntur, siue formæ principales. Ex his una quidem est, quæ substantialis dicitur: altera uero, quā idem à partium enumeratione appellat: tertia, quæ à nōta dicitur. Porrò eā, quæ substātia lis dicitur, & philosophorū maximè propria est, Aristoteles plenam, atq; perfectam consistere ait ex genere, & differētijs, ut cū homo definitur, animal rationale mortale. A` partium uero enumeratione definitio est, cū enu=meratis omnibus totius alicuius partibus, id quod totum est, cognoscitur quid sit. Qua quidē definitiōe pœna, quæ legibus sancta est, definitur hoc modo: Pœna est, quæ uno ex octo modis fit, nempe aut dāno, aut uinculis, aut uerberibus, aut talione, aut ignominia, aut exilio, aut seruitute, aut morte. Eadē quoq; definitione & mundus à Cleomedē in libro de mundo ita definitur, Mundus est, inquit, ex cœlo, terraq; necnō ex naturis, quæ intra hæc concluduntur, constitutio. Vnde & admonēdus hic est diligens lector, non esse necesse, ubi quo dāmodo partium infinitas quedam est, uniuersa in ipsa partiū enumeratione cōclu=dere, ut in definitione mundi iam facta. Tali item usus est Cicero, cū eum definit, qui non liber est, Is (inquit) est, qui

est, qui neq; censu, neq; iudicata, neq; testamento talis est. Etenim haec partes sunt dandæ libertatis. Nec moueat quæpiam, quod per hanc definitionem, quid sit, non liber, constitutum est, non quid sit: quando per æquem definitione opus est, cum ostendere uolumus, quid non sit quippiam, quam quid sit. Porrò à nota, ut Cicero, siue ab etymologia, ut Aristoteles, definitio dicitur, cum uis uerbi, quæ in compositione sita est, rem suā facta quadā discretione designat, ut in primo Offi.lib.Cicero, quid sit fides, hoc modo definiit, Fides est, inquit, quia fiat, quod dictū est. Tribus igitur positis, ueluti principalium definitionū formulis, sola prima, quæ substantialis est, & à toto dicitur, uerè definitione nuncupatur: aliæ duæ nominis tantum honore.

Quæ, & quot sint in summa definitionum,
siue differētiae, siue species tam philosophis,
q̄ oratoribus, necnon & poëtis communes.

IN summa autem ipsius definitionis siue differētiae, siue species numero quindecim ex Boëthio colliguntur: quarum tamē bonam partem ex Aurelio Augustino in eo, quem de dialectica scripsit, libello, si tamen autorē titulus non mentitur, Boëthius collegisse uideri potest, quas & hic nunc per ordinem recensere collibitum est. Ex his igitur prima quidem à Græcis ὅρων dicta est, à Latinis uero substantialis, siue essentialis appellari potest, ut quæ substantiæ, essentiam ue rei cuiuilibet propriè demonstrat, qua & philosophi proinde maximè utuntur. Cuiusmodi est hæc hominis definitio, animal rationale mortale risus, & disciplinæ capax. Hæc enim per species, & differētias descendens, ad proprium tandem uenit. Secunda uero, quæ

que à notione Latinè, Græcè γένοντα λέγεται dicitur. Hæc rem non per substantiā, sed per actum potius explicat: ut homo est, quod rationali conceptione, & exercitio cunctis præest animantibus. Hic quidē non, quid homo sit, dictum est, sed quid agat, atq; ita quodam quasi signo in notitiam deuocatur. Tertia quæ à qualitate nomen accepit Græcè προλόγη dicta, quæ, quale quippiam sit, ostendit potius, quam quid sit, ut homo est, qui ingenio ualeat, artibus pollet, bonumq; ac malū discernit. Hic enim non, quid homo sit, sed qualis sit, designatus est. Quarta tamen est, quæ à Græcis ὑπογεφνή, à Latinis descriptiua, à Cicerone uerò descriptio appellatur: ut luxuriosus est, qui uictus nō necessarij, sed sumptuosi appetens est, delitijs affluens, & ad libidinem proclivis. Quinta uerò est, quæ Græcè οὐδὲ φωτιζόμενος, Latinè ad uerbum dicitur. Hæc uocem illam, de qua queritur, alio sermone designat, & quodāmodo, quid sit, declarat, ut conticescere est tacere. Qua etiam definitione locus tum ab Aristotele, tum à Cicerone sedes argumenti definitur. Sexta, quæ Græcis οὐδὲ διαφορά, Latinis per differentiam dicitur: ut, cum queritur, quid inter regem, & tyrrannum intersit, uterq; adiecta differentia, quid sit, definitur hoc pacto, Rex est, qui pietate, & modestia era ga suos uitit: Tyrannus autē, qui in suos sœuit, & crudelitatem exercet. Hinc & illud apud Teretiū in Adelphis: Hoc pater, ac dominus interest. Septima est, quæ οὐδὲ φορά, id est, per translationem dicitur, ut adolescētia est flos etatis, senectus etatis occasus. Itē caput arx corporis. Octaua uerò est, quæ οὐδὲ αφαιρέσιν τὸ γνῶντίς, id est, per priuantiā eius cōtrarij, quod definitur, dicitur: ut bo-

num

num est, quod malum nō est. Quo quidē genere definitio-
 nis uti licet, cūm notū est alterū contrariū. Hac & Horatius
 epistola prima ad Mecoenatē usus est, cūm ait, Virtus
 est uitiū fugere, & sapientia prima Stultitia caruisse. Nona
 est, quæ νήληποτύπων , id est, per quādā informatio-
 nem dicitur, ut Aeneas est filius Veneris, & Anchise. Por-
 rò hæc in indiuiduis, quæ Græcè ἀρότα dicuntur, uerfa-
 tur semper. Desideratur præterea & in nominibus, quæ
 ὄμωνυχες sunt, hoc est, equiuoca, ut est Ajax Oileus, &
 Telamonius. Ergo quoties unū aliquem definire uolumus,
 à genere, à corpore, à factis, à dictis, ab animo, hoc genere
 definitionis utimur. Decima deinde species est, quæ dici-
 tur $\omega\varsigma\tau\upsilon\pi\Theta$, hoc est, ut secundum figuram dicam, uel
 exēpli causa. Cuiusmodi definitio est, ut si queratur, quid
 est animal, & respondeatur, ut homo. Qua & Aristote-
 les usus est, cūm dixit, δοῦλος δέ, $\omega\varsigma\tau\upsilon\pi\Theta$, id est,
 substātia est, ut homo. Undecima, quæ νήληποτάρος
 ex $\tau\delta\text{όμογοδσ}$, id est, per indulgentiam pleni ex eodē ge-
 nere dicitur, ut si queratur, quid sit quadrans, & respon-
 deatur, cui do drans deest, ut as sit. Duodecima, quæ νήληπατορο , dicitur, id est, per laudē, ut apud Ciceronem pro
 Cluentio: Lex est mens, & animus, & consilium, & disci-
 plina ciuitatis. Qualis etiam ea est, qua ab Aristotele phi-
 losophia definitur, ars artium, & scientia scientiarū. Ter-
 tiadecima est, quæ νήληπελογία , id est, iuxta propor-
 tionem dicitur, ut cūm maioris rei nomine minor designa-
 tur: ut edictum est lex annua, & homo minor mundus.
 Quartadecima uero, quæ νήληποτέστι , id est, ad aliqd
 dicitur, ut pater est, cui filius est. Quintadecima demum,

L que

quæ adiuicantur, id est, causalis dicitur, ut quæ causam rei, de qua queritur, reddat, ut dies est latio solis super terram. Similis huic et illa est apud Ouidium, Res est solliciti pena timoris amor. Efficit enim amor, et causa plerumque est, ut quis nimis sollicitè, anxieque alteri timeat.

Ex quo constet, &c a' quibus sumatur ea definitio, quæ substancialis dicitur.

Sanè definitio illa, quæ philosophis magis peculiaris est, cum ex genere, et differentijs constituatur praecipue, interim tamen sumitur aut à materia, aut à specie, siue forma, aut à subiecto, aut à fine. A' materia quidem, ut si statuam definias ex aere, uel alia qualibet materia, quæ huius, uel illius rei referat simulachrum. A' forma, siue specie, ut si quis definiat iram, quod est ulciscendi cupiditas; quæ eadem à materia definitur esse, ebullitio sanguinis circa cor. A' subiecto, ut cum dicit quispiam, Astrologia est ars, quæ circa coelestia corpora uersatur. A' fine uero, ut quem consequitur, ut medicina est ars in humano corpore sanitatis effectrix.

De virtute definitionis, tum & de eius uitijis.

Ante omnia autem et, quæ sit uirtus definitionis, dicendum. Sanè hec est, ut definitio suo ex altera parte definito respondeat. Hanc Rodolphus Agricola legem definitionis uocat, eamque huiusmodi esse dicit, ut neque plura complectatur, quam ipsum definitum, neque pauciora, sed de quocunque unum dicitur, et alterum dicatur. Huic porro aliam idem adiungit, ut, quid sit res, hoc est, substantiam rei explicit. Praeter has deinde duas, tertiam quoque adiicit, ut sit aperta, hoc est, neque ambiguis nominibus,

nibus, neq; obscuris, aut ex longinquo translatis constet. Sunt et aliae ad hanc rem ab eodem positae leges, quas hic breuitatis studio pretereo. Ex predictis igitur, et que sint uitia definitionis, facile est intelligere. Sunt autem duo praecipua, primum, ne quid abundet: alterum, ne quid deficit. Et dictorum quidem abundantia, rei facit defectum: defectus uero dictorum, abundantiam rei. Atque ex utroque minus apta definitio est. Sed haec nunc ex eiuspli ostendamus. Per abundantiam igitur definitio fit, si hominem ita definias, Homo est substantia animata sensibilis. Est haec quidem definitio, declaratio quedam hominis. Nam haec omnia, homo est. Verum si conuertas, non respondebit. Per defectum uero, ut si quis definiat cupiditatem hoc modo, Cupiditas est aliena appetendi desiderium. Sed ne haec quidem ex quo respondet rei definitae, propterea quod minus comprehensum ea est, quam res nominis postulabat. Nam non sola cupiditas auaritia est, immo preter auaritiam, quae habendi propriè cupiditas dicitur, est insuper tum dominandi, tum ueliscendi cupiditas. Potest et tertium his duobus uitiis adjici, quoties scilicet falsum quippeam definitio dicit, hoc pacto, Sapientia est pecuniae querendae diligentia. Verum de definitione hactenus.

De Divisione.

Restat hinc tertium philosophie instrumentum, quod quidem est divisione, quae que habeat usum ad disciplinas comparandas, hinc quoque nosse licebit, quod sine hac, quemadmodum definitio quidem fieri debeat, haud planè intelligi possit. Quippe per quam ea, quae ad definitionem sumuntur, ex ordine prius colliguntur: id quod facile lique-

L 2 bit,

bit, si exempli causa, nomine ipsum suscepereis definiendum. Nam primò huius genus uox sumitur, deinde uocē ipsam diuido in uocem significatiuam, & non significatiuam. Definitio igitur, Nomen quod est uox significatiua; quæ oratio quia nomini nondū æquatur, rursus diuido significatiuam uocem in eam, quæ secundū placitum significatiua est, hoc est, ex hominū impositione, & eam, quæ naturaliter significat. Itaq; prædictæ orationi addo secundum placitum, fitq; definitio nominis hoc modo, Nomen est uox significatiua secundum placitum. Verum quia nec sic definitio definito ex æquo conuenit, idcirco id, quod est significare secundum placitum, deinde diuido, ac dico, Vocum secundum placitum significantium aliae quidem cum tempore, aliae uero sine tempore significant. Sed quia ne sic quidem perfecta nominis definitio haberetur, rursus aliam aggredior diuisionem, nempe eius, quod est significare sine tempore. Nam huius aliud quidem est, cuius partes extrā significat: aliud uero, cuius partes extrā non significant. Itaque nominis definitionem tandem hoc modo compleo, ac dico, Nomen est uox significatiua secundum placitum, sine tempore, cuius nulla pars extrā significatiua est. Sed nunc quid sit diuisio, & quotupliciter dicatur, dicendum hinc est.

De diuisione quid sit, & quot modis dicatur.

Diuisio igitur (ut in uniuersum dicamus) est communioris in minus communia diductio. Semper enim quod diuiditur, communius ijs est, per quæ diuisio fit, & per hoc latius patet. Fit autem multis modis. Si quidem alia est diuisio generis in species, alia cum totum ueluti

ueluti in partes secatur, quam proinde quidam partitio-
nem dicere malunt: alia rursus, cùm uox multorum signifi-
catiua, in proprias significations distrahitur. Quem
tamen diuidendi modum Rodolphus Agricola non ad-
modum probat, sed Enumerationem potius dicendam
existimat, quemadmodum & cùm species in individua
diducitur: id quod etiam Ioan. Damasceno ita placet. Si-
militer autem, & quoties ab uno ad plura, & à pluribus
item ad unum diductio fit, enumeratio dicenda uidetur.
Ab uno quidem ad plura, ut à medicina, homo medicus,
liber medicus, herba medica, manus medica (hinc illud
Vergil. Dum medicas adhibere manus ad uulnera pastor
Abnegat.) & item uas medicinale, & medicinale empla-
strū, siue cataplasma, & id genus infinita alia. Hęc enim
omnia ab uno sunt, quoniam à medicina nomen inuenere.
Ad unum autē, ut salubre medicamen, salubris esca, salu-
bris aura. Hęc siquidem ad unam tendunt sanitatem. Cę-
terū præter prædictos diuidēdi modos, est, qui secundū
accidens dicitur, cùm aut subiectum in accidentia diuidi-
tur, aut accidens in subiecta, aut accidens in accidentia.
Ex prædictis igitur patet, quod diuisionum alię quidem
proprie dici possunt: alię uero improprię, & abusiue.

De Diuisione generis in species.

Ceneris in species diuisione fit, cū ipsum in species per
differentias diducitur, aliquoties autem & in ipsis
species citra differentias: ut magnitudinem hęc est linea,
hęc superficies, illa uero corpus: aliquoties autē nomini-
bus carent ea, que sub eodem genere continentur species.
Quod ubi cōtingit, accipimus unius alicuius speciei dif-
feren-

ferentiam: deinde quia aliarum specierum unam aliquam differentiam cōmūnem nō inuenimus, circunloquitur eam alterius differētiae negatione, quemadmodum in animalis diuisione fieri uidemus, cū ipsum ita diuiditur, animalium aliud rationale, aliud irrationale. Hic irrationale non nisi eius, quod est rationale, negationē explicat. Quamobrem hēc uera differentia esse non potest, quippe cūm omnis species ex differentia constituatur. Nihil autem ex negatione constituitur. Ergo quoties negatione facimus diuisionem, prius affirmatio, pōst negatio subiicienda est: nec id ab re quidē: quippe quōd affirmatio natura ipsa prior sit negatione. Aliquoties item & differentia loco specierum in diuisione ponuntur, ut cūm dicimus, Quantitatis aliud continuum, aliud discretum: quæ cūm differentiarum nomina sint, uice tamen specierum posita sunt.

Vtrum in species, an in differentias rectius genera diuidantur.

VNDE & illud iam haud indignum inquisitu subo ritur, Vtrū in differentias, an in species rectius genera diuidantur. Sanè huic inquisitioni ita ex Boëthio obuiam itur, Quoniam definitio diuisionis, generis est in species proximas distributio, idcirco oportet secundum naturam diuisionis, in proprias species generis disgregationem fieri. Verū hoc interdum fieri nequit propter eam, quæ suprà redditā causa est. Multis siquidem speciebus nomina desunt. Atque ideo, quoniam quædam sunt genera prima, quædārū ultima, quædam media. Primum quidem est, ut uerbi causa, substantia: ultimum, ut animal: medium, ut corpus. Corpus nāq; ut animalis genus

genus est, ita substantia corporis. Vnde quēadmodum neque super substantiam quicquam inueniri potest, quod generis loco collocari ualeat, sic nec sub animali. Homo enim species est, non genus. Quare antiquior uidebitur per species diuisio, si indigentia nominum non sit. Ergo si his non abundamus, genera prima usque ad ultima conuenit in differentias separare. Hoc autem sit, si primum genus in suas differentias disgregemus, non in sequentis proximè, aut posterioris generis differentias, & rursus posterius in suas, & in sequentis deinde differentias. Neque enim eadem sunt differentiae substantiae, & corporis, aut corporis, & animalis. Si quis igitur dicat, Substantiarum alia corporalis est, alia incorporalis, rectè quidem diuisionem fecerit. Hæ nanque propriæ differentiae sunt substantiae. At non rectè, si ita dixerit, Substantiarum alia animata, alia inanimata est. Siquidem hæ corporis, non substantiae differentie sunt, id est, secundi, non primi generis. Quare manifestum est, secundum proprias differentias diuisionem faciendam esse, quoties per differentias genus distri=buendum uenit.

De diuisione totius in partes, & quot modis tum dicatur, & de partium inter se differentia.

Totum quoniam multipliciter dicitur, eius quoque in partes multiplex diuiso est. Dicitur nanque totum aliud quidem secundum quantitatem, id' que duobus modis. Nam aut continuum, id est, ut corpus: aut discretum, ut grex, item exercitus, & populus. Aliud uero, quod uniuersale appellatur, ut animal, & unumquodq; supe-

rius, si ad eius referatur inferius. Aliud quod totum in modo dicitur. Aliud autem, quod ex quibusdam uelut uirtutibus, et potentijs constat, ut anima. At hinc nunc exempla subiiciamus oportet: Totum igitur si continuum fuerit, aut discretum, in eas diuiditur partes, ex quibus compositum constat, ut hominis corpus in caput, manus, thoracem, et pedes. Quo etiam modo totus populus Romanus in tres partes olim diuisus fuit, in equestres, in senatores, et plebem. Ceterum partium, et perinde etiam totius non eadem ratio est. Quædam namque pertinent ad substatiam, quædam ex quantitate nomen habent, quædam uirtutis, et efficacia cuiusdam. Substantiae sunt, cuiusmodi corporis partes supradictæ. Quantitatis uero, ut in ipsis, quæ extensa sunt: ut bipedale, tripedale partes dicimus rei decempedalis. Et in tempore, præteritum, instans, futurum. In numero, ut denarij, quinque, et quinque. Et item unum, duo, tria, quatuor. Virtutis autem partes sunt, quos et gradus quidam uocant, quemadmodum dicimus Achilli plus roboris fuisse, quam Aiaci. Sic et animæ partes quatuor faciunt, uiuificandi, sentiendi, mouendi, et intelligendi. Rursus autem, quæ substantiae partes sunt, aliae de propinquuo substantiam constituant, ut materia, et forma, ut in homine corpus, et anima, in arbore uita, et lignum. Aliae ad integratem rei explendam pertinent, ut domus, parietes, tectum, et fundamentum. Est præterea, et alia partium differentia. Siquidem ex his aliae quædam sunt, quas οὐογένεις Græci uocant, nos cognatas dicere possumus, et similares, ut partes ligni, aut lapidis. Omnes enim tam ligni, quam lapidis partes, eiusdem generis sunt:

ut na

ut natura, ita nomine participant. Aliæ uero ἐτοπογραφίαι
à Græcis dictæ, à nostris alterigenæ, id est, alterius atque
alterius generis, siue dissimilares, ut partes domus, ligna,
et lapides, et in homine caro, nerui, et osa. At de par-
tibus quidem totius secundum quantitatem hactenus. To-
tius uero uniuersalis diuisio hoc modo fit, Hominum alij
in Europa habitant, alij in Africa, alij in Asia.

De diuisione uocis in significationes.

Dividitur uox in plures significationes, quoties uel
æquiuoca est, uel ambigua. Aequiuoca, ut canis: que
uox, cum una et simplex sit, plura tamen significat, nece-
sanem domesticum, canem cœlestem, que stella ad Orioc-
nis pedem, autore Higinio, micat, et canem marimum.
Ambigua uero, ut oratio, qualis haec, Aio te Aeacida Ro-
manos uincere posse. Hec enim oratio ambigua prorsus
est, quippe quæ significare uidetur non tam Romanos
Pyrrhum superaturos, quam Pyrrhum ipsos Romanos.
Ceterum præter hanc uocis diuisionem est alia, qua uox
secundum plures modos dividitur: ut cum non plura si-
gnificat uox aliqua, sed multis dicitur modis, ut infinitum
quod quidem dicitur, aut secundum mensuram, ut est mun-
dus opinione aliquorum infinitus: aut secundum multi-
tudinem, ut cum dicimus continuum dividi posse in infi-
nitum, hoc est, in partes multitudine infinitas, quas par-
tes proportionales quidam uocant: aut secundum tempus,
ut cuius terminus inueniri non possit: aut secundum po-
tentiam, quemadmodum Deum infinitum esse dicimus.
Alia item diuisio est, qua cum determinatione uox aliqua
significare dicitur, uel sine determinatione, ut homo: qua-

uox quando sine determinatione dicitur (quod quidem
rum maximè est, cùm simpliciter profertur) facit in intel-
lectu audientis dubitationem, que tamē protinus tollitur,
si determinatio aliqua adiiciatur, ut omnis homo.

De Diuisione, quæ secundum accidens fit.

Porrò eorum, quæ secundum accidēs diuiduntur, alia
est diuisio subiecti in accidentia, ut animalium aliud
mansuetum, aliud ferū, aliud mediæ inter utrumq; naturæ:
quemadmodum & id à Plinio annotatū est libro octavo,
cap. 56. Alia accidētis in subiecta, ut feritatis, alia serpen-
tis, alia uolucris, alia reliquarū belluarū est. Alia demum
accidentis in accidentia: ut, candidorum, aliud durum, ut
margarita: aliud molle, ut lac. Quæ etiam diuisio uicissim
in alterutra mēbra mutari potest: ut eorū, quæ dura sunt,
aliud albū est, ut alabastrum: aliud nigrum, ut ebenum: ac
rursus eorum, quæ mollia sunt, aliud albū, aliud nigrum.

De quibusdam legibus, ut recte diuisio
fiat, obseruandis.

VT autem recte ipsa diuisio procedat, certæ leges
obseruandæ produntur. Prima, ut differentiæ, per
quas genus in species diuiditur, è regione constituantur,
& inter se oppositæ sint. Hinc nullus recte dixerit, ani-
malium aliud rationale est, aliud bipes: idcirco quòd ra-
tionale, & bipes, licet differant, nulla tamen à se inuicem
oppositione seu guntur. Huic sanè legi etiam subiacet
ea diuisio, quæ secundum accidens fieri dicta est. Secun-
da, ut, quicquid in diuiso continetur, id totum membra di-
uidentia explicitent, hoc est, ne quid ultrà, citrā ue dicatur,
quoties quippiam diuidendum est. Alioqui aut super-
flua,

flua, aut diminuta erit facta diuisio, id quod etiam in definitione cauendum est. Tertia, ut si fieri commode possit, diuisio omnis bimēbris sit: id quod in definitione eodem modo requiritur. Verum quo minus illud fiat, uocabulorum indigentia plerunq; impedimento est, ut cūm queritur quispiam, quid est homo: respondentem minimè necesse fore dicere, animal rationale mortale, si id, quod est animal rationale, proprio nomine nuncupatū esset: quod deinde cum reliqua differentia iunctum, nēpe mortali, definitio nem hominis uerissima, atq; integra oratione perficeret. Eodem sane modo & diuisio ipsa duobus tantum terminis perficeretur, si non interdum propria uocabula de essent: ut cūm dicimus, Figurarum, que quidem trilateræ sunt, aliae sunt æquilateræ, aliae ex tribus duo æqualia latera habent, aliae totæ inæquales. Hæc trimembris diuisio duobus clauderetur terminis, fieret que bimembris, si ita proferretur, Figurarum que trilateræ sunt, aliae sunt æquales, aliae inæquales. Inæqualium rursus aliae sunt duo tantum latera inæqualia habentes, aliae tria, hoc est, omnia simul. Sic cūm dicimus, rerum alia bona sunt, alia mala, alia indifferentia, qualia sunt, que neq; bona, neque mala sunt. Hæc quidem diuisio trimembris quoq; est, ac bimembris fit, si ita dicatur, Rerum alia sunt differentia, alia indifferentia. Differētium item, alia bona, alia mala. His tribus iam expositis legibus, quarta demum accedat, que est huiusmodi, Quoties genus aut in differentiæ, aut in species disolutur, post factam diuisionem, eorum, per quæ diuisio fit, definitiones, atq; exempla primus subdenda sunt. Atq; in hoc absolutus sit tractatus octauus.

IN TRACTATVM
NONVM DE LOCIS
DIALECTICIS
P R A E F A T I O .

V P E R E S T pars illa dialecticæ,
quæ locos nobis subministrat, à quibus
argumēta ueluti eruuntur, atq; ea qui-
dem potissimū, per quæ de quauis re,
imò uerò & de principijs etiam disci-
plinarum probabiliter disputare contingit. Vnde euenisse
reor, quod dialectica ipsa à quibusdā dicta est ars artiū,
& scientia scientiarum, ac prouinde digna iudicata, quæ
primum locum inter artes, atq; scientias omnes obtineat.
Tum & eodē iure disputationia ars appellatur, id quod
nomen ipsum apud Græcos planè indicat, quippe quod
non aliunde deduci certū est, quām à Græco uerbo δια-
λέγουσε: quod præter alia, quæ significat, disputo quoq;
apud nos significat: id quod facile ijs pro comperto esse
potest, qui uel mediocriter illius gentis linguam callent.
Quam qui improbant, ac per hoc ut inutile contemnunt,
hi mihi uidetur uel inuidia torqueri, uel stupore grauari,
ad eo ut sint planè sine omni iudicio. An ijdem nesciunt à
Quintilio probatissimo, grauißimoq; studiorum cen-
sore suasum esse, ut à Græco sermone pueri initium disci-
plinarum capessant? Nec iniuria quidem, quippe quod
(ut idē autor est) à Græcis ad nos omnes bonæ artes ma-
narint: sed hi, ut video, sicuti nihil probant, nisi quod ad
suum faciat palatum, ita Gryllum suū ducem (ut est apud

Plutar

Plutarchum) sequētes per loca inculta prorsus, steriliaq;, et penē deserta, glandibus adhuc uesci malunt, quām per amēnos, atq; feraces cāpos spatiantes, optimas colligere fruges, unde probē pascantur. At de hoc satis superq; ad præsens. Cæterū in hac parte de locis id præstitit, quod nec antē, nec pōst aliis quispiam, Rodolphus Agricola è Frisia, que Germanæ haud ignobilis prouincia est, uir profecto nō satis laudatus, etiā à laudatissimis uiris Her= molao Barbaro, et Erasmo Roterodamo: cuius proinde si etiam uestigia imitari uelim, uix potero. Ita enim omnia et grauiter, et acutē ab eō tradita sunt, ut ueluti maiestas quedā in his elucere uideatur. Tamē si quid obiter apud eundem inuenero, quod ad rem nostrā faciat (faciet autē haud dubiè plurimum) haud grauabor huic operis parti inserere, quantū quidē nostra hæc institutio ferre posset.

De utilitate Dialecticæ.

Quoniam igitur hæc pars (ut dictum est) peculiari nomine Dialectica appellatur, de utilitate eius pauca nobis ex Aristotele dicēda uidetur, prius quām locos ipsos aggrediamur. Est autē utilis (ut ille ait) ad tria: ad exercitationes, ad colloquia, et ad eas, quæ sunt secundum philosophiam, disciplinas: quæ eadē Græcē idem his uerbis expressit, πός γνωστικαὶ, τέλεσι, η τὰς νοῆς φιλοποίησιμας. Ad exercitationes quidē utilis sānè est, quia methodum hanc habentes facile de proposito quovis argumentari poterimus. Ad colloquia uero, eō quod multorū recensentes opiniones, non ex his, quæ extranea sunt alicui discipline, sed ex proprijs sermocinaa bimur ad eos, uel potius cōtra eos tranmutātes, si quid ab his

his nobis perperam dictum esse uideatur. Quod quidem tum maximè fieri consuevit, cū inter confabulandum (ut sit plerunq; uel in congressu, uel coniunctu) quicquā proponebatur discutiendum. Cuiusmodi profecto colloquia illa uideri possunt, quæ apud Aul. Gellium in Noctibus Atticis, & apud Macrobius in Saturnalibus p̄s̄im leguntur. Ad eas porrò, quæ sunt secundum philosophiam, disciplinas utilis omnino est, quod cū possumus ad utrāque partem disputare, facile in singulis intuebimur, quid uerū, uel falsum sit. Præterea autē & ad prima eorum, quæ in unaquaq; disciplina principia sunt, utilis probatur. Nam ex proprijs propositæ alicuius disciplinæ principijs dicere, aut disputare de ipsis, impossibile est: eò quod in unaquaque disciplina prima omnium principia sunt. At qui id multò cōmodissimè fieri potest ex probabilibus, qualia præsertim in hac arte traduntur: quæ cū sit inquisitiva, ad omnium methodorum principia uiam habere dicitur. Sed nūc, quid sit locus, deinceps dicamus.

De loco quid sit, tum & de argumento ipso.

Locus igitur est (ut ab Aristotele, & Cicerone definiatur) sedes argumenti: quæ definitio (si tamen definitio dici meretur) ab eodem Cicerone à similitudine instituta esse monstratur. Ut igitur (inquit) earum rerum, quæ absconditæ sunt, demonstrato, & notato loco facilis inventio est: sic cū peruestigare argumētum aliquod uolumus, locos nosse debemus, è quibus argumēta ipsa prominentur. Argumentum deinde ab ipso quoque definitur, ratio rei dubiæ faciens fidem. Itaque locus est, ueluti publicum receptaculum, & (ut Rodolphus Agricola ait) thesau-

thesaurus quidam, in quo faciendae fidei instrumenta reposita sunt: haec nimis sunt ipsa argumenta. Argumentum igitur, quod fidē rei dubiæ facit, hoc est, rem dubiam probat, à loco aliquo educatur oportet.

De multiplici argumenti significatione, & quemadmodum ab argumentatione differat,

quod hic argumentum uocamus.

Argumenti sanè multiplex significatio à Quintilio non traditur. Siquidē & fabulæ ad actum scenarum cōpositæ, argumēta dicuntur. Rursus omnis ad scribēdum destinata materia, argumentū appellari potest. Et argumenta etiā dicūtur orationū uelut themata, quēadmodum de Ciceronis orationibus Asconius Pædianus exponit: Argumētum (inquit) huius orationis tale est. Verū nūl lum horum tale argumentū est, quale hic queritur, ab arguendo dictū, quod uidelicet rem arguat, hoc est, probet. Nam arguere ueteres etiā ostendere dixerunt. Hinc illud Vergil. Degeneres animos timor arguit. Hoc inquam tale argumētum ab argumentatione differt: quod argumētatio est uerborum contextus, certum aliquid ex ijs, quæ antecedunt, cōcludens, ut syllogismus, & inductio. Argumētum uero ipſius argumentationis ratio, quod & medium non nunquam dicitur. Ac perinde ut in corpore anima, & in anima rursus mens, ita in argumentatione argumentum. Igitur uis illa, atq; sentētia, & ratio, quæ oratione clauditur, cūm aliquid probatur ambiguum, Argumentum uocatur. Ipſa uero argumenti elocutio, expressioq; Argumentatio dicitur. Vnde & à Boēthio ita definitur, Argumentatio est argumenti per orationem explicatio.

De Que

De Quæstione quid sit, & quemadmodum
ab Enuntiatione, Propositione, &
Conclusione differat.

ERGO cùm argumētum sit ratio, quæ rei dubie fidem
faciat, quid hoc loco res dubia vocetur, inuestigandum quoq; est. Itaq; scendum, quòd res dubia haud aliud
quippiam hic intelligi debet, quām propositio dubitabi-
lis, quæ proinde quæstionis sibi nomen inuenit, atq; sorti-
ta est, quandoquidem Quæstio dubitabilis propositio de-
finiri solet. **Q**uocirca Quæstio nō simpliciter propositio
dicēda est, sed que cum interrogationis nōta proponitur:
ut nunquid anima immortalis est. Eadem tamen oratio, si
simpliciter proferatur, nēpe citra interrogationis nō tam,
quatenus uidelicet aliquid de aliquo enuntiat, Enuntiatio
dicitur. **Q**uatenus uero ipsa syllogismi alicuius pars sit,
Propositio appellatur. Insuper & conclusio esse potest,
cùm ex sumptis propositionibus collecta fuerit facto syl-
logismo, aut utcunq; aliter probata, conuenienti adhibito
argumēto. **E**st enim Conclusio argumento, uel argumētis
probata propositio. Sed illud exemplo nunc ostendamus.
Agè igitur quæstio sit, Num anima immortalis est. Id ita
quispiā probauerit, tali principio ex Platone desumpto,
Quicquid semper mouetur, immortale est: anima autem
semper mouetur, anima igitur immortalis est. atq; ita eadē
oratio, que prius in dubitationē adducta, quæstio proim-
de erat, postea facta est conclusio. Que si in altero syllo-
gismo pars sumpta fuerit, Propositio dicitur, & ante hoc
Enuntiatio. Igitur quæstio, propositio, enuntiatio, & cōclu-
sio, subiecto, req; ipsa idē sunt, et si ratione distinguantur.

Quo

Quo pacto Locus sedes argumenti intelligatur, & de Loci diuisione, & de argumenti rursus multiplici acceptione.

Sed nunc etiā aperiamus oportet, quo pacto intelligi planè possit, quod dictū est, Locus est sedes argumenti. Sanè idipsum aperire, non paruam huic parti lucē afferre videbitur. Itaq; dicamus ex Boëthio, quod sedes argumenti, partim maxima propositio intelligi debet, partim maxima propositionis differentia: in quæ etiā, ueluti membra quædam, locus ipse diuiditur, ut sit ipsius diuisio huiusmodi, Locorum aliis est locus maxima, aliis locus differentia maxima. Porrò maxima propositio, quæ dicitur, aliquoties quidem intra ambitum argumenti continetur, hoc est, ipsi argumentationi inseritur: aliquoties uero extrā posita, uim tamen argumenti supplet, ac perficit. Agè igitur exemplum subiçciamus eius argumenti, intra cuius ambitum maxima propositio continetur, siq; quæstio, An sit regnum melius Cōsulatu: fiatq; argumentatio hoc pacto, Quod diuturnius bonū est, melius eo est, quod minus diuturnum est, regnū autē diuturnius est, quam cōsulatus, regnum igitur melius est, quam cōsulatus. Huic nimirū argumentationi maxima propositio inserta est, quæ quidem est, quod diuturnius bonū est, melius eo est, quod minus diuturnum est. Quæ præterea ita nota est, ut extrinsecus probatione non egeat, quinimo ipsa alijs probatio esse potest. Et quia inde nascitur argumentum, rectè locus, id est, sedes argumenti uocatur. Rursus subiçciatur exemplū, in quo extrā posita maxima propositio, nihilominus uim affert argumento. Sit ergo alicui propositū ostendere, quod inuidus

sapiēs nō est, à quo proinde huiusmodi necatur syllogismus. Qui inuidus est, alienis affligitur bonis, at qui sapiens bonis alienis non affligitur, sapiens igitur inuidus non est. Hic quidem maxima propositio inclusa non est, sed extrā posita, uim tamen argumentationi ipsa subministrat. Est enim huic argumentationi fides ex ea propositione, quæ dicit, Cuicunq; definitio non conuenit, nec ipsum definitum. Insuper & argumentū, quo fides rei dubia facta est, à definitione deductū est. Sciēdū autē, quod argumēti nomine tum hic, tum alibi, nunc quidē maxima propositio, imò & tota ipsius argumentationis probatiō intelligitur: nūc ipsa argumentatio, quæ maxima propositione cōfirmari solet: id quod his quoq; uerbis Quintil. apertè indicat lib. 5. ubi de argumētis disputat: Hoc enim nomine (inquit) cōplecti mur omnia, quæ Græci enthymemata, epichiremata, et apodiceis uocāt. Interim uero & terminus, q̄ medius cōstituitur, quoties alijs duobus adiūctis, argumētatio cōtexitur, ac per hoc uim tenet probationis, Argumētū appellatur.

Quid sit locus maxima, & quid locus differentia maximæ.

EX his igitur, quæ dicta sunt, manifestū euadit, quod locus quidē maxima est uniuersalis, & principalis, & indemostrabilis, atq; ita per se nota propositio. Cuiusmodi est maxima illa suprà posita, Cuicunq; definitio non conuenit, nec ipsum definitū, & id genus aliæ. Ideo autem uniuersales, & maximæ propositiones dicuntur: quoniam ipse sunt, quæ cæteras cōtinent propositiones: quippe per quas cōsequens, & rata cōclusio fit. Locus uero differētia maxima est, quo maxima à maxima differt: ut si dicā, à definitione,

finitione, aut à definito, aut ab alio quovis huius generis
communi termino. Si quidē per hunc iam maxima propo-
sitio, in qua ipse ponitur, ab ea differt maxima, in qua idē
terminus uel non ponitur omnino; uel si ponitur, non ta-
men qui argumentū præstet ad fidem rei dubiæ faciendā.
Quare ab illa iā aliquoties repetita maxima, haec differt
maxima, Cuicunq; non conuenit definitum, nec ipsa defi-
nitio: propterea quòd tametsi idē terminus in utraq; po-
nitur, ab eodē tamen in utraq; non sumitur argumentum.
Vnde illarum duarū maximarū altera à definitione, alte-
ra à definito, ut nomē, ita differētiā accipit. Atq; id ipsum
quidē est, quod Boëthius his propè uerbis innuere uisus
est, Differentiae (inquit) maximarū propositionū idcirco
dictæ sunt, quòd cū plurimæ sint propositiones, quæ mā-
xime uocantur, per has illæ ueluti differre inter se digno-
scuntur, ut cùm ex quibus terminis maximæ proposicio-
nes constituantur, per ipsas nomine expressō indicantur.
Itaq; nō in eo, quòd maximæ sunt, inter se differūt, sed in
eo quòd hic à definitiōe, ille à definito, & hic rursus à ge-
nere, aut à toto locus dictus sit. Præterea si maximæ pro-
positiōes loci argumētorū sunt, & differētias maximarū
locos esse necesse est. At de his qdē hactenus. Nūc pposū
psequamur, hoc est, rē ipsam, quā q̄rimus, aggrediamur.

Quo pacto loci differentiarum ma-
ximarum diuidantur.

Restat igitur, ut posthabita locorū maximarum diui-
sione, eos deinde subdividamus locos, qui maxima-
rum differentiae dicti sunt, idq; ob eā in primis cōmodita-
tem, quòd hi illis pauciores sint, quippe qui eos cōtineant.

ut uniuersaliores. Vnde & per hos facilior transitus fiet,
attestante id ipsum Aristotele in Topicis lib. i. Accedit,
quod ex horum diuisione rem, quam querimus, citius assequi
poterimus. Sit autem diuisio huiusmodi, Locorum, qui ma-
ximarum differentiæ dicti sunt, alijs ab his dicuntur termi-
nis, hoc est, nomen accipiunt, qui in questione positi sunt:
alijs extrinsecus sumuntur: alijs inter hos medijs sunt. Sed
illud nunc animaduertendum hic est, quod cum dicitur, ab
his terminis, qui in questione positi sunt, id cum primis in-
telligendu est ab altero illorum. Nam cum duo sint in una-
qualibet proposita questione termini, subiectus unus, &
prædicatus alter, ab horum altero locus differentiæ maximæ
nominis accipit. Ut sit proposita questio, Est ne concha ani-
malis in hac duo sunt termini, animal, & concha. Dubita-
tur autem utrum animal, de cocha prædicetur. Tertius pro-
inde restat inueniendus, qui illos duos connectat, atque id,
quod propositum est, ita esse confirmet, unde & medium
appellatur, & ratio, & argumentum. Hinc iam tertius ille
terminus ab altero illorum nomen accipiet, utpote quod ad
eum sit aut ut definitio, aut ut definitum, aut ut genus, aut
ut totum, aut ut causa, aut quomodo cumq; aliter. Ut sit,
exempli causa, tertius iste terminus, animalis definitio,
qua est substantia animata sensibilis. Tunc sic argumetor,
Concha est substantia animata sensibilis, igitur concha est
animal, quod nimis iam antea dubitari poterat: cuius du-
bitationis scrupulus hinc pendere uidetur, quod conchæ
nec uideant, nec ullum aliū sensum habeat, quam cibi, &
periculi, hoc est, gustus, & tactus, auctoribus Aristotele
& Plinio. Ergo qui tertius accessit terminus, à definitiōe
alterius

alterius è duobus, ueluti è loco aliquo eductus, hunc scrupulum sustulit, factusq; est illius argumentationis probatio, & argumentum, cuius deinde maxima superueniens propositio (quæ quidē est, De quocunq; prædicatur definitio, & definitum) omnem tollit dubitationem, ambiguitatemq;: si forte interim dubitabatur adhuc, quæ nam sit ipsius definitionis ad definitum habitudo.

De tribus locis, qui à substantia dicuntur.

TErminorum porrò, qui in questione ponuntur, alijs substantiā rei indicant, alijs ipsam cōsequuntur substantiam. Substantiam rei indicant, siue à substantia termini dicti sunt, quicunq; in definitione uel sola consistunt. Definitio quippe est, quæ substantiam rei monstrat, indicatq;. Sed id iam exemplo patefaciamus. Age igitur, quæatur, an arbor sit animal, fiatq; huiusmodi argumentatio, animal est substantia animata sensibilis, arbor autem substantia animata sensibilis nō est, non est igitur arbor animal. Locus quidem differētia maximæ, à definitione. Locus uero maxima, Cuicunque definitio non conuenit, nec definitum. Præterea autem & quoties à descriptione argumentū ducitur, Locus à substantia dici potest. Nam ut definitio substantiā rei mōstrat per genus, & differētias, ita descriptio eiusdē intelligentiam claudit quibusdā accidentibus, unam proprietatē, quæ rei conueniat, efficien- tibus, uel substantialibus differētijs præter cōueniens genus aggregatis. Quod quidem tum maximè contingit, cūm prima genera describūtur. Huius tale sit exemplum, Albedo nullis subiacet accidentibus, ergo albedo substantia non est. Etenim substantia est, quæ omnibus subiacet

accidentibus, Locus quidem differentia maximæ, à descrip-
tione. Locus uero maxima, Cuicunq; non conuenit de-
scriptio, nec descriptum. Præter hos duos à substantia lo-
cos, tertius est, qui à nominis interpretatio dicitur, quem
Marc. Cicero notationem, Aristoteles Symbolum uocat,
illis haud multum ab simili. Siquidem interpretatio nomi-
nis, eius rei, qua nomine ipso significatur, quædam quasi
designatio est. Ab hac argumentum ducitur, si queratur,
Utrum Philosophia studēdum sit. Ad quod probandum
talis instituitur syllogismus, Philosophia amor sapientiæ
est, at qui sapientiæ esse studendum nemo dubitat, Philoso-
phia igitur studendum est. Locus quidem differentia ma-
ximæ, ab interpretatione. Locus uero maxima, Cui nomi-
nis interpretatio conuenit, & ipsum nomen, cuius inter-
pretatio facta est. Sanè hoc loco rectè uti possunt ij, qui
linguarum imperiti non sunt. Siquidem interpretari nihil
aliud est, quam linguam unam per aliam exponere. Fit
tamen & in eadem nonnunquam lingua: ut locuples di-
citur, qui locis abundant, hoc est prædijs, & possessio-
bus. Cauendum autem, ne temere quicquam interpre-
mur, quemadmodum ij solent, qui nullius propè linguae
satagunt. Quo fit, ut ijdem dictum lapidem esse interpre-
tentur, quòd pedem ledat: & petrā, quòd pedibus quasi
trita sit: cùm utrunq; Græcam originem habeat: id quod
Laurentius Valla quoq; attestatur. Insuper & alia ple-
raque ad eundem interpretantur modum, ridiculè uideli-
cet magis, quam scitè. Neq; uero nominis interpretatio ob-
id dicenda non est, si ad uiuum (quod dicitur) non redi-
derit id, quod interpretandum proponitur, ut cœlum,
quod

quod (ut Varro interpretatur) quasi cælatum dictum est. Nec item refert, si non rei, cui attribuitur, omni ex parte conueniat: ut, Philippus, quod nomen interpretatur, amator equorum. Quid si non omnibus conueniat, qui hoc nomine uocentur? dummodo tamen illi conueniebat, cui primum impositum est, patri fortassis Alexandri Magni. Ex quo frustra mihi laborare uidentur hi, qui duplice nomini interpretatione inducunt. Vnam quidem, que cum interpretato conuertatur: alteram uero, quæ conuertibilis non sit. At nunc illud potius scire debemus, quod per dictos locos uariè argumentari possumus, nunc subiecto, nunc prædicando eundem terminum, atque ipsum etiam de aliquo nunc construendo, nunc destruendo. Tum et conuerso ordine totidem modis, uerbi gratia, à definito, à descripto, ab interpretato nomine. Similique et maximas ipsas toties uariare: id quod studiosus huius artis facile ex seipso intelliget, alioqui inutilis prouersus, qui huic studio addicatur. Sed iam ad reliquos huius diuisionis locos transendum esset, nisi illud succurreret prius admonendum, quod ut à definitione ad definitum, à descriptione ad descriptum, et à nominis interpretatione ad interpretatum firma est et perpetua consequendi ratio, ita et à proprio ad id, cuius est proprium: et contraria, ut si quid risibile est, idem homo est. Hinc et equus mansuescere posse probatur, cum animal sit discipline capax, iuxta illud Horatij, Fingit equum tenera docilem ceruice magister ire viam, quam monstrat eques. Locus quidem differentia maxime à proprio. Locus uero maxima, Si cui proprium alicuius rei conuenit, et id cuius est proprium.

De his locis, qui terminorum substantiam consequuntur.

His ita præmonitis, eos iam aggrediamur locos, qui terminorum substantiam consequuntur. Horum sanè multifaria diuisio est. Siquidem plura sunt, quæ singularibus substantijs adhærescant. Ex his igitur alij à toto dicuntur, alij à partibus, alij à causis, alij ab effectibus, siue, ut Cicero ait, ab effectis, nonnulli à generatione, & à corruptione, & alij item ab usibus, quidam etiam à communiter accidentibus. Sed ex his omnibus primus exponēdus uenit, qui à toto dictus est: quod ut commodius fiat, quot modis ipsum totum dicatur, subiçere oportet. Dicitur autem totum duobus modis. Aut enim ut genus, quod & totum uniuersale dicitur: aut ut id, quod ex partibus integratur. A' toto igitur, quod & genus est, argumentum dicitur, ut si quæratur, An iustitia sit bona, fiatq; syllogismus hoc modo, Omnis uirtus est bona, iustitia autem uirtus est, iustitia igitur bona est. Locus quidem differentia maximæ, à toto, hoc est, à genere. Locus uero maxima, Quæ generi adsunt, & speciei. Rursus sit quæstio, an humanæ res prouidentia regantur. Dicimus ergo sic, Mundi prouidentia regitur, humanæ autem res mundi partes sunt, humanæ igitur res prouidentia reguntur. Locus quidem differentia maximæ, à toto, id est, ab integro, quod partibus cōstat. Locus uero maxima, Quod toti conuenit, & partibus. Porrò ut à toto tum hoc, tum illo argumenta ducuntur, ita & contrà ab utriusq; partibus duci possunt. Itaq; à partibus totius, quod genus est, argumentum ducitur, ut si quæratur, An uirtus sit mentis bene compositæ

positæ habitus, & fiat syllogismus hoc pacto, Iustitia, fortitudo, temperantia, atque prudentia, habitus sunt mentis bene compositæ, & hæc quatuor uni uirtuti uelut generi subiiciuntur: uirtus igitur mentis bene compositæ habitus est. Locus quidem differentia maximæ, à partibus totius, siue generis. Locus uero maxima, Quod singulis inest partibus, id toti inesse necesse est. A' partibus autem, quæ integri partes esse dicuntur, argumentum ducitur, ut sit hæc questio, Est ne rhetorica utilis? Dicimus hoc modo, Inuentio utilis est, & dispositio, & elocutio, & memoria item, & pronuntiatio, & hæc quinque rhetoricae partes sunt, ut ex quibus ipsa integratur, rhetorica igitur utilis est. Tum uero & per destructionem argumentatio procedit, ut si querat quispiam, num hic, quem seruum esse constiterit, liber sit. Hunc si quis non esse liberum monstrare uelit, hic dicet, Si neq; censu, neq; uindicta, neq; testamento liber factus est, liber nō est. At nulla earū parte liber factus est, nō est igitur liber. Locus quidē differētia maximæ à partibus, siue (ut Ciceroni placet) à partium enumeratione. Locus uero maxima, Si omnes partes à re qualibet abiunctæ fuerint, & totum necessariò abiungetur.

De alijs quibusdam modis totius.

SVNT præterea ab his duobus modis alij modi totius. Namq; & totum dicitur in quātitate, & totū in modo, & totum in tempore, & totū in loco. Quorū tamen duos posteriores sub toto in quātitate cōpræhendere plè licet. horū uero partes sunt, quæ sub ipsis particulariter sumuntur. Totū ergo in quātitate est, cū uniuersaliter quicquam dicitur, ut est omne animal: cuius partes sunt,

homo, leo, bos, & aliud quodvis animal. Totum in modo
 dicitur, cum simpliciter aliquid proponitur, ut homo, aut
 ambulat. Pars uero in modo est, quoties idem cum adie-
 ctione aliqua proponitur, ut homo literatus, aut ambulat
 pedetentum. Totum in tempore est, ut cum dicimus semper,
 cuius partes sunt, nunc, hodie, aliquando. Totum in loco, ut
 cum dicimus, ubiq; cuius partes sunt, hic, alicubi, Romae.
 At horum omnium nunc exempla subiiciantur. Igitur a toto
 ad partem secundum quantitatem exemplum sit. Si in omnibus
 est uerus uates Apollo, & in hoc uerius esse perhibetur,
 quod dixit: Aio te Aeacida Romanos uincere posse. A to-
 to autem ad partem secundum tempus, ut si deus semper est,
 & nunc est. Rursus a toto ad partem secundum locum, ut si
 ubiq; deus est, & hic est. Ceterum in his haudquam id
 consequens est, si a parte ad totum argumentum ducitur,
 nisi per negationem sive destructionem, ut non est hic, ergo
 nec ubiq; est. At uero a parte secundum modum utiq; recte
 argumentatio procedit, licet non contraria: ut, si quoquo modo
 mouetur deus, & simpliciter mouetur: irascitur autem
 deus, ergo mouetur: & si quis pedetentim ambulat, & sim-
 pliciter ambulat. Talibus ferè exemplis tum hic, tum alibi
 per hunc tractatum, si cui id magis libeat, ut omnino po-
 test, ut a toto uniuersali, sive a genere ad species, sive par-
 tes: per destructionem quidem, ut si non est animal, quod
 eminus uidetur, ergo nec homo est, nec equus: per constru-
 ctionem uero, ut homo est, aut equus, ergo animal. Sic &
 a toto, quod partibus integratur, ad ipsas partes per con-
 structionem quidem: ut domus est, ergo testum est, & parie-
 tes, & fundamentum. Per destructionem uero, ut si non est
 paries

paries, aut tectum, aut fundamentum, neq; domus est.

De locis, qui à causis dicuntur.

ACausis loci dicuntur, uel ab effidente, uel à materia=li, uel à formali, uel à finali. Tot enim modis causa dicitur. Et efficiens quidē causa est, quæ principium mo=tus præstat, ut aliquid fiat. Materia, quæ formas rerū sub=iecta suscipit. Forma autem, quæ cuiuslibet rei species est, & ratio. Finis uero, cuius gratia aliquid fit. Effectus por=rò, qui has sequitur. Ab effidente igitur causa argumen=tum ducitur, ut si quis iustitiam naturalem esse ostendere uoluerit, & dicat hoc modo, Congregatio hominum na=turalis est: homo quippe naturaliter ciuile animal est. Iu=stitia uero hominum fecit congregatio: Iustitia igitur naturalis est. Locus quidē differētia maximæ à causa effi=ciente. Locus uero maxima, Quorū efficiens causa na=turalis est, ipsa quoq; naturalia sunt. A' materiali uero, ut si quis Mauros non habere arma contendat, idcirco quod ferrum eis desit. Vel hoc modo, Ferrum nō est, igitur gla=dius non est. Locus quidē differētia maximæ à causa mate=riali. Locus uero maxima, Si non est causa materialis, neq; ipsa, quæ ex ea cōficiuntur, esse possunt. A' formali autē: ut si quis probet Dædalum non potuisse uolare, quoniam nullas naturali forma pēnas habuisset. Locus quidem dif=ferētia maximæ à causa formali. Locus uero maxima, Tantum unumquodq; potest, quantū forma eius na=turalis permittit. A' fine, siue à causa finali argumentū du=ciatur: ut sit propositū, an iustitia bona sit, fiatq; hoc modo argumentum, Si beatum esse bonum est, & iustitia bona est. Hic est enim iustitiae finis, ut si quis secundū iustitiam uiuat

uiuat, ad beatitudinem perducatur. Locus quidem differen-
tia maxime à fine, siue à causa finali. Locus uero maxi-
ma, Cuius finis bonus est, ipsum quoq; bonum est.

De locis, qui ab effectibus dicuntur, & item
a generatione, & corruptione.

AB effectibus quoq; harū argumenta ducuntur. Ve-
rū ad hoc ipsum scire oportet, duplēcē esse cuius
libet effectus causam: necessariā, ut sine qua effectus esse
non potest: ex sufficientem, quæ certè huiusmodi est, ut si
ad sit, impossibile sit effectum non esse. Itaq; ab effectu ad
causam necessariā ita argumentari possumus per constru-
ctionem, Gladius est, ergo ferrum est: et domus est, ergo
intritum est, et lapides, et ligna. Locus q.d. max. ab effe-
ctu ad causam necessariā. Loc. ue. ma. Posito effectu, po-
nitur, et eius necessaria causa. Rursus ab effectu ad cau-
sam sufficientem per destructionē potius, quam per con-
structionem, quando construendo argumentationem non
semper euenit, quod inferre uolumus. Vnde non recte se-
quitur, Hic interijt, ergo iugulatus est. Siquidem id eue-
nire posset alio quoquis casu, aut letali morbo correpto
alicui. Destruendo tamen ratū est, quod infertur, ut Non
interijt, ergo iugulatus non est. Item, lumen solis non est,
ergo eius lux non est. Præterea scire debemus, quod ex
ipsis causis latior patet argumentandi cāpus, autore He-
gio. Itaq; ab efficiente quidē causa arguere possumus sta-
tuam cōmendabilem esse, quia Phidias eā fecerit, aut Poly-
cletus, aut Praxiteles. Hinc illud Ouidij, Materiā supera-
bat opus. A' materia uero res pretiosas, aut uiles esse, quip-
pe quod tela serica preciosior sit lanea, et lanea item li-

nea

mea. Et iuxta Horatiū sententiā, Vilius argentū est auro.
Hinc etiam scientia de anima honorabilior ab Aristotele
dicta est cætera quavis de natura parte. A' forma autem
res extare, & itē dignas, & minus dignas esse, ut homi-
nem, quōd ratiōne animal sit, digniore quolibet animali.
A' fine, res bonas, siue utiles, ut exēpli causa, liberales ar-
tes, quōd bonos, & utiles habeant fines. Cæterū qui ab
effectibus dictus est locus, hunc Boëthius eundē esse dicit
cum loco à generationibus. Sed nos eos sciuimus, quōd
generatio uidelicet non sit, quæ ad causas ipsas sequatur,
cuiusmodi tamen effectus definitur: sed quæ potius via
quædā sit ad effectus producendos: quemadmodū corru-
ptio ad eorū desitionem. At qui horum speculatio alium
postulat locū. A' generatione igitur argumentū ducitur
hoc modo, Assuefactio ad uirtutē bona est, igitur uirtus
bona est, Lo. q. d. m. à generatione. Lo. ue. ma. Cuius gene-
ratio bona est, ipsum quoq; bonū est. A' corruptiōe uero,
ut desuefactio à uitio bona est, igitur uitium malum est.
Loc. qu. diff. ma. à corruptione. Locus uero max. Cuius
corruptio bona est, ipsum quod corrumpitur, siue quod
corruptū est, malū est. Sanè sciendū, quōd quoties ab hoc
loco argumentamur, prædicatū consequentis contrarium
seu oppositum esse debet prædicato antecedentis. Quod
tamen non ita euenit in loco à generatione, ob eam fortas
sis causam, quōd per hanc aliquid acquiratur: per illam
autem deperdatur acquisitum. Etenim ut generatio, rei
productio est: ita corruptio, eiusdem abolitio.

De locis, qui ab usibus, & communiter
accidentibus dicuntur.

Vſum

VSUM definiunt rei cuiusque operationem, at minus propriè. Quādoquidem multarum rerum usus aliquis esse probatur, quarum tamē nulla est operatio, ut librorum quidem est aliquis, nulla autem operatio: & agri item, & gladij. Itaq; rectius definitur, cuiusq; rei functio. In quibusdam tamen coincidunt usus, & operatio, ut usus oculi, usus eius est, & functio, et operatio pariter. Sed & illud hīc cāuēdum moneo, ne abusum pro usu usurpemus, ut hi faciunt, qui ita argumētantur, interficere hominem malum est, igitur gladius malus est, quando certè in hoc non usus gladij est, sed abusus. Quippe ad propulsandam potius iniuriam, nō ad inferendā gladius factus est. Vnde illud Diui Pauli ad Roma. cap. xiiij. Non frustra gladium gestat is, qui in Republica potestate fungitur. Dei enim minister est undex ad irā ei, qui male agit. Ab usibus igitur, siue ab usu argumentum dicitur, si ita argumentetur quispiam, Equitare bonū est, igitur equus bonus est. Locus quidem differētia maximæ ab usibus, siue ab usu. Locus uerò maxima, Cuius usus bonus est, ipsum quoq; bonum est. Communiter accidentia, ut hoc loco accipiuntur, sunt, quæ sese comitātur, idq; uel semper, uel plurimū. Ab his igitur argumenta ducuntur, quoties ea sumuntur accidentia, quæ relinquere subiectum uel non possunt, uel non solent: ut si quis hoc modo dicat, Sapientem non pœnitet, pœnitentia enim malum factū sequitur. Quod quia in sapientem non cadit, ne pœnitentia quidem. Lo.q.m. à communiter accidentibus. Locus uerò maxima, Cui non inest aliquid, ei nec illud, quod illius est consequens, inesse potest. Rursus & hoc modo secundū affirmationē, Pluit,

ergo

ergo vapores in sublime leuati sunt. Vnde nec illud iam prætereundum est, quod aliquoties, quæ naturaliter priora sunt, in propositione tamen sunt consequentia, ut perit, igitur cum uiro concubuit. Quocirca non rectè ita proponitur, Inimicitiae sunt, igitur bellum est. Sed è contrario potius, Bellum est, igitur inimicitiae sunt. Nam ut ludum plerunq; comitatur certamen, & ira, ita ex ira inimicitiae sæpe oriuntur, & ex his funebre bellum. id quod ab Horatio elegantiſſimè adnotatum est tertia ad Meccenatem epistola: *Ludus enim genuit trepidum certamē, & iram: Ira truces inimicitias, & funebre bellum.* Aliquoties uero, quæ naturaliter antecedunt, ea & in propositione priora sunt, ut arrogās est, ergo odiosus est. Ex arrogātia enim quisq; fit odiosus. Tale est & illud, quod Anselmus intermedij ordinis theologos (nisi iudicio fallor) collaudus, in libro de casu diaboli annotauit his uerbis, Aliud est, inquit, rem aliquam causam esse alterius rei: aliud positionē rei causam esse, ut aliud sequatur. Nam cùm incendium non sit causa ignis, sed ignis è diuerso incendij: positio tamen incendijs causa est, ut ignem esse sequatur.

De locis, qui extrinsecus sumuntur, qui, & quoi sunt.

Expositis locis, qui ab ipsis terminis in quæſtione positis sumuntur, restant dehinc exponēdi, qui licet extrinsecus sumpti, argumēta tamē quæſtionibus suppeditat. Hi uero sunt, à rei iudicio, siue ab autoritate, à similibus, à partibus, à proportiōe, à maiore, à minore, ab oppositis, à repugnatibus, à trāsumptiōe, et à trāſmutata proportiōe.

De loco ab autoritate, siue à rei iudicio.

Locus

Locus, qui rei iudicium tenet, siue ab autoritate diciatur, huiusmodi est, ut si dicamus id esse, quod uel omnes iudicant, uel plures, et hi uel sapientes, uel in unaquaque artium penitus eruditи. Huius exemplum est, praefermamentum esse planetarum orbes septem: quoniam id ita astrologi doctissimi, et in astrologia sapientes, penitusque eruditи iudicarint. Locus quidem differentia maxima, ab autoritate, siue a rei iudicio. Locus uero maxima, Quod omnibus uel pluribus, uel sapientibus hominibus uidetur, ei contradicere non oportet. Huic et illa astipulatur maxima, Vnicuique in sua arte perito credendum est. Sanè hic locus et si per alias quoque coplures disciplinas usum suum praeferat, in duabus tamen id praecipue spectatur, obseruanturque: Una quidem, que ueluti ceterarum artium fundementum quoddam est, ac per hoc omnium infima, quippe literas docens, unde et nomine habet, à Græcis γραμματική dicta: altera uero, que quoniam circa diuinos uersatur sermones, Theologie nomen ab illis accepit. Hinc etiam disciplinarum omnium suprema existit, et tanquam alias regina haberri debet. Verum ut illius autoritas in primis apud poetas est, atque historicos, ceterosque idoneos, atque probatos scriptores: ita huius autoritas ex nouo, et ueteri testamento petenda est. Porrò cum duplex sit autoritas, humana, atque diuina, scire debemus, quod humana plerunque uacillat, diuina semper firma manet. Humanæ igitur contrauenire interdum licet, diuinae nunquam: illa saeperationibus fulcitur, haec rationibus nullis indiget, sibi sufficientissima. Ergo cum in humanis disciplinis aliquis instituedus est, is (ut Aurelij Augustini et uerbis, et sententia

tentia utar) dupli ci uia ducitur, autoritate, & ratione. Et tempore quidē autoritas, natura uero ratio prior est, Itaq; quāvis imperitis adhuc autoritas uideatur esse accōmodatior (oportet enim, ut Aristoteles ait, addiscentē credere) ratio tamen apertior est eruditis. Autoritas igitur imperitis adhuc ianuā quodāmodo aperit doctrinā, & discemendū dicit. Ratio autē eundem iam eruditū pressis uestigijs herere facit, & omnia intromissa luce commonstrat.

De locis à similibus, & à paribus.

Similia sunt, quibus eadem qualitas inesse perspicitur. Vnde & similitudo definitur, rerū differentiū eadem qualitas. At qui simile, ut hic accipi uidetur, sunt qui ita definiant: Simile est, quod eandē cum altero suae ueritatis probabilitatem habet. A' similibus ergo, siue à simili, hoc pacto argumētū ducitur, ut si dubitetur, an homini proprium sit bipedē esse, id ita probamus, Similiter inest equo quadrupedem esse, ut homini bipedē: at non est equo quadrupedem esse propriū, igitur nec homini esse bipedē. Locus quidem differētia maxima à similibus. Locus uero maxima, De similibus idē est iudicium. Sanè hoc loco usus est diuus Paulus, Si C H R I S T V S (inquit) mortuus resurrexit, & nos mortui resurgentemus. Vnde errare cōuincuntur, qui hunc locū uno pede claudicare dicunt: quod (ut aiunt) fallat plerūq; adducta similitudo. Verū id quoties accidit, non iam à similitudine, sed potius à dissimilitudine erroris sui causam habet. Quapropter Quintilianus huic præcipue loco iudicium adhibendum monet: Solent enim (inquit) nos fallere plerūq; similitudinum species, ideoq; adhibendū est his iudiciū. Huic loco haud dissimilis est lo-

N . . . cus, qui

cus, qui à paribus dicitur. Sunt autem paria, quæ eiusdem sunt quantitatis: & paritas ipsa quantitatis ueluti similitudo quædam est. Ab hoc argumentum fit, si ita propo-
natur, Sicui in animo est Demosthenem laudare, cur non
& Tullium laudabit, cùm alter alteri par sit? Nempe
quantus in eadem persuadendi arte unus, tantus & alter.
Locus quidem differentia maximæ, à paribus. **Locus** uero
maxima, Parium idem est iudicium.

De loco à proportione.

Confinis porrò duobus illis quodammodo est, qui à proportione locus dicitur. Nam ut similitudine res rei comparatur secundum qualitatem, & paritate secundum quantitatem: ita proportione habitudo comparatur habitudini. Est enim proportio quædam habitudinis comparatio. A proportione igitur argumentum ducitur, ut si queratur, an sorte eligendi sint in ciuitatibus magistratus, dicimus, minime: quia nec regendis nauibus sorte præficitur gubernator. Locus quidem differentia maximæ, à proportione. Locus uero maxima, Quod in unaquaque re euenit, id in eius proportionali euenire probabile est. Hoc loco Aristoteles usus est in Ethicis libro primo, cùm ait, Ut oculus in capite, ita mens in anima. Sanè hic locus accommodari in primis iudicibus potest, necnon & negotiatoribus. Siquidem ut operatio ad operationem, ita merces ad mercedem: & ut meritum ad meritum, ita præmium ad præmium: & rursus, ut delictum ad delictum, ita poena ad poenam. Hæc enim omnia proportionalia sunt.

De locis à maiore, & à minore.

Maius

Maius quod hic dicitur, & item minus, hoc pacto definiri possunt: Maius est, quod suæ ueritatis maiorem habet probabilitatem: è diuerso minus, quod minorem. A' maiore autē argumentū ducitur, si ita dicas: Non potest rex arcem, aut urbem expugnare, ergo nec miles. Item, si non licuit Herodi habere uxorē uiri alieni, igitur neq; fratri. Locus quidem differentia maximæ, à maiore. Locus uero maxima, Si id, quod magis uidetur inesse, nō inest, nec id, quod minus uidetur inesse, inerit. A' minore uero conuerso modo: ut, Si quilibet uel gregarius miles potest expugnare aut arcē, aut urbē, et imperator. Item, Si Scipioni priuato licuit Caium Gracchum mediocriter reipublicæ statū labefactantem interficere, quantò magis consulibus licuit persequi, ac denum ultimo afficere supplicio Catilinā, terras cede, atq; incēdio uastantem? Item, Si feræ diligunt partus suos, qua' nam in liberos nostros uti diligentia debemus? Locus quidem differentia maximæ, à minore. Locus uero maxima, Si id, quod minus uidetur inesse, inest, & id, quod magis uidetur inesse, inerit. Hos locos Cicero, & Quintilianus uocant à comparatione maiorum, & minorum. A' comparatione quidem maiorum: ut, Siquis sacrilegiū, aut peculatum committit, & furtū committet. A' cōparatione uero minorum (qui tamen oratoribus magis, quam philosophis usui est) ut, Qui facile, ac palam mentitur, idem & peierabit.

De loco à transumptione.

Caeterū qui à transumptione locus dicitur, non est, quem uulgas dialeclorum esse putat, atq; definiit, quoties nomen magis notū transumitur pro nomine

minus noto, in qua tamē opiniōe & Boëthiū esse depræ hendo, uirū alioqui de arte dialektica optimè meritū. Sed ut cū bona eius uenia dixerim, quandoq; bonus dormitat Homerus; imò idem poëta ait, Sæpe opere in longo fas est obrepere somnū. Itaq; acutius, atq; subtilius hoc animaduertētes Alexāder Hegius, nostra ferè etate apud Dauentriam, nobile profectò, & præclarū Germaniæ oppidū, haud incelebris gymnasiiarcha, uir alioqui inter priscos philosophos cōnumerandus, & post hunc Iacobus Faber Stapulensis, obseruādissimus quondā præceptor meus, cum Parrhisij philosophiæ studijs operā nauarē, & ante hos Buridanus homo certè ingenio felicior, quam institutio-ne, longè aliter hūc locū exponunt, atq; exemplis insuper declarat. Vnde & ab his trāsumptio definitur esse, quo-ties nomē metaphoricōs, hoc est, translatitiē sumptū, per propriū explicatur. Ab hoc autē argumentum ducitur, uerbi causa, si dicamus, Dialetica utilis est ad omnē me-thodū, igitur ad omnē scientiam utilis est. Locus quidem differentia maximæ, à nominis trāsumptione. Locus uero maxima, Quicquid alicui conuenit sub nomine metapho-ricōs sumpto, eidē cōueniet & sub nomine propriè sumpto. Sanè hoc loco nō philosophi modò utuntur interdū, ceteriq; scriptores, sed & sacræ literæ eo plenē sunt, ac scatet propemodū: ut, si leo rugiens fugiendus est, & dia-bolus fugiendus est. Item, si Christus leo est, & rex est.

De locis ab oppositis, & a' repugnantibus.

AB oppositis uero toties argumenta ducuntur, quo-ties inter se aliqua opponi dicuntur. Opponuntur autem modis quatuor. Aut enim contrariè, ut album, ni-grum:

grum: aut priuatiuē, ut iustum, iniustū: aut relatiuē, ut do-
minus, seruus: aut cōtradictoriē, ut uidere, non uidere. At
de his quidē in tractatu de Prēdicamentis satis (ut arbi-
tror) dictū est. Itaq; à contrarijs argumentū ducitur hoc
modo. Si bona est sanitas, ægritudo mala est. Vel, si est ali-
quod animal sanum, idē ægrum nō est. A` priuatiuis uerò,
ut si iniustitia fugienda est, sequenda est iustitia. Vel, si
quid uidens est, idē profectò non est cæcū. A` relatiuis au-
tem, ut quisquis pater est, filium habeat necesse est. Vel, si
quis pater est alicuius, eius filius nō est. Porrò à contradic-
torijs, ut si quis est uidens, idem iam non est non uidens.
Locus quidē differētia maximæ, ab oppositis. Locus uerò
maxima, In cōtrarijs, priuatiuis, relatiuis, ex cōtradicto-
rijs, opposita sibi conuenire non possunt. In relatiuis insu-
per alterū sine altero esse nō potest. Præter hæc aut sunt
et repugnatiā, que à nōnullis disparata dicuntur. Repu-
gnantia quidē, quod licet nulla oppositiōe inter se aduer-
sa sint, à se tamē adeò diuersa sunt, ut alterū de altero ne-
quaquam prædicari posſit: disparata uerò, quod ueluti
disparates res significet. Ab his igitur argumentū ducitur,
ut si ita dicamus, homo est, igitur lapis non est. Itē, si quid
homo est, id neq; bos est, neq; equus, neq; aliorū quicquā,
quod ab homine diuersum est. Locus quidē differētia ma-
ximæ, à repugnatiibus, siue à disparatis. Locus uerò max-
ima, Quæ sibi repugnat, hæc neutiquā conuenire possunt.

De loco à transmutata proportione.

ADjicitur à quibusdam præter prædictos locos, qui
extrinsecus sumūtur, locus à trāsmutata proportio-
ne dictus. Is autem huiusmodi est, ut si ita dicamus. Sicut

octo ad quatuor, ita sex ad tria: quippe quod utrobiq; du-
pla sit proportio. Ergo sicut octo ad sex, ita quatuor ad
tria. quae numeroru ad se inuicem habitudo, proportio-
nem utrobiq; cōstituit sesquiteriam. Octo enim sex supe-
rant binario, quae tertia pars est senarij. Itidem & qua-
tuor tria, unitate, quae & ipsa pars est tertia ad tria, siue
ad ternarium. Hinc & transmutata proportio dicitur,
quod ab una in aliam quasi transitus fiat. Ceterum talem
argumentationem hac maxima corroborant, Si ut pri-
mum ad secundum, tertium se habet ad quartum: & ut
primum ad tertium, secundum se habet ad quartum.

De locis medijs.

MEdij dehinc loci sequuntur, quibus expositis, finem
protinus huic tractatui imponemus. Sed cur ita
dicantur, dicendū prius. Medij quidē loci dici uidentur,
quoniā in his argumenta neq; extrinsecus omnino petun-
tur, neq; ab ipsa terminoru substantia, sed ab ipsorum ter-
minoru (ut exempli causa) uel casibus, uel coniugatis, leui
quada mutatione deflectuntur. Similiter & qui à diuisio-
ne locus dictus est, medius inter utrosq; collocatur: quo-
niā ex eo nūc ab ipsis in questione positis terminis, nūc
extrinsecus argumenta sumuntur. Sunt igitur loci medijs
tres, à casibus, à coniugatis, à diuisiōe. Et casus quidē est,
cum principale aliquod nomē in aduerbium deflectitur,
ut à iustitia iuste. Coniugata uero dicuntur, quae ab eodem
diuersimodē deducta fluxerunt, ut à iustitia iuste, & iu-
stus, iusta, iustum. Sed hæc omnia à Cicerone Cōiugata dicū-
tur, quod quasi ab uno iugo deducantur: quae & idem ita
definit, Coniugata dicuntur, quae sunt ex uerbis generis
eiusdem.

eiudem. Eiusdem generis uerba sunt, quæ orta ab uno, uariè commutantur, ut sapiens, sapienter, sapientia. A' casibus igitur argumentum ducitur, ut si queratur de quopiam, sit ne prudens: & arguatur esse talis hoc modo, Prudēter agit, ergo prudēs est. A' coniugatis uerò, si hoc pacto, Iustitia bona est, ergo qui iustus est, bonus est: Locus quidem differentia maximæ, à coniugatis. Locus uerò maxima, Si unum coniugatorum cuiquam conuenit, & reliquum.

De loco à diuisione.

REstat locus à diuisione, qui (ut Boëthio placet) hoc modo tractatur, Omnis enim (inquit) diuisio uel negatione fit, uel partitione. Negatione quidem, ut si quis ita pronuntiet, Omne animal aut habet pedes, aut non habet. Partitione uerò, ut si quis ita dicat, Omne animal aut sanum est, aut ægrum: & quoties vox diuiditur in sua significata. Fiunt igitur argumenta à diuisione tum per negationem, tum per partitionem. Verùm qui diuisionibus utuntur, hi aut directa ratiocinatione contendunt, aut ad aliquod impossibile, inconueniensq; ducunt, atque ita id, quod reliquerant, rursus assumunt. Sit igitur in quæstione propositum, an ulla origo temporis fuerit: quod qui negare uoleat, is directa ratiocinatione id demonstrabit hoc modo, Tempus aut originem habet, aut non habet. Sed quia mundus æternus est (id enim paulisper disciplinæ gratia concedatur) tempus quoq; æternum: quippe quod mundus sine tempore esse non potuerit. Quod uero æternum est, origine omnino caret: tempus igitur originem non habet. At si per impossibile idem ostēdi desideretur, dicetur hoc pacto, Tempus aut originem habet, aut non

N 4

habet:

habet: sed si tempus habet originem, non fuit semper: Tempus autem habet originem, fuit igitur, quando non fuit tempus. At qui fuisse, temporis est significatio: fuit igitur tempus, quando non fuit tempus: quod fieri prorsus impossibile est: non est igitur ullum principium temporis. Quo fit, ut ad alteram diuisionis partem tandem redeatur, et dicatur tempus origine carere. Locus quidem differentia maxima, à diuisione. Locus uero maxima, Conducentium uno sublato, alterum manet, et posito altero, tollitur reliquum. At uero qui per partitionem diuisionibus utuntur, hi id duobus modis tentant. Nam quæ diuiduntur, aut simul esse possunt, aut non possunt: simul esse possunt, cum uocem in significationes diuidimus: non possunt uero, quæ negationis modo diuiduntur, ut aut Janus est, aut æger. Itaque si queratur, an canis substantia sit, tum quispiam per diuisionem id ita monstrauerit, Latrabile animal substantia est, bellua marina substantia est, si-
dus item cœlestè substantia est: Hæc autem tria canis no-
men significat: est igitur canis substantia. Per modum uero
negationis à diuisione argumentum ducitur hoc modo,
Aut Janus est, aut æger, sed Janus non est, igitur æger. Vel
sic, æger nō est, igitur Janus. Vel ita, Janus est, igitur æger
non est. Vel hoc modo, Aeger est, igitur Janus non est.

Quemadmodum Dialectica probatio
a demonstratione differat.

Expeditis locorum differentijs, illud postremò ueluti
coronidem adiçere operæ pretium est, quo uidelicet
pacto dialectica probatio a demonstratione differat. Dif-
fert autem primò, quod demonstratio omnis ex proprijs,
concin

concinnatur: Dialectica uero probatio ex communibus.
Deinde, quod demonstratio ex solis necessarijs combeat:
Dialectica uero probatio interdum ex necessarijs, inter-
dum ex probabilibus. Tertiò, quod demonstratio duabus
tantum utitur speciebus argumentationis, nempe syllogis-
mo, & inductione. Dialectica uero probatio omnibus fe-
re, utpote nunc syllogismo, nunc entymemate, nunc exem-
plo. Quo fit, ut non sit proprium dialecticæ opinionem
aggignere, cum formidine de opposito, ut nonnulli falsò
persuadent: sed dialecticam potius fidem, quæ cum ex ne-
cessarijs fit, colligitur qz, non minus certa est, quam quæ
per demonstrationem paritur. Hoc tamen à scientia diffè-
rens, quod scientia ex proprijs aggignitur: illa uero ex
communibus, & nulli scientiæ peculiariter addictis. Cete-
rū opinionem facere infirmiori ipsius dialecticæ parti
competit: qua proinde oratores frequentius, philosophi
rarius utuntur. Quod quidē & diuus Seuerinus Boëthius
ita esse comprobat, atque his contestatur uerbis,

Sed ea quidem argumenta (inquit) quæ ex
definitione, uel genere, uel differentia,
uel causis, uel ex diuisione du-
cuntur, demonstratiuis ma-
xiimè syllogismis
uires, atque
ordi-
nem subministrant. Reliqua
uero dialecticis, &
uerisimilibus.

IN TRACTATVM
DECIMVM, PRAE=
FATIO.

BSOLVTIS hactenus à nobis no-
uem ex decem, quos instituimus, tracta-
tibus artis dialecticæ, in quibus eas par-
tes ipsius artis pertractauimus, quātum
compendio licet, per quas rectè, diligen-
terq; differendi ratio comparatur, qui certè et finis to-
tius artis esse existimatur (quippe per quem uerum à fal-
so discernitur) instituto huic nostro iam satisfecisse uideri
possumus. Cæterū quoniam falsum sub ueri specie ple-
runq; obrepit, quo et incauti facile illuduntur (fallit enim
uitium specie uirtutis, ut non tam eleganter, quām uerē à
Iuuenale satyrico poëta dictum est, et ab Horatio in eun-
dem sensum, Decipimur specie recti) idcirco ab Aristote-
le prouido nimirum artis magistro id etiam curatum est,
ut post artis præcepta talia quoq; relinquaret præcepta,
quibus etsi nihil, quod ad artem faciat, disceremus, his ta-
men instructi facile uitare possemus sophistarū argutias,
captionesq; quorum hæc est precipua intentio, ut fal-
lant, non doceant: magis apparent scientes, quām sint re-
uera. Vnde et hic illud neque incommodè, neque impor-
tunè ex Aurelio Augustino adiecero, quod uir ille de ea-
dem re in tertio de doctrina Christiana scriptum reliquit.
Cuius hæc sunt uerba, Sunt multæ falsæ conclusiones ra-
tionum (que sophismata appellantur) et ueras plerunq;
ita imitantes, ut non solum tardos, sed ingeniosos minus
dili-

diligenter attentos decipient. Quare & nos iam ob eandem certè causam, Aristotelē hac quoq; in parte sequentes, decimum illis nouem adiucere in animo constituimus tractatū. In quo proinde de sophisticis elenchis (sic enim ab illo appellati sunt) siue de locis sophisticis agamus, ut studiosi adolescentes, si quibus hæc nostra lucubratio quoquo modo profuerit unquam, post artem uel media criter perceptam, ex hoc iam etiā percipere possint, quænam sint propria huius artis, quæ nō sint: tametsi sine his nec ars ipsa satis sibi constare potest, ut nec grammatica, quæ rectè loquendi scientia definitur, nisi in hac quoque de Barbarismo, atq; Solœcismo fœdiſsimis eius artis uitij cura desumeretur non parua: id quod & in morum disciplina iam pro comperto omnibus esse potest. Atque adeò hæc cura de artium quoq; uitij prodendis necessaria est: quod uitia latius serpere soleat suapte natura, & (ut suprà dictum est) nonnunquam uirtutum species sibi induant, quò citius circunueniant incautos. Hinc rectissimè ab eodem Horatio dictum est, In uitium dicit culpe sua, si caret arte. Sed iam de Elencho quid primum dicamus, & unde huius tractatus inscriptio.

Qua ratione de sophisticis elenchis
inscriptio huius tractatus.

Sed antequam reliqua huius tractatus exequamur, dis cere haud grauabor, cur de sophisticis elenchis inscriptus sit, tū qui ab Aristotele nobis relictus est liber eiusdē negotij, tum qui nobis iam instituitur tractatus ad illius imitationem: quāuis de locis sophisticis inscriptio à nonnullis facta sit. Existimat Iacobus Stapulensis id ab Aristotele

Aristotele factū esse, partim quòd hic præcipuus sit sophistarū finis inter quinq; quos illi cōiectāt, ac sibi proponūt, de quibus mox plura: partim quòd huiusmodi syllogismus, elenches inquā sophisticus, instrumentū sit maximè idoneū ad conuincendum, hoc est, ad coarguendum coaltercantem. Vnde & apud Græcos ἐλέγχος nomen quod dicitur, apud Latinos præter alia argumentū, siue probationē significat, & uerbū ἐλέγχω, quod arguo significat. Sed cū elenches dicitur hoc loco, sophisticus idcirco additur, ut per sophisticum elenchum eū intelligamus syllogismum, si tamen syllogismus dici ullo modo posset, non per quem probatio, & fides rei dubiæ fiat, cuiusmodi certè dialecticus syllogismus est, sed deceptio.

De syllogismo sophisticō quid sit, & quo pacto a' dialectico differat.

alio loco Ex his iam, quæ dicta sunt, haud obscurum esse potest, eundem syllogismum esse, qui nunc sophisticus, nunc litigiosus, siue contentiosus dicitur. Eius porrò duplex ab Aristotele definitio traditur. Una quidē, quæ syllogismus esse intelligitur, sed ex his colligens, quæ uidentur probabilia, imperitis uidelicet, cùm tamen non sint. Altera uero, qua apparet quidem esse syllogismus, at tamen non est: tametsi ex probabilibus nonnunquam colligitur. Vnde etiam liquidò nunc apparet, ab huiusmodi syllogismo dialecticum syllogismum dupli ratione differre. Primum, quòd hic syllogismus planè sit: deinde quòd ex probabilibus colligat. Ceterū probabilia ab Aristotele esse definiuntur, quæ uidentur omnibus, aut plurimis, aut sapientibus, & his quidem uel omnibus, uel plurimis

plurimis, uel maximè familiaribus, & probatis: ut unum=quenq; amare eum, à quo beneficia acceperit.

De quinque sophistarum finibus,
quas & metas uocant.

CVM ergo sophista omnem uerum, omnemq; cona=tum eò intendat, ut coaltercantem circunueniat, il=laqueetq; uidendum est, quot, & quæ sint, quæ ipse con=iectet, ac sibi proponat, ut fines initii certaminis: quos ubi etiam affecutus fuerit, se iam uictorem aduersus corri=xantem nimis superbè, insolenterq; proclamat, atq; uoci=feratur. Sunt uero hæc numero quinq; Redargutio, Fal=su[m], Inopinabile, Solœcismus, & Nugatio. Est autem Redargutio, cùm ui disputationis cogitur quissimam aut negare, quod antea concesserat, aut quod prius negau=rat, rursus concedere. Falsum uero, quod nullam habet ueritatis causam, ac ne apparentem quidem. Inopinabile uero, quod præter opinionem omnium, & maximè sa=pientum proponitur, ut matrē odiſſe filium suum, Tam=etsi id de Medea fingunt poëtæ. Solœcismus est, quoties secundum locutionem cogitur respondens barbarizare. Et à Donato definitur uitium in contextu partium ora=tionis, contra regulam artis grammaticæ factum. Videtur tamen hoc loco & pro barbarismo communiter accipi, qui ab eodem Donato definitur, una orationis pars ui=tiosa in communi sermone. A` Diomede uero, contra Romanī sermonis legem, aut scripta, aut pronunciata ui=tiosa dictio. Nugatio porrò est, cùm respondens cogitur idem ſepius dicere. Vnde & à nonnullis definitur, eius=dem uerbi inutilis repetitio.

De locis

De locis sophisticis, & eorum diuisione.

Nunc ad ipsos locos ueniamus, locos dico sophisticos: hoc enim nomine à Georgio Valla Placentino mihi non absurdè appellari uidentur: quippe quòd ex his perinde fallacie, & sophistica argumenta ducuntur, atq; ex locis dialecticis argumēta, & probationes dialecticæ. Ab Aristotele tamē modi dicuntur, nonnunquā etiam loci. Horum autē prima diuisio hæc est, quòd alij in dictione positi sunt, alijs extra dictiōnē. In dictione rursus, alijs ab æquiuocatione, alijs ab amphibologia, alijs à cōpositiōne, alijs à diuisione, alijs ab accentu, alijs à figura dictiōnis. Extra dictiōnem item, alijs ab accidente, alijs ab eo, quod est secundum quid ad id, quod simpliciter dicitur, alijs ab ignorantia clenchi, alijs à petitione principijs, alijs à consequenti, alijs ab eo, quod est non causam pro causa ponere, alijs ab eo quod est plures interrogatiōnes unā facere. Patet igitur huiusmodi siue locos, siue modos in summa esse numero tredecim, ex quibus quidem in dictione sex enumerati sunt: extra dictiōnem uero septem. Prætereà sciendū, quòd argumentatiōes, quæ istiusmodi struuntur fallacijs, nunc sophismata, nunc paralogismi à Græcis dicuntur, nominibus profecto accommodatis: quippe quæ à uerbis deducuntur, οὐκέτι γέλεγι: quæ uerba apud Latinos interpretantur imponere, siue decipere. Hinc & imposturæ, & deceptions. Adeò enim his cauillatiōibus, atq; argutijs decipitur imperitus quispiā, ut credat id esse, quod nō est, et nō esse, quod est. Vnde etiam Aristoteles fallacias ipsas, & sophistica argumenta, quòd intra colorem tantum sint ueritatis, ori-

chalce

chaleo recte comparat, auri uidelicet respectu. Nam, ut orichalcum imperitis hominibus aurum esse uidetur, ita hæc ab imperitis uera argumenta esse creduntur, cum tamen à peritis statim falsa esse deprehendantur.

Qua ratione ex his locis alijs in dictione, alijs extra dictiōnēm existere dicantur.

Nec illud omittendum putauerim, quanquam fortassis haud ita magni momenti, cur ex dictis iam locis alijs in dictione, alijs extra dictiōnēm existere dicantur. Sane in dictione dici ob id uideri possunt, quod quæ ex his locis fallacie struuntur, apparentiae suæ causam habet ex proprietate, siue affectione aliqua, quæ uoci (hoc est, dictiōni) in primis conuenit. Cuiusmodi sunt, quæ iam dictæ sunt, æquiuocatio, amphibologia, compositio, diuisio, accentus, & uocis figuratio. Extra dictiōnēm uero, quod ex his sumpta argumenta, & compositæ fallacie credulitas suæ causam sumunt uel ex rebus ipsis, quæ significantur, uel ex animi intentione, quæ sola rerum rationes, & earum pariter ad se inuicem consequentias expendit, atque discernit. Vnde et inter ipsas quoque fallacias non nihil discriminis habetur: quippe quod per fallacias, quæ ex dictione proueniunt, decipitur quispiam potissimum, quoties cum alio quodlibet disputat. Per fallacias uero, quæ præter dictiōnēm accidunt, quoties secum disputat, aut quippiam considerat, peniculatq; attentius.

De loco ex æquiuocatione.

AEquiuocatio dicitur, cum dictio, siue uox simplex plura significat. Cæterum æquiuoca uox duobus dicitur modis. Aut enim simpliciter talis est, aut analogicos.

gicōs. Simpliciter quidē, ut canis, quod nomen ēquē qua-
drupedem latrabilem, pīscem marinū, & sidus cœleste si-
gnificat. Analogicōs autem, ut animalis nomen, quod tam
uiuum, quam pictum animal significat, sed non ex ēquo.
Itaq; & paralogismos, quorū ex hoc loco argumenta du-
cuntur, tot modis uariari cōtingit. Primo, cū id, quod in
argumentatione sumitur, simpliciter ēquiūocum est: ut,
Omne expediens bonū est, malum autē expediens est, ma-
lūm igitur bonum est. Expediens hoc loco ēquiūocum est.
Nam & necessariū, & ad aliquid utile, & opportunum,
expediens dicitur, & quod per se bonum est. In minore
igitur propositione pro utili, siue necessario assumptum
est: Pecuniae nanque, & mercium abiectiones, & id genus
alia, cū per se mala sint, sēper numero tamen utilia sunt,
& necessaria. In maiore autem expediens sumptum est, ut
per se bonum significans: ac per hoc ex ēquiūoco paralo-
gismus nomen inuenit. Tali cauillo olim usus (ut est apud
Herodotum) Apollo diuimus uates, si credimus, cū Crœ-
sus Lydorum regem oraculo consulto induceret, ut Cy-
ro Persarum regi bellum indiceret, ita dixit: Perdet Crœ-
sus Halyn, transgressus plurima regna. Perdo enim signi-
ficat & destruo, & amitto. Sciēdum tamen, quōd hic uer-
sus apud Herodotum Græcē integer non legitur, sed apud
Suidam aliunde haud dubiè repetitus: κροῖς ἄλυψ δια-
βεὶς μεγάλην αρχὴν ισταλύσῃ. Quem Cicero secūdo
de Diuinationibus libro ita uertit, ac Latinum reddidit,
Crœsus Halyn penetrans magnam peruerteret opum uim.
Secundo cū id sumitur, quod analogicōs ēquiūocum
dicitur, ut omne animal est motus, sensuumq; per se par-
ticeps,

ticeps: quod autem pictum est, animal est: igitur quod pictum est, sensibus, & motu participat. Item, omnes gemme sunt pretiosi lapilli, at in palmitibus gemme reperiuntur, testante id Vergilio, Turgent in palmite gemme: igitur in palmitibus pretiosi reperiuntur lapilli. Sunt porro, qui preter duos æquiuocationis modos addat insuper & tres alios, nempe ex compositione, & consignificatione, & extransumptione. Ex compositione quidem, quoties uox, siue dictio simplex, & incomposita unum aliquid significat duntaxat, composita autem plura: ut immortale, quod nomen cōpositum significat, & id quod potest non mori, & quod non potest mori: cum tamen simplex mortale id significet, quod potest mori. Ex consignificatione autem, ut cum sic contexitur sophisma, Quicunq; sanabatur, sanus est: ægrotans autem sanabatur, ægrotans igitur sanus est. Participium ægrotans, cum alias unum aliquid significet, ex consignificatione tamen ad diuersa tempora trahitur, nempe ad præsens, & præteritum imperfectum. Ex transumptione uero, ut si quis pratum os habere dicat, quia rideat, hoc est, letum sit, & fertile, & pingue. Hinc Vergilius in Bucolicis dixit, Omnia nunc rident, de arboribus, & fructibus inibi loquens.

De loco ex amphibologia.

AMphibologia autem (quæ admodum ex nomine ipso intelligi datur) dicitur, cum oratio intra se ambiguum claudit sententiā, qualis illa Apollinis (Aio te Aecida Romanos uincere posse) ad Pyrrhum Epirotarum regem, cum oraculum consuluisse ipse super euentu belli, quod contra Romanos animo destinauerat. Quæ uersum

O ex

ex Ennio de promptum esse idem Cicero testatur eodē de Diuinatione libro. Sanè tota orationis ambiguitas ex eo dependet, quòd accusatiuus, te, ut etiam Romanos, nunc à tergo, nunc à fronte eius uerbi, uincere, construi potest. Atq; ita incertum relinquitur ab Aeacide, hoc est, à Pyrrho Romanos uinci posse: an contrà, Aeacidem à Romanis. Ex hoc igitur loco captio struitur, cùm tale sophisma conficitur, Quicquid uidet quispiam, hoc ipsum uidet: at uidet aliquis columnā, columnā igitur uidet. Item, Quos= cunq; uellem me appræhendere, uellem ut me appræhende rent: hostes autem uellem me appræhendere, igitur uellem, ut hostes me appræhenderēt. Similiter autē & hoc modo, Quisquis arat littus, littus proscindit aratro: Ast operam perdens, littus perhibetur arare: Ergo operam perdens, littus proscindit aratro. Differt autem amphibologia ab æquiuocatione, quòd æquiuocatio quidem ex nomine ipso res diuersas significante in captionem adducit. Amphibologia autem ex oratione fallaciam inuenit. Quo sanè nomine hunc locum appellare libuit, quanquam apud Aristotelem Græcè legitur ἀμφιβολία.

De loco ex compositione, & diuisione.

Compositionem hoc loco pro oratione cōposita, & diuisionem pro oratione diuisa accipere debemus. Et composita quidē oratio est, quae sensum habet compo= situm. Diuisa autem, que diuisum. Porrò compositus sen= sus est, cùm in ipsa oratione partes secundum situm magis debitum intelliguntur. Diuisus uero, cùm econtra. Rursus autem debitus partium in ipsa oratione situs is est, quem idiomatis peritus talem adiudicarit. Quod tamē, ut facilius

facilius deprehendat, tres ad hoc regule à Iudoco Clich-
thoueo traditæ sunt, tribus uocabulis à Iacobo Fabro Sta-
pulensi prius annotatæ: quas proinde hīc subscribendas
haud ab re existimauerim. Vocabula autem sunt, Mo-
dus, Determinatio, Determinabile. Itaque ex his prima
regula est, Si modus fuerit aut subiectum, aut prædica-
tum propositionis, situs partium orationis magis debitus
est: ut possibile est sedentem ambulare, aut sedentem am-
bulare est possibile. Secunda, Si determinatio posita inter
duo determinabilia utrique ex æquo propinqua, præce-
dens determinauerit, situs magis debitus est: ut Quicquid
uiuit, semper, est. Adiectum est autem ex æquo propin-
qua: quoniam si non ex æquo utriusque propinqua fue-
rit, tunc si propinquus determinauerit, sensus magis
debitus intelligitur: ut Quicunque scit literas, nunc di-
citat illas. Tertia regula est, Si determinabile positum
inter duas determinationes utriq; ex æquo propinquum
cum præcedenti iungatur, sensus compositus est, & situs
partium orationis magis debitus: ut vidi imaginem au-
ream, uestem habentem. His ita prælibatis, ad sophisma-
ta ueniamus, quorum ex hoc loco deceptio struitur. In-
tereā tamen ad illud præmonendum, quoties contexitur
syllogismus iuxta expositos locos, si in eo sumpta oratio,
in sensu quidem diuisio uera fuerit, in composito autem
falsa, deceptio ex loco à compositione prodesset dicetur:
sin uero contraria, captio per locum ex diuisione facta esse
intelligetur.

De sophismatis, quæ per locos à composi-
tione, & diuisione fiunt.

O z Igitur

Igitur iuxta tria superius annotata uocabula, sophisma ta conficiuntur tribus quoq; modis. Primo, cum modus uariatur, ut Quemcunq; possibile est ambulare, fieri potest, ut ambulet: at qui sedentem possibile est ambulare, ergo fieri potest, ut sedens ambulet. Secundo, cum determinatio uariatur, ut Quicunque scit literas, nunc didicit illas: at qui grammaticæ peritus scit literas, igitur grammaticæ peritus nunc didicit eas. Item, quod unum solum potest ferre, plura potest ferre: quod autem unum solum potest ferre, non potest plura ferre: igitur quod potest plura ferre, non potest plura ferre. Tertio, cum determinabile uariatur, ut Quicunq; bonus est, bonus est, at qui malus, artifex bonus est, malus igitur artifex, bonus est. Et hactenus quidem secundum compositionem facti paralogismi peccant. Qui uero sequuntur, secundum diuisionem totidem modis peccant, iuxta trium uocabulorum supra positorum annotationem. Primo, ut Quiescentem ambulare est impossibile, igitur quiescentem impossibile est ambulare. Secundo, ut Quocunq; uidisti hunc percussum, hic percussus est: at qui oculo uidisti hunc percussum, oculo igitur hic percussus est. Tertio, sed esto sit quispiam artium imperitus, moribus autem probus, tunc tale connecto sophisma, Quicunq; malus est, malus est: at malus artifex, est bonus, igitur malus, artifex bonus est. Per diuisionem præterea fiunt paralogismi, quoties coniunctio tum copulativa, tum disiunctiva nunc terminos, nunc ipsas copulat, disiungit ue propositiones, ut Quacunq; sunt duo, et tria, sunt paria, atq; imparia: at quinq; sunt duo, et tria, quinq; igitur sunt paria, et imparia,

De

De loco per accentum.

Accentus, quē & ueteres Latini, autore Quintiliā, tenorem appellauere, & à Gracis πλοτωδίαι, itē τόνος dicitur, à Prisciano definitur lex, siue regula ad eleuandam, deprimendam ue syllabam uniuscuiusq; particulae orationis. Ab eodē insuper in acutum, grauem, & qui ex utrisq; sit, circunflexum diuiditur. Porro acutus (ut Diomedes tradit) apud Latinos in correptis semper, interdum in productis syllabis uersatur. Circunflexus in his, quae producūtur. Grauis autē per se nusquam consistere in uerbo ullo potest: sed in his, in quibus circunflexus est, aut acutus, cæteras syllabas obtinet. Apud Gracos autem cūm acutus in dictione tria loca obtineat, ultimum, penultimum, & antepenultimum: circunflexus quotlibet syllabarum sit dictio, non nisi penultimum tenebit locum. Igitur ut nulla uox sine uocali est, ita nulla sine accentu. Ac proinde rectè quidam putauerunt accentum ueluti animam uocis esse. Sed de accētu quidē hactenus plus satis, quando apud Latinos pronuntiatio uocum iuxta accentuum regulas in totum propemodum abolita est, cuius tamen loco quantitas syllabarum perinde obseruatur. Fiunt autem per locum ab accentu sophismata tribus modis. Primo, quando pro syllabæ quātitate uariata, uariatur & significationis, ut Quicquid malū est, fugiendum est, pomū autem málum est, igitur pomū fugiendum est. Secundo, quādo uariatur ipsius syllabæ aut aspiratio, aut orthographia, ut Ad aram fiūt sacra, atqui hara porcorum stabulum est (unde illud Ouidij, - Immunda cura fidelis haræ: & illud item Ciceronis, Ex hara productæ,

non schola) igitur ad porcorum stabula fiunt sacra. Tertio, quando dictio aliqua interim diuiditur, interim tota manet, ut Quicquid inuitè fit, coactè fit: unum autem fit in uite, ergo unū fit coactè. Ceterū de loco siue modo per accentum, Aristoteles dicit non facile esse dialecticis orationes facere in his, quæ sunt sine scriptura. In scripturis autem, & poëmatibus magis, quòd in his scilicet accentuum per certas nótas, & syllabarum ob metri legem, accuratior habeatur obseruatio.

De loco a figura dictionis.

A Figura dictionis hic locus nominatur, quòd per eū quicunq; fiūt paralogismi, causam apparentiæ non aliunde habeāt, quam à uocis, siue dictionis cum alia qualibet siue uoce, siue dictione configuratione, hoc est (ut planius dicam) à cōsimili dictionis cù alia qualibet dictio=ne desinentia, siue terminatione. Nec video tamen, cur à quibusdam tam longè repetatur hoc loco figuræ defini=tiō, qua à geometris definitur magnitudo, quæ termino, uel terminis clauditur, cùm secundum hanc definitionem figura nihil cōmune cum dictione habeat, unde similitudo aliqua intelligi posſit. Ex hoc igitur loco captiōes struuntur, quoties argumentationē factam constare, ac rectè se habere quis autem, similitudine uocis hallucinatus, cu=iusmodi hæc est, Discere est circa disciplinam exerceri, at exerceri circa disciplinam est docere, discere ergo docere est. Captio est, per figurā dictionis. Figuratum siquidē est paſſuum in actiuū, & actiuū in paſſuum. Nam exerceri circa disciplinā, & actionis, & passionis expressiū est. Quādoquidē exerceri esse potest tam impersonalis, quam paſſuum

passiu*u*erbi modus infinitiu*s*, ita ut ab ipso impersonali actio, à passiu*o* passio significetur. Funt prætereà secundum hunc locum paralogismi, cùm ab uno prædicamento transitus fit ad alterum: ut Quicquid heri uidisti, hodie uides: at qui albu*m* heri uidisti, album igitur hodie uides. Hic transitus est à substantia ad qualitatē. Similis hinc argumentatio est hoc modo, Quicquid heri emisti, hodie comedisti: crudum heri emisti, ergo crudū hodie comedisti. Atque id quidem est, quod Aristoteles his uerbis significare uidetur: Quæ autem per figuram dictionis (inquit) fuit sophismata, accidunt, quando uel non idem, ut idem interpretantur, ut masculinū, fœmininum: uel fœmininū, masculinum: uel quod inter hæc est, nempe neutrum, alterum horum. Vel rursus quale, quātum: uel quantum, quale: uel faciens, patiens: & alia, quemadmodum hæc prius diuisa sunt. Siquidem aliquid est, quod non est eorum, quæ sunt facere, aut pati, et si uocis figura uideatur, ut ualere, quod qualitatem potius dicit, nempe sanitatem (est enim ualere sanum esse) quam actionem, aut passionem.

De loco ab accidente.

Sequuntur loci, qui extra dictionem dicti sunt. Ex his primus est, qui ab accidente dicitur. Is autem est (quemadmodum & Aristoteles tradit) per quem captiones funt, quoties similiter quodcumque existimabitur rei, & accidenti inesse. Nam quia multa eidem accidunt, non est necesse omnibus prædicatis, & ei, de quo prædicanter, omni illa similiter inesse. Quandoquidem hoc pacto, omnia illa eadem erunt, quemadmodum sophistæ dicunt: ut si Socrates est alter à Platone, Plato autem homo est,

Socrates igitur ab homine alter est. Tale est & illud apud Aulum Gellium sophisma, quod proponitur hoc pacto, Quod ego sum, tu non es : ego autem sum homo, tu igitur homo non es. Item & hoc modo, Homo animal est, animal autem genus, homo igitur genus est. Ac rursus, Polycarpus est homo, at uero homo disyllabum est, Polycarpus igitur disyllabum est. Sanè haec, & alia id genus sophismata per accidēs fieri dicuntur. Per accidēs inquam, hoc est, per extraneum, siue diuersum quodammodo aliquid, ut in quibus complexio orationis eas, quae circa naturam sunt, diuersitates, ad naturā ipsam transtulit. Aliud quippe est, secundum naturam esse, & aliud secundum personales, accidentalesq; proprietates, ut uerbi causa, Animal, cum de homine praedicatur, essentialiter de homine dicitur : cum uero de animali genus praedicatur, huiusmodi praedictio essentialis non est, sed per accidēs (ut nec cum de ea uoce, quae est homo, disyllabum praedicatur) propterea, quod aliud est animal homo, aliud animal genus. Animal siquidē genus, simpliciter animal est, hoc est, tale animal, quod cunctas sub se species communi ratione colligit, eatenus uidelicet, quatenus uitam absolutam sentiendi ui præditam gerant. Homo autē animal una talium est specierum, quae uitæ tali, nempe absolute rationalitatem, & dexteritatem affert. Homo igitur non est simpliciter animal, sed tale animal. Tale porro animal non est genus, sed species. Sed haec fortassis multò altius repetita sunt, quam præsens institutio ferat.

Quo pacto à recentioribus hic locus tractetur.

Nec

Nec tamen ignoro hunc locum ab accidenti latius explicari à recentioribus hoc modo, ut sit accidentis & id, cui accidit, uidelicet res subiecta, & præter hæc attributum: quæ & ita distinguunt nominibus magis familiaribus, ut accidentis sit, quod mediū in syllogismo dicitur, res subiecta minor extremitas, attributum maior extremitas. Hinc paralogismos per hunc locū fieri dicunt, quoties uel mediū, uel maior extremitas, uel minor extremitas in syllogismo non rectè sumitur. Medium quidē, ut si ita arguatur, Cuiuslibet contradictionis altera pars est uera (et accipio hic nūc uerbū, cuiuslibet, more iſtorū, contra uim propriā pro signo distributio, ut ipsi dicunt, qualia sunt omnis, & nullus) atqui hæc propositio, homo est lapis, est contradictionis altera pars, igitur hæc propositio, homo est lapis, uera est. Captio est in uerbo contradictionis. Assumentum nāq; erat, Atqui hæc propositio, homo est lapis, est contradictione: eò quod hic terminus in maiore solū uniuersaliter sumebatur. Maior uero extremitas, ut si ita proponas, Omne animal substantia non est, omnis autem homo est animal, igitur nullus homo substantia est. Hic captio est in uerbo substatiæ, quod in maiori (ut oportebat) uniuersaliter sumptum non est, propterea quod negatio ei præposita non sit. Verū id ita sophistæ pro arbitrio statuerunt, contra autorum, & eorum, qui rectè loqui dicserunt, consuetudinē. Minor porrò extremitas nō rectè sumitur, si ita contexas syllogismum, Nullum dextrum est sinistrum, cuiuslibet autē hominis oculus est dexter, ergo neuter oculus hominis est sinister. Hic oculus minor extremitas particulariter sumitur in minore contra præscriptā

secundi modi primæ figuræ legē. Quare ita assumendum erat, Cuiuslibet autem hominis uterq; oculus est dexter.

De loco ab eo, quod est secundum, quid
ad id, quod simpliciter est.

DEfinitur hic locus ab Aristotele per id, quod hoc quidē simpliciter dicitur, illud autē quoquomodo, & non præcipue. Quoquomodo, inquit, hoc est, uel secundum locum, uel secundum tēpus, uel ad aliquid, uel secundum aliquid, uidelicet cūm quod secundum partem dicuntur, simpliciter accipitur. Itaque & paralogismis secundum hunc locum quatuor fiunt modis. Primo in his, quæ secundum locū dicuntur: ut apud Thraces quædam gentes olim, ut Solinus autor est, recèns natos cūm fletu expiere, & defunctos gaudio prosequi pium esse ducebāt: igitur pium est, puerperia deflere, & funera gaudio prosequi. Secundo in his, quæ sunt secundum tēpus: ut bonum est uti uictu tenui, cūm ægrotamus, igitur simpliciter uti bonum est. Item, expedit merces in mare proijcere, cūm timetur naufragium, igitur expedit proijcere merces. Tertio in his, quæ sunt ad aliquid: ut diuitiae male utentibus nō sunt bona, ergo diuitiae bona non sunt, cūm tamen ipse (ut diuus Ambrosius ait) uirtutū sint instrumenta. Quartο autem in his, quæ sunt secundum aliquid: ut Aethiops dentibus albus est, igitur albus est. Præterea, cūm ex diuisis coniunctum infertur, hoc pacto, Coriscus bonus est, & idem citharœdus, Coriscus igitur bonus est citharœdus. Esto autem uita bonus sit, non arte. Huiusmodi paralogismus per hunc locum factus esse intelligitur.

De loco ab ignorantia elenchi.

Per

Per ignorantiam Elenchi, siue quod idem est, per in-
scitiam redargutionis, fiunt paralogismi, quoties omit-
titur aliquid eorum, que ad orationē (ut Aristoteles ait)
hoc est, ad ipsius elenchi definitionē requiruntur. Defini-
tur autem ab eodem hoc pacto, Elenchus est contradic-
tio unius, et eiusdē non nominis, sed rei, et nominis nō syno-
nymi, sed eiusdem, ex his, que data sunt ex necessitate non
connumerato eo, quod est in principio, ad idem, secundum
idem, similiter, et per idem tempus. Quia quidē definitio-
ne certum est nusquam ab Aristotele longiore factam esse,
idq; (ut reor) propter sophistarū importunitates. Quas
propter et singulas eius particulās latius explicare, atq;
distinguere necessum fortassis fuerit. Quandoquidem in
ea quædam syllogismi tantū causa ponuntur, quædam ob
contradictionem solum, quædā etiam ad utrūq; spectant.
Syllogismi causa ponuntur, partim ex his, que data sunt
ex necessitate, partim non connumerato eo, quod est in
principio. Ob contradictionē uero, ut que postremo loco
enumerata sunt: cuiusmodi sunt ad idem, secundum idem,
similiter, et per idē tempus. Præter hæc autē ad utrūq;
reliqua pertinet. Porro paralogismi, qui per hunc locum
fieri consueuerunt, hoc præcipue peccant, quod ex qua-
tuor postremis aliquid omittitur. Vnde et quatuor quoq;
modi assignantur. Primus, cùm omittitur particula ad
idem, ut Decem sunt dupla ad quinque, et non sunt du-
pla ad sex; ergo decem dupla sunt, et dupla non sunt. Si-
militer si quis Socratem inter duos locatum, idcirco pro-
nuntiet ipsum dextrum esse, et non dextrum. Secundus
modus est, quando omittitur particula secundum idem, ut
hoc

hoc est duplum secundum longitudinem, & non est duplum secundum latitudinem: duplum igitur est, & non duplum: aut si quis oculum nigrum esse dicat, & non nigrum: propterea quia id, quod circa orbē ipsius oculi est, qui medius pupillam tenet, albū sit, ipse uero orbis niger spectetur. Tertius, quando omittitur particula similiter, ut cognosco Socratem, & eundem non cognosco uenientem, igitur cognosco Socratem, & eundem nō cognosco. Quartus uero, quando omittitur particula per idem tempus, ut si quis Socratem proponat sedentem, & non sedentem, ad diuersa tempora respiciendo.

De loco à petitione principij.

IN principio petere, est id, quod ad demonstrationem propositum est, ponere, & accipere, ut confessum. In principio igitur petitur aliquid, cū eius adhuc desideratur demonstratio, quod tamē ut confessum accipitur. Vnde & ab Aristotele definitur secundo Priorū analyticorum uolumine hoc modo, Petere (inquit) id quod est in principio, est ostendere quicquā per id, quod per seipsum manifestum nō est, quod profectò est propositū non ostendere. Accidit autē modis quatuor. Primo, quando asyllogista ex incolleūtis ratiocinatio fuerit. Secundo, quando id, quod sumitur, ignotius eo est, quod colligere uolumus. Tertio, quando quod sumimus, & què ignotum est, atq; id quod confidere uolumus. Quarto, cū posterius sumitur ad demonstrandū id, quod prius est. Ceterū præter hos sunt & alijs quatuor modi, quos octauo libro Topicorū idem autor recenset. Primus, cùm quod particulariter demonstrandū est, uniuersaliter quis postulauerit; ut si quis uolens

lens probare, contrariorum èdem esse disciplinā, postulauerit idcirco omnium oppositorū eandem esse disciplinam. Secundus, cū quod uniuersaliter est ad ostendendum propositum, particulariter ab aliquo petitur: ueluti si de omnibus contrarijs propositum est, de aliquibus solum quispiam postulet. Tertius uero, cū quis diuidens propositum petit: ut si cū oportet quempiam coniunctim ostendere medicinā sani, & ægri esse, is tum utrungq; postulet seorsum, atq; diuisim: uerbi causa, Est ne medicina sani? & rursus, Est ne medicina ægri? atq; idem deinceps ita argumētetur, Medicina sani est, & medicina item ægri est, igitur medicina sani est, & item ægri. Quartus demum, cūm quis eorum, quæ ex necessitate se inuicē sequuntur, alterum petit: ut si cui propositū est ostendere, quòd diameter est incommensurabilis lateri quadrati, is assumat, quòd diametro latus incommensurabile est.

De loco à consequenti.

AConsequēti locus dicitur, quemadmodū & Aristoteles tradit, quoties propter consequētes redargutio fit, ut si quis petat consequiā conuerti, quæ tamen convertitur minimè. Exempli gratia, si quis, quia hoc ex necessitate est, & illud est, idcirco putauerit, quia illud sit, & alterum quoq; ex necessitate esse. Vnde & deinceps, quæ propter opinionē ex sensu sunt, hoc modo plerunq; fiunt. Hinc se penumero id, quod fel est, mel esse suspicantur, eo quòd flauus color ut fel, ita & mel quoq; cōsequitur. Quapropter si quis ita argumētetur, hoc uel est, igitur flauū, rectē quidē sequitur, at contrā non rectē, si hoc modo, Hoc flauum est, igitur mel est, Huius autem loci,

alij

alijs duo, alijs tres statuunt modos. Ex his primus est, quo^ties quis, ut ab antecedente ad cōsequens rectè sese habet cōsequentia ratio, ita è cōtrario à consequente ad ipsum antecedens firmam similiter, atq; constantem consequentiæ uim esse existimauerit: ut si animal est, homo est, igitur si homo non est, animal non est. Secundus, quoties facta consequentia, ab abolitione antecedentis credit alius & consequens peræquè aboliri posse: ut si homo est, animal est, igitur si homo non est, animal non est. Tertius uero modus est, quoties ex communiter accidentibus per id, quod consequens esse solet, uolumus ostendere id, quod præcedit: ut qui insanus est, in solitudinem fugit, Democritus autem in solitudinem fugit, igitur Democritus insanus est. Dicitur autem per consequens, quoniam consequitur insanum esse, in solitudinem fugere, ueruntamen non conuertitur. Non enim si quis fugit in solitudinem, consequens continuò est, ut insaniat. Inuenias si quidem, qui res humanas despiciens, stabilitatē, & quietem querat, & ob hoc ad loca à tumultibus libera secedat: quemadmodum Democritum fecisse memoriae proditum est: proinde falsò ereditum est ab Atheniensibus, eum insaniuisse. Quemadmodum falsò quoque creditum est olim ab infidelibus nostræ religionis monachos desipuisse, quòd relictis omnibus, quæ possederant, in deserata loca secesserint: unde & Anachoritæ dicti sunt, & Eremitæ: ut de Paulo primo eremita, & Hilarione Hieronymus, de diuo Antonio Athanasius, & de alijs pluribus Seuerus Sulpitius in eo libro, quem de uita diui Martini inscripsit, memorie prodiderunt.

De loco

De loco ab eo, quod est, non causam,
ut causam ponere.

Hic locus ab eo nomen habet, quod est non causam, ut causam ponere, quod quidem sit dicete Aristotele, cum assumitur id, quod non causa est, tanquam propter illud fiat redargutio. Accidit autem tale, quid in his syllogismis, qui sunt ad impossibile, in quibus scilicet necessarium est interimere aliquid ex his, quae sumpta sunt. Huius quidem exemplum est, quo ex Aristoteles ipse utitur, ut si queratur, Sunt ne anima, et uita idem? quod si a respondentे concedatur, ita deinde elenchus sophisticus fit, Omne quod est contrarium corruptioni, generatio est: at qui mors corruptio, quædam est uitæ contraria, et anima, et uita sunt idem, uita igitur est generatio, et uiuere generari. Hoc autem impossibile est, quippe qui uiuit, iam non generatur, sed genitus est. Hic si is, qui proposuerat, num anima, et uita sunt idem, per interemptionē inferat ob cōsequentis scilicet falsitatē, igitur idem non sunt anima, et uita, et respondens hoc quoq; concedat argumentationis uī impulsus, ne tunc quidem subterfugere poterit redargutionis notā. Quippe qui quæ antea cōcessa sunt, eadē ipse postea negauerit: quod certè per imperitiā eius accidit, non aduertētis eam propositionē, quæ interempta est, causam non esse, cur illatum sit consequens falsum, ac per hoc ne interimendam quidē fuisse. Quandoquidē ipsa posita, aut nō posita, nihilo minus id, quod impossibile est, eodē syllogismo collectum sequitur. Quin hæc potius interimenda erat, Mors corruptio quædā est: quæ nimirum falsa propositio est. Siquidem neq; mors corruptio, neque uita

uita generatio est: sed ut generationem uita, ita corruptio-
nem mors comitatur. Itaque in syllogismo superius facta,
quæ propositio causa non erat, ut causa sumpta est.

De loco ab eo, quod est, plures inter-
rogationes, ut unam facere.

Restat ultimus ex his, qui extra dicti sunt,
locus, nomen hinc sortitus, quod per eum plures in-
terrogationes factæ, una esse credantur. Quoties igitur
duæ, plures' ue interrogationes sunt, ad quas responsio
datur perinde, atq; una facta sit, captio per hunc locū fie-
ri dicitur. Quod profectò tunc euenire solet, cùm latet re-
spondentem plures esse, idq; uel per imperium, uel ob
non diligētem ad respondendum circumspectionem. Porro
interrogationes plures dicuntur, quum plura de uno, aut
unū de pluribus, aut plura de pluribus interrogantur. De
quibus ex Aristoteles hoc modo: In harum autem aliqui-
bus quidē, inquit, facile est uidere, quod nō una, sed plures
quoq; dandæ sunt responsiones, ut utrum terra est mare,
an cœlum? In aliquibus uero non ita facile, ut putas 'ne hic,
et hic homo est? Quo fit, ut cùm aliquis percusserit hunc,
et hunc hominem, et non homines percussisse dicatur.
Rursus, cùm interrogamus, Sint' ne hæc bona, an non: de-
monstratis tam bonis, quam malis, utrumuis responderit
aliquis, redargutionem haudquaquam effugiet, ob falsi
uidelicet concessionem. Quandoq; autem assumptis, hoc
est, admisis quibusdam, redargutio non minus fiet, ut si
quis concedat similiter et unum, et plura dici, ut exépli
causa, alba, uel nuda, uel cæca. Nam si cæcum est, quod
uisum non habet, natum tamen habere: et cæca erunt,

que

quæ uisum non habent, nata tamen habere. Igitur cùm hoc quidem uisum habet, illud autem non habet: si tum interroget quispiam, sunt' ne hæc uidentia, an non uidentia? utrumlibet respondens dederit, erunt procul dubio ambo uel uidentia, uel non uidentia. Quod quidem utiq; falsum esse statim depræhenditur ex hypothesi facta. Hæc ita ex Aristotele penè ad uerbum, ut cætera magna ex parte, quæ in hoc tractatu cōtinentur, omiſsis multorum ambagibus in re non magni momenti.

Quemadmodum ad ignorantiam elenchi omnes prædicti loci reduci possint, & q^{uod} dupliciter elenchus accipiatur.

Inquirēdum deinceps, quo pacto prædicti loci omnes, siue elenchi sophistici ad redargutionis inscitiam reuocari possint, idq; ex Aristotelis præsertim instituto, ut qui de omnibus his ita pronuntiat, Aut distinguendi sunt, inquit, apparentes syllogismi omnes, atque redargutiones, aut ad ignorantiam elenchi reducēdi, uel ab ijs præcipue, qui hanc omnium dictorum modorū principium faciunt: quatenus elenches ipse generatim accipiatur, simulq; omnes intra suæ definitionis ambitum positas particulas amplectatur. Dico autem generatim, quando alioqui ex dictis modis, siue locis unus et ipse habeatur, nempe ad quatuor ultimas particulas factæ definitionis relatus. Itaque sciendum, quòd omnes paralogismi, quicunque iuxta præscriptos modos sunt, peccant, uel quia syllogismi non sint, tametsi uidentur: uel quia contradic̄tio in his non recte seſe habeat: uel quia non eadem ubique tam rei, quam nominis ratio obseruetur: id quod nunc per singulos locos

P discut

discurrendo breuiter ostendere operæ pretium fuerit. Ergo quicunque fiunt per æquiuocationem, per amphibologiam, & per figuram dictionis, omnes ad elenchum reducuntur, eò quòd in his duplex tum nomen, tum oratio sumitur, ob rei uidelicet significatæ diuersitatem. Similiter autem & qui per cōpositionem, & diuisionē, & accensum fiunt, ob ipsius tum orationis, tum nominis uariationem. Porrò, qui secundum accidēs fiunt, & item propter consequens, & per id, quod est sumere, quod in principio est, necnon per id, quod est non causam, ut causam pone: propterea quòd unusquisque horum præuaricator sit præscriptæ nuper syllogisticæ legis. Qui uero, propter id, quod quoquomodo, & simpliciter: quoniam nō de eodem affirmatio, & negatio est: quare nec in his ulla est uera contradictione, licet credatur. Postremò autem & qui fiunt propter id, quod est plures interrogations, ut unam facere: quòd in his nō enucleamus, neq; discernimus propriam ipsius propositionis rationem, quæ quidem est, ut unum de uno dicatur. Nam eadem est unius rei, & rei simpliciter definitio, ut hominis, & unius hominis. Cū ergo, quæ in syllogismo sumitur, apparet esse propositio, & non est, quatenus in ea non unum de uno prædicatur, manifestum, quòd & hic ad inscitiam redargutionis reuocandus est. Est enim redargutio syllogismus quidam, nempe contradictionis. Ex quo iam palam factum est, omnes locos, siue modos ad ignoratiā elenchi reuocari posse, hos quidem, qui in dictione sunt, quoniam in his apparenſ est contradictione: illos autem, qui extra dictionē, maiori ex parte propter syllogismi rationem, definitionemq;

Ex

Ex quibus causis sophisticæ prodeant
deceptiones.

Consentaneū fortassis fuerit inuestigare quoq; qui-
bus ex causis huiuscemodi imposturæ, atq; deceptio-
nes proueniant. Itaq; dicamus ex Aristotele, quod dece-
ptio omnis prouenit in his quidem, quæ per æquiuocatio-
nem, & amphibologiam fiunt, sophismatis: eò quod non
potest quispiam distinguere id, quod multiplex est, siue
multipliciter dicitur, ab eo, quod uno modo dicitur dunta-
xat. At in his, quæ per compositionem, & diuisionem: eò
quod nihil interesset putatur inter orationē compositam,
& diuisam. Similiter autem & in his, quæ per accentum
fiunt: propterea quod nonnullis idem significare uidetur
eadē uox intensa, & remissa, hoc est, acuto, uel graui ac-
centu prolata. Et in his item, quæ per figurā fiunt ob di-
ctionis similitudinem: quod difficile sit dijudicare, quæ si-
militer, atq; aliter proferātur. Ferè enim quisquis hoc fa-
cere poterit, is in procinctu est, ut, quod uerū est, uideat:
& per hoc prōptus erit uel cōcedere, quod concedēdum
est, uel negare, quod est negandū. Rursus autē in his, quæ
per accidēs: eò quod quis nescit dijudicare, idem ne sit, an
diuersum, quod sumitur: tum an unū, an multa. Similiter
autem in his, quæ per consequens fiunt: per hoc quod ar-
bitrabamur, ut consequens ab antecedente non separatur
unquam (est enim ipsum antecedentis pars quædā) ita nec
à consequente antecedēs separatum iri. Porrò in his, quæ
fiunt propter omissionem orationis, hoc est, alicuius par-
ticularum, quæ in elenchiratione posita sunt, & in his,
quæ sunt propter id, quod aliquo modo, & simpliciter

dicitur: & in his item, quæ, quod in principio est, sumunt: tum & in his, quæ per non causam, ut causam accidunt: & quæcunque plures interrogations ut unam faciunt: propterea quòd in his omnibus non exactè discernimus neq; sumptas propositiones, neq; ipsius syllogismi uerum terminum, hoc est, rationē, definitionemq; : per hoc quòd parum nobis differre uideantur ea, quæ iam dicta sunt, ut non causa, & causa, quod simpliciter, & quoquo modo, & interrogations plures, & interrogatio una.

De recta solutione paralogismorum.

Qvia uero non minor ars est soluere nodos, quam eosdem implicare, atq; cōstringere (quod quidem ita esse, argumēto nobis esse potest Gordij Phrygiæ regis nodus in Iouis tēplo suspensus, quē Alexāder Magnus (ut est apud Iustinum historicum) idcirco, quòd ingenio soluere nequiuisset, gladio usus uiolenter abscidit) ob hanc nimirum causam, quia sophistarū argutias, captionesq;, quòd syncategorematū nexibus, ceu nodis quibusdā im= plicitæ, atq; inuolutæ sint, ut struere fortassis nō facile, ita procul dubio soluere longè est difficilimum: Aristoteles tandem ipse, cùm, quemadmodū struantur illæ, certis locis præscriptis id iam mōstrasset, eadē quo pacto etiā dissoluerentur, pari cura, atq; diligentia docere instituit. Vnde & ab eodē recta solutio definitur, falsi syllogismi manif= festatio. Porro falsus syllogismus duobus dicitur modis. Aut enim quia ex falsis collectus sit, aut quia syllogismus non est, tametsi uideatur. Ergo cùm duobus modis falsum esse syllogismū cōtingat, duobus quoq; modis ipsum dis= soluendū docet. nēpe aut per interēptionē, aut per distin= ctionem.

ctionem. Per interemptionem quidem, ut quoties ex falsis collectus est. Per distinctionem uero, cum apparet syllaginus, et non est. Verum enim uero ut id, quod querimus breuiori uia, quam quae ab Aristotele tradita est, assequi possumus, ex Iacobo Fabro Stapulensi tres regulas in animalium induxi hic subiiciendas. Quarum prima haec est, In omnibus paralogismis, qui sunt per equiuocationem, amphibologiam, compositionem, divisionem, et accentum, si quod sumptum est multiplex, distinguendum est. Alioqui confusione parit, quae tollitur interim, cum ipsum distinguatur. Insuper et in eisdem consequentiæ ratio discutienda, examinandaque uenit. Secunda, In omnibus paralogismis, qui sunt per figuram dictionis, per accidentem, per id quod est secundum quid, et simpliciter, per ignorantiam elenchi, per consequens, per non causam ut causam, per id quod est plures interrogations facere ut unam, consequentia neganda est, et mox, cur negata sit, ratio subiungenda. Tertia, In omnibus paralogismis, qui sunt per id, quod est petere id, quod est in principio, ipsum antecedens aut negandum planè est, aut certè addubitandum.

PERORATIO.

HABES studiose lector, siue adolescens, siue adultæ aetatis iuuenis, dialecticam tibi paratam, non aliam ob causam (sic mihi crede) nisi ut posthac, quicquid in studijs liberalibus addiscendum tibi fuerit, citra crassam illam, et foedam barbariem, facile id iam assequi uideri possit. Quippe quod haec sola uisa sit hactenus deesse ad ternarium illum studiorum numerum, que triuij communis nomine appellant: id quod in primis triuialium lu-

dorum magistri, atq; præceptores s̄epe, ac multū cōquesti
 sunt aliquot annis, tales utiq; præceptores, qui (ut pro cō=
 perto ipse habeo) totis uiribus ad hoc contendunt, ut do=
 cilem iuuentū ritē instituant, à Barbarie auocent, bonas
 artes doceant. Itaq; si hæc dialectica nostra talis tibi uisa
 fuerit, ut ex ea id, quod summo pere tui moluntur præce=
 ptors, pro uoto aſſequi potueris, bene eſt: ſin uero non=
 dum id à me p̄eſtitum fit (quod equidē uereri poſſum)
 conatum ſaltem, quæſo, ſi non rem ipsam, laudaueris.

I N G A R R V L V M S O P H I=
 ftam Ioannis Murmelij Ruremuni=
 densis Epigramma.

GArrule qui noſtrum tentas lapidare libellum,
 In lucem pueris ede Sophista tuum.
 Non decet in rudium coetu traducere doctos.
 Vana loqui turpe eſt, gloriola m̄q; ſequi.
 Ecquid apud calathos, inter muliebria pena
 Reddere te clarum lana caprina potest?
 Quando nihil p̄æter uerbosa sophismata noſti,
 Barbarie ſordens, grammaticæq; rudis.
 Ecquid habes, ſophiae quod te in penetralia ducat?
 Ecquid Aristotelem, Porphyriumq; tenes?
 Haud operæ pretium eſt (mihi crede) refellere nugas,
 Digna legi ſcribens experiere uirum.
 Sauius & poſſum genuinum infigere dentem:
 Deq; meo crudum uulnere uulnus erit.
 Ingenijs hominum ſtudeo prodeſſe iuuandis,
 Eſtq; mihi uero gloria nulla prior.

Ioannes

I O A N N E S M V R M E L L I V S

Ruremundensis Petro suo S. P. D.

ROgas me sedulò, ex crebrò adhortaris Petre sua=uißime, ut breuite arte instituam, quā nam ratione uoces eas, quæ in categorijs locum habent, discernere queas ab illis, quæ à prædicamentis alienæ sunt: & ut certos quosdam tibi tradam canones, quibus facile discas, in quo unaqueq; uox categorica prædicamento reponatur. Ardua profectò res est, & saeuis caninæ facundiæ morbi=bus exposita, in tam uaria, & multijuga opinionum diuer=sitate, dialecticorum alijs alia sentientibus, breui ea libello perstringere, quæ pluribus longissimi operis uoluminibus uix satis exactè potuerint uel à doctissimo philosopho explicari. Cum tamen mecum cogitem, quantum utilitatis tibi, studiosisq; liberalium artium iuuibus ex hoc, quod sup=petit otium, breuitate, uotis tuis non morem gerere non possem. Accipe igitur lucubratiunculam hanc nostram, ut habeas è Geywÿny quandam in Aristotelis decem præ=dicamenta: & ingenium tuum ne grammaticæ solùm, sed fructuosis etiam dialecticæ studijs excolito, ut uera digno=scens à falsis, & finiendi, diuidendi, argumentandiq; ra=tionem tenens rectam uiam habueris, & iter expeditum ad optimam quanque disciplinam. Vale, & præceptorem tuum dilige. Alcmariæ Phrisiorum oppido studijs libera=libus sanè quam accommodato. Anno à partu Virginis.

M. D. X I I I . Idib. Septemb.

P 4 In Aristo

IN ARISTOTELIS
DECEM PRAEDICA=

menta Ioannis Murrhellij Rure-
mundensis Isagoge.

S A G O G E N hanc in decem Aristoteliſ Peripateticorū principis *nōtūgōgiæ* tribus digero capitibus: quoruſ pri-
mo quidem agam de uocib⁹ à prædicamen-
torum serie reiectis, & alienis: secun-
do autem super ijs, quibus in ordine categorico locus est:
tertio uero dictiones aliquot tradam, que uel diuersa
prædicamenta, uel ad unius, eiusdemq; ſeiuictas species
referuntur. Porro, ut hæc facilius memorie commendari
poſſit, & tenacius inhærere, ſingula capita in ſuos titulos
ſunt diſtributa.

De uocib⁹ à prædicamentorum serie re-
iectis, & alienis Isagoges in Aristoteliſ
Prædicamenta

Caput primum.

Decem eſſe prædicamenta	titulus 1
De prædicamentorum quæſitiuſ	titu. 2
Nouem regulis cognosci uoces à prædicamentis alie- nas	titu. 3
De reiectis à predicamentorum ordine uocibus regula- rum nouem, prima	titu. 4
Secunda regula	titu. 5
Tertia regula	titu. 6
Quarta regula	titu. 7
	Quinta

<i>Quinta regula</i>	titu. 8
<i>Sexta regula</i>	titu. 9
<i>Septima regula</i>	titu. 10
<i>Octaua regula</i>	titu. 11
<i>Nona regula</i>	titu. 12
<i>Bifariam aliquid locū habere in prædicamento</i>	titu. 13

De dictiōnibus, quib⁹ in ordine cathegorico locus est.

Caput Isagoges huius secundum.

<i>Series categoriæ Substantiæ</i>	Titu. 1
<i>De ijs, quæ sunt prædicamenti Substantiæ, regula prima</i>	titu. 2
<i>Regula secunda</i>	titu. 3
<i>Regula tertia</i>	titu. 4
<i>Regula quarta</i>	titu. 5
<i>Regula quinta</i>	titu. 6
<i>Regula sexta</i>	titu. 7
<i>Regula septima</i>	titu. 8
<i>Regula octaua</i>	titu. 9
<i>Regula nona</i>	titu. 10
<i>Regula decima</i>	titu. 11
<i>Regula undecima</i>	titu. 12
<i>Regula duodecima</i>	titu. 13

<i>Series categoriæ Quantitatis</i>	titu. 14
<i>De ijs, quæ sunt prædicamenti Quantitatis, regula prima</i>	titu. 15

<i>Regula secunda</i>	titu. 16
<i>Regula tertia</i>	titu. 17
<i>Quarta regula</i>	titu. 18

Quinta regula	titu. 19
Series prædicamenti Ad aliquid	titu. 20.
De ijs, quæ sunt prædicamenti Ad aliquid, prima regula	titu. 21
Secunda regula	titu. 22
Tertia regula	titu. 23
Series prædicamenti Qualitatis	titu. 24
De ijs, quæ sunt primæ speciei Qualitatis, regula pri-	titu. 25
ma	
Secunda regula	titu. 26
Tertia regula	titu. 27
Quarta regula	titu. 28
De ijs, quæ sunt secundæ speciei Qualitatis, regula pri-	titu. 29
ma	
Secunda regula	titu. 30
Tertia regula	titu. 31
De ijs, quæ sunt tertiaræ speciei Qualitatis, regula pri-	titu. 32
ma	
Secunda regula	titu. 33
Tertiaregula	titu. 34
De ijs, quæ sunt quartæ speciei Qualitatis, regula pri-	titu. 35
ma	
Secundaregula	titu. 36
Series prædicamenti Actionis	titu. 37
De ijs, quæ sunt in prædicamento Actionis, regula	
titu. 38	
Series prædicamenti Paßionis	titu. 39
De ijs, quæ sunt in prædicamento Paßionis, regula	
titu. 40	
Series	

Series prædicamenti Vbi	titu. 41
Descriptio Vbi, ex Trapezuntio	titu. 42
De ijs, quæ sunt in prædicamento Vbi, regula	titu. 43
Series prædicamenti Quando	titu. 44
Descriptio Quando, ex Trapezuntio	titu. 45
De ijs, quæ sunt in prædicamento Quando, regula	titu. 46
Series prædicamenti Situs	titu. 47
Descriptio Situs, ex Trapezuntio	titu. 48
De ijs, quæ sunt in prædicamento Situs, regula	titu. 49
Series prædicamenti Habitus	titu. 50
Descriptio Habitus	titu. 51
De ijs, quæ sunt in prædicamento Habitus, regu.	titu. 52

De dictionibus aliquot, quæ uel ad diuersa
prædicamenta, uel ad unius, eiusdem cę
seunctas species referuntur.

Caput huius introductionis tertium.

Quod una, eademq; species secundum aliud, atque aliud diuersis generibus supponi posſit	titu. I.
De habitu, dispositione, scientia, sensu, & posi=	
tione	titu. II.
De raro, spizzo, lœvi, & aspero	titu. III.
De calido, humido, & lumine	titu. IV.
De doctore, imperatore, viro, comite	titu. V.

De

DE VOCIBVS A' P R A E D I C A =
*mentorum serie reiectis, & alienis Isagoges
in Aristotelis prædicamenta,*
Caput primum.

Decem esse prædicamenta. Titulus I.

R I M V S omnium Aristoteles decē
nātūrōgīas constituit, quæ à Quinti-
liano elemēta dicuntur, à Seuerino Boë-
thio prædicamenta. Sunt autem hæc,
Substantia, Quantitas, Ad aliquid,
Qualitas, Agere, Pati, Vbi, Quando, Situs, & Habere.
Substantia est (ut singulatim exēpla referantur) ut homo.
Quantitas, ut linea. Ad aliquid, ut pater. Qualitas, ut iu-
stitia. Agere, ut secare. Pati, ut secari. Vbi, ut in Acade-
mia. Quando, ut hodie. Situs, ut iacere. Habere, ut toga-
tum esse. Sed ex his ea uersiculis complexi sumus,
Arbor, sex, seruos, feruore, refrigerat, ustos:
Ruri, cras, stabo, nec tunicatus ero.

De prædicamentorum quæstiuis. Titulus II.

Decem prædicamentorum quæstiuia tradunt eruditii,
Quid, quantū, quid huius, quale, quid agens, quid patiēs,
ubi, quādo, quomodo situm est, quomodo habituatum est.
Cūm enim quæritur, quid est Socrates: respōdetur, homo,
animal, aut substantia, quæ à quibusdam dicitur essentia.
Quantus est Socrates: interrogatus respondet, quadri-
cubitus. Quid Platonis: magister. Qualis: ēperans. Quid
agit: disputat. Quid patitur: uerberatur. Vbi philosopha-
tur: Athenis. Quādo locutus est Alcibiadi: hodie. Quo-
modo situs est: stat. Quomodo habituatus est: palliatus.

Nouem regulis cognosci uoces à prædica=
mentis alienas. Titulus III.

Quemadmodum (ut Seuerini Boëthij uerbis utar) qui
serere ingenuum uolet agrum, liberat arua prius frutici=
bus, falce rubos, filicemq; resecat: ita ex nos primùm te
docebimus, quæ uoces à prædicamentis alienæ sint, ut ijs
reiectis, in prædicamentorum serie collocandas facilitiori
ratione compræhendas. Tenendæ igitur tibi sunt nouem
regulæ, quas his triuialibus uersiculis compræhendi:
Complexum, consignificans, fictum, polyscüm,
Vox logicæ, Deus, excedens, priuatio, parsq;
Hæc studiose categorijs non accipiuntur.

De reiectis à prædicamentorum ordine uoci-
bus regularū nouem Prima. Titu. IIII.

Prima regularum hæc est, Nulla uox complexa, nisi
simplicis loco accipiatur, in prædicamento ponitur: pro=
inde si quis te rogarit, in qua categoria collocatur iustus
homo: in nulla, respondeto. Signatè autem additum est,
nisi simplicis loco accipiatur, quòd ob uerborū inopiam
se penumero pluribus pro uno cogimur uti: ita ut tametsi
uoces sint plures, intellectus tamen sit simplex, et res,
quæ significatur, una. Exempli gratia, corpus animatum,
licet uox sit complexa, genus tamen est unum: sic et
quantitas continua, et quantitas discreta.

Secunda. Titulus v.

Nulli syncategoremati locus est in categoria. Syncate= συνγένετη-
torema dicitur uox consignificativa, id est, ea, quæ nec γένη
uniuersalem rem, nec particularē significat, sed consigni=
ficat, id est, cum alia dictione orationē ad significandum
ingredi

ingreditur, ut omnis, nullus, aliquis, quidam, hic, ille, utinam, quidē, apud, heu. Sciēdum hoc loco est, ex octo partibus orationis (quas grāmatici cōstituunt) duabus duntaxat nomini quidē, & uerbo locū patēre prædicamenti: participium autem sub uerbo suo comprehendendi, aduertium uerò sub nomine. Nam ut literati docent, & nomen in aduertium, & rursus aduertium in nomen aliquando transit. Loci aduertbia ad prædicamentum Vbi, pertinent. Temporis, ad Quando. Qualitatis uerò, & quantitatis aduertbia, ad Qualitatem, Quantitatemq; reducuntur.

Tertia regula. Titulus v i.

Omnis uox rei commentitiae, & fabulosæ (quam natura non fert) significativa, est à prædicamentis aliena: ut Cerberus, Sphinx, Chimæra, Siren, Cyclops, Harpyia, Styx, Acheron.

Quarta regula. Titulus vii.

Nulla uox polysema in categoriam recipitur, nisi amπολύση = biguitate deposita, unum significet. τολύση μ. Græcè dicitur multa significans: ut canis, terrestrem significat, marinum, & cœlestem: unde lepidum extat Ausonij de lepore capto epigramma:

Trimacri quondam currentem in littoris ora

Ante canes leporem cœruleus rapuit:

At lepus: in me omnis terræ, pelagiq; rapina est,

Forsitan & cœli, si canis astra tenet.

Quinta regula. Titulus viii.

Voces logice, quas aliarum gratia dialectici usurpant, sunt à prædicamentis alienæ. Voces logicæ, id est, rationales, appello eas, quas iuniores terminos secundæ intentionis uocant, cuiusmodi sunt, Nomen, uerbum,

oratio, propositio, subiectum, prædicatum, genus, species, & id genus alia.

Sexta regula. Titulus i x.

Nulli dictioni infinitum significanti locus est in prædicamento. Infinitum quidem actu intelligo, non potentia. Proinde Deus, numen, æternum, increatum, creator, & id genus reliqua nullius sunt categoriæ.

Septima regula. Titulus x.

Omnis uox omnia rerum ambiens genera loco categoriæ uacat. Sunt autem quatuor (que uulgò transcendētia dicuntur) teste Ioanne Pico, ens, unum, uerum, & bonum: si ita accipientur, ut eorum negationes sint, nihil, diuisum, falsum, & malum. Addita sunt illis alia duo, aliiquid, & res, ab recentioribus Auicennam secutis.

Octaua regula. Titulus x i.

Nulla uox priuationem significans locum habet in prædicamento, ut cæcitas, surditas, tenebræ.

Nona regula. Titulus x i i.

Nulla uox partis, principij ue materialis, seu constitutiū significatiua, in prædicamēti serie reponitur. Proinde forma, materia, corpus, anima, caput, pectus, uenter, manus, pes, & id genus reliqua sunt à prædicamentis reiecta.

Bifariam aliquid locum habere in prædicamento. Titulus x i i i.

Bifariam aliquid in prædicamento locum habet: nam aut per se in recta serie collocatur, ut genera, species, & indiuidua: aut per aliud prædicamento attinet, idq; trifariam. Primum enim differentiæ omnes specificæ eius sunt prædicamenti, cuius genera, quorum illæ sunt diuisi-

uæ, non secundæ qualitatis speciei, ut ex neotericis quidam loquaculi sophistæ falsò autumant. Deinde autem partes, & principia ei prædicamento attinent, cuius ea sunt, quæ ex illis cōstituuntur: ut caput, pes, manus, ad Substantiam referuntur: unitas, & punctum ad Quantitatē. Postremò uerò motus species ad suum quæque terminum reducuntur: ut generatio, & corruptio ad Substantiam: crementum, & diminutio ad Quantitatē: alteratio ad Qualitatē: loci mutatio ad Vbi. Trapezuntius motum quidem speciem Quantitatis facit: generare uerò, corrumpere, augere, diminuere, alterare, & loco mouere Actioni subiecti. Sunt, qui motum ob ambiguitatem à prædicamentorum serie remouent, cum de suis (quæ uidentur species) non uniuocè, uerùm & equiuocè prædicetur.

De dictionibus, quibus in ordine categorico locus est.

Caput Isagoges huius secundum.

Series categoriæ Substantiæ. Titulus I.

Substantia

Corporea		Incorporea
Simplex	Corpus	Mistum
Animatum	Corpus mistum	Inanimatum
Sensibile	Corpus animatum	Insensibile
Rationale	Animal	Irrationale
Socrates	Homo Plato	Xenophon

De ijs, quæ sunt prædicamenti
Substantiæ.

Regula prima. Titulus I I.

Omne nomen significans substantiam incorpoream,
est primi prædicamenti, ut spiritus, angelus, dæmon, mā-
nes. hoc nomine nunc intelligo animam à corpore sepa-
ratam. Propertius:

Sunt aliquid mānes, lētum non omnia finit.

Angelus autem bifariam accipitur, nunc pro spiritu, estq;
huius categoriæ: nunc ut est officiū nomen, non Substantiæ
(nam ἄγγελος Græcè, interpretatur nuntius Latinè) ἄγγελος.
Et est primi generis qualitatis, tametsi quidam in prædi-
camentum ad aliquid coniijcant.

Regula secunda. Titulus I I I.

Mundus, cœlum, orbes cœlestes, planetæ, stellæ, &
elementa sunt huius prædicamenti. Cœli sunt decem, Cœ-
lum empyreum, cœlum crystallinum, firmamentum, &
septem planetarum orbes. Planetæ septem sunt, Satur-
nus, Iupiter, Mars, Sol, Venus, Mercurius, Luna. quos
hoc uersu complexi sumus: Luna, Hermes, Cypris, Sol,
Mars, Iouis, & pater huius. Rerum naturalium elementa
sunt quatuor, ignis, aër, aqua, & terra. de quibus hic
noſter eſt uersiculus: Aër, ignis, aqua, & tellus ſunt ſemia-
na rerum.

Regula tertia. Titulus I I I I.

Omnis animalis species eſt prædicamenti Substantiæ.
Specierū animalis, haec ſunt ſpecialiſimæ, ut homo, equus,
leo: illæ uero ſubalternæ, ut pecus, bestia, bellua, ſera,
quadrupes, pifcis, avis, ſerpens, uermis. Pecudis species
ſunt

sunt, bos, equus, asinus, mulus, camelus, ovis, capra, porcus, ceruus, elephas, & id genus reliqua. Feræ species sunt, leo, ursus, pardus, tigris, lupus, uulpes, & id genus cætera. Pisci subiiciuntur, balæna, cancer, conger, mullus, salmo, carpio, concha, ostreum, gobio, rhombus, & cæteræ species innumeræ. Avis species sunt, aquila, philomela, bubo, noctua, ciconia, passer, coruus, monedula, psittacus, perdix, turdus, uultur, & cætera. Serpentis, draco, basiliscus, uipera, cerastes, seps, natrix. Vermis, apes, araneus, bombyx, blatta, culex, crabro, gryllus, limax, pulex, papilio, hirudo, tinea, teredo, & eiusmodi alia.

Regula quarta.

Titul. v.

Omne nomen arboris est in categoria substantiæ, ut pomus, malus, pyrus, abies, laurus, salix, betula, uitis, robur, taxus, castanea, fagus, cupressus.

Regula quinta.

Titul. v i.

Omne nomen herbae huius est prædicamenti, ut amaranthus, abrotanum, mandragora, malua, hyssopus, lactuca, foeniculum, elleborus, ruta, pulegium, salvia, lappa, tribulus, anethum, urtica, trifolium.

Regula sexta.

Titul. vi i.

Omne fruticis nomen est huius categorie. Dicitur autem frutex, qui ad iustum arboris magnitudinem non a surgit, & statura similis est herbis multis, sed non demoratur, neque arescit, ut herba, uerum perennis est. Huius species sunt, nardus, myrrha, casia, genista, papyrus, arundo. Sciendum est, nonnullas res easdem ab his inter arbustulas, ab illis inter frutices numerari, ut iuniperum, balanum

Sanum, myrrham, & id genus alia. De nonnullis etiam, sunt ne magis herbae, an frutices, dubitatur. Nec hoc ignorandum est, à Nicephoro corpus animatum sensibile diuidi in animal, & zoophytum. Dicitur autem ἡώφυτον, ἡώφυτην quod nec animalium, nec plantarum, sed tertia ex utrisque quid, naturam habet, ut urtica marina, & spongia: de quibus vide Plinium lib. i x. cap. x l v.

Regula septima. Titu. viii.

Omnia florum, fructuum, & aromatum nomina, si carent, ut res totas, & per se integras significant, sunt in ordine huius prædicamenti, ut rosa, lily, narcissus, uiola, ligustrum, caltha, pomum, málum, pyrum, prunum, cerasum, morum, bacca, oliua, cornum, ficus, glans, mespilum, nux, iuglans, castanea, auellana, aroma, saccharum, cinnamonum, zingiber, piper, garyophilon, & id genus reliqua.

Regula octaua. Titu. ix.

Frumentorum, & leguminum nomina sunt huius categoriæ, ut triticum, siligo, far, hordeum, pannicum, milium, auena, faba, pisum, lens, eruum, lupinus, uicia.

Regula nona. Titu. x.

Lapidum, & gemmarum uocabula sunt huius prædicamenti, ut adamas, marmor, magnes, crystallus, succinum, smaragdus, iaspis, corallum, achates, carbunculus, chrysolithus, sapphirus, silex, tophus, pumex.

Regula decima. Titu. xi.

Omnia metallorum, & fôsilium nomina sunt in prædicamento Substantie, ut aurum, argentum, electrum, aes, orichalcum, stannum, plumbum, ferrum, alumnen, sulphur, nictum,

Qu 2 trum,

* Vernix no- trum, sal, cadmia, * uernix, minium, chrysocolla, et reliqua.

men est neq; Regula undecima. Titulus XII.

Græcū, neq; Latinū, sed à Barbarica uul- gari appella- tiōe in formā fiant, huius sint prædicamenti. Impresio à philosophis Latinā trāsta tum: Vulgo res naturales indagantibus, dicitur corpus mistum, im- enim res ipsa perfectum. Impressiones ignitae sunt, stipulae ardentes, vernis dicitur. Est autē spes, æges, dali, sidus uolans, candelæ, trabes, columnæ, teretes cies gummi, lanceæ, clypei, globi, faces ignitæ, pyramides, draco uo- que Græcis sandaracha di lans, & similes. Adduntur his cometes, & galaxias. Im- citur, ut qui- busdam uide- tur.

Kouītus. fulmina, ecnephias, typhon. Quæ radiorum apparitione γαλαξίες. fiunt, sunt halon, iris, uirgæ, parelij. De terreis impres- στολοῦ. sionibus in proxima regula dictum est, ubi de metallis, & igis. fossilibus.

πρᾶμιοι. Regula duodecima. Titulus XIII.

Omne nomen substantiam rei inanimatae significans, est in categoria Substantie. Hæc regula continet in se quasdam suprà positas, & eam breuitatis gratia damus ob multa, de quibus nondum meminimus. Dicimus itaque montem, collem, urbem, oppidum, domum, templum, tur- rem, tunicam, togam, gladium, cultrum, panem, uinum, lac, mel, ceruisiam, carnem, os, dolium, pateram, hastam, scrimum, & id genus reliqua huius esse prædicamentis:

Vnaquæque tamē res a for- nec assentimur ijs, qui simpliciter aiunt eiusmodi res ob- ma sui habet, ut sit id, quod est,

figuram ab artifice inductā esse de quarto genere Qua- litatis, cùm Substantia longè præponderet accidenti. Quisquis rectè sentit, gladium Substantiam quidem esse, figuram

figuram uero eius Qualitatem non diffitetur. Quidam contendunt nullius esse prædicamenti nomina rerum artificio productarum, quod Substantiam simul, & Qualitatem complectantur.

Series categoriæ Quantitatis

Titulus x i i i.

Quantitas

Continua

Discreta

Quantitas continua

Intrinsicus
mensurativa

Extrinsicus
mensurativa

Quantitas continua in=
trinsicus mensurativa

Latabilis

Illatibilis

Linea

Ista linea

Illa linea.

De ijs, quæ sunt prædicamenti Quan=
titatis, Regula prima.

Titulus x v.

Omne nomen magnitudinis est in prædicamento Quan=
titatis, ut linea, superficies, corpus, lōgitudo, latitudo, al=
titudo, profunditas, crassities, bicubitum, tricubitum, pe=
dale, bipedale, tripedale, sesquipedale, et id genus cætera.

Regula secunda. Titulus x v i.

Omne nomen mensuræ ad hoc prædicamentum perti=
net, ut uncia, digitus, palmus, pes, ulna, cubitū, passus, sta=
dium, diaulus, miliū, dolichus, modius, sextarius, congius, Διαυλός,
hemina, chœnix, urna, cotyla, cyathus, as, et partes eius, si Δολιχός.
capiantur ita, ut meram quantitatē significant. Ponderum

nomina meo iudicio sunt à prædicamentis aliena, quòd cum quantitate qualitatem significant, ut libra, selibra, bilibris, trilibris, pondo, talentum. Sed hæc doctioribus relinquo, exactius disputanda. Illud quoque, sit'ne linea species infima, an subalterna, quod ex de tempore potest dubitari.

Regula tertia. Titul. xvii.

Omne nomen numerale est huius categorie, ut duo, tria, quatuor, quinq; decem, centum, mille, binarius, ternarius, centenarius. Primus autem, secundus, tertius, et id genus alia, pertinent ad prædicamentum Ad aliquid. Unitas autem non est numerus, sed eius principium.

Regula quarta. Titul. xviii.

Omnis modulus, quo dictionem, dum proferimus, mensuramus, est huius prædicamenti: nam quantitas, id est, quo syllabæ longæ, breves ue mensurantur, ex quo prouenit oratio, species est discretæ quantitatis.

Regula quinta. Titul. xix.

Locus, et tempus sunt categoriæ Quantitatis, tametsi quidam locum in prædicamento Ad aliquid reponant, et diuus Aurelius Augustinus in confessionum opere fateatur se, quid sit tempus, ignorare. Aeuum quoque huius prædicamenti esse censendum est, eternitatem uero nullius. Partes temporis sunt, hora, dies, septimana, mensis, annus, olympias, lustrum, seculum, et id genus reliqua.

Series

Series prædicamenti Ad aliquid.

Titulus x x.

Ad aliquid

Aequaliter com-
parabileInæqualiter com-
parabileAd aliquid inæqua-
liter comparabileDignius corre-
latiuoIndignius corre-
latiuoRelatiuum corre-
latiuo digniusRespiciens
filiumNon respiciens
filium

Pater

Hic pater, Iste pater, Ille pater.

De ihs, quæ sunt prædicamenti Ad
aliquid, Regula prima.

Titul. x x i.

Omne categorema principali significatu rem signifi-
 cans non absolutam, sed alterius respectiuam, est prædicamen-
 ti Ad aliquid, ut pater, filius : auus, nepos : maritus,
 uxor: sacer, gener : magister, discipulus : patronus, cliens:
 dominus, seruus : rex, parasitus : patronus, libertus (Est
 autem patronus nomen ambiguum, & modò ad clientem
 refertur, modò ad libertum) dux, comes : duplum, dimi-
 dium: magnum, paruum : multum, paucum: maius, minus:
 prius, posterius : amicus, inimicus : hospes, ciuis : socius,
 sodalis, hostis: similis, dissimilis: æqualis, inæqualis, & alia
 sexcenta.

Patronus eius
iustmodi uo-
men,

Q 4 Secunda

Secunda regula. Titulus xxii.

Nomina cognationis, & affinitatis sunt huius categoriæ: ut, parens, proles, pater, filius, avus, nepos, frater, soror, sobrinus, consobrinus, coniunx, compater, affinis, leuir, fœderatus, gener, uitricus, priuignus.

Tertia regula. Titulus xxiii.

Pleraque nomina cum præpositione composita huius sunt prædicamenti: ut, commilito, collega, consacerdos (qui Græcè symmystes dicitur) concanonicus, conuictor, contubernalis, condiscipulus, coadiutor, compotor, competitor, collacteus, collactaneus, conservator, cognominis, cōsanguineus, coēpulo, cohabitator, confabulator, congerro, coniunx, concolor, consonus,
& eiusmodi reliqua.

Series

Series prædica. Qualitatis. Titu. x x i i i .

Qualitas

Formæ attinens	Materiæ attinens
Comparata	Natura insita
Facilè dimobilis	Difficulter dimobilis
Spiritualis	Corporalis
Intellectualis	Moralis
Theoreticus	Practicus
Conclusionis	Principiorum
Contemplatiua	Actiua
Principalis	Admimiculatiua
Disputatoria	Non disputatoria
Hæc dialectice, Platonis dialectice, Chrysippi dialectice.	

Q s De ijs,

De ihs, quæ sunt primæ speciei Qua-
litatis, Regula prima.

Titul. x x v.

Omnis dispositio, & habitus corporalis est in primo Qualitatis genere, ut calor, frigiditas, sanitas, similitas, cœcitas, candor, nigredo, fuscum, robur, ægritudo, morbus, & eius species, ut febris, paralysis, pleuritis, podagra.

Dispositio
quid, & quot
modis dicat.

Dispositio, que & affectio dicitur, et latius accipitur, & pressius. Primo modo est qualitas ad bene, male' ue operandum acquisita. Secundo est qualitas ad bene, male' ue ope-

Habitus quid.
Habitus est ad operandum comparata qualitas difficulter à subiecto dimobilis.

randum acquisita perfacile à subiecto dimobilis. Habitus est ad operandum comparata qualitas difficulter à subiecto dimobilis.

Regula secunda. Titul. x x v i.

Habitus intel-
lectuales quo-
& qui sunt,

Sapientia,
Intellectus,
Scientia,

Prudentia,
Ars,
Opinio,
Suspicio,

Omnis habitus intellectualis est in primo genere Qualitatis. Habitus intellectuales sunt quinque, quibus semper assentimur uero: Sapientia, Intellectus, Scientia, Prudentia, & ars. Duo, quibus modò uero assentimur, modò falso: sunt autem opinio, & suspicio. Sapientia est habitus cognitius dei, & diuinorum. Intellectus est habitus primorum principiorum cognitius. Scientia est habitus conclusionis per demonstrationem acquisitus. Prudentia est recta ratio rerum à nobis agendarum. Ars est recta ratio rerum à nobis efficiendarum. Opinio est assensus rei ualidior. Suspicio, est assensus rei minus ualidus. Scientiarum igitur, & artium nomina in hoc genere collocantur, ut grammatica, dialectica, rhetorica, arithmeticā, musica, geometria, astronomia, physice, ethice

*ethice, metaphysice, poëtice, agricultura, militia, lanifi-
cium, & id genus alia.*

Tertia regula. Titul. xxvii.

Omnis habitus morales, id est, uirtutes, & uitia sunt in hoc primo genere Qualitatis, ut iustitia, iniustitia, fortitudo, audacia, timiditas, liberalitas, auaritia, prodigalitas. A Theologis nostris ponuntur etiam in hac specie habitus spirituales insusi, ut fides, spes, charitas, & id genus uirtutes supernaturales: item habitus concreati, ut species intellectuales, & rationes angelorum mentibus concreatae, sed huiusmodi habitus non capit definitio à ueteribus Peripateticis data: nec mirum, cùm illi ueræ religionis, ac sapientiae expertes id genus habitus non nouerint. Quare malim eos reponere inter Qualitates præter hæc quatuor genera apparentes: aut aliam tradere habitus finitionē, atq; uulgò datur. Nec mirandum uideatur, quod dixerim Qualitates præter hæc quatuor genera apparentes. Nam, Seuerino Boëthio interprete, Aristotelis in Prædicamentorum libro hæc uerba sunt, Et for-
tasse alij quoq; apparebunt Qualitatis modi, sed qui ma-
xime dicuntur, ferè tot sunt.

Quarta regula. Titul. xxviii.

Nomina magistratum, & dignitatum sunt in hoc primo genere Qualitatis, ut pontifex, episcopus, sacerdos, rex, consul, prætor, censor, ædilis, & id genus reliqua. Pauper item, diues, fortunatus, infortunatus, beatus, felix, miser, nobilis, ignobilis, honoratus, gloriiosus, & hu-
iusmodi nomina sunt huius speciei.

De ijs

De his, quæ sunt secundæ speciei Qua-
litatis, Regula prima.

Titulus x x i x.

Omnis naturalis potentia, uel impotentia est in secun-
do genere Qualitatis. Naturalis potentia est Qualitas
ad bene operandum innata: ut, salubritas, durities. Natu-
ralis impotentia est Qualitas ad male, debiliter ue ope-
randum, aut ad patiendum innata: ut, insalubritas, molli-
cies. Trapezuntius autem in dialecticis, Naturalis (in-
quit) potentia, uel impotentia, dicitur uis quædam insita,
uel imbecillitas, qua facilius quicquā, aut ægrius uel pati,
uel agere natura potest: ut, durum, molle, ualeitudinarius,
robustus, & quæ huiusmodi sunt natura insita, non ad-
uentitia. Hæc ille. Vires igitur naturales planetarum, si-
derum, elementorum, animalium, plantarum, lapidum,
& cæterorum sunt huius generis.

Regula secunda. Titulus x x x.

Omne simpliciter speciei proprium est in hoc secun-
do genere Qualitatis: ut, risibile, flebile, discipline suscep-
tuum, hinnibile, latrabile, mugibile, gannibile, & eius-
modi alia.

Regula tertia. Titulus x x x i.

Omnis animæ potentia est huius secundi generis.
Animæ potentia uis est eius, qua alicuius operis est
effectiva. Eius quinque sunt genera, ut hæc subiecta in-
dabunt.

Potentia

Potentia	Vegetabilis	<i>Alendi</i> <i>Augendi</i> <i>Minuendi</i> <i>Generandi</i>
	Sensitiua	<i>Exterior</i> <i>Interior</i>
		<i>Visus</i> <i>Auditus</i> <i>Odoratus</i> <i>Gustus</i> <i>Tactus</i> <i>Sensus communis</i> <i>Imaginatio</i> <i>Existimatio</i> <i>Phantasia</i> <i>Memoria</i>
	Appetitiua	<i>Cupiendi</i> <i>Irascendi</i> <i>Volendi</i> <i>Progrediendi</i> <i>Nandi</i>
	Motiuua	<i>Serpendi</i> <i>Volandi</i> <i>Simplex apprehendendi</i>
Intellectiuua		<i>Componendi</i> <i>Diuidendi</i> <i>Ratiocinandi</i> <i>Contemplandi</i> <i>Consultandi</i> <i>Agens</i>
		<i>Possibilis</i>
		Non

Non ignorandum est ab Auicenna, Alberto Magno, & plerisque alijs ponit quinque sensus interiores, sensum communem, uim imaginatiuam, existimatiuam, phantasiam, & memoriam. Ab Auerrhoi uero, Thomas Aquinate, & Marsilio Ficino in libro de Voluptate quatuor duntaxat, uim existimatiuam à phantasia non separantibus. Nicephori hominis alioqui præstantis doctrine opinio neutiquam mihi probatur, uisum, & cæteros sensus ponentis in ea Qualitatis specie, quæ dicitur Habitus, & affectio.

De his, quæ sunt tertiae speciei Qualitatis, Regula prima.

Titu. xxxii.

Omnis paſſio, & paſſibilis qualitas, est in tertio genere Qualitatis. Paſſio (ut hic accipitur) est qualitas transiens, quæ sensui passionem infert, aut quæ à paſſione infertur, ut rubor ex uerecundia, excandescens ex ira, pallor ex timore, ira ex contristatione. Paſſibilis qualitas, dicitur qualitas permanens, quæ sensui passionem infert, aut quæ infertur à paſſionibus, ut dulcedo, amarities, albor, nigror.

Paſſio modò est actionis effectus, prædicamentum quidem ab alijs distinctum, ut calefieri, infrigidari: modò est qualitas transiens uel animæ, uel corpori ex paſſione innata, & res quedam media inter paſſionem, & qualitatem, qualitas inquam inchoata, & imperfecta, quæq; non potis est subiectum denominare, ut ira ex contemplatione, erubescens ex uerecundia.

Secunda

Secunda regula. Titul. x x x i i .

Omnis qualitas sensibilis in hoc tertio genere colloca-
tur: ut color, album, nigrum, flauum, liuidum, puniceum,
purpureum, uiride, cœruleum: sonus, vox, murmur, crea-
pitus, susurrus, strepitus, fragor, sibilus, echo: odor, sapor,
dulce, amarum, pingue, salsum, acre, austерum, acutum,
acidum, calidum, frigidum, tepidum, humidum, siccum,
leue, asperum, graue, leue.

Tertia regula. Titul. x x x i i i .

Passiones animæ, quæ & affectiones, & perturbatio-
nes dicuntur, à quibusdam in hac tertia specie collocan-
tur. Iacobus autem Faber Stapulensis homo doctissimus,
& de optimis studijs scribendo meritus optimè, ponit eas
in prædicamento passionis: nos supræ medias esse diximus
inter passionem, & Qualitatem. Stapulensis Aristotelis
uerba pensitat illas passiones aientis, Qualitates uero mi-
nimè: pensitat & originem earundem, & (ut ita loquar)
fluxitatem. Illi autem rem putant passioni superadditam,
et si non Qualitatem perfectam, at semen, & elementum
Qualitatis, undeq; si accesserit permanentia, facile pas-
sibilis Qualitas coalescat. Passiones animæ duodecim Egi-
dius Romanus, & alij neoterici ponunt, amorem, deside-
rium, odium, abominationem, delectationem, dolorem seu
tristitiam, spem, desperationem, audaciam, timorem, iram,
segnitatem. His adduntur à quibusdam zelus, gratia, ne-
mesis, misericordia, inuidia, erubescensia. Nonnulli spe-
cies quoque rerum tum sensibilium, tum intelligibilium,
& passiones appellant, & in hoc tertio genere Qualita-
tis reponunt.

De ijs, quæ sunt quartæ speciei Qua=litatis, Regula prima.

Titulus x x x v.

Omnis figura, & circa unumquodque constans for=ma, est in quarto genere Qualitatis. Seuerinus Boëthius figuram, & formam hoc modo separat, Figura, inquit, est triangulum, uel quadratum: forma autem ipsius trianguli, uel quadrati quædam Qualitas: unde etiam formosos ho=mimes dicimus. Figura enim quædam uel pulchrior, uel mediocris, uel alio quodam modo constituta qualitas for=ma nominatur. Figura (ut geometræ definiunt) est, quæ sub aliquo, uel aliquibus terminis continetur. Sub aliquo quidem, ut circulus: sub aliquibus uero, ut triangulum, uel quadratum. Nicephorus inter figuram, & formam hoc discrimen tradit, Figura dicitur talis expressio, & linea=ris effictio. Forma extrinsecus prominens coloris qualitas, idea, & informatio, & interpolata coloratio, & simpli=citer talis quædam iniecta uisui, superficie forma. Sunt, qui figuram in rebus inanimatis accipient: formam au=tem in rebus animatis. Alij porrò figuram quidem fasti=giosè cedentem: formam uero supernam superficiem uo=cent. Hactenus Nicephorus.

Secunda regula Titulus x x x vi.

Omnis qualitas circa quantitatem consistens, est in hoc quarto genere, ut paritas, & imparitas circa numerum: rectitudo, & curuitas circa lineam: cōcauum, conuexum, & planum circa superficiem: teres, rotundum, orbicula=re, turbinatum, pyramidale, quadratum, trigonum, tetra=gonum, pentagonum, circa corpus.

Series

Series prædicamenti Actionis.

Titul. xxxvii.

	Actio		Transiens
Immanens			
	Actio im=		
	manens		
In intellectu			Extra intellectum
	Intellectio		
Simplicium ap=			Non simplicium
præhensua			apprehensua
	Simplicium app=		
	præhensio		
Hæc simplicium appræhensio, ista, illa.			

De ijs, quæ sunt in prædicamento
Actionis, Regula. Titulus

xxviii.

Omnis dictio significans agere, est huius prædicamen-
ti, ut calefacere, frigefacere, humectare, siccare, intelli-
gere, appetere, uideri, audiri, olfaci, gustari, tangi, sentiri.

R Series

Series prædicamenti Passionis,
Titul. xxxix.

	Paſſio	
Spiritualis		Corporalis
	Paſſio ſpiri=	
	tualis	
Partis Brute		Partis rationalis
	Paſſio ſpiritualis	
	partis brutæ	
Sensitivæ		Appetitivæ
	Paſſio ſensus	
Exterioris		Interioris
	Paſſio ſensus	
	exterioris	
Ab re uisibili illata		Non illata ab re uisibili
	Viſio	
Hæc Viſio,	Iſta uisio,	Illa uisio.

De ihs, quæ sunt in prædicamen-
to Passionis, Regula.

Titul. x l.

Omnis dictio significans pati, est huius predicamen-
ti, ut ad intelligendum agi, delectari, contristari, irasci,
sentire, uidere, audire, odorari, olfacere, gustare, tan-
gere, dementari, doceri, uri, secari, calefieri, frigefieri, hu-
mectari, siccari, discere, sperare, metuere, & id genus
reliqua. Scire uero est in prædicamento Qualitatis.

Series

Series prædicamenti Vbi. Titu. xli.

Vbi

Commune Proprium

Vbi commune

Extra aquam In aqua

Vbi commune
extra aquam

In ciuitate Extra ciuitatem

Vbi commune
extra aquam
in ciuitate

Sub tecto Sub dio

Sub tecto

In loco sacro In loco profano

Sub tecto in
loco profano

Publico Priuato

In ædificio
priuato

In ædificio Socratis, In domo Platonis.

Descriptio Vbi, ex Trapezuntio.

Titul. xlii.

Vbi, est quæ à loci circumscriptione procedit, corporis Vbi quid,
locatio. Non est enim idem Locus, & Vbi: nam Locus est
in eo, quod caput: Vbi uero in eo, quod circumscribitur.

De his, quæ sunt in prædicamento Vbi,

Regula. Titul. xliii.

Omnis dictio significans in loco, est in prædicamento
Vbi, ut in igni, in aere, in aqua, in terra, in urbe, in agro,

R 2 in

*in eremo, in uilla, in templo, in theatro, Rome, Athenis,
in Academia, in Lyceo, domi, militie, humi, ruri, hic,
istic, illuc.*

Series prædicamenti Quando.

Titul. XLIV.

Quando

Præsens	Quando non præsens	Non præsens
Præteritum	Quando futurum	Futurum
Paulò pòst futurum	Mox	Non paulò pòst futurum
Hoc mox, Istud mox,	Illud mox.	

Descriptio Quando, ex Trapezuntio.

Titul. XLV.

*Quando est, quæ relinquuntur ex tempore rerum effe-
ctio. Id diuiditur in præteritum, instans, & futurum,
quamvis nihil horum sit: nam cum hæc tria tempora
sint, quando tempus non est, sed effectio rei, quæ fuisset,
uel esse, vel futura dicitur.*

De ijs, quæ sunt in prædicamento Quando,

Regula. Titul. XLVI.

*Omnis dictio significans in tempore, est in categoria
Quando, ut hodie, heri, nudiustertius, superiori mense,
superiori anno, manè, meridie, ueffperi, cras, perendie,
olim, quondam, olympiade centesima, anno ab urbis origine
quingentesimo, anno à Virginis partu supra millesimum,
& quingentesimum decimotertio, & id genus cætera.*

Series

Series prædicamenti Situs.

Titul. XLVII.

	Situs	
E' natura		Ex appetitu
Intellectiuo	Situs ex appetitu	Sensitivo
	Situs ex uolun=	
	tate	
Sui corporis		Alieni corporis
	Situs sui corpo=	
	ris uoluntarius	
In pedes erecti		Non erecti in pedes
Hic status,	Status	
	Iste status,	Ille status.

Descriptio Situs, ex Trapezuntio.

Titul. XLVIII.

Situs est partium quædam positio, ac ordinatio, qua
stantia, sedentia, aspera, lauia, & huiusmodi dicuntur.

De ijs, quæ sunt in prædica=

mento Situs, Regula.

Titul. XLIX.

Omnis dictio significans positionem quandam par=

tium, ac ordinationem, est in prædicamento Situs, ut sta=

tus, sessio, accubitus, iacere, raritas, spissitudo, asperitas,

lauor, accluitas, decluitas, inclinatio, inflexio, supimitas,

& id genus reliqua.

Series prædicamenti Habitū.

Titulus I.

Habitū

Dōmesticus**Militaris**

Habitū dome=sticuſ

Vnius partium corporis

Plurium partium corporis

Habitū dome=sticuſ plurium corporis para=tium

Mediate adiacens

Immediate adiacens

Indusiatura

Hæc indusiatura, Ista indusiatura, Illa indusiatura.

Descriptio Habitū.

Titulus I. I.

Habitū est res media inter corpora, & quæ eis adiacent: secundum quam hæc quidem haberī, illa uero habere dicuntur, ut armatura, tunicatio.

De ihs, quæ sunt in prædicamento Habitū,

Regula. Titul. I. I. I.

Omnis dictio habitū significans, est huius categoriæ, siue is sit domesticus, siue militaris, siue ad uelamen, siue ad cultum corporis pertineat, ut armatum esse, loricatum, pharetratum, galeatum, scutatum, palliatum, togatum, pileatum, calceatum, anulatum, torquatum, coronatum, & huiusmodi alia.

De

De dictionibus aliquot, quæ uel ad diuersa prædicamenta, uel ad unius, eiusdemq; seiuictas species referuntur.

Caput huius introductionis tertium.

Quo'd una, eadem'q; species secundum aliud, atq; aliud diuersis generibus supponi possit.

Titulus I.

TAmet si uerissimè dictum sit à philosopho in prædicamentorum libro: Diuersorum generum, & non subalternatim positionum diuersæ sunt species, id est, secundum speciem differentiæ: nihilo tamen minus una, eademq; species pro diuersis rationibus supponi diuersis generibus potest: quod ne cui parum eruditorum mirabile uideatur, ipsius Aristotelis ex eodem libro uerba subijciam. At uero (inquit) non decet conturbari, ne quis nos dicat de qualitate propositionem facientes, multa de relatiis interposuisse. Habitus enim, & dispositiones eorum, quæ Ad aliquid sunt, esse dicebamus. Penè enim in omnibus talibus genera Ad aliquid dicuntur: nihil autem eorum, quæ singula sunt. Et non multò pòst subdit, Amplius si contingat hoc ipsum, & Quale, & Relatum esse, nihil est inconueniens in utrisque hoc generibus enumerare. Quæ uerba Boëthius enarrans: Nam cùm sit uerum (inquit) unam, eandemq; rem duobus diuersis generibus non posse esse suppositam, illud tamen conuenit, secundum aliud, atque aliud, unam eandemq; speciem duobus generibus posse subnecti.

De habitu, dispositione, scientia, sensu,
& positione. Titul. II.

Sicut Aristoteli, & Boëthio placet, habitus (quæ ex habitudo dicitur) dispositio, scientia, & sensus modò in relatione, modò in qualitate numerantur. In relatione quidem, nam ex habitus, habilis rei habitus dicitur: & res habilis, habitu habilis. Dispositio, dispositæ rei dispositio: disposita res, dispositione disposita. Scientia, scibilis rei scientia: scibilis res, scientia scibilis. Sensus, sensibilis rei sensus: sensibilis res, sensu sensibilis. In Qualitate uero, quod ab eis subiecta qualia denominantur. Sic ex positio nunc Ad aliquid est, in eo, quod positæ rei positio est: & posita res est, positione posita: nunc prædicamentum ab alijs distinctum, quod ex Situs dicitur, in eo quod ab illa sedētia, stantia, rara, spissa, aspera, lœvia, & eiusmodi denominantur. Recentiores dialectici duplia relatiua constituentes, hæc quidem, quæ appellant secundum dici, illa uero secundum esse, nihil ex alijs prædicamentis inter relatiua secundum esse numerant: at non parum multa inter secundum dici relatiua. Hoc insuper addunt, priorem Ad aliquid definitionem à Platone profectam, utrisq; relatiuis conuenire: quam Aristoteles, posteriore solis secundum esse relatiuis conuenienti, iure correxerit.

De raro, spisso, lœui, & aspero. Titul. III.

Rarum, Spis-
sum, Lœue,
Asperum.

Rarum, spissum, lœue, & asperum (si Alberto Magno sum, Lœue, credimus) trifariam accipiuntur. Primum quidem, ut positiones quasdam partium significant. Nam rarum ideo uocatur, quia partes eius ita distant à se, ut inter eas alieni generis corpus possit admitti, ut spongia, pumex. Spisum,

Sum, quoniam ita sibi partes uicinæ sunt, atque ad se inuisa-
cem strictæ, ut inter eas nullum corpus posse incidere, ut
ferrum, adamas. Læue, quod eius partes æquali iacent su-
perficie, ita ut nulla earum emineat, ut lamina argentea.
Asperum, cuius partes inæqualiter sitæ sunt, ita ut aliae
emineant, aliae uero sint depresso, ut tyrocnestis. Et hoc

TUPOVNSIS,
Præter alia, q
significat hæc
uoꝝ, gladium
quoꝝ; signifi-
cat.

modo sunt in categoria Situs. Deinde autem, ut tactui in-
ferunt passionem, & sic in tertio Qualitatis genere collo-
cantur. Postremum uero, ut figuræ sunt, & in quarta spe-
cie Qualitatis reponuntur.

De calido, humido, & lumine. Titu. 1111.

Calidum, humidum, & lumen, primum quidem spe-
ctantur, ut igni calidum natura inest, aquæ humidum, lu-
men corpori luminoso, suntq; in secundo genere Quali-
tatis. Deinde autem, ut Substantiarum susceptibilium af-
fectiones sunt, & in primo Qualitatis genere collocan-
tur. Postremum uero, ut sensum passione afficiunt, lumen
quidē uisum, illa uero tactum, & sunt tertij generis eius-
dem prædicamenti.

De doctore, imperatore, uiro, comite.

Titulus v.

Doctor, si ad discipulum refertur, est in categoria Re-
latiuorum: nam doctor discipuli doctor est, & discipulus
est doctoris discipulus. Si eum significat, qui docēdi quo-
pam habitu prædictus est, tametsi iam nemo sit ei discipu-
lus, est in prima specie Qualitatis. Ita imperator, cùm ad
exercitum mutuò refertur, nomen est Ad aliquid: cùm
eum significat, qui habitum, & autoritatem habet impe-
randi, in primo Qualitatis genere numeratur. Porrò, uir

R s si ma

si maritum significat, Relatiuum nomen est: si sexum, in secunda specie Qualitatis: si etatem, in prima eiusdem collocatur. Comes uero si ducis comes dicitur, Relatiuum est indignius correlatio: si autem comitis comes, ut in illo mimographi, Comes secundus in via pro uehiculo est, Relatiuum est aequali consistens comparatione.

F I N I S.

A D P V E R V M L I B E R A.
libus studijs operam dantem Hende-
casyllabi parænetici.

Fac discas dialecticen sititor
Syncerae puer eruditionis:
Quid nugæ tibi proderunt canoræ?
Quid cognoscere Pegasi uolatum,
Hortos Hesperidum, caput Meduse,
Stymphali uolucres, cruore Nessi
Infectam tunicam, nouas in auras
Tractum Cerberon Herculis catena,
Ni discreueris atra candidis, ex
Falsis uera, probata fabulosiss?
Fac discas dialecticen sititor
Syncerae puer eruditionis:
Exacta hec, ratioq; differendi,
Disciplinaq; disputationum
Definire docet: secare totum,
Argumenta scienter explicare,
Enthymemata curta, syllogismos
Integros ratione congruenti

Informare

Informare loco, modo, figura:
Complecti generale singulatim,
Exemplo simili probare dictum.

Fac discas dialecticen sititor
Syncerae puer eruditionis:
Hæc ars uera docet, facit scientes,
Omnes in methodos uiam ministrat,
Instrumenta tenens scientiarum,
Illustrans genus omne discipline,
A' diuerticulis, specuq; rectâ
Ducens ad speculationis arcem:
Hæc filum tibi Thesei dat, ut ne
Ingressus Labyrinthon impliceris:
Alcidæ quoque porrigit trinodem
Clauam: nec patitur deesse flamas,
Ne succrescat Hydræ caput recisum.

Fac discas dialecticen sititor
Syncerae puer eruditionis:
Hac quicunque minus peritus arte
Parui pendet eam, pilii ue fecit,
In mendacia lapsus, ex tenebris,
A' recta ratione deuiauit:
Ut qui florigeris sudans in hortis,
In re constituit beatitatem,
Nobiscum pecoriq; belluisq;
Communi: patientiam perosus,
Quem captum domuit tenax noluptas.

Fac discas dialecticen sititor
Syncerae puer eruditionis:

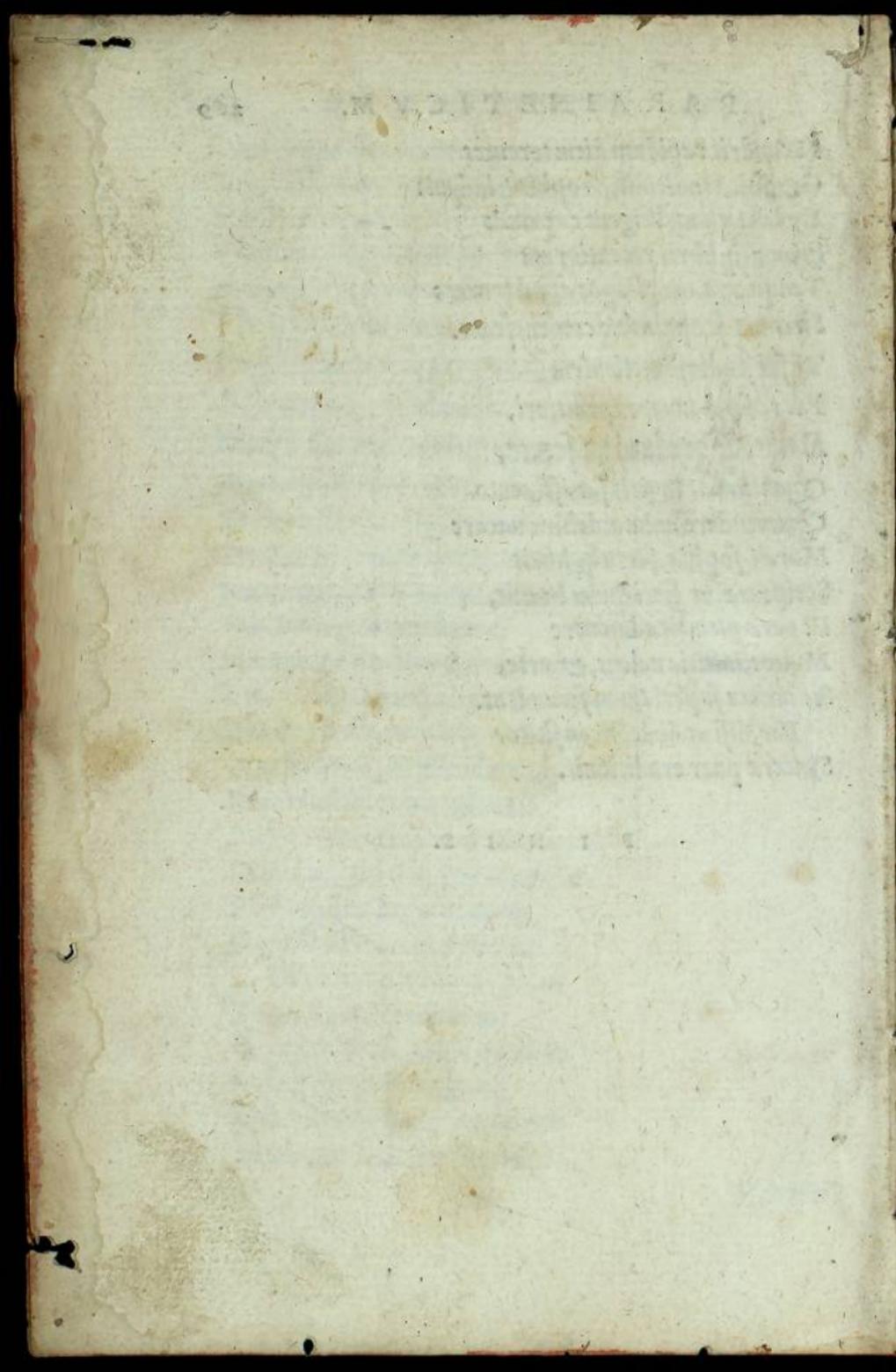
Olim

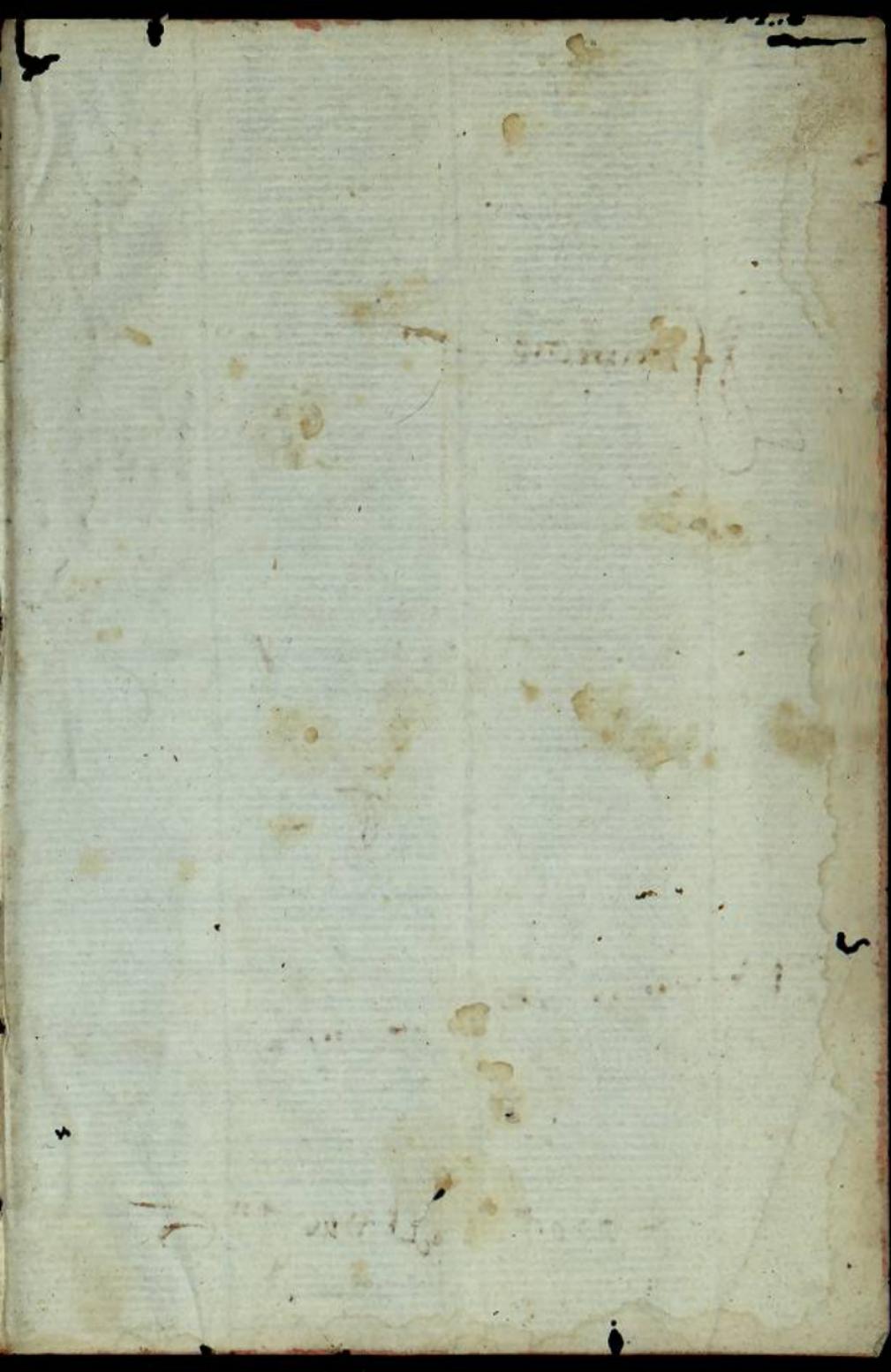
Olim floruit hac disertus arte
 Inuenta domitor trucis tyranni:
 Hac Zeno quoque Cittaeus alter
 Vitæ concolor actione functus.
 Aeternum bene nomen hac peritus
 Chrysippus sibi comparauit, aure
 Purgata, ingenioq; perspicaci,
 Adq; unguem cumulans suos aceruos.
 Hac & Carneades laboriosus
 Purgans elleboron capax cerebrum,
 Et fortis schola tota Stoicorum,
 Doctus Nicomachi pater, Platoq;
 Immortale sibi decus tulerunt.
 Hac Peringius eruditione,
 Necnon & studijs poëticorum
 Librorum iuuenes sacriss Minerue
 Imbutos polit, excolitq;: nostram
 Qui sortemq; uiciſſitudinemq;
 Expertus tibi Paule militauit,
 Magna Saxonie docens in urbe:
 Hinc Ludgere tibi, deinde rursus
 Paulo militat inclito labore,
 Sic fortuna uices suas rotauit.
 Fac discas dialecticen fitior
 Syncera puer eruditionis:
 Sed uitanda tibi libido quædam
 Rixandi puerilis, ingenioq;
 Ostentatio uana, & aucupatus
 Fluxæ gloriolæ: suis Sophiste

Maenbris rapidum diem terentes
 Gryphis, tendiculis, strophisq; ludant:
 De lana quoq; litigent caprina:
 In uanisq; libris recentiorum
 Tanquam Lotophagos apud tenaces
 Sirenum, scopulos ue consenescant.
 Te fili studiose metientem
 Fac tempus iuuet expeditiori,
 Maturoq; gradu uiam secare,
 Quantum de logicis sat est, acuto.
 Commendare animo: dehinc uacare
 Morali sophiae, sacræq; libris
 Scripturæ, ut fieri queas beatus,
 Et ueræ pietatis admonere
 Multos, iustitia ualens, & arte,
 Sic uotum superi tuum secundent.
 Fac, discas dialecticen sititor
 Synceræ puer eruditionis.

F I N I S.

ffection

B

and now I

Expressent s'ez l'apre
Tut, o moy frerez
Est ass quiles moy
A lemeur a guile moy
Aide e quez Je pourete
Le penitement et fons
Ce qui fanez

Expressent

Expressent

Expressent

